उपविधान समिती

(तेरावी महाराष्ट्र विधानसभा)

पहिला अहवाल

(२०१५)

सत्यमेव जयते

(दिनांक डिसेंबर २०१५ रोजी विधानसभा/विधानपरिषदेस
सादर करण्यात आला.)

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय
विधान भवन, नागपूर
२०१५

उपविधान समिती

(तेरावी महाराष्ट्र विधानसभा)

पहिला अहवाल

(२०१५)

उपविधान समिती

(सन २०१५-२०१६)

(१) **श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.**
(२) ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.
(३) श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.
(४) ॲड. संजय धोटे, वि.स.स.
(५) श्रीमती देवयानी फरांदे, वि.स.स.
(६) श्री. अमल महाडीक, वि.स.स.
(७) श्री. सुरेश भोळे, वि.स.स.
(८) श्री. तुकाराम काते, वि.स.स.
(९) श्री. अशोक पाटील, वि.स.स.
(१०) श्री. अमर काळे, वि.स.स.
(११) श्री. नितेश राणे, वि.स.स.
(१२) श्री. संग्राम जगताप, वि.स.स.
(१३) श्री. राहूल जगताप, वि.स.स.
(१४) श्री. सुभाष ऊर्फ पंडीतशेठ पाटील, वि.स.स.
(१५) श्री. विनायक मेटे, वि.प.स.
(१६) श्री. विक्रम काळे, वि.प.स.
(१७) श्री. आनंद ठाकूर, वि.प.स.
(१८) श्रीमती हुस्नबानू खलिफे, वि.प.स.
(१९) श्री. अमरनाथ राजूरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) डॉ.अनंत कळसे, प्रधान सचिव
(२) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव
(३) श्रीमती पुनम ढगे, अवर सचिव
(४) श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी

उपविधान समिती

(सन २०१३-२०१४)

(१) **श्री. बबनराव पाचपुते, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.**
(२) श्री. माणिकराव कोकाटे, वि.स.स.
(३) ॲड. यशोमती ठाकूर, वि.स.स.
(४) श्री. अस्लम शेख, वि.स.स.
(५) श्री. आप्पासाहेब ऊर्फ सा. रे. पाटील, वि.स.स.
(६) श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स.
(७) ॲड. अशोक पवार, वि.स.स.
(८) श्री. संजय वाघचौरे, वि.स.स.
(९) श्री. प्रमोद जठार, वि.स.स.
(१०) डॉ. सुरेश (भाऊ) खाडे, वि.स.स.
(११) श्री. अशोक शिंदे, वि.स.स.
*(१२) रिक्त
(१३) श्री. राम कदम, वि.स.स.
(१४) श्री. अनिल गोटे, वि.स.स.
(१५) श्री. माणिकराव ठाकरे, वि.प.स.
(१६) श्री. विजय सावंत, वि.प.स.
**(१७) श्री. ख्वाजा बेग, वि.प.स.
(१८) ॲड. जयदेव गायकवाड, वि.प.स.
(१९) श्री. विजय ऊर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.
(२०) ॲड. अनिल परब, वि.प.स. (निमंत्रित)

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) डॉ. अनंत कळसे, प्रधान सचिव
(२) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव
(३) श्रीमती पुनम ढगे, कक्ष अधिकारी

---

* श्री.राजन विचारे, वि.स.स. यांनी समिती सदस्यत्वाचा दिनांक २२ मे, २०१४ रोजी राजीनामा दिल्यामुळे त्यांचे उपविधान समितीवरील सदस्यपद रिक्त झाले आहे.

**समिती सदस्य श्री. संजय पाटील, वि.प.स. यांनी विधानपरिषद सदस्यत्वाचा राजीनामा दिल्यामुळे त्यांच्या रिक्त झालेल्या जागी श्री. ख्वाजा बेग, वि.प.स. यांची दिनांक ४ जुलै, २०१४ रोजी नियुक्ती केली आहे.

उपविधान समिती

(सन २०१२-२०१३)

*(१) **श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स.तथा समिती प्रमुख**
(२) श्री. माणिकराव कोकाटे, वि.स.स.
(३) ॲड. यशोमती ठाकूर, वि.स.स.
(४) श्री. बलदेव खोसा, वि.स.स.
(५) श्री. आप्पासाहेब सा.रे.पाटील, वि.स.स.
*(६) रिक्त
(७) श्री.संजय वाघचौरे, वि.स.स.
**(८) श्री. प्रमोद जठार, वि.स.स.
**(९) डॉ. सुरेश खाडे, वि.स.स.
(१०) श्री. विजयराव औटी, वि.स.स.
***(११) श्री. अशोक शिंदे, वि.स.स.
(१२) श्री.राम कदम, वि.स.स.
(१३) श्री.राजाराम ओझरे, वि.स.स.
(१४) श्री.अनिल गोटे, वि.स.स.
(१५) श्री.माणिकराव ठाकरे, वि.प.स.
(१६) श्री.विजय सावंत, वि.प.स.
****(१७) ॲड.जयदेव गायकवाड, वि.प.स.
(१८) श्री.संजय पाटील, वि.प.स.
*****(१९) ॲड.अनिल परब, वि.प.स.
******(२०) श्री.सुमंत गायकवाड, वि.प.स. (निमंत्रित)

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :
(१) डॉ. अनंत कळसे, प्रधान सचिव
(२) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव
(३) श्री. संतोष पराडकर, अवर सचिव
(४) श्रीमती पुनम ढगे, कक्ष अधिकारी

* श्री. जितेंद्र आव्हाड, वि.स.स. यांनी 'समिती प्रमुख' व समिती सदस्यत्वाचा राजीनामा दिल्यामुळे त्यांच्या रिक्त झालेल्या 'समिती प्रमुख' या पदावर श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स. यांची मा.अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा यांनी दिनांक २९ जानेवारी, २०१३ रोजी नामनियुक्ती केली आहे.

* श्री.गणपतराव देशमुख, वि.स.स. यांची उपविधान समितीच्या 'समिती प्रमुख' पदावर नियुक्ती करण्यात आल्यामुळे त्यांचे उक्त समितीच्या सदस्यत्वाचे एक पद रिक्त झाले आहे.

** सन २०१२-२०१३ या वर्षासाठी गठित केलेल्या उपविधान समितीवर मा.विरोधी पक्ष नेते, महाराष्ट्र विधानसभा यांच्याकडून प्राप्त झालेल्या सुधारीत शिफारशीनुसार श्री. सुधाकर देशमुख, वि.स.स. यांच्याऐवजी श्री. प्रमोद जठार, वि.स.स. व श्री. सुरेश हळवणकर, वि.स.स. यांच्याऐवजी श्री. सुरेश खाडे, वि.स.स. यांची दिनांक २५ जुलै, २०१२ रोजी नामनियुक्ती करण्यात आली आहे.

*** प्रा. शरद पाटील, वि.स.स. यांनी समिती सदस्यत्वाचा राजीनामा दिल्याने त्यांच्या रिक्त झालेल्या जागेवर श्री. अशोक शिंदे, वि.स.स. यांची दिनांक ६ नोव्हेंबर, २०१२ रोजी नामनियुक्ती केली आहे.

**** श्री. राजेंद्र जैन, वि.प.स. यांनी समिती सदस्यत्वाचा राजीनामा दिल्यामुळे त्यांच्या रिक्त झालेल्या जागेवर श्री. जयदेव गायकवाड, वि.प.स.यांची दिनांक ३१ ऑक्टोबर, २०१२ रोजी नामनियुक्ती करण्यात आली आहे.

***** श्री. सुमंत गायकवाड, वि.प.स. यांच्याऐवजी ॲड. अनिल परब, वि.प.स. यांची दिनांक ३१ ऑक्टोबर, २०१२ रोजी नामनियुक्ती करण्यात आली आहे.

****** श्री. रामदास कदम, वि.प.स. यांनी समिती सदस्यत्वाचा राजीनामा दिल्यामुळे त्यांच्या रिक्त झालेल्या जागेवर श्री. सुमंत गायकवाड, वि.प.स. यांची दिनांक ६ ऑगस्ट, २०१२ रोजी नामनियुक्ती केली आहे.

****** श्री. सुमंत गायकवाड, वि.प.स. यांची दिनांक ३१ ऑक्टोबर,२०१२ रोजी (निमंत्रित) म्हणून नामनियुक्ती करण्यात आली आहे.

(सहा)

प्रस्तावना

मी, उपविधान समितीचा समिती प्रमुख, समितीने तिच्या वतीने मला अहवाल सादर करण्यास अधिकार दिल्यानुसार समितीचा सन २०१२-२०१३,२०१३-२०१४ व २०१४-२०१५ या वर्षातील कामकाजासंबधीचा पहिला अहवाल सादर करीत आहे.

या अहवालात समितीने १३ प्रारुप अधिसूचना व ५० अंतिम अधिसूचना विचारात घेतल्या.

समितीने महसूल व वन विभागाच्या (प्रारुप अधिसूचना क्र.डी-८) या अधिसूचनेवर तत्कालिन उपविधान समितीने केलेल्या शिफारशीसंदर्भात शासनाने कळविलेल्या अभिप्रायाच्या अनुषंगाने दिनांक २५ सप्टेंबर, २०१३ रोजी संबधित विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेतली. तसेच दिनांक १ जुलै, २०१५ रोजी जलसंपदा विभागाच्या (डी-१ व अं.११) या अधिसूचना विचारात घेऊन या अधिसूचनांसंदर्भात संबधित विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेतली. तसेच सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या (अं.९९) तसेच (अं.१०२) या अधिसूचनांवर दिनांक ७ ऑक्टोबर, २०१५ रोजी संबधित विभागांच्या सचिवांची साक्ष घेतली. तसेच सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या (अं.१५) अधिसूचनांवर दिनांक १८ नोव्हेंबर, २०१५ रोजी संबधित विभागांच्या सचिवांची साक्ष घेतली.

तसेच समितीने दिनांक २१ व २८ ऑगस्ट, २०१३, २५ सप्टेंबर २०१३, ३० ऑक्टोबर २०१३, ६, १३, २० नोव्हेंबर २०१३, १५, २२, २९ जानेवारी २०१४, १२ फेब्रुवारी २०१४, २७ मे २०१४, २३, ३० जुलै २०१४, ६, १३ ऑगस्ट २०१४, १७ जून २०१५, १, ७, २९ जुलै २०१५, १९, २६ ऑगस्ट २०१५, ९ सप्टेंबर २०१५ तसेच ७ ऑक्टोबर २०१५, २० ऑक्टोबर २०१५ तसेच १८ नोव्हेंबर,२०१५ अशा एकूण २६ बैठका घेतल्या.

या बैठकांमध्ये समितीने १३ प्रारुप अधिसूचनांचे व ५० अंतिम नियम प्रसिद्ध करणा-या अधिसूचनांचे परिक्षण केले. समितीने दिनांक २७ नोव्हेंबर, २०१५ रोजी झालेल्या बैठकीत प्रारुप अहवालावर विचारविनिमय केला आणि तो संमत केला.

विधान भवन
मुंबई,
दिनांक २७ नोव्हेंबर, २०१५.

समिती प्रमुख,
उपविधान समिती.

अनुक्रमणिका

अनुक्रमांक (१)	विषय (२)	पृष्ठ क्रमांक (३)
	जलसंपदा विभाग	
(एक)	**प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी-१** : महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) (निरसन) नियम,२०१४ प्रसिद्ध करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक मजनिप्रा-२०१३/(१०९/१३)/जसं (आस्था), दिनांकित १८ फेब्रुवारी, २०१४.	०१
	आणि	
	अंतिम अधिसूचना क्रमांक ११ : महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) (निरसन) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मजनिप्रा-२०१३/(१०९/१३)/जसं(आस्था), दिनांकित १३ मे, २०१४.	०१
(दोन)	**प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी-१७** : महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक एमडब्ल्यूआरआरए.२००९/(१३/०९) जलसंपदा (आस्था), दिनांकित २२ ऑगस्ट, २०१२.	०३
	आणि	
	अंतिम अधिसूचना क्रमांक ८९ : महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अंतिम अधिसूचना क्रमांक एमडब्ल्यू.आर.आर.ए.२००९/(१३/०९)/जलसंपदा (आस्था), दिनांकित ३० एप्रिल, २०१३.	०३
	सामान्य प्रशासन विभाग	
(तीन)	**प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी-२३ -** शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक पीओडी-१००७/प्र.क्र.९/१८ (र.व का.), दिनांकित १९ जानेवारी, २०१३.	०९
	आणि	
	अंतिम अधिसूचना क्रमांक १०१ - शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक पीओडी-१००७/प्र.क्र.९/१८(र.व.का.),दिनांकित १४ नोव्हेंबर, २०१३.	०९
	महसूल व वन (महसूल) विभाग	
(चार)	**अधिसूचना क्रमांक १०२ -** महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक गौखनि-१०/०८१२/प्र.क्र.६१३/ ख, दिनांकित १८ जुलै, २०१३.	२२
(पाच)	**प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी-८ -** महाराष्ट्र जमीन महसूल (जमिनीच्या वापरात बदल व अकृषिक आकारणी) नियम, २००७ प्रसिद्ध करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक एनएए. १००५/प्र.क्र. २८५/ ल-५, दिनांकित १३ फेब्रुवारी, २००७.	३१
	सहकार व वस्त्रोद्योग (सहकार) विभाग	
(सहा)	**प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी-२६ -**महाराष्ट्र सहकारी संस्था (निवडणूक) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक सीएसएल. २०१३ सीआर क्र.६३९/१५सी, दिनांकित २० ऑगस्ट, २०१३.	४१

अनुक्रमणिका—चालू

(१)	(२)	(३)
	नियोजन (रोहयो) विभाग	
(सात)	**प्रारुप अधिसूचना क्र. डी-१४-** महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी प्रारुप अधिसूचना क्र. परिषद-२०१२/प्र. क्र. ९७/रोहयो-१०, दिनांकित ५ जून, २०१२.	५०
(आठ)	नियम तयार करण्यास, तसेच विधानमंडळासमोर अधिसूचना ठेवण्यास आणि समितीच्या उपयोगासाठी कागदपत्रे पाठविण्यास झालेला विलंब याचे विवरण.	६५
(नऊ)	उपविधान समितीने विचारात घेतलेले प्रारुप नियम	७७
(दहा)	उपविधान समितीने विचारात घेतलेले अंतिम नियम	८३
(अकरा)	कार्यावलीचे परिशिष्ट	९३
(बारा)	बैठकीचे कार्यवृत्त	१०३
(तेरा)	उपविधान समितीने केलेल्या शिफारशीच्या अनुषंगाने विभागाने केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील (अनुपालन अहवाल)	११९

जलसंपदा विभाग

प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी-१. —महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) (निरसन) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मजनिप्रा-२०१३/(१०९/१३)/जसं (आस्था), दिनांकित १८ फेब्रुवारी, २०१४.

आणि

अंतिम अधिसूचना क्रमांक ११ . —महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) (निरसन) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मजनिप्रा-२०१३/(१०९/१३)/जसं(आस्था), दिनांकित १३ मे, २०१४.

उद्देश :

सदरहू प्रारुप व अंतिम नियम करण्यामागील उद्देश व कारणे यांची मिमांसा करतांना विभागाने समितीला स्पष्टीकरणात्मक टिप्पणीत असे कळविले होते की, ...

१. महाराष्ट्र विधानमंडळाच्या हिवाळी अधिवेशनात दिनांक १९ डिसेंबर, २०१३ रोजी विधानमंडळात महाराष्ट्र विधान परिषद नियम २६० अन्वये व विधानसभा नियम २९३ अन्वये सर्वश्री विक्रम काळे, वि.प. स., श्री. प्रशांत बंब, वि.स.स. व इतर सदस्य यांनी जायकवाडी प्रकल्पाच्या पाण्याबाबत मुद्दा उपस्थित करून अस्तित्वात असलेल्या महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ खाली तयार करण्यात आलेले " महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१३," दिनांक ३० एप्रिल, २०१३ या नियमावरील चर्चेस उत्तर देताना मा. मंत्री, जलसंपदा यांनी नियम स्थगित करण्यात येत असल्याचे घोषित केले. त्यानुसार दिनांक २० डिसेंबर, २०१३ अन्वये स्थगिती दिल्याचे आदेश निर्गमित करण्यात आलेले आहेत.

२. यासंदर्भात विधी व न्याय विभागाने "महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१३, दिनांक ३० एप्रिल २०१३, " निरसन करण्यासाठीच्या अधिसूचनेचा मसुदा पूर्व प्रसिद्धीस पाठवून त्यावर हरकती व सूचना प्राप्त करून त्यानंतर सदर नियम अंतिम करणेत यावेत, असे अभिप्राय दिले आहेत. "महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापराच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम,२०१३", दिनांक ३० एप्रिल, २०१३ हे नियम निरसित करण्याबाबत हरकती व सूचना प्राप्त करून घेणेकरिता दिनांक १८ फेब्रुवारी, २०१४ रोजीच्या शासन राजपत्रात अधिसूचना प्रसिद्ध करण्यात आली आहे. तथापि, शासनाकडे कोणत्याही प्रकारच्या हरकती वा सूचना प्राप्त झालेल्या नाहीत.

३. तद्नंतर विधी व न्याय विभागाने अंतिम करून दिलेल्या नियमांची मराठी व इंग्रजी अधिसूचना दिनांक १३ मे, २०१४ रोजीच्या शासन राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आली आहे. सदरहू नियमांच्या प्रती सर्व संबंधितांना माहितीसाठी व आवश्यक कार्यवाहीसाठी पाठविण्यात आल्या आहेत.

४. मा.उच्च न्यायालय, मुंबई यांनी जायकवाडी संदर्भातील पीआयएल क्र.१७३/२०१३ व अन्य प्रकरणी दिनांक ५ मे, २०१४ रोजी झालेल्या सुनावणीमध्ये सदर नियम निरसित करणेकरिता शासन अधिसूचना निर्गमित करणेबाबतची कार्यवाही दोन आठवड्यांच्या आत (दिनांक १९ मे, २०१४ पूर्वी) करण्याबाबतचे निर्देश दिले आहेत. "महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापराच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१३", दिनांक ३० एप्रिल, २०१३ हे नियम निरसित करण्याबाबतचे "महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) (निरसन) नियम, २०१४ दिनांक १३ मे, २०१४ रोजीच्या शासन राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आले आहेत.

विषयांकित प्रारुप अधिसूचना दिनांक १८ फेब्रुवारी, २०१४ रोजी विभागाने प्रसिद्ध केली असून अंतिम अधिसूचना विभागाने १३ मे, २०१४ रोजी प्रसिद्ध केली आहे. सदरहू प्रारुप व अंतिम अधिसूचना उपविधान समितीकडे एकत्रितरित्या दिनांक १६ जून, २०१५ रोजी प्राप्त झाल्या आहेत. विषयांकित अधिसूचना राजपत्रात प्रसिद्ध झाल्यापासून १५ दिवसांच्या आत उपविधान समितीकडे विचारार्थ पाठविणे आवश्यक होते. परंतु त्या अधिसूचना उपविधान समितीकडे वर्षभर उशीराने प्राप्त झाल्या आहेत.

सदरहू दोन्ही अधिसूचना दिनांक १७ जून, २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारात घेतल्या असता समितीच्या असे निदर्शनास आले की, सदर प्रारुप अधिसूचना तसेच अंतिम अधिसूचना अनुक्रमे दिनांक १८ फेब्रुवारी, २०१४ व दिनांक १३ मे, २०१४ रोजी प्रसिद्ध करण्यात आल्या आहेत. पण त्या दिनांक १६ जून, २०१५ रोजी उपविधान समितीस सादर केल्या आहेत. त्यामुळे संविधानाद्वारे प्रदान केलेल्या किंवा संसदेने किंवा राज्य विधानमंडळाने सोपविलेल्या अधिकारांचा वापर करून राज्य शासनाने किंवा त्याला दुय्यम असलेल्या कोणत्याही प्राधिकरणाने केलेले आणि सभागृहापुढे मांडणे आवश्यक असलेले नियम, उपनियम, उपविधी इत्यादी ते करण्यात आल्यावर शक्य तितक्या लवकर सभागृहापुढे/समितीपुढे ठेवणे आवश्यक आहे, असे असतानाही सदर प्रारुप व अंतिम अधिसूचना दिनांक १६ जून, २०१५ रोजी समितीपुढे सादर करण्यात आल्या.

सदर अधिसूचना एवढ्या विलंबाने सादर करण्याची कारणे काय आहेत? या मुद्यावर समितीने जलसंपदा विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेण्याचे निश्चित केले.

उपरोक्त मुद्यासंदर्भात दिनांक १ जुलै, २०१५ रोजी झालेल्या साक्षीदरम्यान विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ अंतर्गत शासनाने नियम तयार केले होते व दिनांक ३० एप्रिल, २०१३ मध्ये राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आले होते. दिनांक १९ डिसेंबर, २०१३ रोजी विधिमंडळाच्या नागपूर येथील अधिवेशनामध्ये त्यावर बरीच चर्चा झाली होती. चर्चेस उत्तर देताना तत्कालीन जलसंपदा मंत्री महोदयांनी सदर नियमास स्थगिती देण्यात येईल, असे आश्वासन दिले होते. त्यानुसार दिनांक २० डिसेंबर, २०१३ रोजी स्थगिती आदेश निर्गमित करण्यात आले. त्यानंतर दिनांक २७ मे, २०१४ च्या दुस-या अधिवेशनामध्ये आश्वासन पूर्तता अहवाल सादर करण्यात आला. माननीय उच्च न्यायालयामध्ये याप्रकरणी दाखल करण्यात आलेल्या रिट पिटिशनच्या दिनांक ५ मे, २०१४ रोजीच्या सुनावणीमध्ये आदेश देण्यात आले होते की, "जरी नियमास स्थगिती देण्यात आलेली असेल तरी त्याबद्दल शासनाने १९ मे, २०१४ पूर्वी नोटिफिकेशन काढावे". त्यानुसार शासनस्तरावरून प्रक्रिया पूर्ण करण्यात आली व दिनांक १३ मे, २०१४ रोजी राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आले. याबाबत दरम्यानच्या काळामध्ये विभागाकडून विधिमंडळाच्या उपविधान समितीस माहिती पाठविण्याचे अनावधानाने राहून गेले. तसेच, दिनांक १३ मे, २०१४ नंतर विधिमंडळाचे अधिवेशन होते व त्यानंतरच्या काळामध्ये राज्यातील विधानसभा निवडणूक कार्यक्रमामध्ये शासकीय यंत्रणा व्यस्त होती. त्यामुळे सदरील माहिती उपविधान समितीस पाठविण्याचे अनावधानाने राहून गेले, यापुढे असे होणार नाही, याची दक्षता घेण्यात येईल.

त्यावर समितीने अशी विचारणा केली की, आता नवीन नियम तयार करण्यात आलेले आहेत काय ? यावर विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, नाही. न्यायालयाच्या निर्देशानुसार तयार करण्यात आलेल्या नियमांना स्थगिती देण्यात आली आहे. आता पाणी वापराच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी करिता कोणतेही नियम नाहीत. सन २००५ चा कायदा सुधारित करण्याचा निर्णय झालेला असल्याने त्याकरिता शासनाने समिती नेमलेली आहे. त्याबाबतचा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर शासनाच्या विधि व न्याय विभागाच्या समन्वयाने सन २००५ चा कायदा सुधारित होईल, त्यानंतर नियम तयार करण्यात येतील.

समितीने असाही निर्णय घेतला की, यापूर्वी जलसंपदा विभागाने उपविधान समितीसमोर सादर केलेले महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व सनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१२ हे प्रारुप व अंतिम नियम अनुक्रमे दिनांक २२ ऑगस्ट, २०१२ व दिनांक २० एप्रिल, २०१३ रोजी विभागाने प्रसिद्ध केले होते व ते उपविधान समितीसमोर अनुक्रमे दिनांक १६ ऑक्टोबर, २०१२ व दिनांक १३ जून, २०१३ रोजी विचारार्थ ठेवण्यात आले होते. सदर दोन्ही अधिसूचना समितीपुढे विचाराधीन असतानाच सदर नियम निरसित करणा-या उपरोक्त अधिसूचना जलसंपदा विभागाने निर्गमित केल्या असल्याने सदर नियम हे निरसित झाले आहेत. सबब, त्या प्रारुप व अंतिम अधिसूचनांवर समितीने आता कोणतीही कार्यवाही करणे अपेक्षित नाही.

अभिप्राय व शिफारशी :

या प्रकरणामध्ये प्रारुप तसेच अंतिम नियम उपविधान समितीकडे पाठविण्यास झालेल्या विलंबाबाबत समितीने नापसंती व्यक्त केली असून विभागाने नियम प्रसिद्ध केल्याबरोबर ते उपविधान समितीकडे पाठविण्याबाबत दक्षता घ्यावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

जलसंपदा विभाग

प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी-१७.—महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमडब्ल्यूआरआरए.२००९/ (१३/०९) जलसंपदा (आस्था), दिनांकित २२ ऑगस्ट, २०१२.

आणि

अंतिम अधिसूचना क्रमांक ८९.—महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमडब्ल्यू.आर.आर.ए.२००९/(१३/०९)/जलसंपदा (आस्था), दिनांकित ३० एप्रिल, २०१३.

उद्देश :

सदर प्रारुप व अंतिम अधिसूचना निर्गमित करण्यामागील उद्देश व कारणे याबाबत विभागाने समितीला स्पष्टीकरणात्मक टिपणीद्वारे असे कळविले आहे.

१. सदर प्रारुप व अंतिम नियम महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ (२००५ चा महा.१८) याच्या कलम ११ चा खंड (क) आणि कलम २२ तसेच कलम ३० चे पोट-कलम (१) द्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा आणि याबाबतीत समर्थ करणा-या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करून, आवश्यक असल्याप्रमाणे पुढील नियमाचा मसुदा प्रसिद्ध करण्यात आला आहे.

२. सदरहू मसुदा नियमातील वैशिष्टये पुढीलप्रमाणे आहेत :—

महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ मधील तरतुदीनुसार उपरोक्त नियमाअंतर्गत निमंत्रित व्यक्ती शासनातर्फे प्राधिकरणावर नियुक्त करण्यात येते. शासनास पाच विशेष निमंत्रित व्यक्तींची निवड आणि नियुक्ती करण्याचे अधिकार आहेत. अशा विशेष निमंत्रित व्यक्तींकडून धोरणात्मक निर्णय घेताना तसेच जलसंपत्ती विकास व व्यवस्थापन या संबंधित प्रश्नावर, अशासकीय संघटना, हितसंबंधित व्यक्तीसोबत चर्चा करून सूचना देण्यात येतात. विशेष निमंत्रित व्यक्तींना मानधन व प्रवास भत्ता देण्याचे व काढून टाकण्याचे अधिकार शासनास प्रदान करण्यात आले आहेत.

३. महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ मध्ये पाणी वापर हक्कांचे वाटप व संनियंत्रण, पाणीटंचाईमध्ये पाण्याचे समन्यायी वाटप, राज्य जल मंडळ, राज्य जल परिषद, प्राधिकरणाचा अर्थसंकल्प, प्राधिकरणाचे लेखे, प्राधिकरणाचा वार्षिक अहवाल या संबंधित कलमामध्ये याबाबत नियम तयार करण्याची तरतूद करण्यात आलेली आहे. त्याअनुषंगाने पाणी वापर हक्कांचे वाटप व संनियंत्रण, पाणीटंचाईमध्ये पाण्याचे समन्यायी वाटप, राज्य जल मंडळ, राज्य जल परिषद, प्राधिकरणाचा अर्थसंकल्प, प्राधिकरणाचे लेखे, प्राधिकरणाचा वार्षिक अहवाल या संबंधित कलमामध्ये याबाबत अधिक स्पष्टता येण्यासाठी नियम तयार करण्यात आले आहेत. तसेच विवाद व अपिले, राज्य शासनाला सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशाद्वारे प्राथमिक विवाद निवारण अधिकारी नेमून मिटविता येतील.

त्यानंतर सदरहू नियम विधि व न्याय विभागाकडून अंतिम करून दिनांक ३० एप्रिल, २०१३ रोजी प्रसिद्ध करण्यात आले आहेत.

सदर प्रारुप अधिसूचना समितीने दिनांक १२ फेब्रुवारी, २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचारात घेतली असता समितीने खालील मुद्दांवर माहिती मागविण्याचा निर्णय घेतला.

(१) महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ हा अधिनियम, २००५ मधील असून त्याअंतर्गत २०१२ मध्ये नियम तयार करण्यात आले आहेत. सात वर्षांनंतर इतक्या उशीरा नियम का तयार करण्यात आले आहेत, या अगोदरच नियम का तयार करण्यात आले नाहीत? याबाबत माहिती दयावी.

(२) महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ मधील तरतुदीनुसार आतापर्यंत कोणकोणत्या व्यक्तींची "विशेष निमंत्रित" म्हणून नियुक्ती करण्यात आलेली आहे व त्यांचा कालावधी काय?

(३) जनतेकडून प्राप्त झालेल्या हरकतींच्या छापील प्रती समितीला पाठविण्यात याव्यात.

उपरोक्त मुद्दांसंदर्भात विभागाने दिनांक १८ मार्च २०१३ रोजी माहिती समितीस सादर केली. **(परिशिष्ट "अ").** सदर माहिती समितीने दिनांक ३० एप्रिल, २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचारात घेतली व त्यानुषंगाने जलसंपदा विभागाच्या प्रधान सचिवांची दिनांक ४ जून, २०१३ रोजी साक्ष घेण्यात आली.

विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष :

सदर साक्षीच्या वेळी समितीने विचारणा केली की, कलम ११ मध्ये पाण्याच्या समन्यायी वाटपाची कल्पना मांडलेली आहे. प्रकल्पातील पाण्याचे समन्यायी वाटप, नदी खोरे प्रकल्पामधील पाण्याचे समन्यायी वाटप, प्रकल्पाच्या लाभ क्षेत्रातील पाण्याचे समन्यायी वाटप अशा त-हेची सर्वसाधारण कल्पना कलम ११ मध्ये मांडलेली आहे. अधिनियम सन २००५ मध्ये संमत करण्यात आला. राज्यातील जलसंपत्तीचे योग्य प्रकारे समन्यायी वाटप व्हावे व इतर बाबी यासाठी तयार करावयाचे नियम तयार करण्यास विलंब होण्याची कारणे काय आहेत ?

याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी असे स्पष्ट केले की, प्राधिकरणाच्या संदर्भातील नियम सन २००५ मध्ये तयार करण्यात आलेले आहेत. महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम,२००५ ऑगस्ट महिन्यात राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आलेला आहे. प्राधिकरणात काम करण्यासाठी अध्यक्षांची नियुक्ती करून नियम तयार करण्यात आलेले आहेत. जे नियम तयार करायचे होते त्याबाबतची प्रक्रिया सन २००९ मध्ये सुरू करण्यात आली होती. सन २०१० मध्ये निर्णय घेण्यात आला की, नियम तयार करण्याचे काम वाल्मी या संस्थेकडे द्यावे. वाल्मी ही स्पेशल एजन्सी आहे. वाल्मी संस्थेत तज्ज्ञ लोक आहेत. नियम तयार करताना लिगल, टेक्निकल, मॅनेजमेंट इत्यादी क्षेत्रातील तज्ज्ञांचा सहभाग असणे आवश्यक आहे. त्यामुळे नियम तयार करण्याचे काम वाल्मी या संस्थेस देण्यात आले होते. सन २०१० मध्ये नियम तयार करण्याचे काम सुरू करण्यात आले होते. सन २०१२ मध्ये त्याचा फायनल ड्राफ्ट रिपोर्ट शासनास सादर करण्यात आलेला आहे. त्यानंतर कार्यवाही करण्यात आली, विधिमंडळाकडे पाठविणे आणि राजपत्रात प्रसिद्ध करणे यामध्ये थोडासा विलंब झाला असेल. परंतु विषयाची क्लिष्टता आणि विषयाचे आव्हान बघता नियम तयार करण्यास विलंब झाला असे म्हणता येणार नाही.

त्यावर समितीने अशी विचारणा केली की, आपल्याला नद्या-खो-यांचा आराखडा तयार करायचा आहे. त्या संदर्भात धोरण ठरविण्यासाठी प्रधान सचिवांच्या पातळीवर कार्यकारी समिती नियुक्त केलेली आहे. काही धोरणात्मक निर्णय घ्यायचे असतील तर माननीय मुख्यमंत्र्यांच्या पातळीपर्यंत जावे लागते. नद्या-खो-यांचा आराखडा तयार करण्याबाबत आतापर्यंत काय काय झालेले आहे ? आराखडा किती कालावधीत तयार केला जाणार आहे ? याबाबत विभागीय प्रतिनिधीनीं अशी माहिती दिली की, आराखडा तयार करण्याचे काम सुरू आहे. उदाहरण द्यावयाचे झाल्यास गोदावरी खो-याच्या जल आराखड्याच्या अंतर्गत ३० उप खोरे आहेत. १६ उप खो-यांच्या जल आराखड्याची तपासणी सुरू आहे आणि उर्वरित १४ उप खो-यांची तपासणी सुरू व्हावयाची आहे. या संदर्भात आढावा घेऊन एका महिन्यात याबाबतची सद्यःस्थिती समिती समोर सादर करण्यात येईल.

समितीने अशी विचारणा केली की, नियम तयार करण्यास विलंब झालेला असल्यामुळे विधिमंडळाचे अधिकार, शासनाचे अधिकार, कार्यकारी मंडळाचे अधिकार न्यायालयाने वापरलेले आहेत, अशी परिस्थिती आहे. ही बाब घटनात्मकदृष्ट्या बरोबर आहे असे वाटत नाही. उदाहरण द्यायचे झाले तर उजनी धरणात पाणी सोडावे यासाठी शेतकरी धरणे आंदोलन करीत आहेत. प्राधिकरणावर दोन सदस्यांची नियुक्ती झाली नसल्यामुळे ते निर्णय घेऊ शकले नाहीत अशी बातमी वृत्तपत्रात छापून आली होती. नियम तयार करण्यास विलंब झाल्यामुळे कायद्याची अंमलबजावणी होत नाही. ते अधिकार न्यायालयाने वापरलेले आहेत. जल प्राधिकरणाच्या कामाला गती देण्याच्या दृष्टीने आणि अशा प्रकारच्या घटना पुन्हा होऊ नयेत या संदर्भात काय करता येईल ? तसेच, कायद्याची अंमलबजावणी करण्यासाठी काय करता येईल ? त्यावर विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, प्राधिकरणाचे अध्यक्ष आणि सदस्य नियुक्त केल्यानंतर ते लगेच कामावर रुजू झाले. त्यांच्याकडे दोन आठवड्यात पिटीशन दाखल झाले. त्यांनी त्या संदर्भात सुनावणी सुद्धा घेतलेली आहे. प्राधिकरणात दोन सदस्य असले तरी त्यांनी जबाबदारीचे पालन करून कामास सुरूवात केलेली आहे.

समितीने असे मत व्यक्त केले की, कायद्यात तरतूद केलेली आहे. परंतु नियमामध्ये त्याला बगल देण्याचा प्रयत्न केला गेला आहे. जसे की, आपण जे नियम तयार केलेले आहेत ते करीत असताना पिण्याच्या पाण्याचा, शेतीच्या पाण्याचा विचारच केला गेला नाही. पिण्याचे पाणी याचा अर्थ असा की, ज्यावेळी पिण्याच्या पाण्याची टंचाई निर्माण होते त्यावेळी पाण्याचे समन्यायी वाटप करावे. मे, २०१३ मध्ये जे नियम केलेले आहेत त्यातून अशा प्रकारचा अर्थ काढलेला आहे. दुसरा अर्थ असा आहे की, खालच्या धरणात ३० टक्क्यापेक्षा कमी पाणी असेल तर समन्यायी वाटपाचा विचार करावा असाही नियम केलेला आहे. हे नियम कायद्याच्या विसंगत आहेत असे समितीला प्रथम दर्शनी वाटते, या संदर्भात आपले काय म्हणणे आहे ? विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, पाणी टंचाईमध्ये पाण्याचे समन्यायी वाटप करण्यासंबंधीची व्याख्या नियम ११ मधील पोट नियम (२) व (४) मध्ये दिलेली आहे. आपण नेहमी पिण्याच्या पाण्यासाठी प्राधान्य दिलेले आहे. पिण्याचे पाणी दिल्यानंतर उरलेले पाणी खोरे नुसार वाटप करावयाचे आहे.

समितीने अशी विचारणा केली की, आपण जो नियम केला आहे तो समितीला विसंगत वाटतो. अधिनियमामध्ये पिण्याच्या पाण्याला अग्रहक्क दिलेला आहे. त्यानंतर शेतीला व शेवटी उद्योगाला पाण्याचा हक्क दिलेला आहे. या सर्व गोष्टी लक्षात घेऊनच आपण कृती करायला पाहिजे होती. आपण जो नियम केला आहे त्यातून वेगळा अर्थ निघतो.

त्यावर विभागीय प्रतिनिधींनी उत्तर दिले की, "After satisfying the drinking water requirements from the water resources projects, the apportionment of remaining water shall be decided by the River Basin Agency." अशा प्रकारची तरतूद नियमात आहे. वरच्या धरणातून पाणी खाली सोडल्यानंतर ते शेतीकरिता वापरायचे आहे. दिनांक २२ ऑगस्ट, २०१२ च्या आणि ३० एप्रिल, २०१३ रोजी अंतिमतः प्रसिद्ध झालेल्या नियमाच्या प्रतीमध्ये काहीच बदल नाही. अधिनियमातील खंड ११ मध्ये समन्यायी वाटपाचे तत्त्व दिलेले आहे. टंचाईच्या परिस्थितीमध्ये उर्ध्व भागांमधील धरणांमध्ये सुद्धा पाणी साठा कमी राहत असल्याने स्पीलवे गेटच्या खालील पाणी निम्न धरणांसाठी सोडता येत नसल्याने पाण्याचे समन्यायी वाटप कसे करायचे हा प्रश्न निर्माण होतो. शासनाने सन २००१ मध्ये एक परिपत्रक काढले आहे. त्यात नमूद करण्यात आले आहे की, एखाद्या प्रकल्पामध्ये ३३ टक्क्या पेक्षा कमी उपयुक्त पाणी साठा असेल तर खरीपाला मान्यता देऊ नये. अधिनियमातील कलम १२ (६) (ग) मध्ये असे नमूद करण्यात आले आहे की, खो-यातील पाण्याची तूट समप्रमाणात विभागली जावी यासाठी खो-यातील सर्व धरणातील पाणीसाठे दरवर्षी ऑक्टोबर अखेर अशा त-हेने नियंत्रित केले जातील की, वर्षातील वापरासाठी उपलब्ध असलेल्या पाण्याची (खरीप वापरासहित) टक्केवारी सर्व धरणासाठी जवळ जवळ सारखी राहील. आमच्या असे लक्षात आले आहे की, सर्वसाधारणपणे उर्ध्व भागात पाऊस जास्त पडतो तेथे धरण बांधले गेले आहे. पाणी सोडण्यासाठी वरच्या पातळीवर स्पीलवे गेट असतात. त्यामुळे टंचाईमध्ये पाणी गेटच्या खाली असल्यामुळे निम्न धरणासाठी सोडण्यामध्ये अडचणी येतात. कॅनॉल आऊटलेटमधून पाणी सोडल्यास ते वहनामध्ये घट होऊन निम्न धरणात पोहचण्याची शक्यता असते. तेव्हा टंचाई परिस्थितीमध्ये समन्यायी वाटप करणे अवघड असल्याचे लक्षात आले. वरून सोडलेले पाणी खाली पोहोचले की नाही हे पाहणे महत्त्वाचे असते.

समितीने अशी विचारणा केली की, मग ३३ टक्के अशा प्रकारची तरतूद का केली आहे? याचा अर्थ आपण मूळ कायद्याला बगल देण्याचा प्रयत्न केला आहे. विधान मंडळाला जे अभिप्रेत होते ते आपण साध्य केलेले नाही. ३० टक्क्यापेक्षा कमी पाणी असेल तर समन्यायी वाटप करता येईल अशा प्रकारची शब्द रचना करण्यात आली आहे. त्यावर विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, प्रकल्पामध्ये सरासरी १५ टक्के पाणी पिण्यासाठी राखीव ठेवलेले असते. टंचाईच्या काळात धरणातून पाणी सोडतो तेव्हा ५० टक्के पाण्याचे बाष्पीभवन होते. कायद्यामध्ये डीस्ट्रेस डिफाईन केला नव्हता. तो नियमामध्ये डिफाईन केला आहे.

समितीने अशी विचारणा केली की, ऑक्टोबर महिन्यामध्ये सगळे धोरण ठरलेले असते. त्यामुळे वाटप करण्याचा प्रश्नच येत नाही. शासनाने दिनांक ७ मार्च, २००० रोजी जी.आर. काढला आहे. आपला जी.आर.विसंगत वाटतो. याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, ज्यावर्षी दुष्काळ नसतो, टंचाई कमी असते त्या वर्षी समन्यायी पाणी वाटपाची मागणी कमी असते. सगळीकडे पाऊस पडत असेल तर अडचण कमी येते. ज्यावर्षी दुष्काळ पडतो, टंचाई असते त्या वर्षी समन्यायी वाटप करावे लागते. अधिनियमामध्ये In order to share the distress असा उल्लेख केला आहे. तुटीच्या वर्षात कसे नियोजन करायचे ते नियमामध्ये रिफ्लेक्ट होते. त्यावर समितीने असे मत व्यक्त केले की, या विषयाबाबत समिती तज्ज्ञांचे मत घेईल.

त्यानंतर समितीने अशी विचारणा केली की, महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व सनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१२ मधील नियम ३ च्या पोट-नियम (३) मध्ये "विशेष निमंत्रित व्यक्तीची नियुक्ती, तीन वर्षांच्या निश्चित मुदतीसाठी किंवा वयाच्या ७० वर्षांपर्यंत यापैकी जे आधी घडेल तेवढ्या कालावधीसाठी करण्यात येईल." अशी तरतूद आहे. सर्वसाधारणतः वयोमर्यादा ६५ असते मात्र विशेष निमंत्रित व्यक्तींची नियुक्ती ती त्यांच्या वयाच्या ७० वर्षापर्यंतच्या कालावधीपर्यंत का ठेवण्यात आली आहे ? विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरणातील अध्यक्षांच्या सेवाशर्तीमध्ये ७० वर्षांची वयोमर्यादा असल्यामुळे त्याच धर्तीवर ती येथे देखील लागू केली आहे.

समितीने अशी विचारणा केली की, नियम ४ मधील तरतुदीनुसार विशेष निमंत्रित म्हणून करण्यात येणा-या व्यक्तींच्या सदस्यांच्या नियुक्त्या नियमितपणे करण्याबाबत मा.उच्च न्यायालयाने सूचना केली होती. अशा प्रकारच्या सूचना मा.उच्च न्यायालयाने का दिल्या या बाबतची माहिती समितीला द्यावी. याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी असे स्पष्ट केले की, उच्च न्यायालयाने काही सूचना दिलेल्या आहेत याबद्दलची माहिती उपलब्ध नाही. माननीय न्यायालयाने सदस्यांसाठी काही सूचना केल्या होत्या. निमंत्रितांबद्दल सूचना केल्या नव्हत्या.

समितीने अशी विचारणा केली की, नियम १० मध्ये कृषी विषयक सिंचनाच्या संबंधात एखाद्या पाणी वापर संघाच्या मंजूर पाणी वापर हक्काचे तपशील तयार करण्याकरिता, महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतक-यांकडून व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ अन्वये आराखडा तयार करून कृषी विषयक सिंचनाच्या वापराचा जेथवर संबंध येतो तेथपर्यंतचे क्षेत्र जाहीर करण्यात येते, अशी तरतूद आहे. तरी उक्त तरतुदीनुसार मागील तीन वर्षांत असे क्षेत्र जाहीर करण्यात आले आहे काय ? विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, डिसेंबर २०१२ अखेर पर्यंत १८५४ पाणी वापर संस्थांना ८ लाख हेक्टर क्षेत्र जाहीर करण्यात आले आहे.

समितीने अशी विचारणा केली की, नियम १० च्या पोट-नियम (८) च्या परिच्छेद (दोन) मधील तरतुदीनुसार आतापर्यंत किती व कोणत्या शासकीय संस्थांनी जलसाठ्याबाबतची आवश्यकता ठरविली आहे, या बाबतची माहिती समितीस सादर करण्यास सांगितले. विभागाने अशी माहिती दिली की, अलोकेशन लोकलस्तरावर होते. अधिनियम लागू झाल्यामुळे अलोकेशन देण्यासंबंधी आदेश देण्यात येतील.

त्यानंतर समितीने असे विचारले की, हा अधिनियम अंमलात आल्यापासून आतापर्यंतचे राज्य जल परिषदेचे सदस्य राज्य जल परिषदेच्या झालेल्या बैठका आणि आतापर्यंत राज्य जल परिषदेने केलेल्या कामकाजाची माहिती समितीस देण्यात यावी. याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, दिनांक २४ नोव्हेंबर, २००५ रोजीच्या अधिसूचनेप्रमाणे राज्य जल मंडळाची आणि राज्य जल परिषदेची स्थापना करण्यात आलेली आहे. राज्य जल आराखडा तयार न झाल्यामुळे बैठका झालेल्या नाहीत.

सदर प्रारुप अधिसूचनेवरील उपरोक्त साक्षीबाबत समितीचे समाधान झाले नसल्याने साक्ष अपूर्ण ठेवण्यात आली.

दरम्यानच्या काळात दिनांक १३ जून, २०१३ रोजी याच विषयावरील अंतिम अधिसूचना समितीस प्राप्त झाली. सदर अधिसूचना समितीपुढे विचारार्थ ठेवली असता समितीने यापूर्वी प्राप्त झालेल्या प्रारुप व आताच्या अंतिम अधिसूचनेवर व साक्ष घेण्यात आलेल्या बाबींवर विचार-विनिमय करून जलसंपदा विभागाचे सेवानिवृत्त अधिकारी यांच्याकडून तांत्रिक माहिती घेण्यासाठी समितीसमोर बोलाविण्याचा निर्णय घेतला.

दरम्यानच्या काळात महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापराच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण) या विषयासंदर्भातील नियम निरसित केल्याबाबतचे पत्र विभागाकडून दिनांक १६ जून, २०१५ रोजी समितीस प्राप्त झाले व त्यासोबत उपरोक्त नियम निरसित करण्यात आल्या संदर्भातील जलसंपदा विभागाने निर्गमित केलेल्या "महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) (निरसन) नियम, २०१४" ही दिनांक १८ फेब्रुवारी, २०१४ रोजीची प्रारुप अधिसूचना तसेच, दिनांक १३ मे, २०१४ रोजीची अंतिम अधिसूचना जलसंपदा विभागाने उपविधान समितीस दिनांक १६ जून, २०१५ रोजी विचारार्थ सादर केल्या. उपरोक्त नियम निरसन करण्यासंदर्भातील अधिसूचनांवर समितीने दिनांक १ जुलै, २०१५ रोजीच्या बैठकीत जलसंपदा विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेतली. साक्षीदरम्यान समितीने या अधिसूचनांवर विचारविनिमय केला. दिनांक १८ फेब्रुवारी, २०१४ व १३ मे, २०१४ रोजीच्या अनुक्रमे प्रारुप व अंतिम अधिसूचनांवर यापूर्वी करण्यात आलेले व जलसंपदा विभागाने उपविधान समितीसमोर सादर केलेले "महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१३." हे प्रारुप व अंतिम नियम विचाराधीन असतानाच सदर नियम निरसित करणा-या अधिसूचना जलसंपदा विभागाने निर्गमित केल्या असल्याने सदर नियम हे निरसित झाले आहेत. सबब, ह्या प्रारुप व अंतिम अधिसूचनांवर कोणतीही कार्यवाही करणे अपेक्षित नाही, असा समितीने निर्णय घेतला.

परिशिष्ट 'अ'

महाराष्ट्र शासन

क्र. मजनिप्रा-२०१३/(११/१३)/जसं(आस्था)

जलसंपदा विभाग,
मादाम कामा मार्ग,
हुतात्मा राजगुरू चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- १८.३.२०१३.

प्रति,

अवर सचिव,
महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय,
विधान भवन, मुंबई-४०० ०३२.

विषय :- महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१२ प्रसिध्द करणारे प्रारुप अधिसूचना क्र. एमडब्ल्यु आर आरए-२००९/(१३/०९)/जसं(आस्था), दि. २२.८.२०१२.

संदर्भ :- आपले पत्र क्र. ६९३७/मविस/उपविधान समिती/ड-११, दि. २१.२.२०१३.

उपरोक्त विषयाबाबतच्या संदर्भाधीन पत्रास अनुसरुन उपस्थित मुद्यांच्या अनुषंगाने खालील माहिती देण्यात येत आहे.

मुद्दा क्र.(१):- महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ हा अधिनियम २००५ मधील असून त्याअंतर्गत २०१२ मध्ये नियम तयार करण्यात आले आहेत. सात वर्षानंतर इतक्या उशीरा नियम का तयार करण्यात आले आहेत, या अगोदरच नियम का तयार करण्यात आले नाहीत? याबाबतची माहिती द्यावी.

अभिप्राय:- महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ हा कायदा पारित करण्यात आला. सदर अधिनियमाच्या अनुषंगाने वेळोवेळी खालील नियम करुन जलसंपदा विभागाने राजपत्रात प्रसिध्द केले आहेत.

(अ) महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (सदस्यांची घ्यावयाची पदग्रहण व गुप्ततेची शपथ) नियम २००५, दि. १६.८.२००५.

(ब) महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (अध्यक्ष व सदस्य यांच्या सेवेच्या शर्ती) नियम २००५, दि. २१.८.२००६.

उपरोक्त नियम प्रसिध्द झाल्यानंतर महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ मध्ये उर्वरित पाणी वापर हक्कांचे वाटप व संनियंत्रण, पाणीटंचाईमध्ये पाण्याचे समन्यायी वाटप, राज्य जल मंडळ,

राज्य जल परिषद, प्राधिकरणाचा अर्थसंकल्प, प्राधिकरणाचे लेखे, प्राधिकरणाचा वार्षिक अहवाल या संबंधीत कलमामध्ये याबाबत नियम तयार करण्याची तरतूद करण्यात आलेली आहे. त्याअनुषंगाने पाणी वापर हक्कांचे वाटप व सनियंत्रण, पाणीटंचाईमध्ये पाण्याचे समन्यायी वाटप, इत्यादीसाठी अधिक स्पष्टता येण्यासाठी प्रथमच नियम करावयाचे असल्याने वाल्मी संस्थेला जून, २०१० मध्ये महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण कायदा यांचा अभ्यास करुन सुधारणा व नियम करण्याचे निदेश देण्यात आले. वाल्मी संस्थेने नियमांचा मसुदा जानेवारी, २०१२ मध्ये सादर केला. त्यावर शासन स्तरावर बैठक/चर्चा घेऊन अंतिम मसुदा फेब्रुवारी, २०१२ मध्ये तयार करण्यात आला. सदर मसुदा मार्च,२०१२ मध्ये विधी व न्याय विभागाकडे अभिप्रायासाठी सादर करण्यात आला. विधी व न्याय विभागाने उपस्थित केलेल्या मुद्यांची पूर्तता करुन सदर मसुदयास जून, २०१२ मध्ये मान्यता दिल्यानंतर सदर मसुदा मराठी भाषांतर करुन हरकती मागविण्यासाठी प्रसिध्द करण्यात आला.

मुद्दा क्र.(२):- महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ मधील तरतुदीनुसार आतापर्यंत कोणकोणत्या व्यक्तीची विशेष निमंत्रित म्हणून नियुक्ती करण्यात आलेली आहे व त्यांचा कालावधी काय?

अभिप्राय :- महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ मधील तरतुदीनुसार आतापर्यंत खालील व्यक्तीची विशेष निमंत्रित म्हणून नियुक्ती करण्यात आली आहे. **जलसंपदा विभाग, शा.नि. क्र. नदीजो-२००७/(१७७/०७)/जसंअ, दि. १३.३.२००८.**

१) महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ, पुणे - डॉ. सुधीर भोंगळे

२) गोदावरी मराठवाडा पाटबंधारे विकास महामंडळ, औरंगाबाद - श्री. बाय आर. जाधव

३) विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ, नागपूर - अँड मधुकर किंमतकर

४) तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ, जळगाव - प्रा. आर. डी. राणे

५) कोकण पाटबंधारे विकास महामंडळ, ठाणे - डॉ. एस.एस. मगर

उपरोक्त निमंत्रितांच्या नेमणूकीचा कालावधी दि. १२.३.२०११ रोजी संपुष्टात आला. त्यानंतर शासनाने जलसंपदा विभाग, शा.नि.क्र. नदीजो-२००७/(१७७/०७)/जसंअ, दि. १०.५.२०११ अन्वये दि. १२.६.२०११ पर्यंत मुदतवाढ दिली.

तद्नंतर **जलसंपदा विभाग शा.नि. क्र.नदीजो-२०११/(८/११)/जसं(आस्था), दि. १.१०.२०११** अन्वये विशेष निमंत्रितांच्या नवीन नियुक्ती करण्यात आलेली आहे.

१) महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ, पुणे - डॉ. सुधीर भोंगळे

२) गोदावरी मराठवाडा पाटबंधारे विकास महामंडळ, औरंगाबाद - श्री. विलास शेळके

३) विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ, नागपूर - अॅड. मधुकर किंमतकर

४) तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ, जळगाव - प्रा. साहेबराव पाटील

५) कोकण पाटबंधारे विकास महामंडळ, ठाणे - शेखर निकम

उपरोक्त निमंत्रितांच्या नेमणूकीचा कालावधी दि. ३०.९.२०१४ रोजी संपुष्टात येणार आहे.

मुद्दा क्र.(३):- जनतेकडून प्राप्त झालेल्या हरकतींच्या छापील प्रती समितीला पाठविण्यात याव्यात.

अभिप्राय :- याबाबत जनतेकडून कोणत्याही हरकती शासनास प्राप्त झालेल्या नाहीत.

आपला विश्वासू,

(सु. रा. बावस्कर)
शासनाचे अवर सचिव

प्रत : जसं (आस्था)संग्रहार्थ.

सामान्य प्रशासन विभाग

प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी-२३ - शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक पीओडी-१००७/प्र.क्र.९/१८ (र.व का.), दिनांकित १९ जानेवारी, २०१३.

आणि

अंतिम अधिसूचना क्रमांक १०१ - शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक पीओडी-१००७/ प्र.क्र.९/१८ (र.व.का.), दिनांकित १४ नोव्हेंबर, २०१३.

उद्देश :

सदर प्रारुप व अंतिम अधिसूचना निर्गमित करण्यामागील उद्देश व कारणे याबाबत विभागाने समितीला स्पष्टीकरणात्मक टिपणीद्वारे असे कळविले आहे.

महाराष्ट्र शासकीय कर्मचा-यांच्या बदल्यांचे विनियमन आणि शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५ राज्यात दिनांक १ जुलै, २००६ पासून लागू झाला आहे. या अधिनियमात चार प्रकरणे आहेत. यातील प्रकरण एक-"प्रारंभिक", प्रकरण दोन-"पदस्थापनेचा कालावधी, बदली व बढती करणारे प्राधिकारी", प्रकरण तीन-"कार्यालयीन कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध" व प्रकरण चार-"संकीर्ण" आहे. प्रकरण चार मधील कलम-१४ नुसार सदर अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी नियम करण्याची तरतूद केलेली आहे.

उक्त अधिनियमातील प्रकरण तीन मधील "कार्यालयीन कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध" या भागासाठी प्रारुप नियम तयार करून ते विधी व न्याय विभागाकडून तपासून घेण्यात आले. सदर प्रारुप नियमास मा. मुख्यमंत्री महोदयांची मान्यता घेण्यात आली व तद्नंतर सदर प्रारुप नियम शासन राजपत्रात कलम १४ मधील तरतुदीनुसार जनतेच्या हरकती/सूचना मागविण्यासाठी दिनांक १९ जानेवारी, २०१३ रोजी पूर्वप्रसिद्ध केलेले आहेत. सदर प्रारुप नियम महाराष्ट्र विधानमंडळाच्या उप विधान समितीच्या विचारार्थ सादर करण्यात येत आहेत.

उक्त अधिनियमातील प्रकरण दोन "पदस्थापनेचा कालावधी, बदली व बढती करणारे प्राधिकारी" मध्ये सुधारणा करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन आहे. त्यामध्ये सुधारणा करण्यात आल्यानंतर प्रकरण-दोनकरिता प्रारुप नियम तयार करून **राजपत्रात** पूर्वप्रसिद्ध करण्याची कार्यवाही स्वतंत्रपणे करण्यात येईल.

उपरोक्त प्रारुप अधिसूचना सामान्य प्रशासन विभागाने दिनांक १९ जानेवारी, २०१३ रोजी प्रसिद्ध केली व सदर अधिसूचना विभागाने दिनांक १५ फेब्रुवारी, २०१३ रोजी उपविधान समितीसमोर विचारार्थ पाठविली. उपरोक्त प्रारुप अधिसूचना उपविधान समितीच्या दिनांक ८ मे, २०१३ तसेच १९ जून, २०१३ रोजीच्या बैठकीमध्ये विचारार्थ ठेवण्यात आली असता समितीने सदरहू बैठकीत झालेल्या चर्चेच्या अनुषंगाने खालील मुद्दयांवर सामान्य प्रशासन विभाग, वित्त विभाग व नियोजन विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेण्याचे निश्चित केले.

(१) महाराष्ट्र शासकीय कर्मचा-यांच्या बदल्यांचे विनियमन आणि शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५ मधील कलम २ च्या पोट-कलम (क) मध्ये "नागरिकांची सनद" याची व्याख्या विषद केली असून उक्त अधिनियमांतर्गत कलम ८ च्या पोट-कलम (१) अंतर्गत प्रत्येक कार्यालय किंवा विभागाने या अधिनियमाच्या प्रारंभापासून (दिनांक १ जुलै, २००६) सहा महिन्यांच्या आत नागरिकांची सनद तयार करून प्रसिद्ध केली पाहिजे अशी तरतूद करण्यात आली आहे.

तथापि, या तरतुदीची अंमलबजावणी ब-याच शासकीय कार्यालयाकडून झाल्याचे निदर्शनास येत नाही. तेव्हा अधिनियमातील सदर तरतुदीची अंमलबजावणी न करणा-या शासकीय कार्यालयातील संबंधित अधिका-यांवर कोणत्या प्रकारची कारवाई करण्यात आली आहे? आतापर्यंत, शासनाकडे उपलब्ध असलेल्या माहितीनुसार, अशा किती अधिका-यांवर कारवाई करण्यात आली आहे? याबाबतची सविस्तर माहिती समितीस देण्यात यावी.

(२) उक्त अधिनियमातील कलम २ चे पोट-कलम (च) मधील तरतूद जिल्हा परिषद व पंचायत समितीच्या कर्मचा-यांनाही लागू होते, अशी समितीची धारणा आहे. कृपया सदर धारणा पक्की करावी.

(३) उक्त अधिनियमातील कलम (३) च्या पोट कलम (१) अनुसार "अ" , "ब" आणि "क" गटातील राज्य शासनाच्या सर्व सेवकांसाठी एखाद्या पदावर कार्यरत असण्याचा सामान्य कालावधी ३ वर्षाचा असेल अशी तरतूद आहे. परंतु ब-याचदा अधिकारी/कर्मचारी ३ वर्षापेक्षा अधिक कालावधी (काही बाबतीत तर १० ते १५ वर्षे) एकाच पदावर कार्यरत असल्याचे दिसून येते. शासनाकडे उपलब्ध असलेल्या माहितीनुसार, या कलमानुसार राज्य शासनाच्या सेवेतील आतापर्यंत किती अधिकारी/कर्मचा-यांनी हया तरतुदीची पूर्तता केली आहे? किती टक्के अधिकारी त्यांच्या सामान्य पदावधीपेक्षा अधिक काळ एकाच पदावर कार्यरत आहेत?

४ (अ) अधिनियमाच्या कलम ५(२) मध्ये कोणत्याही कार्यालयातील किंवा विभागातील तीस टक्क्यांपेक्षा अधिक नसतील इतक्या कर्मचा-यांची एका वर्षात एकाच वेळी बदली करण्यात येणार नाही, असे नमूद केले आहे. 'क' वर्गातील कर्मचा-यांची जिल्हास्तरावर तालुक्यांतर्गत बदली करतेवेळी या तरतुदीची अंमलबजावणी कशी करण्यात येते, याबाबत सविस्तर माहिती देण्यात यावी.

४ (ब) सदर "क" वर्गातील कर्मचारी बिगर सेक्रेटरिएट सेवेतील कर्मचारी म्हणून गणले जातात का?

४ (क) अशा परिस्थितीत कलम ३ च्या परंतुकान्वये त्यांचा पदावर असण्याचा सामान्य कालावधी किती असतो?

५ (अ) उक्त अधिनियमातील कलम १० (२) व (३) मध्ये कसूरदार कर्मचा-यांवर शिस्तभंग कारवाई करण्याबद्दल उल्लेख आहे. तथापि, संपूर्ण राज्यात उत्पन्नाचा दाखला, जातीचा दाखला किंवा अन्य दाखले हे "सेतू" मार्फत दिले जातात.सेतूचे काम कंत्राटी पद्धतीने केले जाते. "सेतू" मधील कर्मचा-यांच्या नेमणुका कंत्राटदारामार्फत करण्यात येतात. तेव्हा सेतू चालविणा-या कंत्राटदारांना किंवा त्यामधील कर्मचा-यांना उक्त अधिनियमातील तरतुदी लागू नाहीत. अशा परिस्थितीत सेतू चालविणा-या कंत्राटदारांवर किंवा त्यातील कर्मचा-यांवर कसुरीची कारवाई कशी करण्यात येते? याबाबत विस्ताराने माहिती देण्यात यावी.

५ (ब) सेतूचे कंत्राट देतेवेळी कंत्राटदाराबरोबर करण्यात आलेल्या करारामध्ये अधिनियमातील कलम १०च्या तरतुदींच्या अनुषंगाने अटी व शर्ती घालण्यात येतात का? असल्यास त्या समितीस सादर कराव्यात.

(६) उक्त अधिनियमातील कलम १२ अन्वये (कार्यालयीन कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध) तरतूदींचे पालन/अनुसरण केले जाते किंवा कसे यासाठी शासनाने या अधिनियमांच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून बारा महिन्याच्या आत विहित रीतीने प्रशासनिक मूल्यमापन करण्यासाठी एका यंत्रणेची तरतूद करावयाची आहे. सदर तरतूदीच्या अनुषंगाने मंत्रालय पातळीवर,जिल्हा व तालुका पातळीवर अशा प्रकारची यंत्रणा स्थापन करण्यात आली आहे काय? असल्यास ती कशा प्रकारची आहे?

(७) उक्त अधिनियमान्वये एका कर्मचा-याकडे ७ दिवसांच्या वर प्रश्न, एखादा अर्ज किंवा फाईल राहता कामा नये अशी तरतूद करण्यात आली आहे. मात्र प्रत्यक्षात अर्ज केल्यानंतर अनेक महिने त्यासंदर्भातील माहिती अर्जदारास मिळत नाही. त्यामुळे अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर त्यावर कोणत्या स्तरावर कार्यवाही होत आहे, त्यात कोणत्या त्रुटी आहेत याबाबतची माहिती पत्राद्वारे अर्जदारांस कळविणेबाबत काय उपाययोजना करता येऊ शकेल? याबाबत समितीस अभिप्राय द्यावेत.

(८) उक्त अधिनियमातील कलम १३ मध्ये असलेल्या, सद्भावनेने केलेला किंवा केल्याचे अभिप्रेत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीसाठी कोणत्याही शासकीय अधिकारी किंवा कर्मचारी यांचेविरुद्ध दावा किंवा खटला दाखल करता येणार नाही, या तरतुदीबाबत सविस्तर माहिती दयावी. तसेच त्याचे निकष काय? याबाबत माहिती समितीस सादर करावी.

(९) उक्त अधिनियमातील कलम १५ मधील तरतुदीन्वये शासनाने काही आदेश प्रसिद्ध केले आहेत काय? असल्यास तदसंदर्भातील माहिती समितीस सादर करावी.

(१०) महाराष्ट्र शासकीय कर्मचा-यांच्या बदल्यांचे विनियमन व शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध नियम, २०१२ या प्रारुप नियमाच्या मसुद्यासंदर्भात शासनास किती हरकती व सूचना प्राप्त झाल्या आहेत? त्याची माहिती व छायांकित प्रती समितीस सादर कराव्यात.

(११) उक्त नियमाच्या नियम २ (ख) मध्ये नमूद केल्यानुसार "प्रशासकीय लेखापरीक्षा" ही यंत्रणा मंत्रालयीन विभाग, जिल्हा व तालुकास्तरावर स्थापन करण्यात आली किंवा कसे? असल्यास त्याचे स्वरुप काय? नसल्यास ती किती कालावधीत स्थापन करण्यात येणार आहे?

(१२) उक्त नियमाच्या नियम २(ड) मध्ये विषद केलेली तीन स्तरांची तरतूद सविस्तर स्पष्ट करण्यात यावी.

(१३) साधारणपणे एखाद्या नवीन प्रकल्पाच्या किंवा नवीन कामासाठीच्या निधीस विधानमंडळाने मंजुरी दिल्यानंतर वित्त विभागाने त्या प्रकल्पासाठीचा/कामासाठीचा निधी संबंधित विभागास उपलब्ध करून दिला पाहिजे व त्यासाठी पुन्हा वित्त विभागाची मंजुरी घेण्याची आवश्यकता असू नये, असे असतांनाही विधीमंडळाने प्रकल्पनिहाय मंजूर केलेली रक्कम वितरीत करताना संबंधित नस्ती वित्त विभागाकडे पाठविली जाते व त्यामुळे विकास कामांमध्ये विलंब होतो. शासनाने BDS कार्यपद्धतीचा स्वीकार केलेला असतानाही विधीमंडळाने प्रकल्पनिहाय मंजूर केलेली रक्कम वितरीत करताना संबंधित नस्ती वित्त विभागास पाठविणे आवश्यक आहे काय? तत्संदर्भातील सविस्तर कार्यपद्धती विशद करण्यात यावी.

विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष :

उपरोक्त मुद्दयांच्या अनुषंगाने समितीने दिनांक ४ जुलै २०१३ रोजी प्रधान सचिव (अ.का.) सामान्य प्रशासन विभाग, प्रधान सचिव, वित्त विभाग, अतिरिक्त मुख्य सचिव, नियोजन विभाग तसेच सचिव, माहिती व तंत्रज्ञान विभाग यांची मुंबई येथे साक्ष घेतली.

सदर साक्षीदरम्यान समितीने साधारणपणे एखाद्या नवीन प्रकल्पाच्या किंवा नवीन कामासाठीच्या निधीस विधानमंडळाने मंजुरी दिल्यानंतर वित्त विभागाने त्या प्रकल्प/कामासाठीचा निधी संबंधित विभागास उपलब्ध करून दिला पाहिजे व त्यासाठी पुन्हा वित्त विभागाची मंजुरी घेण्याची आवश्यकता असू

नये, असे असतानाही विधिमंडळाने प्रकल्पनिहाय मंजूर केलेली रक्कम वितरित करताना संबंधित नस्ती वित्त विभागाकडे पाठवली जाते व त्यामुळे विकास कामांमध्ये विलंब होतो. शासनाने बीडीएस कार्यपद्धतीचा स्वीकार केलेला असतानाही विधानमंडळाने प्रकल्पनिहाय मंजूर केलेली रक्कम वितरित करताना संबधित नस्ती वित्त विभागास पाठविणे आवश्यक आहे काय? या संदर्भात सविस्तर कार्यपद्धती विशद करण्यात यावी असे सांगितले असता विभागीय सचिवांनी अशी माहिती दिली की, साधारणपणे वित्त व नियोजन विभागाची भूमिका अशी असते की, कोणत्याही स्वरुपाची विकासात्मक कामे लवकरात लवकर पूर्ण झाली पाहिजेत. विकासात्मक कामांना निधी देत असताना विभागाने काही नियम तयार केलेले आहेत, या नियमांचे देखील पालन करावे लागते. जनतेचा पैसा योग्य पद्धतीने खर्च झाला पाहिजे, याची काळजी घेण्याची जबाबदारी विधानमंडळाने वित्त व नियोजन विभागावर सोपवलेली आहे. अतिशय जिकीरीचे व महत्वपूर्ण काम वित्त विभागाकडून पार पाडले जात असते. अर्थसंकल्पिय नियम पुस्तिकेत असे नमूद केले आहे की, एखाद्या कामासाठी अर्थसंकल्पिय तरतूद केल्यानंतर ती रक्कम खर्च करण्याचा अधिकार प्राप्त होतो असे नाही. सार्वजनिक पैसा खर्च करण्यापूर्वी मंजुरी घेणे आवश्यक आहे. या अटींचा भंग होता कामा नये. तसेच खर्चाच्या बाबीकरिता सक्षम मंजुरी प्राधिका-याने मंजुरी देणे आवश्यक असते. बांधकामाच्या खर्चाबाबत प्रशासकीय मान्यता, तांत्रिक मंजुरी या दोन्हींचा समावेश असणे आवश्यक असते.

अर्थसंकल्पिय तरतूद केलेली असली तरीदेखील खर्च करण्याची जी पद्धत ठरवून दिलेली आहे, ती पाळली जाणे आवश्यक असते. सर्वसाधारणपणे रक्कम खर्च करण्याबाबत निरनिराळया विभागाची पद्धत वेगवेगळी आहे. सार्वजनिक बांधकाम विभागातील प्रकल्पाच्या कामाकरिता वेगळया पद्धतीने खर्च केला जातो. जलसंपदा विभागाद्वारे निरनिराळी महामंडळे तयार करण्यात आलेली आहेत. या महामंडळांना अनुदान, भागभांडवल तसेच ग्रँट इन एड या स्वरुपात निधी दिला जातो. सार्वजनिक बांधकाम विभागामार्फत कोषागार किंवा प्राधिकृत केलेल्या चेकबूक मार्फत निधी दिला जातो. त्यांच्या मार्फत दिलेल्या ग्रँट इन एडच्या बिलांमध्ये खर्च नमूद केला जात नाही. ही बिले वेगळया फॉर्मेटमध्ये असतात. निधीच्या संदर्भात ज्या ज्या सूचना देण्यात आलेल्या आहेत, त्यांचे पालन झाले आहे की नाही, या करिता युटीलायझेशन सर्टीफिकेट संबंधित संस्थेला देणे गरजेचे असते.

त्यावर समितीने विचारले की, घटनेने विधानमंडळाला निधीच्या खर्चाबाबत काही अधिकार दिलेले आहेत. हा निधी कशा प्रकारे खर्च करावा, या संदर्भात बजेट मॅन्युअल तयार केलेले आहे. मात्र सध्या असे निदर्शनास येत आहे की, विधानमंडळाने निधी देण्याबाबत मंजुरी दिल्यानंतरदेखील तांत्रिक मंजुरी, प्रशासकीय मंजुरी न मिळाल्यामुळे निधी खर्च होऊ शकत नाही. निधीला मंजुरी देण्यासंदर्भात पूर्वीची पद्धत आता जवळजवळ मोडीत काढण्यात आली आहे. सध्याच्या नवीन कार्यपद्धतीमुळे प्रकल्पाच्या कामावर जेवढा खर्च अपेक्षित असतो, त्याच्या निम्मा खर्च देखील होत नाही. यामुळे अनेक ठिकाणी विभागवार, जिल्हावार, तालुकावार असंतुलन निर्माण होत आहे. विधानमंडळामध्ये खर्चाच्या रकमेला मंजुरी देत असताना त्यामध्ये ५ ते १० टक्के फरक पडू शकतो. मात्र ५० टक्के रक्कम खर्च न होणे किंवा ५० टक्क्यांपेक्षा जास्त रक्कम खर्च होणे हे योग्य नाही. या संदर्भात लोकलेखा समितीने काही बाबी निदर्शनास आणल्या होत्या. विधानमंडळाची मंजुरी नसतानादेखील काही रक्कम खर्च करण्यात आल्याची उदाहरणे आपल्यासमोर आहेत. याबाबत कायद्यामध्ये तरतूद केलेली आहे. मात्र या तरतुदीचे पालन केले जात नाही. दर महिन्याला रक्कम खर्च करण्याबाबत बीडीएस यंत्रणा तयार केलेली आहे. मात्र त्याचे देखील पालन केले जात नाही. याबाबत समितीला सविस्तर माहिती द्यावी.

त्यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, पूर्वी विकासात्मक कामाकरिता विधानमंडळाची मंजुरी मिळाल्यानंतर लगेच रक्कम खर्च केली जात होती. मात्र सध्या विधिमंडळात झालेल्या चर्चेच्या अनुषंगाने योजना कशाप्रकारे राबवायची आहे, याचा मानस तयार होतो. अर्थसंकल्पात तरतूद करीत असताना सर्वसाधारणपणे निधी खर्च करण्यासंबंधी धोरण तयार केल्यानंतर ते विधिमंडळासमोर मांडले पाहिजे. याबाबत त्यांनी पुढील उदाहरण सांगितले. आदिवासी विकास विभागात घरकुल योजना राबविण्याच्या संदर्भात काही मार्गदर्शक सूचना देण्यात आलेल्या आहेत. ही योजना राबवण्यापूर्वी त्या संबंधी कॅबिनेटमध्ये सविस्तर चर्चा होणे आवश्यक असते. यानंतर शासन निर्णय निर्गमित केला जातो व सदर योजनेकरिता निधी खर्च करता येतो. या प्रक्रियेमुळे निधी खर्च होण्यास विलंब होऊ शकतो. दुसरी गोष्ट अशी आहे की, अनेकदा केंद्र शासनाकडून काही निधी येणार आहे या अपेक्षेनुसार अर्थसंकल्पामध्ये तरतूद केली जाते. मात्र केंद्र शासनाकडून त्या प्रमाणात निधी येत नाही. जेएनएनयुआरएम व एआयबीपी या केंद्र शासनाकडून प्राप्त होणा-या निधीच्या आधारे राबवण्यात येणा-या महत्वपूर्ण योजना आहेत. केंद्र शासनाकडून निधी प्राप्त होण्याकरिता काही गोष्टींची पूर्तता करावी लागते. योजनेकरिता युटीलायझेशन सर्टीफिकेट केंद्र शासनाला सादर करावे लागते तसेच त्यांच्या अटींची पूर्तता केल्यानंतरच केंद्रीय अर्थ खात्याची मंजुरी घेऊन राज्य शासनाला निधी दिला जातो.

मागील वेळी निधी प्राप्त होण्याकरिता आपल्या राज्याकडून सर्व गोष्टींची पूर्तता करण्यात आली होती. परिपूर्ण प्रस्ताव तयार करून केंद्र शासनाकडे पाठवण्यात आला होता. मात्र तरी देखील त्यास केंद्र शासनाने मंजुरी दिली नाही. मागील वर्षी केंद्रीय अर्थ खात्याने मोठया प्रमाणात निधी वितरणात कपात केली, ही गोष्ट देखील खरी आहे. मागील वर्षी केंद्र शासनाकडून जवळजवळ ९० हजार कोटी रुपयांची कपात करण्यात आल्याची माहिती प्राप्त झाली. यामुळे अनेक राज्यांना केंद्र शासनाकडून कमी प्रमाणात निधी प्राप्त झाला. निधीची कपात करण्यात आल्यामुळे जेएनएनयुआरएम करिता १६०० ते १७०० कोटी रुपये प्राप्त झाले. ही रक्कम अपेक्षित रकमेपेक्षा बरीच कमी आहे. त्याचप्रमाणे एआयबीपीकरितादेखील कमी निधी प्राप्त झाला. यामुळे विधिमंडळाची मान्यता असूनदेखील हा निधी राज्य शासनाला उपलब्ध करून देता आला नाही. या सर्व कारणांमुळे अर्थसंकल्पिय तरतूद केलेली असूनही निधी खर्च करण्यामध्ये मोठी अडचण निर्माण झालेली आहे.

त्यावर समितीने विचारले की, मागील वर्षी केंद्र शासनाने निधी देण्यात कपात केल्याने खर्च कमी झाला. मात्र दर वर्षीच रक्कम कमी प्रमाणात खर्च होत आहे. निधीच्या खर्चासंदर्भात या व्यतिरिक्त इतर कोणत्या अडचणी आहेत?

त्यावर विभागीय सचिवांनी पुढीलप्रमाणे माहिती दिली - बीडीएस ही कल्पना गेल्या ५ ते ७ वर्षापूर्वीची होती. केंद्र सरकारनेदेखील बीडीएस सारखी पद्धत स्वीकारली आहे. सर्वसाधारण अर्थसंकल्प मांडत असताना सर्व बाजुंनी कररुपाने गोळा होणारा निधी, विविध शुल्काद्वारे गोळा होणारा निधी, २१ तारखेला मोटारींवरील टॅक्स जमा होत असतो. रजिस्ट्रेशन कार्यालयातून महसूल जमा होतो. अशा सर्व प्रकारातून येणा-या निधीचा अंदाज केला जातो. येणा-या निधीची तारीख ठरलेली असते. वर्षभरात जमा होणारा निधीचा प्रवाह गृहित धरुन बीडीएसची सांगड घातली जाते. त्यासाठी बीडीएस पद्धत स्वीकारण्यात आली आहे. गेल्या दोन वर्षात सुरूवातीला प्रत्येक तिमाहीत निधी खर्च करण्यासाठी वित्त विभागाची मान्यता घ्यावी लागत होती. आता या पद्धतीत बदल केलेला आहे. आता ८० टक्के रक्कम खर्च करण्यास मान्यता देण्यात आलेली असते. योजनांवर खर्च करतांना शासनाच्या नियमानुसार खर्च करावा असे बंधन घालण्यात आले आहे. विधानमंडळाने खर्च करण्यास मान्यता दिल्यानंतर मान्यतेप्रमाणे निधी उपलब्ध करून देणे. तो निधी व्यवस्थित खर्च व्हावा या दृष्टीकोनातून पाहिले पाहिजे. यासाठी वित्त विभागाने वेळोवेळी सर्क्युलर काढून वेळेत निधी खर्च करण्याच्या सूचना दिलेल्या आहेत. दरमहा किती खर्च होतो याचा अंदाज केलेला असतो. फक्त ती रक्कम बीडीएस वर टाकावयाची असते. नगरविकास विभागाचे उदाहरण घेतल्यास नगरविकास विभागाने एखाद्या योजनेवर खर्च करण्याचे ठरविले तर ती योजना कोणती आहे, त्यासाठी किती खर्च अपेक्षित आहे, त्या योजनेची त्यांनी पूर्ण तयारी करणे अपेक्षित आहे. २५-१५ ची योजना त्या विभागाकडून राबविली जाते. त्या योजनेवर किती खर्च आणि कोणत्या ठिकाणी करावा हे नगरविकास विभाग ठरवित असते. प्रत्येक विभागाने वेळेत खर्च करावा अशा सूचना वित्त विभागाकडून वारंवार दिल्या जातात. मार्च महिन्याच्या अगोदर सर्व विभागांनी ८० टक्के रक्कम खर्च करावी अशा सूचना आतापासून दिल्या आहेत. मागील मार्च महिन्याच्या अगोदर जवळपास ३० हजार कोटी रुपये खर्च झाले होते.

समितीने अशी विचारणा केली की, काही योजनांचा निधी केंद्र शासनाकडून प्राप्त होत नाही. परंतु जो निधी प्राप्त होतो त्याचा अंदाज शासनाकडून अगोदर केलेला असतो. योजनांची अंमलबजावणी करीत असताना शासनाने काही गाईडलाईन्स ठरवून दिल्या आहेत. जिल्हास्तरावरील अधिका-यांनी योजनेची अंमलबजावणी व्यवस्थित करावी याबाबत काही सुधारणा करता येतील काय ? तेव्हा विभागीय सचिवांनी उत्तर दिले की, वित्त विभागाकडून अर्थसंकल्प तयार करताना कोणत्या विभागाकडे कोणत्या प्रकारच्या योजना आहेत, याचा अभ्यास केलेला असतो. जनतेची कामे व्हावीत या दृष्टीने विभाग योजना सादर करीत असतात. विभागाने जनतेच्या हिताची एखादी योजना सादर केली तर त्या योजनेला पावसाळी अधिवेशनात पुरवणी मागणीद्वारे निधी उपलब्ध करून दिला जातो. त्यानुसार सदर विभाग वित्त विभागाकडे पाठपुरावा करतो व त्या योजनेचा शासन निर्णय काढण्यात येतो. जनतेच्या हिताचे काम विभाग करीत असल्यामुळे ती योजना राबविण्यास उशीर होऊ नये यासाठी मंजुरी देऊन योजना राबविण्याच्या स्पष्ट सूचना दिल्या जातात. सदर योजनेला प्रशासकीय मंजुरी घेऊन त्या योजनेचे नकाशे तयार करावेत ही सर्व प्रक्रिया वेळेत विभागाने केली पाहिजे तरच तो निधी त्या योजनेवर वेळेत खर्च होत असतो.

समितीने असा प्रश्न केला की, एका विभागाने ११ महिन्यात ४० टक्के रक्कम खर्च केली व शेवटच्या महिन्यात ६० टक्के रक्कम खर्च केली आहे असा खर्च करणे योग्य नसेल तर यासंदर्भात शासनाच्या काही गाईडलाईन्स आहेत काय ? त्यावर विभागीय सचिवांनी उत्तर दिले की, जिल्हा नियोजनाचा निधी वेळेवर दिला जातो. सर्वसाधारणपणे दरमहा ८ टक्के रक्कम खर्च केली पाहिजे. शेवटच्या महिन्यामध्ये १२ ते १३ टक्के किंवा जास्तीत जास्त १५ टक्के इतका खर्च विभागाकडून करणे अपेक्षित आहे. यासंदर्भात वित्त विभागाने वारंवार सूचना दिलेल्या आहेत. बीडीएस पद्धतीत तशा सूचना दिलेल्या आहेत. त्याप्रमाणे खर्च करणे अपेक्षित आहे. विधानमंडळाने खर्चाला मान्यता दिल्यावर ती रक्कम व्यपगत होऊ नये हे पहावे लागते.जिल्हा नियोजनाचा निधी वेळेत उपलब्ध करून दिला जातो. डीपीडीसीचा निधी खर्च करण्याचे सर्व अधिकार जिल्हाधिका-यांना देण्यात आले आहेत. खर्च झाला नाही अशी तक्रार आली तर त्याची दखल विभागाकडून घेतली जाते.

त्यावर समितीने पुन्हा प्रश्न विचारला की, ११ महिन्यात ४० टक्के रक्कम खर्च होते व १२ व्या महिन्यात ६० टक्के रक्कम खर्च होते यावर विभागाचे प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष नियंत्रण नसते काय ? तक्रार आली तर विभागाकडून दखल घेतली जाते काय ? तेव्हा विभागीय सचिवांनी उत्तर दिले की, निधी खर्च कसा करावा याबाबत विभागाकडून वेळोवेळी सूचना दिल्या जातात. महालेखाकार कार्यालयाकडून ऑडिट केले जाते. अनेक वेळा लोकलेखा समितीसमोर असे विषय येत असतात, विभागाचे नियंत्रण यावर असते. अशा प्रकारे जेव्हा खर्च केला जातो त्यावेळी संबंधित विभागाला अर्धशासकीय पत्र दिले जाते, त्यामुळे विभागाचे नियंत्रण असते. ज्या वेळी असा खर्च केला जातो त्यावेळी विभागाकडून दखल घेतली जाते.

त्यानंतर समितीने अशी विचारणा केली की, महाराष्ट्र शासकीय कर्मचा-यांच्या बदल्यांचे विनियमन आणि शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५ मधील कलम २ च्या पोट कलम (क) मध्ये नागरिकांची सनद याची व्याख्या विशद केली असून उक्त अधिनियमांतर्गत कलम ८ च्या पोट-कलम (१) अंतर्गत प्रत्येक कार्यालय किंवा विभागाने या अधिनियमाच्या प्रारंभापासून (दिनांक १ जुलै, २००६) सहा महिन्यांच्या आत नागरिकांची सनद तयार करून प्रसिद्ध केली पाहिजे अशी तरतूद करण्यात आली आहे. तथापि, या तरतुदीची अंमलबजावणी ब-याच शासकीय कार्यालयाकडून झाल्याचे निदर्शनास येत नाही. तेव्हा अधिनियमातील सदर तरतुदीची अंमलबजावणी न करणा-या शासकीय कार्यालयातील संबंधित अधिका-यांवर कोणत्या प्रकारची कारवाई करण्यात आली आहे ? आतापर्यंत, शासनाकडे उपलब्ध असलेल्या महितीनुसार, अशा किती अधिका-यांवर कारवाई करण्यात आली आहे ? याबाबतची माहिती समितीला देण्यात यावी. त्यावर विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की, याबाबत जनतेकडून हरकती व सूचना मागविण्यात आल्या आहेत. या विभागाकडे १० सूचना प्राप्त झाल्या आहेत. त्या अजून फायनल करण्यात आल्या नाहीत. यामध्ये काही वैयक्तिक सूचनादेखील आलेल्या आहेत.

त्यावर समितीने विचारले की, कायदा संमत झाल्यानंतर नियम करण्यास विलंब का लागत आहे. नियमातील अर्ध्या भागाची म्हणजे कर्मचा-यांच्या संदर्भातील नियमांची अंमलबजावणी करण्यात आली असून नागरिकांची सनद या संदर्भात नियम तयार करून त्याची अंमलबजावणी करण्यास उशीर होत आहे, असे का होत आहे. नागरिकांची सनद म्हणजे जिल्हा व तालुका पातळीवर नागरिकांचे अर्ज घेणे त्यांना न्याय देण्याच्या दृष्टीने त्या अर्जाचे डिस्पोजल करणे ही प्रक्रिया सुरू झाली आहे काय ?

त्यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, अशाप्रकारची कार्यवाही २० प्रशासकीय विभागातील १९६४ कार्यालयांपैकी १८७४ कार्यालयात नागरिकांची सनद उपलब्ध करून देण्यात आली आहे. प्रत्येक कार्यालयाच्या समोर सदर काम किती दिवसात होईल असे बोर्ड लावण्यात आले आहेत. तहसीलदार कार्यालय, गट विकास अधिकारी कार्यालय, पंचायत समिती त्याचप्रमाणे रजिस्ट्रेशन कार्यालय अशा ठिकाणी नागरिकांची सनद लावण्यात आली असून त्यानुसार सदर काम किती दिवसात होणे अपेक्षित आहे असे बोर्ड लावण्यात आले आहेत. त्याच प्रमाणे नगर विकास विभागाने मुंबई महानगरपालिका प्रांतिक अधिनियम व महाराष्ट्र नगरपालिका अधिनियमात सुधारणा करून नागरिकांची सनद याची अंमलबजावणी करणे बंधनकारक केले आहे. त्याचप्रमाणे ग्रामविकास व जलसंधारण विभागांसाठी नागरिकांची सनद प्रस्तावित करण्यात आली आहे. नागरिकांच्या सनदेची अंमलबजावणी प्रत्येक ठिकाणी व्हावयास पाहिजे. यासाठी काही कालावधी लागू शकतो. अनेक ठिकाणी सात दिवसात तक्रारीचे निवारण केले पाहिजे असे नागरिकांच्या सनदेत असले तरी तक्रारीचे निवारण सात दिवसात होते असे म्हणता येणार नाही.

त्या अनुषंगाने समितीने विचारले की, या कायद्याची अंमलबजावणी किती दिवसात करण्यात येईल. नियम करण्यासाठी सात ते आठ वर्षाचा कालावधी लागला आहे. अंमलबजावणी करण्यासाठी किती कालावधी लागू शकतो? त्यावर विभागीय सचिवांनी प्रतिपादन केले की, या नियमांवर हरकती व सूचना एकूण दहा आहेत. खाजगी व्यक्ती तसेच, अधिकारी-कर्मचारी यांच्याकडून या संदर्भात हरकती व सूचना आलेल्या आहेत. या सर्व हरकती व सूचना यांचा सांगोपांग विचार करून नियमांना अंतिम स्वरुप देण्याकरिता एकूण एक ते दोन महिन्यांचा कालावधी लागेल. यामध्ये तात्पुरत्या स्वरुपाच्या सूचना विभागाच्या असल्या तरीही खाजगी व्यक्ती, तसेच, सामान्य प्रशासन विभागाचे अधिकारी यांनीही त्यांच्या सूचना पाठविलेल्या आहेत. ज्या खाजगी व्यक्तींनी व अधिकारी कर्मचा-यांनी सूचना दिलेल्या आहेत, त्यांना प्रत्यक्ष बोलावून याबद्दलचे सविस्तर म्हणणे ऐकून घेतले जाईल. तसेच, दोन महिन्याच्या आत या कायद्याच्या नियमांना अंतिम स्वरुप देऊन प्रकाशित केले जातील, असे त्यांनी आश्वासित केले.

त्यानंतर समितीने अशी विचारणा केली की, या कायद्याचे नियम तयार करून ते प्रकाशित करण्यास विलंब होण्याची कारणे काय आहेत ? त्यावर विभागीय सचिवांनी अशी माहिती दिली की, बदल्यांच्या संदर्भातील कायद्यातील नियमांचे प्रारुप तयार झालेले आहे. परंतु दरम्यानच्या कालावधीत सामान्य प्रशासनाच्या सेवा विभागाला बदल्यांचा कायदा अंमलात आणू नका अशी एक सूचना प्राप्त झाली होती. केवळ दोन ते तीन वर्षांमध्ये बदल्या करण्यात आल्याच्या अनेक केसेस मॅटमध्ये सादर केल्या गेलेल्या आहेत. मॅटमध्ये केसेस जाण्याची कारणे काय आहेत ? मॅटमध्ये केसेस चालू असताना नियमाचे व कायद्याचे इंटरप्रिटेशन कसे केले जाते ? या बाबींचाही या कायद्याचे नियम बनविताना अभ्यास करणे आवश्यक आहे. नियमांचे प्रारुप तयार झाले, त्यावेळी नियम प्रसिद्ध करण्याची वेळ आली होती. परंतु दरम्यानच्या काळामध्ये मंत्रीमंडळाकडून अशी सूचना आली की, बदलीचा कायदा अंमलात आणू नका. याकरिता अप्पर मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग या नात्याने माझ्या अध्यक्षतेखाली तीन विभागाच्या प्रधान सचिव यांची एक कमिटी नेमण्यात आली. या कमिटीमध्ये विधी विभाग, गृह विभाग, ग्रामविकास विभाग या विभागांच्या प्रधान सचिवांचीही नेमणूक करण्यात आली. या समितीला काही मुद्दे अभ्यासासाठी व निष्कर्षाकरिता देण्यात आले होते. मॅटमध्ये बदल्यांच्या केसेस का जातात ? मॅटमध्ये बदल्यांच्या कायद्याचे इंटरप्रिटेशन कशा प्रकारे केले जाते ? कायद्याचे वर्डिंग नेमक्या कशा प्रकारे करणे आवश्यक आहे ? जेणेकरून सामान्य माणसाला कायद्याचा स्पष्ट व नेमका अर्थ समजण्यास मदत होईल. या सर्व प्रश्नांची उत्तरे शोधून तसेच, त्या संदर्भातील सोदाहरण निष्कर्षासह समितीने अहवाल शासनाला सादर केलेला आहे. त्यानंतर माननीय मुख्यमंत्री कार्यालयातून अशी सूचना आली की, कोणतीही बदली करतांना मंत्री मंडळाच्या उप समितीसमोर त्या बदलीची कारणे व इतर स्पष्टीकरणे विषद करावीत. या संदर्भात माननीय श्री. राणे साहेबांच्या अध्यक्षतेखाली एक समिती नियुक्त करण्यात आली होती. या समितीच्या शिफारशीही आता अंतिम स्वरुपात आलेल्या आहेत. या समितीने कायद्यामध्ये एकूण दोन ते तीन सुधारणा सुचविलेल्या आहेत. या सुधारणा मंत्रीमंडळाची बैठक ज्यावेळी होईल, त्यावेळी सादर करून मान्य करून घेणे अत्यावश्यक आहेत. दिनांक २१ मे, २०१२ रोजी मंत्रीमंडळाच्या उप समितीने कायद्यामधील सुधारणा व शिफारशी सुचविल्या होत्या.

यावर समितीने विचारले की, या शिफारशी व कायद्यातील सुधारणा किती दिवसांमध्ये कॅबिनेटसमोर येऊन अंतिम स्वरुपात येतील ? तेव्हा विभागीय सचिवांनी सांगितले की, या शिफारशी व सूचना कॅबिनेटमध्ये मान्यतेसाठी सादर होण्याकरिता प्राधान्याने सादर करण्यात येतील. तसेच, या समितीच्या अहवालामध्ये अशीही शिफारस केलेली आहे की, सर्वसाधारणपणे एखाद्या अधिकारी व कर्मचा-याची बदली एका विभागातून दुस-या विभागामध्ये साडेतीन वर्षांमध्ये करण्यात यावी, ही शिफारस सर्वांना मनोमन पटलेली आहे. तरीही या अनुषंगाच्या अनेक केसेस मॅटमध्ये आहेत. मॅट कायद्यातील वर्डिंगला प्रॉपर्ली इंटरप्रिट करीत आहे की नाही, हा देखील संशोधनाचा मुद्दा आहे. कायद्यातील बाबी चुकीच्या पद्धतीने समजून घेतल्यामुळे अनेक केसेसमधील द्विधा मनःस्थिती वाढलेली आहे. उदाहरणादाखल दिनांक ३१ मे नंतर व ०१ एप्रिल पूर्वी कोणतीही बदली करीत असतांना सक्षम प्राधिका-याच्या वरील प्राधिका-याची परवानगी घेणे आवश्यक आहे. या कायद्यातील तरतुदीचा युक्तिवाद मॅटमध्ये असा सांगितला गेला की, जर सक्षम प्राधिकारी जर स्वतः माननीय मुख्यमंत्री असतील तर

मग त्यांच्या वरच्या प्राधिका-याची म्हणजे माननीय राज्यपालांची परवानगी घेणे आवश्यक आहे का ? उप सचिव, सचिव, अप्पर मुख्य सचिव, मंत्री महोदय, मुख्यमंत्री महोदय, अशा प्रकारे सक्षम प्राधिकारी व त्यांच्या वरच्या अधिका-यांची सूची अपेक्षित आहे. जर एखाद्या बाबीमध्ये स्वतः माननीय मुख्यमंत्री सक्षम प्राधिकारी असतील तर तेच फुल ॲण्ड फायनल ऑथॉरिटी आहेत,असे या कायद्यातील तरतुदीनुसार अपेक्षित आहे. अशा प्रकारे कायद्यातील अनेक वर्डिंग्ज बदलणे आवश्यक आहे. त्याकरिता आमच्या समितीने योग्य तो प्रस्ताव माननीय मंत्री मंडळाच्या बैठकीसमोर मान्यतेकरिता ठेवलेला आहे. कायद्यातील तरतुदींमधील क्लियारिटी कळल्यानंतर त्यासंदर्भातील नियमांचे प्रारुप अंतिम स्वरुपात आणून प्रसिद्ध केले जाऊ शकते.

प्रत्येक विभागामध्ये काम करीत असलेल्या अधिकारी-कर्मचा-याची बदली दर तीन वर्षांनी झालीच पाहिजे, या कायद्यातील तरतुदीबाबत आपले काय मत आहे ? असे समितीने विचारले असता विभागीय सचिवांनी प्रतिपादन केले की, दर तीन वर्षांनी प्रत्येक अधिकारी व कर्मचारी यांची बदली होणे आवश्यक आहे. परंतु एखाद्या केससंदर्भात आम्हाला वरिष्ठांकडून अशा सूचना येतात की, संबंधित व्यक्तीला संबधित विभागामध्ये काही अपरिहार्य कारणास्तव तीन वर्षापेक्षा काही काळ राहू दिले जावे. अशा केसमध्ये आम्ही काही अपरिहार्य कारणांमुळे जर सबंधित व्यक्तीची बदली करणे शक्य नसेल त्यापुढील किमान आणि कमाल एकच वर्ष संबंधित व्यक्तीला संबंधित विभागामध्ये कायम ठेवतो. पुढील एक वर्षामध्ये संबंधितांनी त्या व्यक्तीला पर्यायी व्यक्ती तयार करून तिला तेथे काम करण्यास ठेवावे. यामधील प्रशासनिक दृष्टीकोन असा आहे की, एकच व्यक्ती जर एकाच टेबलवर काम करीत असली तर तीन वर्षानंतर त्या व्यक्तीचा त्या कामाबद्दल वेस्टेड इंटरेस्ट निर्माण होऊ शकतो. एकच कर्मचारी तेच तेच काम करून कंटाळतो. त्याला काही तरी वेगळे काम करण्याची इच्छा असते. संबंधित कर्मचा-याला ठराविक कालावधीनंतर वेगळे काम करण्याची व शिकण्याची संधी या माध्यमातून मिळते. परंतु कधी कधी असे होते की, एका व्यक्तीच्या ठराविक वेळेच्या आधी वेळोवेळी बदल्या केल्या तर त्याला कोणत्याही विभागाचे व प्रकारचे ज्ञान मिळविता येत नाही व त्याची नॉलेज बँक रिकामी राहते. त्याच्या या अर्धवट नॉलेज बँकेचा कोणत्याही वरिष्ठ अधिका-यास काम करीत असतांना उपयोग होत नाही. मंत्रालयीन व विभागीय पातळीवरील बदल्यांची परिस्थिती केस टू केस डिफ्रंट आहे.

एखाद्या सचिवाच्या हाताखाली दोन तीन उप सचिव काम करीत असतील आणि त्यातील एका उप सचिवाची बदली झाली तर सचिव दुस-या उप सचिवाकडे ते काम देऊ शकतात. शेवटी कामाचे वाटप कसे करावयाचे हे वरिष्ठ अधिका-याने ठरवायचे असते. जो नवीन माणूस बदली होऊन येतो त्याला प्रशिक्षित करण्याचे काम वरिष्ठ अधिकारी करीत असतात. मंत्रालयातील अधिका-यांची बदली मंत्रालयामध्येच होते. परंतु फिल्डवर अशी अडचण आहे की, तलाठी, ग्रामसेवक, कृषी अधिकारी यांची बदली झाली तर त्यांना दुस-या जिल्ह्यात किंवा तालुक्यात जावे लागते. एका ठिकाणी ४-५ वर्षे काम केल्यानंतर दुस-या जिल्ह्यात किंवा तालुक्यात बदली झाली तर त्यांची त्या ठिकाणी जाण्याची मानसिकता नसते. त्यामुळे ते म्हणतात की, आम्हाला येथेच काम करावयाचे आहे. दुसरे असे की, त्यांनी तेथे जास्त वेळ काम केलेले असल्यामुळे त्यांना विषयाची माहिती झालेली असते.

त्यावर समितीने असे मत व्यक्त केले की, ग्राम पातळी, तालुका पातळी, जिल्हा पातळी, विभागीय पातळी आणि मंत्रालय पातळी अशा ५ ठिकाणी नागरिकांची सनद आहे. त्यामध्ये सुधारणा झालेली दिसत नाही. मंत्रालय पातळीवरील मानसिकता आपण सांगितलेली आहे. हा कायदा झाल्यानंतर प्रकरणांच्या डिस्पोजल रेटमध्ये किती वाढ झालेली आहे याबाबतची माहिती आपण देऊ शकाल काय ? त्यावर विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की, उत्पन्नाचा दाखला, जातीचा दाखला ७ दिवसात, १५ दिवसात दिला पाहिजे अशी वेळ आपण नमूद करू शकतो. जास्तीत जास्त लोकांचा तहसील कार्यालय, पंचायत समिती, जिल्हाधिकारी कार्यालयाशी संबंध येतो. आपण सनदमध्ये नमूद करतो की, संबंधित व्यक्तीने कागदपत्रे उपलब्ध करून दिली तर अमुक एवढ्या दिवसात दाखला दिला पाहिजे. परंतु मंत्रालयातील कामाचे स्वरुप वेगळे आहे. काही प्रश्न असे असतात की, ब-याच वेळा त्या प्रश्नांचा एका आठवड्यात निपटारा करणे शक्य होत नाही. आमच्या विभागाकडे मागील २-४ महिन्यांपासून मायनिंगच्या फाईल्स प्रलंबित असतील किंवा त्यापेक्षा जास्त कालावधीपासून प्रलंबित असतील. त्या फाईल्स प्रलंबित असण्याची वेगवेगळी कारणे असू शकतात.

समितीने अशी विचारणा केली की, प्रकरणांचे डिस्पोजल लवकर व्हावयास पाहिजे. विधिमंडळाने हा कायदा तयार करताना याची दखल घेतलेली आहे. साधारणपणे एखादी फाईल तीन स्तरावर डिस्पोजल करण्यासाठी जाते. अनेक ठिकाणी कक्ष अधिकारी, अवर सचिव, उप सचिव, सह सचिव आणि प्रधान सचिव अशा ५ स्तरावर फाईल जाते. कायद्यात असे म्हटलेले आहे की, हे स्तर तीन असावेत. याबाबतचे नियम तयार करून यामध्ये अधिक स्पष्टता आणून त्यांची अंमलबजावणी व्हावयास पाहिजे.

त्यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, शासनाने या संदर्भात अभ्यास करण्यासाठी श्रीमती चित्कला झुत्शी यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती नियुक्त केली होती. त्यानंतर शासनाने असे ठरविले की, यशदा मार्फत या संदर्भात अभ्यास करावा. शासनाला यशदाकडून प्रस्ताव प्राप्त झालेला आहे. त्यामध्ये विभाग प्रमुख, कार्यालय प्रमुखाने वार्षिक किंवा ६ महिन्यांनी इंटरनल ऑडिट करावे. विभागीय पातळीवर दुस-या कार्यालयाने अभ्यास करावा. तसेच, यशदाच्या लोकांनी देखील काही ठिकाणी जाऊन अभ्यास करावा. त्यांनी याबाबतचा तक्ता तयार करून दिलेला आहे. त्यासाठी मान्यता घेण्याचे काम शासन स्तरावर सुरू आहे. फाईल कोणत्या विभागाकडून आली, ती फाईल कोणत्या विभागाकडे पाठविण्यात आली, त्यासाठी किती वेळ लागला याबाबतची माहिती त्या तक्त्यामध्ये भरावयाची आहे. वेळ कोणत्या कारणास्तव लागला याबाबत असे स्पष्ट केले की, काही फाईल्स क्लिष्ट असतात. त्यामुळे वेळ जास्त लागतो. उदाहरणार्थ अधिवेशनापूर्वी व अधिवेशन काळात प्रत्येक विभागाकडे प्रश्न, लक्षवेधी सूचना येतात. त्याबाबतची माहिती काढण्यामध्ये विभागाचा बराच वेळ जातो. त्यामुळे नियमित कामे करण्यास विलंब होतो. म्हणून ८ दिवसाच्या आत फाईल क्लिअर केली पाहिजे असा कायदा असला तरी अधिवेशन कालावधीत

फाईलींचा निपटारा होण्यासाठी वेळ लागतो. तसेच, काही कोर्ट केसेस असतात. त्यामुळे देखील फाईल्स थोड्या मागे पडतात. काही सेक्शन्स, काही कार्यालये अशी आहेत की, तेथे माहितीचा अधिकार कायद्यान्वये येणा-या अर्जांची संख्या जास्त असते. त्यामध्ये त्या विभागाचा बराच वेळ जातो. त्यामुळे देखील नियमित कामांसाठी वेळ लागतो. प्रत्येक कार्यालयाच्या विभाग प्रमुखांना फाईलसाठी कोठे जास्त वेळ लागणार आहे आणि कोठे कमी वेळ लागणार आहे याचा अभ्यास करावा लागेल. प्रत्येक फाईल सारखी नसते. दाखला द्यावयाचा असेल आणि संबंधितांनी कागदपत्रे उपलब्ध करून दिली असतील तर त्यासाठी कमी वेळ लागेल. प्रत्येक कार्यालयाचे, डेस्कचे काम वेगळ्या स्वरुपाचे असते. विभाग प्रमुखांना त्याकडे लक्ष द्यावे लागते. काही लोकांकडे काम जास्त असते तर काही लोकांकडे कमी काम असते. काही प्रकरणे ७ दिवसात निकाली निघू शकतात.

ई-ऑफिस पद्धत रुजल्यानंतर असे होणार नाही. यावर माहिती व तंत्रज्ञान विभागाच्या सचिवांनी माहिती दिली की, फाईल्स क्लिअर करण्यासाठी विलंब होऊ नये यासाठी हा कायदा करण्यात आलेला आहे. हा कायदा करण्यामागचा मुख्य उद्देश असा आहे की, ग्रामीण भागातील लोकांना मंत्रालयात किंवा जिल्हा पातळीवरील कार्यालयात कमीत कमी फे-या माराव्या लागतील, कागदपत्रांची संख्या कमी झाली पाहिजे आणि काम लवकर झाले पाहिजे. माहितीचा अधिकार कायद्यान्वये माहिती मागविल्यानंतर शासकीय कर्मचा-याने वेळेत माहिती दिली नाही तर त्या कर्मचा-याला दंड केला जातो. माहितीच्या अधिकारान्वये जे अर्ज प्राप्त होतात त्याबाबतची माहिती वेळेवर दिली जाते. दिल्ली, मध्य प्रदेश, हिमाचल प्रदेश या राज्यांनी नागरिकांची सनद या संदर्भात कायदा केलेला आहे. या राज्यांमध्ये एखाद्या व्यक्तीने रेशनकार्डसाठी अर्ज केल्यानंतर त्याला १५ दिवसात रेशन कार्ड दिले नाही तर संबंधित कर्मचा-याला दंड करण्याची तरतूद त्यांच्या कायद्यात आहे आणि तेथे याचा चांगला परिणाम झालेला आहे.

एखाद्या फाईलवर उप सचिवांनी स्वाक्षरी केल्यानंतर ती फाईल सचिवांकडे जाण्यासाठी तीन दिवस लागतात. कारण सचिवांचे स्वीय सहायक, आवक-जावक लिपीक व शिपाई यांच्या मार्फत फाईल्सचा प्रवास होत असतो. परंतु आता ई-ऑफिस आज्ञावलीचा वापर केल्यानंतर काही मिनिटांमध्येच एका अधिका-याकडून दुस-या अधिका-याकडे फाईल पाठविली जाईल. मंत्रालयातील काही विभागांनी ई-ऑफिस आज्ञावली स्वीकारलेली आहे. पायलट प्रोजेक्ट म्हणून सिंधुदुर्ग जिल्ह्यात ई-ऑफिस आज्ञावली सुरू करण्यात आलेली आहे. सिंधुदुर्ग जिल्ह्यात महसूल विभागातील फाईल्सचा प्रवास तलाठ्यापासून जिल्हाधिकारी यांच्यापर्यंत ई-ऑफिस आज्ञावली नुसार होतो. जिल्हाधिकारी त्यांच्या लॅपटॉपवर सदरहू फाईल उघडून त्यावर आपली डिजीटल स्वाक्षरी करतात. जिल्हाधिकारी दिल्ली किंवा इतर कोणत्याही ठिकाणी गेले तरी फाईल्स अडून राहत नाहीत. कारण ते तेथून त्यांच्या लॅपटॉपवर सदरहू फाईल उघडून त्यावर आपली डिजीटल स्वाक्षरी करतात. त्यामुळे फाईल्स अडून राहत नाहीत. पुढील एका वर्षात संपूर्ण मंत्रालयात ई-ऑफिस आज्ञावलीचा वापर केला जाईल. मुंबई महानगरपालिकेने देखील ई-ऑफिस आज्ञावली स्वीकारली आहे. तसेच, पुढील एक-दोन वर्षात राज्यातील ५० टक्के जिल्ह्यांमध्ये ई-ऑफिसचा वापर सुरू होईल.

माहिती व तंत्रज्ञान विभागाच्या सचिवांनी समितीला ई-ऑफिस संदर्भात माहिती दिलेली आहे. काही ठिकाणी ई-ऑफिस आज्ञावलीचा वापर सुरू झालेला आहे. कर्मचा-यांना ई-ऑफिसचे ज्ञान मिळाले पाहिजे, कामाची गती वाढली पाहिजे यासाठी जास्तीत जास्त कर्मचा-यांना प्रशिक्षण देणे आवश्यक आहे. माहिती व तंत्रज्ञान विभागामार्फत प्रत्येक आठवड्यात कर्मचा-यांना बोलावून प्रशिक्षण दिले जाते. जास्तीत जास्त कर्मचा-यांना ई-ऑफिस संदर्भात प्रशिक्षण मिळाल्यानंतर कामाला गती येईल. या संबंधीचे सॉफ्टवेअर तयार आहे, योजना तयार आहे. परंतु जो पर्यंत जास्तीत जास्त कर्मचा-यांना प्रशिक्षण मिळत नाही तो पर्यंत कामाला गती येण्यास थोडा वेळ लागेल.

त्यानंतर समितीने अशी विचारणा केली की, अधिनियमातील कलम २ च्या पोट-कलम (च) मधील तरतूद जिल्हा परिषद व पंचायत समितीच्या कर्मचा-यांनाही लागू होते, अशी समितीची धारणा आहे. याबाबत विभागाचे काय म्हणणे आहे? त्यावर विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की, हा अधिनियम फक्त शासकीय कर्मचा-यांनाच लागू आहे. ग्रामविकास विभागाने जिल्हा परिषद व पंचायत समितीमधील अधिकारी, कर्मचारी यांना हा अधिनियम लागू करण्याचा निर्णय घेतल्यास, त्यांनाही हा अधिनियम लागू होईल. तथापि, जिल्हा परिषद व पंचायत समितीच्या कर्मचा-यांना सुमोटो हा अधिनियम लागू होणार नाही.

त्यानंतर समितीने असा प्रश्न केला की, अधिनियमातील कलम (३) च्या पोट-कलम (१) अनुसार 'अ', 'ब' व 'क' गटातील राज्य शासनाच्या सर्व सेवकांसाठी एखाद्या पदावर कार्यरत असण्याचा सामान्य कालावधी ३ वर्षाचा असेल, अशी तरतूद आहे. परंतु, ब-याचदा अधिकारी/कर्मचारी ३ वर्षांपेक्षा अधिक कालावधी (काही बाबतीत तर १० ते १५ वर्षे) एकाच पदावर कार्यरत असल्याचे दिसून येते. शासनाकडे उपलब्ध असलेल्या माहितीनुसार, या कलमानुसार राज्य शासनाच्या सेवेतील आतापर्यंत किती अधिकारी/कर्मचा-यांनी या तरतुदीची पूर्तता केली आहे ? किती टक्के अधिकारी त्यांच्या सामान्य पदावधीपेक्षा अधिक काळ एकाच पदावर कार्यरत आहेत ? तेव्हा विभागीय सचिवांनी अशी माहिती दिली की, राज्यात शासकीय कर्मचा-यांची एकूण संख्या ६ लाख ५० हजार असून जिल्हा परिषदेतील कर्मचा-यांची संख्या ३ लाख ५० हजार आहे. शासकीय अर्थसहाय्य मिळणा-या आस्थापनांमधील कर्मचा-यांची संख्या ८ ते १० लाख एवढी आहे. त्यामुळे या संबंधीची माहिती त्या त्या आस्थापनांकडे उपलब्ध होईल. एकत्रितपणे अशी माहिती मंत्रालय स्तरावर उपलब्ध होऊ शकणार नाही.

समितीने अशी विचारणा केली की, अधिनियमाच्या कलम ५ (२) मध्ये कोणत्याही कार्यालयातील किंवा विभागातील तीस टक्क्यांपेक्षा अधिक नसतील इतक्या कर्मचा-यांची एका वर्षात एकाच वेळी बदली करण्यात येणार नाही, असे नमूद केले आहे. 'क' वर्गातील कर्मचा-यांची जिल्हा स्तरावर तालुक्यांतर्गत

बदली करतेवेळी या तरतुदीची अंमलबजावणी कशी करण्यात येते, याबाबतची सविस्तर माहिती समितीला द्यावी. तेव्हा विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की, सर्वप्रथम रुजू झालेला कर्मचारी ते सर्वात शेवटी रुजू झालेला कर्मचारी, या क्रमाने संवर्गनिहाय कर्मचा-यांची यादी तयार करून प्रत्येक वर्षी या यादीतील कर्मचा-यांची उतरत्या क्रमाने, अधिनियमात निश्चित करण्यात आलेल्या टक्केवारीनुसार (३० टक्के) बदली करावी, अशा प्रकारच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत.

समितीने अशी विचारणा केली की, सदर "क" वर्गातील कर्मचारी बिगर सेक्रेटरिएट सेवेतील कर्मचारी म्हणून गणले जातात काय, असल्यास कलम ३ च्या परंतुकान्वये त्यांच्या पदावर असण्याचा सामान्य कालावधी किती असतो? त्यावर विभागीय सचिवांनी स्पष्ट केले की, पदावर असण्याचा सामान्य कालावधी बिगर सेक्रेटरिएटसाठी ३ वर्षाचा असतो. सेक्रेटरिएट सेवेतील कर्मचा-यासाठी सामान्य कालावधी ६ वर्षांचा असतो. सेक्रेटरिएट सेवेतील कर्मचा-यांची एका विभागातील, एका विषयामधील सेवा ३ वर्षे पूर्ण झाल्यानंतर त्यास त्याच विभागातील अन्य विषयासाठी असलेल्या कक्षात बदली करण्यात येते. अशा रितीने ६ वर्षे एका विभागात पूर्ण झाल्यानंतर विभागाबाहेर बदली करण्यात येते.

त्यावर समितीने असे विचारले की, शिक्षण सेवकांच्या बदल्यांबाबत असे लक्षात येते की, रत्नागिरीतील शिक्षण सेवकाची बदली लातूर किंवा नागपूर जिल्ह्यात करण्यात येते. त्यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, शिक्षण सेवकांची बदली त्याच जिल्ह्यात करण्यात येत असते. परंतु, विनंती बदली हा एक प्रकार आहे. एखाद्या शिक्षण सेवकाने रत्नागिरी जिल्ह्यातून नागपूर जिल्ह्यात विनंती बदली मागितली असेल आणि सर्व बाबी तपासून बदली करणे शक्य असेल तर त्याप्रमाणे शिक्षण सेवकाची विनंती मान्य केली जाते व बदली केली जाते. मात्र, सर्वसाधारणपणे शिक्षण सेवकांची बदली त्याच जिल्ह्यांत करण्यात येत असते.

अधिनियमातील कलम १० (२) व (३) मध्ये कसूरदार कर्मचा-यांवर शिस्तभंग कारवाई करण्याबद्दलचा उल्लेख आहे. तथापि, संपूर्ण राज्यात उत्पन्नाचा दाखला, जातीचा दाखला किंवा अन्य दाखले 'सेतू' मार्फत दिले जातात. 'सेतू' चे काम कंत्राटी पद्धतीने केले जाते. 'सेतू' मधील कर्मचा-यांच्या नेमणूका कंत्राटदारांमार्फत करण्यात येतात. 'सेतू' चालविणा-या कंत्राटदारांना किंवा त्यामधील कर्मचा-यांना या अधिनियमातील तरतुदी लागू नाहीत. अशा परिस्थितीत, 'सेतू' चालविणा-या कंत्राटदारांवर किंवा त्यामधील कर्मचा-यांवर कसूरीची कारवाई कशी करण्यात येते, याबाबत विस्ताराने माहिती द्यावी. असे समितीने निदेश दिले. त्यावर विभागीय सचिवांनी पुढील प्रमाणे माहिती दिली, 'सेतू'मधील कर्मचारी दाखला देतात, असे नाही. सर्वप्रथम सन १९९८ मध्ये ठाणे जिल्ह्यात जिल्हाधिकारी कार्यालयात एक चांगला कक्ष निवडून त्या ठिकाणी एक खिडकी योजना सुरू करण्यात आली होती. या कक्षामध्ये खाजगी व्यक्तींची नेमणूक करण्यात आली होती. या योजनेमागे उद्देश हा होता की, खेड्यापाड्यातील लोकांना जिल्हाधिकारी कार्यालयातील वेगवेगळ्या कक्षांमध्ये जाऊन आपला अर्ज सादर करावा लागू नये. एक खिडकी योजनेसाठी तयार केलेल्या कक्षात कोणत्याही दाखल्यासाठी किंवा कामासाठी ते आपला अर्ज दाखल करू शकतात. अर्ज त्या ठिकाणी दिल्यानंतर त्याच ठिकाणी अर्ज मिळाल्याची पोच आणि काम पूर्ण होण्याची तारीख त्यांना दिली जाते. त्या कक्षाकडून तो अर्ज संबंधित कक्षाकडे पाठविला जातो. या योजनेची यशस्वीता लक्षात घेऊन ती योजना सर्व महाराष्ट्रात सन २००६ मध्ये लागू करण्यात आली.

केंद्र शासनाची एक महासेवा केंद्र (सिटिझन सर्व्हिस सेंटर) नावाची एक योजना आहे. या योजनेअंतर्गत ४/५ गावांसाठी एका महासेवा केंद्रास कंत्राटी पद्धतीवर परवानगी दिली जाते. हे केंद्र खाजगी व्यक्तीकडून चालविले जाते. त्या ४/५ गावातील लोक शासकीय कामांसाठी या केंद्रामध्ये आपले अर्ज दाखल करतात. सदर केंद्र चालक त्या केंद्रात दाखल झालेले सर्व अर्ज एकत्रित करून तहसीलदार कार्यालय किंवा जिल्हाधिकारी कार्यालयात नेऊन देतात व त्याची पोच घेतात. त्याचप्रमाणे तहसीलदार व जिल्हाधिकारी कार्यालयाने तयार केलेले दाखले ते घेऊन येतात व त्या त्या व्यक्तींना देतात. यामुळे प्रत्येक गावक-यास आपल्या कामासाठी तहसीलदार किंवा जिल्हाधिकारी कार्यालयात जाण्याची आवश्यकता भासणार नाही.

आता आपण या योजनेमध्ये आणखी काही सुधारणा करीत आहोत. लोकांना वारंवार लागणा-या दाखल्यांचा अभ्यास महसूल व माहिती व तंत्रज्ञान विभागाने एकत्रितपणे केला आहे. साधारणपणे जन्माचा दाखला, मृत्यूचा दाखला, उत्पन्नाचा दाखला, रहिवास दाखला, जातीचा दाखला, या सारख्या दाखल्यांची मागणी मोठ्या प्रमाणावर असते. संपूर्ण महाराष्ट्रात वर्षभरात साधारणपणे ५ ते १० कोटी दाखले दिले जातात. यामधील ९० टक्के दाखले वरील प्रमाणे दाखल्यांमधील असतात. हे दाखले उपलब्ध करून देण्याच्या कार्यपद्धतीत कशी सुधारणा करता येईल, याबाबतचा अभ्यास दोन्ही विभागांनी केल्यानंतर काही गोष्टी त्यांच्या निदर्शनास आल्या. या दाखल्यांसाठी असलेल्या अर्जाचे नमुने, कार्यपद्धती, फी, सोबत जोडावयाच्या कागदपत्रांची सूची प्रत्येक जिल्ह्यात किंबहुना तहसीलदार कार्यालयात वेगवेगळ्या स्वरुपाची होती. यामध्ये एकसारखेपणा आणण्यासाठी महसूल विभाग व त्यांच्या विभागाने एक आदेश निर्गमित केला आहे. अर्जांचे नमूने सोपे केले आहेत. सोबत जोडावयाच्या कागदपत्रांची संख्या शक्य होईल तेवढी कमी केली आहे. फी देण्याच्या पद्धतीत बदल केला आहे. फी साठी पूर्वी बँकेचे चलन जोडावे लागत होते. त्यामुळे लोकांना त्रास होत होता. आता रोखीने फी स्वीकारावी, अशा सूचना दिल्या आहेत.

आता याही पुढे जाण्याचा प्रयत्न करीत आहोत. आता ई-डिस्ट्रिक्ट प्रोजेक्ट आला आहे. सिटिझन सर्व्हिस सेंटरच्या कार्यपद्धतीतील काही दोष आमच्या निदर्शनास आले होते. एखाद्या केंद्रात फक्त ३/४ अर्ज प्राप्त झाले असतील तर अर्जांची संख्या कमी असल्यामुळे तो व्यक्ती ते अर्ज त्याच दिवशी संध्याकाळी तहसीलदार किंवा जिल्हाधिकारी कार्यालयात नेऊन देण्याचे टाळतो. ३/४ दिवस अर्ज स्वीकारून एकत्रितपणे तो ५ व्या दिवशी कार्यालयांमध्ये अर्ज दाखल करायचा व त्यामुळे विलंब होत होता. आता ई-डिस्ट्रिक्ट प्रोजेक्टअन्वये नागरिक ऑनलाईन अर्ज करतील आणि अव्वल कारकून, तहसीलदार डिजिटल सिग्नेचर वापरून अर्जांची छाननी, मंजुरी ही प्रक्रिया पार पाडतील व नागरिकास डिजिटल सिग्नेचर असलेला दाखला ऑनलाईन पाठवतील. नागरिक या

दाखल्याची प्रिंटआऊट काढू शकतील व त्याचा वापर करू शकतील. आता कोणत्याही नागरिकास फिजिकली कार्यालयात जाण्याची आवश्यकता भासणार नाही. हा उपक्रम आपण राज्यातील ५ जिल्ह्यात सुरू केला आहे. मार्च महिन्यापर्यंत सर्व जिल्ह्यात या पद्धतीने २५ दाखले उपलब्ध होऊ शकणार आहेत.

शासन स्तरावर यापूर्वी एक बैठक आयोजित करण्यात आली होती व त्यामध्ये एक महत्त्वपूर्ण निर्णय घेण्यात आला आहे. पूर्वी कोणत्याही दाखल्यासाठी किंवा अन्य कामासाठी संबंधित नागरिकाला ॲफेडेव्हिट करावे लागत होते. त्यासाठी स्टॅम्प पेपर खरेदी करणे, टंकलिखित करून घेणे, नोटराईज करणे वगैरे प्रक्रिया त्याला पार पाडावी लागत होती. या सर्व प्रक्रियेचा त्रास वाचविण्यासाठी आता आपण सेल्फ डिक्लेरेशन किंवा सेल्फ ॲफेडेव्हिटची पद्धत स्विकारण्याची शिफारस केली आहे. यामुळे लोकांचा त्रास कमी होईल व त्यांचे काम सोपे आणि जलदरितीने पूर्ण होईल.

ई-ऑफिसच्या संदर्भात सिंधुदुर्ग जिल्हाधिकारी कार्यालयाने एक मोठी पुस्तिका तयार केली आहे. प्रत्येक फाईल तहसीलदार कार्यालयाकडून जिल्हाधिकारी कार्यालयामध्ये जाते. फाईलच्या प्रवासातील प्रत्येक टप्प्याचा अभ्यास करून अनावश्यक टप्पे रद्द करण्यात आले आहेत. साधारणपणे ३ टप्प्यांमध्ये निर्णय प्रक्रिया पूर्ण करावी, अशा प्रकारचे आदेश काढले आहेत. ८२ फॉर्मच्या बाबतीत म्हणजेच दाखल्यांच्या बाबतीत टप्पे कमी करण्याबाबत त्या त्या विभागांशी विचार-विनिमय करून अंतिम आदेश काढणार आहोत.

सेतूमध्ये काम करणा-या कंत्राटी कर्मचा-यांविरुद्ध कशा प्रकारे कारवाई केली जाईल, असा एक मुद्दा या ठिकाणी उपस्थित करण्यात आला आहे. एखादे महासेवा केंद्र ३ दिवस बंद असेल तर त्याबाबतची विचारणा केंद्र चालकाकडे केली जाते. केंद्र बंद ठेवण्याचे कारण योग्य नसेल तर त्याच्याविरुद्ध कारवाई केली जाते. समजा, एखाद्या केंद्राकडून एकही दाखला ३/४ दिवसात कार्यालयात दाखल झाला नाही तर त्याबाबतची चौकशी केली जाते व कारवाई केली जाते. सेतू किंवा महासेवा केंद्र चांगल्या प्रकारे मॉनिटर करण्यासाठी एक मॉडेल कॉंट्रॅक्ट तयार केले असून त्यामध्ये सर्व निकषांचा अंतर्भाव केला आहे. त्याचप्रमाणे कारवाईसंबंधीचाही उल्लेख त्यामध्ये करण्यात आला आहे.

समितीने अशी विचारणा केली की, अधिनियमातील कलम १२ अन्वये (कार्यालयीन कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध) तरतुदींचे पालन/अनुसरण केले जाते किंवा कसे, यासाठी शासनाने या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून बारा महिन्याच्या आत विहितरीतीने प्रशासनिक मूल्यमापन करण्यासाठी एका यंत्रणेची तरतूद करावयाची आहे. सदर तरतुदीच्या अनुषंगाने मंत्रालय पातळीवर, जिल्हा व तालुका पातळीवर अशा प्रकारची यंत्रणा स्थापन करण्यात आली आहे का ? असल्यास, ती कशा प्रकारची आहे ? त्यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, यशदाने एक प्रकल्प सादर केला असून त्यास लवकरच मंजुरी मिळण्याची शक्यता आहे. यानुसार कार्यालयीन स्तरावर तांत्रिक तपासणी, विभागीय स्तरावर एका कार्यालयाची दुस-या कार्यालयामार्फत तपासणी आणि यशदा मार्फत त्रयस्त तपासणी, अशी तरतूद करण्यात आली आहे.

एका कर्मचा-याकडे ७ दिवसांच्या वर प्रश्न, एखादा अर्ज किंवा फाईल राहता कामा नये, अशी तरतूद करण्यात आली आहे. मात्र, प्रत्यक्षात अर्ज केल्यानंतर अनेक महिने त्यासंदर्भातील माहिती अर्जदारास मिळत नाही. त्यामुळे अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर त्यावर कोणत्या स्तरावर कार्यवाही होत आहे, त्यात कोणत्या त्रुटी आहेत, याबाबतची माहिती पत्राद्वारे अर्जदारास कळविणेबाबत काय उपाययोजना करता येऊ शकतील, याबाबत खुलासा करावा, असे समितीने सांगितले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, विभागाने नवीन नियम प्रस्तावित केले आहेत. त्यामधील नियम ३ (४), (५) व (६) मध्ये स्पष्ट तरतूद करण्यात आली आहे. प्रत्येक दाखल्यासाठी किंवा मागणीसाठी कोणता फॉर्म आहे, अर्ज करण्यासाठी कोणती कागदपत्रे जोडली पाहिजेत, त्याची तपासणी कोण करणार आहे, ते कधी उपलब्ध करण्यात येतील, हे नमूद करणे आवश्यक आहे. यासाठी एक चेकलिस्ट तयार करण्यात आली आहे. अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर त्यासोबत आवश्यक ती कागदपत्रे आहेत किंवा नाहीत, हे तपासण्यात येईल. चेकलिस्टप्रमाणे कागदपत्रे असतील तर त्याची रिसिट अर्जदारास दिली जाईल. तसेच, ते काम किती दिवसात होईल, हे देखील नमूद केलेले असेल. चेकलिस्टप्रमाणे कागदपत्रे नसतील तर त्याप्रमाणे अर्जदारास लिहून दिले जाईल. जेणेकरून, अर्जदार कागदपत्रांची पूर्तता करू शकेल. अशा प्रकारची तरतूद या नियमात करण्यात आली आहे. त्यामुळे आपला अर्ज पूर्ण आहे, याची अर्जदारास खात्री होईल तसेच किती दिवसात निर्णय होणार आहे, हे देखील त्याला समजू शकेल.

त्यावर समितीने उक्त अधिनियमातील कलम १३ मध्ये असलेल्या सद्भावनेने केलेल्या किंवा केल्याचे अभिप्रेत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीसाठी कोणत्याही शासकीय अधिकारी किंवा कर्मचारी यांचेविरुद्ध दावा किंवा खटला दाखल करता येणार नाही, या तरतुदीबाबत सविस्तर माहिती द्यावी. तसेच त्याचे निकष काय आहेत या बाबत समितीला माहिती सादर करावी, असे सांगितले. त्यावर विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, शासकीय कर्मचा-याला देखील संरक्षण मिळाले पाहिजे. या ठिकाणी ७ दिवसांचा उल्लेख केलेला आहे. मात्र ७ दिवसांऐवजी १० दिवस होतील. या संदर्भात काही लोक तक्रारी करतीलच. यामुळे कर्मचारी कारवाईस पात्र आहे की नाही, हे वरिष्ठांना त्यांच्या सद्सदविवेकबुद्धीने ठरवावे लागेल.

उक्त नियमाच्या नियम २(ख) मध्ये नमूद केल्यानुसार "प्रशासकीय लेखापरीक्षा" ही यंत्रणा मंत्रालयीन विभाग,जिल्हा व तालुका स्तरावर स्थापन करण्यात आली किंवा कसे , असल्यास त्याचे स्वरुप काय ? नसल्यास ती किती कालावधीमध्ये स्थापन करण्यात येणार आहे ? असे समितीने विचारले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, सध्या यशदामार्फत ही यंत्रणा राबवली जात आहे.

त्यावर समितीने उक्त नियमाच्या नियम २ (ड) मध्ये विषद केलेली तीन स्तरांची तरतूद सविस्तर स्पष्ट करण्यात यावी, असे सांगितले तेव्हा विभागीय सचिवांनी असे सांगितले की नियमात अशी तरतूद करण्यात आलेली आहे की, निर्णय घेणा-या अधिका-याच्या खाली ३ स्तरापर्यंतच केवळ फाईल जावी.

त्यापेक्षा खालच्या स्तरावरील अधिका-यांकडे फाईल जाऊ नये. कोणती फाईल कोणत्या स्तरापर्यंत गेली, या बाबत विभाग प्रमुखांना गोषवारा द्यावा लागेल, अशी माहिती दिली.

सदर साक्षीदरम्यान समितीने विभागास सदर नियम प्रसिद्ध करण्यास झालेल्या विलंबाबाबत खुलासा करण्यास सांगितले होते. विभागाने सदर खुलासा त्यांच्या दिनांक १३ सप्टेंबर,२०१३ रोजीच्या पत्रान्वये समितीसमोर सादर केला आहे. **(परिशिष्ट "अ")**

त्यानंतर सामान्य प्रशासन विभागाने अंतिम अधिसूचना प्रसिद्ध केली व सदर अधिसूचना विभागाने दिनांक १५ फेब्रुवारी २०१३ रोजी उपविधान समितीसमोर सादर केली.

सदर नियम अंतिम करतेवेळी उपविधान समितीने निर्देशित केल्याप्रमाणे सामान्य प्रशासन विभागाने ज्या व्यक्ती व संस्थांनी प्रारुप नियमांच्या अनुषंगाने हरकती व सूचना दिल्या होत्या. त्यांना दिनांक ७ ऑगस्ट २०१३ व ७ सप्टेंबर २०१३ रोजी त्यांचे म्हणणे मांडण्याकरिता अप्पर मुख्य सचिव यांचेकडे बोलविण्यात आले होते. त्यांच्या सूचना विचारात घेऊन प्रारुप नियमात योग्य त्या ठिकाणी बदल करून अंतिम नियम तयार करण्यात आले आहेत.

उपरोक्त प्रारुप अधिसूचनेसंदर्भात झालेल्या साक्षीच्यावेळी आश्वासित करण्यात आलेली माहिती व याच विषयाची अंतिम अधिसूचना सन २०१५-२०१६ या वर्षात नव्याने गठीत झालेल्या समितीने दिनांक १ जुलै, २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारात घेतली व त्यावर समितीने विचारविनिमय केला व खालीलप्रमाणे शिफारस सुचविली.

अभिप्राय व शिफारशी :

"महाराष्ट्र शासकीय कर्मचा-यांच्या बदल्यांचे विनियमन आणि शासकीय कर्तव्ये पार पाडतांना होणा-या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५ या अधिनियमातील कलम १२ अन्वये (कार्यालयीन कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध) तरतुदींचे पालन/अनुसरण केले जाते किंवा कसे, यासाठी शासनाने या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून बारा महिन्याच्या आत विहित रीतीने प्रशासनिक मूल्यमापन करण्यासाठी एका यंत्रणेची तरतूद करावयाची आहे त्याअनुषंगाने या प्रकरणी केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यात कळविण्यात यावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे."

परिशिष्ट " अ "

टी-२३
माहिती

महाराष्ट्र शासन

क्रमांक : पीओडी-१००७/प्र.क्र.९/१८ (र. व का.),
सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मुंबई-४०० ०३२,
दिनांक: ७ सप्टेंबर २०१३.

प्रति,

प्रधान सचिव,
महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय,
विधानभवन,मुंबई.

विषय : उप विधान समितीच्या गुरूवार दि.४ जुलै,२०१३ रोजी झालेल्या बैठकीचे इतिवृत्त.....

संदर्भ : आपले पत्र क्र.३२५४४/म.वि.स./उपविधान/ड-११ दि.२५.७.२०१३

महोदय

उपरोक्त विषयावरील आपले संदर्भाधीन पत्र कृपया पहावे.

२. महाराष्ट्र शासकीय कर्मचा-यांच्या बदल्यांचे विनियमन व शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम २००५ राज्यात दि.१.७.२००६ पासून लागु झाला आहे. या अधिनियमाच्या कलम १४ मध्ये अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी नियम करण्याची तरतुद आहे. त्यानुसार प्रारूप नियम दि.१९.१.२०१३ रोजी राजपत्रात प्रसिध्द केले आहेत.अधिनियमातील तरतुदीनुसार सदर प्रारूप नियम विधानमंडळास सादर करण्यासाठी उप विधान समितीसमोर सादर करण्यासाठी दि.१५.२.२०१३ च्या पत्रान्वये आपल्या कार्यालयाकडे पाठविलेले आहेत. त्याअनुषंगाने उप विधान समितीने गुरूवार दि.४ जुलै,२०१३ रोजी विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेतली आहे. या साक्षीत समितीने सदर नियम प्रसिध्द करण्यास विलंब झाला असून त्याबाबतची कारणे लेखी देण्याचे निर्देश दिले आहेत. त्यास अनुसरून पुढीलप्रमाणे खुलासा करण्यात येत आहे:-

सदर प्रारूप नियम तयार करण्यास विलंब झाला आहे ही वस्तुस्थिती मान्य असून झालेल्या विलंबाबाबत दिलगीरी व्यक्त करण्यात येत आहे. याबाबत समितीच्या सचिवपदे निदर्शनास आणण्यात येते की, दि.२१.६.२०१२ रोजी मंत्रालय इमारतीला लागलेल्या आगीत या प्रकरणाची मुळ नस्ती आगीत जळाली आहे. त्यामुळे विलंबाबतची नेमकी कारणमीमांसा व ती तारीखवार देणे

अवघड झालेले आहे. तथापि विलंबाबबत नमूद करण्यात येते की, सदर अधिनियमात बदल्यांचे विनियमन व कार्यालयीन कामकाजात होणा-या विलंबास प्रतिबंध असे २ भाग आहेत. यातील "बदल्यांचे विनियमन" हा भाग या विभागाच्या सेवा उपविभागाशी (कार्यासन-१२) संबंधित असून "विलंबास प्रतिबंध" हा भाग या उपविभागाशी (रचना व कार्यपध्दती)(कार्यासन-१८) संबंधित आहे. सुरवातीच्या कालावधीत अधिनियम एकच असल्यामुळे या दोन्ही भागाकरिता एकत्र नियम तयार करण्याचे योजिले असावे. तथापि बदल्यांच्यासंदर्भात या अधिनियमातील तरतुदीवरून बरीच न्यायलयीन प्रकरणे उदभवल्यामुळे सेवा उप विभागाने बदल्याच्या भागाशी संबंधित अधिनियमामध्ये बदल करण्याचे ठरविलेले आहे. यासंदर्भात सविस्तर वस्तुस्थिती अपर मुख्य सचिव (सेवा) यांनी साक्षीच्या वेळी निदर्शनास आणलेली आहे.

उक्त अधिनियमातील प्रकरण-३ "विलंबास प्रतिबंध" या भागाकरिता प्रारूप नियम तयार करण्याची विनंती यशदाला करण्यात आली होती. यशदाने सदर प्रारूप नियम मराठीत करून दिले होते.सदर प्रारूप नियम विधी व न्याय विभागास तपासण्यासाठी पाठविले असता विधी व न्याय विभागाने सदर प्रारूप नियम इंग्रजीत तयार करून नंतर ते तपासणीसाठी त्या विभागाकडे पाठविण्यास सांगितले. त्याप्रमाणे मराठी भाषा विभागाने नियुक्त केलेल्या भाषांतरकाराकडुन मराठी प्रारूप नियमाचे इंग्रजी भाषांतर करून घेण्यात आले. सदर प्रारूपनियमामध्ये विधी व न्याय विभागाच्या सूचनेनुसार व त्यांनी उपस्थित केलेल्या मुद्दयांच्या अनुषंगाने आवश्यक त्या सुधारणा करण्यात आल्या. त्यानंतर विधी व न्याय विभागाने तपासून दिलेले सुधारित इंग्रजी प्रारूपाचे भाषा संचालनालयाकडुन मराठीत भाषांतर करून घेण्यात आले. सदर प्रारूप नियमास मान्यता देण्यासाठी व प्रारूप नियम राजपत्रात जनतेच्या हरकती/सूचना मागविण्यासाठी पूर्वप्रसिध्द करण्यास सहमती देण्याचा प्रस्ताव मा.मुख्यमंत्री यांचे मान्यतेसाठी सादर केला होता. परंतु सदर प्रस्तावास मा.मुख्यमंत्री यांची मान्यता प्राप्त होण्यापुर्वीच दि.२१.६.२०१२ रोजी मंत्रालय इमारतीला लागलेल्या आगीत या प्रकरणाची नस्ती नष्ट झालेली आहे.

उपरोक्त परिस्थितीत सदर नस्तीची पुनर्बांधणी करून पुन्हा इंग्रजी प्रारूप तयार करून ते पुन्हा विधी व न्याय विभागाकडुन तपासून घेण्यात आले. विधी व न्याय विभागाने उपस्थित केलेल्या मुद्दयांचे स्पष्टीकरून सादर करून सदर इंग्रजी प्रारूप नियम विधी व न्याय विभागाकडुन तपासून घेतले. सदर इंग्रजी प्रारूप नियमांचे भाषा संचालनालयाकडुन मराठीत भाषांतर करून घेतले. त्यानंतर सदर प्रारूप नियम मा.मुख्यमंत्री यांचेकडे मान्यतेसाठी व राजपत्रात पुर्वप्रसिध्द करण्यासाठी सहमती देण्यासाठी सादर केले. मा.मुख्यमंत्री यांच्या मान्यतेनंतर सदर प्रारूप नियम जनतेच्या हरकती/सूचना

मार्गदर्शनासाठी दि.२२.१.२०१३ रोजी [illegible] प्रारंभ करण्यात आला. अशाने प्रक्रियेमध्ये अपरिहार्यपणे बराच कालावधी लागलेला आहे. त्याबद्दल पुनश्च: दिलगीरी व्यक्त करण्यात येत आहे.

३. या ठिकाणी असेही नमुद करण्यात येते की, माझ्याकडे रचना व कार्यपध्दती उप विभागाचा कार्यभार अतिरिक्त स्वरूपात आहे. सदरचा कार्यभार श्री.नंदकुमार जंत्रे, सचिव(प्र.सु.,र.व का.) यांच्या निवृत्तीनंतर दि.१.२.२०१२ पासून अतिरिक्त स्वरूपात माझ्याकडे होता. सदरचा कार्यभार दि.१५.९.२०१२ पासून श्री.भास्कर मुंढे, सचिव(प्र.सु.,र.व का.) यांच्याकडे नियमित स्वरूपात देण्यात आला. श्री.मुंढे यांच्या बदलीनंतर सदरचा कार्यभार दि.१.१.२०१३ पासून माझ्याकडे पुन्हा अतिरिक्त स्वरूपात देण्यात आलेला आहे. सदरचा कार्यभार माझ्याकडे असताना मी सातत्याने पाठपुरावा करून सदर प्रारूप नियमास मा.मुख्यमंत्री महोदयांची मान्यता मिळवून सदर प्रारूप नियम दि.१९.१.२०१३ रोजी राजपत्रात प्रसिध्द केले आहेत.

४. उपविधान समितीने निर्देशित केल्याप्रमाणे ज्या व्यक्ती व संस्थांनी प्रारूप नियमांच्या अनुषंगाने हरकती/सूचना दिलेल्या होत्या त्यांना अधिवेशनानंतर दि.७.८.२०१३ रोजी त्यांचे म्हणणे मांडण्यासाठी बोलविलेले होते. त्यांचे म्हणणे ऐकुण प्रारूप नियम अंतिम मान्यतेसाठी मा.मुख्यमंत्री महोदयांना सादर करण्यात येत आहेत.

आपला

(डॉ.पी.एस.मीना)

अपर मुख्य सचिव(प्र.सु.,र.व का.)

महसूल व वन (महसूल) विभाग

अंतिम अधिसूचना क्रमांक १०२.—महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक गौखनि. १०/०८१२/प्र.क्र.६१३/ख, दिनांकित १८ जुलै २०१३.

उद्देश :

सदरहू प्रारुप नियम करण्यामागील उद्देश व कारणे यांची मिमांसा करतांना विभागाने समितीला स्पष्टीकरणात्मक टिप्पणीत असे कळविले होते की, ...

राज्याच्या पायाभूत विकासात आणि मानवी जीवनमान उंचावण्यात गौण खनिजाचे महत्त्व अनन्यसाधारण आहे. राज्यात गौण खनिज उत्खननाबाबत (1) The Rules Regulating the working of Minor Minerals, 1954, (2) The Bombay Minor Mineral Extraction Rules 1955, (3) Maharashtra Minor Mineral Extraction (Vidarbha Region) Rules, 1966 नियम लागू होते.

केंद्र शासनाच्या खाण आणि खनिजे (विकास व विनियमन) अधिनियम, १९५७ मधील कलम १५ (१) अन्वये राज्यास गौण खनिजाबाबत नियम करण्याचा अधिकार प्राप्त झालेला आहे.

केंद्र शासनाचा १९५७ चा अधिनियम, केंद्रीय पर्यावरण व वन मंत्रालयाची दिनांक १४ सप्टेंबर २००६ ची अधिसूचना केंद्रीय खाण मंत्रालयाने प्रसृत केलेल्या गौण खनिज विषयक २०१० च्या मार्गदर्शन सूचना आणि दिनांक २७ फेब्रुवारी २०१२ चा मा.सर्वोच्च न्यायालयाचा निकाल विचारात घेऊन "महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास आणि विनियम) नियम, २०१३" तयार करण्यात आले आहेत. सदर नियम दिनांक १८ जुलै २०१३ च्या अधिसूचनेअन्वये, **महाराष्ट्र शासन राजपत्र** असाधारण भाग चार-ब, असाधारण क्र. ११३, दिनांक १९ ऑगस्ट २०१३ द्वारे प्रसिद्ध करण्यात आले आहेत. सदर नियमांना मंजुरी देताना जुने नियम अधिक्रमित करण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. सदर नियम राज्यात दिनांक २४ ऑक्टोबर २०१३ पासून लागू करण्याचा निर्णय दिनांक २३ ऑक्टोबर २०१३ रोजी झालेल्या मंत्रिमंडळ बैठकीत घेण्यात आला. त्यानुसार **महाराष्ट्र शासन राजपत्र** असाधारण भाग चार-ब, असाधारण क्र. १४६, दिनांक २४ ऑक्टोबर २०१३ च्या अधिसूचनेअन्वये सदर नियम लागू करण्यात आले आहेत. त्याचप्रमाणे मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशानुसार अंतरिम याचिकेद्वारे (Interim Application) मा. सर्वोच्च न्यायालयास सदर नियमाच्या बाबतीत अनुपालन अहवाल सादर केला आहे. सदर अर्जाच्या संदर्भात मा.सर्वोच्च न्यायालयाकडून प्राप्त होणा-या निर्देशानुसार आवश्यक ते बदल नियमात करण्यात येतील असाही निर्णय मंत्रिमंडळाने उक्त दिनांक २३ ऑक्टोबर २०१३ च्या बैठकीत घेतला आहे.

उक्त नियमात विशिष्ट कालावधी व विशिष्ट क्षेत्रात विशिष्ट परिमाणाइतके गौण खनिजाचे उत्खनन करण्यास परवानगी देण्याचे अधिकार सक्षम प्राधिका-यांना देण्यात आले आहेत. अशा परवानग्या देताना, राज्यात ज्यांची उपजिविका परंपरागत पद्धतीने गौण खनिजांवर अवलंबून आहे, अशा व्यावसायिक जाती-जमातींचाही विचार करण्यात आला आहे. प्रस्तावित नियमावलीत केलेल्या तरतुदीनुसार गौण खनिजाचे सुनियोजित व शास्त्रीय पद्धतीने उत्खनन होणार असून त्यातून, पर्यावरण संतुलन राखले जाणार आहे. त्याबरोबरच विकास प्रक्रियेसाठी निरंतर गौण खनिजाची उपलब्धताही होणार आहे.

खाण व खनिज (विनियमन व विकास) अधिनियम, १९५७ मधील कलम १५ (१) अनुसार प्राप्त अधिकारानुसार उक्त नियम अधिसूचित करण्यात आले असून, ते कलम २८ (३) अनुसार सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात येत आहेत.

सदरहू अधिसूचना समितीने दिनांक २६ ऑगस्ट व ९ सप्टेंबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारात घेतली व तद्संदर्भात खालील मुद्यांसंदर्भात महसूल विभागाकडून माहिती मागविण्यात येऊन महसूल विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेण्याचे निश्चित केले.

(१) उपरोक्त विषयासंदर्भात प्रारुप अधिसूचना प्रसिद्ध करण्यात आली आहे काय? असल्यास त्याचा तपशील देण्यात यावा तसेच सदर प्रारुप अधिसूचना उप-विधान समितीपुढे का पाठविण्यात आली नाही, याचा खुलासा करावा.

(२) नियम ११(२) व (६२) अन्वये गौण खनिजाच्या खाणपट्ट्यासाठी ५०० रु.अर्जाची फी म्हणून घेण्यात येतात, सदर फी वाढविण्याची कारणे काय आहेत? तसेच खाण परवान्यासाठी अर्ज प्रक्रिया शुल्क ५०० रुपयांपासून ५००० रुपयांपर्यंत करण्याची कारणे काय आहेत?

(३) नियम ६६(१) नुसार "कोणत्याही खाणीच्या खड्ड्याची पृष्ठभागापासूनची खोली ६ मिटरपेक्षा अधिक असणार नाही", अशी तरतूद करण्यात आलेली आहे. सदर खोली यापूर्वीच्या नियमानुसार किती होती व ती कमी करण्याची कारणे काय आहेत?

(४) नियम ५२ मधील तरतुदीन्वये खाणपट्टा समाप्त झाल्यास किंवा खनिज काढून झाल्यावर जमिनीचे पुनर्भरण करून ती पूर्ववत करणे बंधनकारक आहे तथापि, त्या खाणीचा वापर पावसाचे पाणी साठविण्यासाठी तळे म्हणून वापरता येईल. तसेच रेन वॉटर हार्वेस्टींगच्या माध्यमातून त्या खाणीचा उपयोग करता येईल, याबाबत विभागाने आपली भूमिका अधिक स्पष्ट करावी.

(५) खाणपट्टा दिल्यावर तेथे सुरू असलेल्या कामाची तपासणी करण्यात येते काय? असल्यास, सदर तपासणी कोणामार्फत व केव्हा करण्यात येते? तसेच त्यात त्रुटी आढळल्यावर काय कार्यवाही करण्यात येते?

(६) नियम १० अन्वये खाणपट्टा मंजुरीवरील निर्बंध या विषयांअंतर्गत पोट-नियम (४) मध्ये असे नमूद केले आहे की "संबंधित ग्रामसभेने खाणकाम करण्यास परवानगी दिली नाही तर त्या क्षेत्रातील उप-विभागीय अधिकारी ग्रामसभेचे म्हणणे एकूण घेतल्यावर योग्य तो निर्णय घेतील" तथापि, नगरपालिका व महानगरपालिका क्षेत्रात अशा अडचणी आल्यास कशाप्रकारे कार्यवाही करण्यात येईल, याबाबतची सविस्तर माहिती देण्यात यावी.

(७) नियम २१ मध्ये "खाण काम आराखडा मान्यता दिलेल्या अर्हतापात्र व्यक्तीने तयार करणे अशी तरतूद आहे" तरी "मान्यता दिलेल्या अर्हता पात्र व्यक्ती" याबाबत माहिती देण्यात यावी.

उपरोक्त मुद्यांबाबत महसूल विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती **परिशिष्ट 'अ'** मध्ये सादर करण्यात आली आहे. समितीने उपस्थित केलेल्या मुद्यांच्या अनुषंगाने महसूल विभागाच्या सचिवांची साक्ष दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजी घेण्यात आली.

विभागीय सचिवांची साक्ष :

सदर साक्षीच्या वेळी समितीने प्रारुप अधिसूचना प्रसिद्ध करण्यात आली आहे काय, असल्यास त्याचा तपशील देण्यात यावा, तसेच सदर प्रारुप अधिसूचना उप-विधान समितीपुढे का पाठविण्यात आली नाही, याचा खुलासा करावा, असे सांगितले असता विभागीय प्रतिनिधींनी असा खुलासा केला की, खाण व खनिजे (विकास व विनियमन) अधिनियम, १९५७ हा केंद्र शासनाचा अधिनियम आहे. या अधिनियमातील कलम १५ अनुसार राज्य शासनास गौण खनिजाचे नियम तयार करण्याचे अधिकार प्राप्त झाले आहेत. सदर अधिनियमातील कलम २८ (३) मधील तरतुदीनुसार सदर नियम डिसेंबर, २०१३ मधील अधिवेशनात दोन्ही सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात आले आहेत. खाण व खनिजे (विकास व विनियमन) अधिनियम, १९५७ मधील कलम १५ मध्ये असे नमूद केले आहे की, राज्य शासनाला नियम तयार करण्यासंदर्भात अधिकार दिलेले आहेत. कलम १५ च्या पोट-कलम (१) मध्ये असे नमूद केले आहे की, "(१) The State Government may, by notification in the *Official Gazzette*, make rules for regulating the grant of quarry leases, mining leases or other mineral concessions in respect of minor minerals and for purposes connected therewith." यानंतर कलम १५ च्या पोट-कलम एक (अ) मध्ये कोणत्या मॅटर्सकरिता नियम करता येतील याचा उहापोह केलेला आहे. त्यानंतर कलम १५ (२) मध्ये असे म्हटले आहे की, "Until rules are made under sub-section (*1*), any rules made by a State Government regulating the grant of quarry leases, mining leases or other mineral concessions in respect of minor minerals which are in force immediately before the commencement of this Act shall continue in force." जुने नियम असतील तर ते चालू राहतील. सदर अधिनियमात प्रारुप अधिसूचना प्रसिद्ध करण्याची तरतूद नसल्याने महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ ची प्रारुप अधिसूचना प्रसिद्ध करण्यात आली नव्हती व त्यानुसार शासनाने थेट नियम प्रसिद्ध केले असून, त्या नियमाची प्रत समितीसमोर सादर केली आहे."

त्यावर समितीने अशी विचारणा केली की, उप-विधान समितीने नियमाला मंजुरी दिली काय आणि दिली नाही काय त्यामुळे काय फरक पडतो. त्याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी पुढीलप्रमाणे माहिती दिली. कलम २८ मध्ये पुढीलप्रमाणे माहिती दिली आहे. "२८(१) Every rule and every notification made by the Central Government under this Act shall be laid, as soon as may be after it is made, before each House of Parliament while it is in session for a total period of thrity days which may be comprised in one session or in two or more succesive sessions, and if, before the expiry of the session immediately following the session or the successive sessions aforesaid, both Houses agree in making any modification in the rule or notification or both Houses agree that the rule or notification should not be made, the rule or notification shall thereafter have effect only in such modified from or be of no effect, as the case may be; so, however, that any such modification or annulment shall be without prejudice to the validity of anything previously done under that rule or notification." यानंतर पुढे कलम २८ (३) मध्ये असे नमूद केले आहे की, "(३) Every rule and every notification made by the State Government under this Act shall be laid, as soon as may be after it is made, before each House of the State Legislature where it consists of two Houses, or where such Legislature consists one House, before that House." या अधिनियमांतर्गत कोणताही नियम केल्यानंतर राज्य शासनाने तो सभागृहासमोर सादर करण्याची तरतूद कलम २८ (३) मध्ये करण्यात आली आहे.

नियम समितीसमोर पाठविले पाहिजेत. कलम २८ (३) मधील तरतुदीनुसार सदर नियम डिसेंबर, २०१३ मधील अधिवेशनामध्ये दोन्ही सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात आले आहेत.

समितीने असे विचारले की, सन २०१३ नंतर केव्हा पाठवायला पाहिजे होती ? विभागीय प्रतिनिधींनी यामध्ये असे नमूद केले आहे की, "Every rule and every notification made by the State Government under this Act shall be laid, as soon as may be after it is made." म्हणजे शक्य तितक्या लवकर असे म्हटले आहे.

त्यावर समितीने असे मत मांडले आहे की, "खाण व खनिजे (विकास व विनियमन) अधिनियम, १९५७ मधील कलम १५ अनुसार राज्य शासनास गौण खनिजाचे नियम तयार करण्याचे अधिकार प्राप्त झाले आहेत. त्यानुसार राज्य शासनाकडून महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ दिनांक १९ ऑगस्ट, २०१३ रोजीच्या **राजपत्रात** प्रसिद्ध करण्यात आले असून, सदर नियम राज्यात दिनांक २४ ऑक्टोबर, २०१३ पासून लागू झाले आहेत." हा केंद्र शासनाचा कायदा असला तरी महाराष्ट्र शासनास नियम करण्याचा अधिकार आहे. हे नियम उप-विधान समितीपुढे आले पाहिजेत आणि त्यानंतर मान्यता घेतली पाहिजे.

तेव्हा विभागीय प्रतिनिधींनी असे सांगितले की, खाण व खनिजे (विकास व विनियमन) अधिनियम, १९५७ हा केंद्र शासनाचा अधिनियम आहे. नियम बनविण्याचे अधिकार हे केंद्र आणि राज्य शासनाकडे आहेत. केंद्र शासनाने तयार केलेले नियम लोकसभेत आणि राज्य शासनाने तयार केलेले नियम विधानमंडळापुढे जातात. राज्य शासन आणि केंद्र शासन नियम तयार करीत असतात.

सन २०१३ मध्ये नियम केले असून, ते अधिसूचित केले आहेत. राज्य शासनाकडून महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ दिनांक १९ ऑगस्ट २०१३ रोजीच्या राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आले असून, सदर नियम राज्यात दिनांक २४ ऑक्टोबर २०१३ रोजीपासून लागू झाले आहेत.

समितीने असे विचारले की, केंद्र शासनाच्या अनुषंगाने राज्य शासनाकडे नियम तयार झाले आहेत किंवा कसे हे तपासण्याचे काम समितीचे आहे. यापूर्वीच नियम झालेले आहेत. जर समितीला असे वाटले की, यातील एखादा नियम चुकीचा आहे, तर अशा वेळी त्यास कोण जबाबदार असणार आहे ? याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी असे स्पष्ट केले की, सभागृहात अनेक अहवाल सादर केले जातात. विविध कंपन्या किंवा महामंडळांचे वार्षिक अहवाल आणि लेखे सभागृहासमोर सादर केले जातात, त्यावेळी त्या अहवालांवर वेळेअभावी सविस्तर चर्चा होऊ शकत नसल्यामुळे विधानमंडळाने गठीत केलेल्या समितीमध्ये त्यावर चर्चा केली जाते. विधिमंडळाच्या अनेक समित्या आहेत. समिती आपल्या अहवालात शिफारशी करून पुढील कार्यवाहीसाठी शासनाकडे पाठवित असतात.

त्यानंतर समितीने विभागाकडून प्राप्त झालेल्या माहितीतील मुद्दा क्र.४ मध्ये, विभागाने महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ मधील नियम ५२ मध्ये खनिज काढून झाल्यावर पुनर्भरणाची तरतुद केलेली आहे. खड्डा करून वाळू काढल्यानंतर पुन्हा ते पुनर्भरण करावे असा माननीय सर्वोच्च न्यायालयाने निर्णय दिलेला आहे. विभागाने अशा खाणीचा वापर पावसाचे पाणी साठविण्यासाठी तळे म्हणून तसेच रेन वॉटर हार्वेस्टींगच्या माध्यमासाठी करण्याकरिता गावक-यांची मागणी व ग्रामसभेची मान्यता असल्यास तसा प्रस्ताव कार्यकारी अभियंता, उप अभियंता, पाटबंधारे विभाग यांनी शासनास सादर करावा. शासनस्तरावरुन सदर प्रस्तावाची तपासणी करून त्यास मान्यता देईल असे शेवटच्या परिच्छेदात म्हटलेले आहे. शेवटचा परिच्छेद माननीय सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाशी सुसंगत नाही, असे समितीने निदर्शनास आणले असता, विभागीय प्रतिनिधींनी त्याबाबत पुढीलप्रमाणे माहिती दिली. या विषयाशी संबंधित माननीय सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेल्या निर्णयाची प्रत असून, माननीय सर्वोच्च न्यायालयाने दिनांक २७ फेब्रुवारी २०१२ रोजी दिपक कुमार विरुद्ध हरयाणा राज्य व इतर या प्रकरणांत निर्णय दिलेला असून, तो मी आपल्यासमोर वाचून दाखवितो. "४.६ Creation of Separate Corpus for Reclamation / Rehabilitation of Mines of Minor Minerals : Mining of minor minerals, in our country, is by and large unorganized sector and is practiced in haphazard and unscientific manner. At times, the size of the leasehold is also too small to address the issue of reclamation and rehabilitation of mines outs areas. It may, therefore, be desirable that before the concept of mine closure plan for minor minerals is adopted, the existing abandoned mines may be reclaimed and rehabilitated with the involvement of the State Government. There is thus, a need to create a separate corpus, which may be utilized for reclamation and rehabilitation of mined out areas. The respective State Governments may work out a suitable mechanism for creation of such corpus on the 'polluter pays' principle. An organizational structure may also need to be created for undertaking and monitoring these activities." नियम ५२ मध्ये पुनर्भरणाची तरतूद केली आहे. जो खड्डा केलेला आहे तो आपण रिक्लेम करू शकतो. तळ्याचा वापर करता येईल किंवा कसे हे देखील तपासून घेता येईल. यामध्ये शासनाकडून कोणताही विरोधाभास निर्माण होणार नाही याची दक्षता घेतली जाईल.

समितीने अशी बाब निदर्शनास आणली की, जळगाव शहराच्या बाजूला खदानी आहेत. त्या खदानीमध्ये पाणी साचल्यामुळे जीवितहानी झालेली होती. परंतु, शासनाने आजतागायत त्याची गंभीरपणे दखल घेतलेली नाही. आतापर्यंत खदानीमध्ये साठलेल्या पाण्यात ८ जणांचे प्राण गेलेले आहेत. त्यामुळे याची राज्य शासनाने योग्य ती दखल घेतली पाहिजे. या खदानीच्या बाजुला कोणतेही कम्पाऊंड नसते. त्यामुळे लहान मुले त्या ठिकाणी नकळतपणे जाऊन त्यांचा जीव जाण्याचा धोका हा जास्त प्रमाणात असतो. तद्नंतर समितीने अशी विचारणा केली की, फॉरेस्टमधील जे डोंगर आहेत ते डोंगर काही लोकांनी येऊन खोदले, मोठ्या प्रमाणावर तेथून दगड काढून त्याचे छोट्या खडीमध्ये रुपांतर करून ती खडी रोड वापरासाठी बिल्डर्सना सप्लाय केली. हया डोंगरांची जास्त प्रमाणात खुदाई करून, मोठा गॅप निर्माण झाला. पूर्ण डोंगराची साईज अर्ध्यावर आली. त्याच्यासाठी काय प्रोव्हिजन आहे? त्याची कोणत्याही प्रकारची रॉयल्टी गव्हर्मेंटला मिळत नाही. ते फॉरेस्ट राज्य सरकारचे नाही, सेंट्रलचे लोक तेथे कोणी जात नाही. त्यामुळे असे प्रकार कसे रोखले जाऊ शकतील. याबाबत विभागाने असे स्पष्ट केले की, फॉरेस्ट एरियामध्ये कोणतीही मायनींगची परमिशन फॉरेस्ट खात्याच्या पूर्वानुमतीशिवाय देणे शक्यच नाही. फॉरेस्ट एरियामध्ये कोणी विना परवानगी उत्खनन करत असेल अशा प्रकारचा इंस्टन्स जर नजरेस आणण्यात आला तर त्यावर वन खात्याकडून कार्यवाही अपेक्षित आहे. अशा प्रकारे विना परवाना सतत उत्खनन करणे अभिप्रेत नाही. ते कायद्याचे उल्लंघन आहे.

समितीने अशी विचारणा केली की, माहिती क्रमांक ३ मध्ये विभागाचे जे उत्तर आहे. त्यामध्ये कोणत्याही वेळी खड्ड्याची भूपृष्ठ भागापासूनची खोली ६ मीटर पेक्षा अधिक असणार नाही. पृष्ठ भाग आणि त्याखाली सेकंड परिच्छेदामध्ये भूपृष्ठ भागाखाली खोदावयाच्या खड्ड्याची खोली २० फूटांपेक्षा अधिक असणार नाही, याबाबत खुलासा करावा.

याबाबत विभागीय प्रतिनिधींने असे स्पष्ट केले की, भूपृष्ठ भागाखाली २० फुटांपर्यंतच आपण जावू शकतो. २० फुटापेक्षा जास्त खोलीचा खड्डा खोदू शकत नाही. नवीन नियमामध्ये त्याला ६ मीटर केलेले आहे. ६ मीटर आणि २० फूट जवळपास सारखेच आहेत. पूर्वीच्या २० फुटाचे आता ६ मीटर केलेले आहे.

याबाबत समितीने असा प्रश्न विचारला की, लायसन देताना खोदलेली जागा भरून काढण्याची कंडीशन घालतात. जांभा दगड काढण्यासाठी खोदावे लागते असा खोदलेला २० फूटांचा खड्डा भरून काढण्यासाठी कोठेतरी खोदावेच लागेल? याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी असे सांगितले की, खड्डा भरण्याची अनेक माध्यमे आहेत. ब-याच ठिकाणी डेबरी निघतो तो खड्डा भरण्यासाठी वापरु शकता, माती टाकता येते, खड्डा कोणत्या माध्यमातून भरावयाचा ते त्यांनी ठरवावे. मात्र अट अशी असते की, अपघात होणार नाही याची दक्षता घेण्याची जबाबदारी त्यांची असते क्वॉरीचे काम संपल्यानंतर ते पूर्ववत करण्याची जबाबदारी त्यांची आहे अशी अट घातली जाते.

समितीने अशी विचारणा केली की, भंडारा जिल्ह्यात एका ठिकाणी वाळूचे उत्खनन केल्यानंतर त्या भागात पाऊस आल्यावर रेती पूर्ण सारखी होते. परंतु लोकांना माहिती नसते की, तेथे खड्डा आहे एकदा तिथे पाय गेला की, तो माणूस पूर्णपणे जमिनीच्या आत जातो. वर यायला मार्गच नसतो. माणसे अक्षरशः गायब होतात. त्यांनी ४ फूट, ६ फूट खोदले तर हरकत नाही. १५ फूट खोदले तर पूर्ण माणूसच आतमध्ये जातो. २० फूटांपर्यंत कायद्यामध्येच तरतूद आहे. २० फूटांपर्यंत त्यांना रोखू शकत नाही. नंतर जो खड्डा पडतो तो त्यांनी फिलअप केला पाहिजे, तसे ते करीत नाहीत. याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी असे उत्तर दिले की, या केसमध्ये कलेक्टरना सूचना देऊ, ज्या अटी शर्तीवर परमिशन दिली, त्या अटी शर्तींची पूर्तता करून घेणे याच्याकरिता त्यांनी विशेष लक्ष द्यावे. हा अंमलबजावणीचा विषय आहे.

याबाबत समितीने असे निदर्शनास आणले की, कोकणामध्ये घरासाठी जांभा दगड वापरला जातो. हा दगड काढणा-या खाणीवाल्यांवर अनेक प्रकारच्या कंडीशन्स घातल्यामुळे लायसन्स मिळविणे जिकरीचे झाले आहे. वाळू आणि चिरा दगडामध्ये फार फरक आहे. वाळू किती उपसली गेली हे मोजता येत नाही. चि-याचे वर्क तपासले तर किती काढला किती ब्रास गेला हे मोजता येते. अशा वेळी एखाद्या चिरे खाणीवाल्यावर केस होते. तो दंडाच्या बाबतीत अपील करेपर्यंत कमिशनर पर्यंत जातो. तो पर्यंत त्याला एक ते दोन वर्षे लायसन्ससुद्धा दिले जात नाही. त्यांना लायसन्स देण्याबाबत तसेच त्यांचे लायसन्स नुतनिकरण करणे, यामध्ये सुद्धा प्रॉब्लेम निर्माण होतो. त्यांच्या केसचा निकाल केव्हा लागेल याची गॅरंटी नसते. याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, ह्या केसमध्ये मुद्दा असा आहे की, एकदा खाणवाल्याना विहित अटी व शर्तींवर परवानगी दिली की, त्यानंतर त्यांनी त्या अटी व शर्तींचा भंग केल्याचे आढळून आल्यास त्यांची क्रेडीबिलीटी आहे, ते नियम पाळत नाहीत. त्याबद्दल संशय निर्माण होतो जो पर्यंत त्यांची केस निकालात निघत नाही तो पर्यंत त्यांच्याबाबतीत संशयाचा विषय राहतो. त्यामुळे त्यांना पुढे परमिशन देणे शक्य होत नाही. त्यांचा पूर्वीचा रेकॉर्ड आडवा येतो.

समितीने अशी सूचना केली की, त्यांच्या केसचा लवकर निकाल लागावा यादृष्टीने काही तरी करावे. पूर्वी जी रॉयल्टी होती त्या रॉयल्टीच्या पाचपट दंड होता. आता बाजार भावाच्या पाचपट दंडाची नवीन नियमामध्ये तरतूद केली आहे.

याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, आता कायद्यामध्ये जो बदल करण्यात आला आहे. तो फक्त यासाठी केलेला आहे की, लोकांना असे वाटावे की, कायद्याच्या चाकोरीच्या बाहेर गेलो तर अत्यंत जबर शिक्षा होऊ शकते. कायदा तोडण्याचे कोणी धाडस करू नये या भावनेतून बदल केलेला आहे. रेतीच्या बाबतीत आपण दिनांक १२ मार्च २०१३ रोजी जी.आर. काढून तो राज्यभर लागू केला होता. कोंकणकरिता दिनांक २१ मे, २०१५ रोजी पॉलिसी लागू केली आहे. इतर राज्यातील आपल्याकडे आलेला अनुभव आहे त्या सर्वांचा परामर्श घेऊन, इतर राज्यांमध्ये जशी अंमलबजावणी झाली आहे, तसेच आपल्या सारख्या फिल्डमधील ज्या लोकांनी आम्हाला फिड बॅक दिले सर्वांचे परामर्श घेऊन त्या धोरणामध्ये काही सुधारणा करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन आहे.

समितीने अशी विचारणा केली की, गौण खनिजाची वेगवेगळ्या जिल्ह्यातून रॉयल्टी गोळा केली जाते. हे गौण खनिज वाहून नेत असताना रस्ते खराब होतात. नगर जिल्ह्यात या रस्त्यांच्या कामासाठी एक रुपयाही आला नाही. याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, खनिज निधी उद्योग विभागाकडे वर्ग केला जातो. रस्त्यांच्या दुरुस्तीसाठी, तसेच रस्त्यांच्या मजबुतीसाठी निधीचे जे प्रस्ताव येतात, ते जिल्हाधिका-यांमार्फत उद्योग खात्याकडे येतात. त्याला शासनाची मान्यता मिळवून मंजुरी दिली जाते. उद्योग, ऊर्जा आणि कामगार विभागाचा यासंबंधीचा शासन निर्णय आहे.

समितीने अशी सूचना केली की, सोलापूर जिल्ह्यात वाळूचे ७० ते ८० ट्रक पकडले गेले. आठ दिवसांतून, पंधरा दिवसांतून किंवा एका महिन्यातून अशा धाडी घालण्यात येतात. तहसीलदारांवर हल्ले झाल्याच्या घटना आपण पाहतो, त्यामुळे अधिकारी जखमी होतात. तलाठी हा गावपातळीवर काम करतो त्यामुळे त्याला या सर्व बाबींची माहिती असते. एका तलाठ्यावर दोन-दोन, तीन-तीन गावांची जबाबदारी दिलेली असते. जेथे अवैध उत्खनन होत असेल, तेथील तलाठी, तसेच त्यांच्यावरील अधिका-यांना जबाबदार धरायला पाहिजे तरच या गोष्टींना आळा बसेल. याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी असे सांगितले की, महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ मधील कलम ४८ मध्ये सुधारणा केलेली आहे. अनधिकृत मशिनरी वापरली असेल, वाहतुकीसाठी वाहने वापरली असेल, अशी यंत्रसामग्री / वाहने जप्त करण्याचे अधिकार जिल्हाधिका-यांना आणि जिल्हाधिका-यांनी नामनिर्देशित केलेल्या अधिका-याला प्रदान केलेले आहेत. या सुधारणामुळे अवैध उत्खनन व वाहतुकीच्या वृत्तीला आळा बसेल. शेवटी यंत्रसामग्री नसेल तर रेती काढता येणार नाही. हाताने तर गौणखनिज काढणे शक्य नाही. त्यामुळे या कायद्यामुळे त्या दोन्ही गोष्टींना जरब बसेल.

काही ठराविक हेतु डोळ्यासमोर ठेवून आपण हे करणार आहोत. नवीन धोरणामध्ये तशा प्रकारचा अंतर्भाव करणार आहोत. एमपीडीए ॲक्टमध्ये सुधारणा इंन्ट्रोड्यूस करण्यात येत आहे. जे लोक वारंवार अशा प्रकारचे काम करीत आहेत, अशी तरतूद आहे की, अवैध उत्खनन करतात, त्यांचेवर अत्यंत परिणामकारक कारवाई करता येईल. अवैधरित्या उत्खनन करणारा आणि त्याला प्रोत्साहन देणारा, दोघेही कारवाईस पात्र आहेत. ही बाब एखाद्या अधिका-यांच्या निदर्शनास आणून देखील तो अधिकारी काही कारवाई करीत नसेल तर त्याच्याविरुद्ध कारवाई होऊ शकते.

समितीने अशी सूचना केली की, अवैधरित्या रेतीचे उत्खननासाठी तलाठी यांचेवर जबाबदारी निश्चित केली पाहिजे. अशाप्रकारे जबाबदारी निश्चित केली तर अशा ७५ टक्के बाबींना आळा बसू शकेल, परंतु आपण जे अधिकार देतो, त्याला संरक्षण दिले पाहिजे. विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, ज्या भागांमध्ये वारंवार अशा प्रकारच्या तक्रारी येतात, त्या भागातील अधिका-यांचे संगनमत आहे काय, हे तपासावे लागेल आणि तसे असेल तर त्यांचेवर कारवाई करता येईल.

समितीने अशी विचारणा केली की, पैसे भरल्यानंतर खाणपट्ट्याची परवानगी किती दिवसात द्यावयाची आहे? दोन महिन्यानंतर असे पासेस दिले जातात. विभागीय प्रतिनिधींनी असे सांगितले की, पासेस देण्यासाठी निश्चित कालमर्यादा ठरवून द्यावी लागेल. ही बाब तपासून घेण्यात येईल. आता शासनाने सेवा हमी विधेयक मंजूर केलेले आहे त्यात कालावधी नमूद केलेला आहे.

या अधिसूचनेवर समितीने विचार विनिमय केला व त्यावर खालीलप्रमाणे शिफारशी केल्या आहेत:—

अभिप्राय व शिफारशी :

(१) नियम ५२ मधील तरतुदीन्वये खाणपट्टा समाप्त झाल्यास किंवा खनिज काढून झाल्यावर जमिनीचे पुनर्भरण करून ती पूर्ववत करणे बंधनकारक आहे व तसे मा.सर्वोच्च न्यायालयाने निदेशही दिले आहेत. तथापि, त्या खाणीचा वापर पावसाचे पाणी साठविण्यासाठी तळे म्हणून वापरता येईल तसेच रेन वॉटर हार्वेस्टींगच्या माध्यमातून त्या खाणीचा उपयोग करता येईल, याबाबत मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दिनांक २७ फेब्रुवारी २०१२ रोजी दिपक कुमार विरुद्ध हरयाणा राज्य व इतर या प्रकरणात दिलेल्या निर्णयानुसार शासनाने योग्य ती कार्यवाही करून त्यासंदर्भात नियमात तरतूद करावी व तद्संदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यांत सादर करण्यात यावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

(२) राज्यात अवैधरित्या वाळूचे उत्खनन केले जाते त्यावर केलेल्या कारवाईच्यावेळी वाळूचे ट्रक पकडले जातात व संबंधितांवर कारवाई केली जाते. तथापि यासंदर्भात तलाठी हा गावपातळीवर काम करतो. त्यामुळे त्याला सर्व बाबींची माहिती असते. अवैधरित्या रेतीचे उत्खननासाठी तलाठी यांचेवर जबाबदारी निश्चित केल्यास अशा ७५ टक्के बाबींना आळा बसू शकेल. त्यामुळे जेथे जेथे अवैध उत्खनन होत असेल तेथील तलाठी अथवा त्यांचेवरील अधिका-यांना जबाबदार धरण्यात यावे व त्यांच्यावर कारवाई करण्यात यावी, याबाबत शासनाने योग्य ती कार्यवाही करावी व त्याची माहिती समितीस तीन महिन्यांच्या आत कळवावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

(३) खाणपट्टा मंजूर करतेवेळी, मंजुरी दिल्यानंतर वगैरे कार्यवाहीच्या वेळी घ्यावयाच्या परवानग्या ह्या विहित मुदतीत मिळणे आवश्यक आहे. तेव्हा या परवानग्या मिळणेबाबतची बाब सेवा हमी विधेयकात समाविष्ट करणेबाबत योग्य ती कार्यवाही शासनाने करावी व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यांच्या आत कळवावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

परिशिष्ट-अ

महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ बाबत उपविधान समिती शाखेने तयार केलेली प्रश्नावली व त्याबाबतची माहिती		
१)	उपरोक्त विषयासंदर्भात प्रारुप अधिसूचना प्रसिध्द करण्यात आली आहे काय ? असल्यास त्याचा तपशिल देण्यात यावा तसेच सदर प्रारुप अधिसूचना उपविधान समितीपुढे का पाठविण्यात आली नाही, याचा खुलासा करावा.	केंद्र शासनाच्या खाण मंत्रालयाच्या " खाण व खनिजे (विकास व विनियमन) अधिनियम, १९५७" मधील कलम १५ अनुसार राज्य शासनास गौण खनिजाचे नियम तयार करण्याचे अधिकार प्राप्त झाले आहेत. त्यानुसार राज्य शासनाकडून महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ दिनांक १९/०८/२०१३ रोजीच्या राजपत्रात प्रसिध्द करण्यात आले असून, सदर नियम राज्यात दिनांक २४.१०.२०१३ पासून लागू झाले आहेत. सदर अधिनियमात प्रारुप अधिसूचना प्रसिध्द करण्याची तरतुद नसल्याने, महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ ची प्रारुप अधिसुचना प्रसिद्ध करण्यात आली नव्हती. मात्र, सदर अधिनियमातील कलम २८ (३) मधील खालील तरतुदीनुसार सदर नियम डिसेंबर २०१३ मधील अधिवेशनामध्ये दोन्ही सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात आले आहेत. कलम २८ (३) " Every rule and every notification made by the State Government under this Act Shall be laid, as soon as may be after it is made, before each house of the State Legislature where it consists of two Houses, or where such legislature consists one House, before that House."

२)	नियम ११(२) व ६२ अन्वये गौण खनिजाच्या खाणपट्ट्यासाठी रु. ५००/- अर्जाची फी म्हणून घेण्यात येतात, सदर फी वाढविण्याची कारणे काय आहेत ? तसेच खाण परवान्यासाठी अर्ज प्रक्रिया शुल्क ५००/- रुपयांपासून ५०००/- रुपयांपर्यंत करण्याची कारणे काय आहेत ?	महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम २०१३ मधील नियम ११ (२) मध्ये खनिपट्ट्यासाठीच्या अर्जाची फी रुपये ५००/- एवढी निश्चित केली आहे. यापुर्वीच्या (१) गौण खनिजाच्या कार्याचे नियमन करण्याबाबत नियम, १९५४ मधील नियम ११ (२) मुंबई गौण खनिज उत्खनन नियम, १९५५ मधील नियम ४ (२) व (३) महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विदर्भ प्रदेश) नियम, १९६६ मधील नियम ४ (२) मध्ये सदर फी रुपये १००/- एवढी होती. सदर फी शासन अधिसुचना दिनांक ०९.११.१९८४ अन्वये निश्चित केली होती. महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ मधील नियम ६२ मध्ये गौण खनिजाच्या परवान्याच्या अर्जाची फी खालीलप्रमाणे निश्चित केलेली आहे :- १) ५०० ब्रास आणि त्यापेक्षा कमी प्रमाणासाठी परवाना- रु. ५००/- २) ५०१ ते २००० ब्रास इतक्या प्रमाणासाठी परवाना- रु. २०००/- ३) २००१ ते २५००० ब्रास इतक्या प्रमाणासाठी परवाना- रु. ५०००/- यापुर्वीच्या (१) मुंबई गौण खनिज उत्खनन नियम, १९५५ मधील नियम ३१ व (२) महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विदर्भ प्रदेश) नियम, १९६६ मधील नियम ३१ मध्ये सदर फी रुपये २५/- एवढी होती. सदर फी शासन अधिसुचना दिनांक ०९.११.१९८४ अन्वये निश्चित केली होती. पूर्वीच्या नियमात खाणपट्ट्याच्या व परवान्याच्या अर्जाची फी १९८४ मध्ये निश्चित केली होती. २९ वर्षाचा कालावधी व गौण खनिजाचे दर विचारात घेऊन फी निश्चित केली आहे.

३)	नियम ६६ (१) नुसार "कोणत्याही खाणीच्या खड्ड्याची पृष्ठभागापासूनची खोली ६ मिटरपेक्षा अधिक असणार नाही" अशी तरतुद करण्यात आलेली आहे. सदर खोली यापूर्वीच्या नियमानुसार किती होती व ती कमी करण्याची कारणे काय?	महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ मधील नियम ६६ (१) मध्ये, " कोणत्याही वेळी खड्याची पृष्ठभागापासुनची खोली ६ मीटर पेक्षा अधिक असणार नाही," अशी तरतुद करण्यात आली आहे. यापुर्वीच्या (१) मुंबई गौण खनिज उत्खनन नियम, १९५५ मधील नियम ३२ (१) (अ) व (२) महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विदर्भ प्रदेश) नियम, १९६६ मधील नियम ३२ (१) (अ) मध्ये " भूपृष्ठभागाखाली खोदावयाच्या खड्ड्याची खोली २० फुटापेक्षा अधिक असणार नाही " अशी तरतुद होती. आताच्या नियमातील व पुर्वीच्या नियमातील या तरतूदी सारख्याच आहेत.
४)	नियम ५२ मधील तरतुदीन्वये खाणपट्टा समाप्त झाल्यास किंवा खनिज काढून झाल्यावर जमीनीचे पुनर्भरण करुन ती पूर्ववत करणे बंधनकारक आहे. तथापि, त्या खाणीचा वापर पावसाचे पाणी साठविण्यासाठी तळे म्हणून वापरता येईल. तसेच रेन वॉटर हार्वेस्टींगच्या माध्यमातून त्या खाणीचा उपयोग करता येईल, याबाबत विभागाने आपली भूमिका अधिक स्पष्ट करावी.	माननीय सर्वोच्च न्यायालयाने विशेष अनुमती याचिका क्र.१९६२८-१९६२९/२००९ मधील I.A.No १२-१३/२०११ मध्ये दि. २७.०२.२०१२ रोजी दिलेले आदेश तसेच केंद शासनाच्या खाण मंत्रालयाने निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सुचना २०१० नुसार, महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ मधील नियम ५२ मध्ये खनिज काढून झाल्यावर पुनर्भरणाची तरतुद केली आहे. सदर तरतूद पर्यावरणाच्या दृष्टीकोनातुन तसेच उत्खननामुळे झालेल्या खड्ड्यात पडून जिवित हानी होऊ नये यासाठी सदर तरतुद केली आहे. तथापि, अशा खाणीचा वापर पावसाचे पाणी साठविण्यासाठी तळे म्हणून तसेच रेन वॉटर हार्वेस्टींगच्या माध्यमासाठी करण्याकरीता गावकऱ्यांची मागणी व ग्रामसभेची मान्यता असल्यास याबाबतचा प्रस्ताव कार्यकारी अभियंता / उप अभियंता, पाटबंधारे विभाग यांनी शासनास सादर करावा. शासन स्तरावरुन सदर प्रस्तावाची तपासणी करुन, त्यास मान्यता देता येईल.

५)	[illegible]	[illegible]
६)	[illegible]	[illegible]
७)	[illegible]	[illegible]

महसूल व वन (महसूल) विभाग

प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी-८. "महाराष्ट्र जमीन महसूल (जमिनीच्या वापरात बदल व अकृषिक आकारणी) नियम, २००७" प्रसिद्ध करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक एनएए.१००५/प्र.क्र.२८५/ल-५, दिनांकित १३ फेब्रुवारी २००७ ही अधिसूचना सन २००८-०९ या कालावधीत अस्तित्वात असलेल्या समितीने विचारात घेतली होती व त्यावर खालीलप्रमाणे शिफारस सुचविली होती :—

"अकृषिक जमिनीवर शिक्षणसंस्थांच्या इमारती आहेत. त्यांना अकृषिक आकारणीच्या २० अथवा ४० पट दंड भरावा लागतो. ही टक्केवारी जास्त आहे. सबब, अकृषिक आकारणीच्या दंडाची रक्कम १० अथवा २० पट करण्यात यावी." तसेच "दंड भरण्यापूर्वी संबंधित संस्थेस आवश्यक असलेल्या कागदपत्रांची पूर्तता करणे बंधनकारक करण्यात यावे, अशी समितीची आग्रहाची शिफारस आहे."

उप विधान समितीच्या चौथ्या अहवालात (सन २००८) उपरोक्त अधिसूचनेचा शिफारशीसह समावेश करण्यात आलेला आहे.

समितीने केलेल्या शिफारशींच्या अनुषंगाने शासनाने केलेल्या कार्यवाहीबाबतची माहिती (अनुपालन अहवाल) महसूल व वन विभागाने दिनांक ४ डिसेंबर २००८ रोजीच्या पत्रान्वये समितीकडे विचारार्थ पाठविली होती.(**परिशिष्ट 'अ'**) सदरहू माहिती समितीने दिनांक २८ जानेवारी २००९ रोजीच्या बैठकीत विचारात घेऊन त्यावर महसूल विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेण्याचा निर्णय घेतला. परंतु सदर साक्ष माहे जुलै, २०१३ पावेतो घेतली नसल्याचे निदर्शनास आले.

दरम्यानच्या काळात महसूल व वन विभागाने त्यांच्या दिनांक ३ जुलै २०१३ रोजीच्या पत्रान्वये खालीलप्रमाणे उपविधान समितीस विनंती केली :—

" उपरोक्त अधिसूचनेसंदर्भात समितीने केलेल्या शिफारशीबाबतचा अनुपालन अहवाल दिनांक १९ एप्रिल २००८ रोजीच्या पत्रान्वये उपविधान समितीस सादर केला असून समितीने त्यावर साक्ष घेण्याचा निर्णय घेतल्याचे निदर्शनास येते. परंतू सदरहू साक्ष झाल्याचे दिसून येत नाही. राज्य मंत्रिमंडळाने दिनांक ८ फेब्रुवारी २००६ रोजी घेतलेल्या निर्णयाच्या अनुषंगाने महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ मध्ये सुधारणा करण्याकरिता आवश्यक कार्यवाही अद्याप प्रलंबित आहे. सदर सुधारणेचे नियमांमध्ये रूपांतर करण्यासाठी उपविधान समितीची संमती आवश्यक असल्याने शिफारशीसंदर्भात समितीने साक्ष आयोजित करण्याबाबत मा.अध्यक्ष, उपविधान समिती यांना विनंती केली आहे. "

तसेच श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. यांनीही त्यांच्या दिनांक ६ जुलै २०१२ रोजीच्या पत्रान्वये मा.समिती प्रमुख, उपविधान समिती यांना "अनधिकृत अकृषिक वापर केला गेल्यास अशा अनधिकृत वापरासाठी अकृषिक सा-याच्या ४० पटीपर्यंत दंडात्मक रकमेची आकारणी करण्याची तरतूद महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ मध्ये आहे. दंडाची आकारणी अकृषिक सा-याच्या ४० पटीपर्यंत करण्याची तरतूद असली तरी क्षेत्रीय स्तरावर महसूल अधिका-यांकडून सर्वच प्रकरणात सरसकटपणे ४० पट इतकी दंडाची आकारणी करण्यात येते. सदर दंडाच्या आकारणीमध्ये सुसूत्रता आणण्यासाठी अनधिकृत अकृषिक वापराचा कालावधी, प्रयोजन व क्षेत्र अशा त्रिसूत्रीसाठी दंडात्मक आकारणीची रक्कम किती असावी यासाठी संबंधित नियमांमध्ये मंत्रीमंडळाच्या मान्यतेने दुरुस्ती करण्यात आली असून सदर नियमांचे प्रारुप प्रसिद्ध करण्यात आले असून ते मान्यतेसाठी उपविधान समितीस सादर करण्यात आले आहे. सदर नियमांचे अंतिम नियम प्रसिद्ध झालेले नाही. ज्याप्रमाणे दिनांक १ जानेवारी १९९५ पूर्वीच्या जमीनीवरील शासकीय अतिक्रमणे संरक्षित करण्यात आली आहेत व अशी अतिक्रमणे सवलतीच्या दराने नियमित करण्यात येतात त्याच धर्तीवर दिनांक १ जानेवारी १९९५ पूर्वीचे अनधिकृत अकृषिक वापराची प्रकरणे असल्यास अशा प्रकरणात जास्तीत जास्त ५ पट इतक्या दंडाची आकारणी करण्यात यावी, अशी दुरुस्ती संबंधित नियमात सुचविण्याबाबत विनंती केली आहे.

उपरोक्त सर्व बाबी समितीने दिनांक २८ ऑगस्ट २०१३ रोजीच्या बैठकीमध्ये विचारार्थ घेऊन महसूल व वन विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेण्याचा निर्णय घेतला व तसे विभागास कळविण्यात येऊन उपरोक्त बाबींच्या संदर्भात विभागाचे अभिप्राय मागविण्यात आले. **(परिशिष्ट 'ब')** सदरहू साक्ष दिनांक २५ सप्टेंबर २०१३ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे घेण्यात आली. साक्षी दरम्यान उपरोक्त अधिसूचनेसंदर्भात खालीलप्रमाणे चर्चा करण्यात आली :—

विभागीय सचिवांची साक्ष :

समितीने विभागीय सचिवांना, उपरोक्त अधिसूचनेस केलेल्या दोन शिफारशींच्या अनुषंगाने शासनाकडून प्राप्त झालेल्या खुलाशाच्या अनुषंगाने शासनाची भूमिका स्पष्ट करावी, असे सांगितले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, सन २००८ मध्ये समितीने अशी शिफारस केली होती की, अकृषिक जमिनीवर शिक्षण संस्थांच्या इमारती आहेत. त्यांना अकृषिक आकारणीच्या २० अथवा ४० पट दंड भरावा लागतो. ही टक्केवारी जास्त आहे. सबब, अकृषिक आकारणीच्या दंडाची रक्कम १० अथवा २० पट करण्यात यावी. तसेच, दंड भरण्यापूर्वी संबंधित संस्थेस आवश्यक असलेल्या कागदपत्रांची पूर्तता करणे बंधनकारक करण्यात यावे. त्यावर शासनाने सन २००८ मध्ये असे करणे योग्य होणार नाही असे अभिप्राय व्यक्त केले आहेत.

महाराष्ट्र जमीन महसूल (जमिनीच्या वापरात बदल व अकृषिक आकारणी) नियम, १९६९ या नियमावलीमधील नियम ८ अन्वये अनधिकृत वापरासाठी वापरात आलेल्या जमिनीवर आकारणी होणा-या कराच्या ४० पटीपर्यंत दंड आकारण्याची तरतूद उपलब्ध आहे.

निवासी, औद्योगिक किंवा वाणिज्य असा फरक न करता तसेच, छोटी जमीन किंवा २ हजारपेक्षा जास्त चौरस फूट जमीन असा फरक न करता सरसकट ४० पट दंड आकारला जातो. याबाबत शासनाकडे काही निवेदने आली होती. या बाबी विचारात घेऊन शासनाने नवीन प्रस्ताव तयार करून तो मान्यतेकरिता सादर केलेला आहे. त्यानुसार क्षेत्र ५०० चौरस फुटांपेक्षा जास्त नसेल तर, अकृषिक आकारणीच्या १ पट, ५०० चौरस फुटापेक्षा जास्त पण १००० चौरस फुटापेक्षा जास्त नसेल तर, अकृषिक आकारणीच्या १० पट, १००० चौरस फुटांपेक्षाजास्त पण २००० चौरस फुटांपेक्षा जास्त नसेल तर, अकृषिक आकारणीच्या २० पट, २००० चौरस फुटांपेक्षा जास्त असेल तर, अकृषिक आकारणीच्या ४० पट दंड आकारणी करण्यात येणार आहे. तसेच, त्यामध्ये कालावधी, क्षेत्र व प्रयोजन असे निकष निश्चित करण्यात आले आहेत. या तीन गोष्टी विचारात घेऊन त्यातील सर्वात अधिक असेल तो दंड आकारावा असे नमूद केले आहे.

ज्याप्रमाणे निवासी, औद्योगिक व वाणिज्यिक वापर असे तीन संवर्ग आहेत त्याप्रमाणे शिक्षणाकरिता वेगळा संवर्ग दिसून येत नाही. शिक्षणाकरिता वेगळा संवर्ग असायला हवा असे वाटते. सध्याच्या नियमामध्ये शैक्षणिक वापराकरिता दंड आकारण्याबाबत वेगळा निकष नाही. परंतु, याबाबत समितीची शिफारस विचारात घेऊन शिक्षण ही वेगळी वर्गवारी करता येईल का अशा प्रकारचा प्रस्ताव शासनाकडे सादर करण्याचा प्रयत्न करण्यात येईल.

यावर समितीने असे विचारले की, शासनाने केलेल्या कार्यवाहीमध्ये असे नमूद केले आहे की, "शैक्षणिक संस्थांची दंडनीय आकारणी कमी केल्यास इतरही अनेक संस्था, महामंडळे यांचेकडून अशी मागणी होऊ शकते. परिणामी शासनास मोठया प्रमाणावर महसुलास मुकावे लागेल व एक प्रकारे अनधिकृत अकृषिक वापर करण्याकडे कल वाढेल. त्यामुळे अनधिकृत अकृषिक वापराबाबत शैक्षणिक संस्थांच्या इमारतींना दंडनीय आकारणी कमी करणे योग्य होणार नाही". या बाबत सांगावे. त्यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, शैक्षणिक वापर व इतर वापर यांची तुलना करणे उचित होणार नाही असे माझे मत आहे. जेथे अकृषिक जमिनीचा शैक्षणिक कारणाकरिता वापर केलेला आहे अशा प्रकरणांचा वेगळा विचार व्हावा अशी समितीची सूचना व अपेक्षा आहे. सदरहू बाब माननीय महसूल मंत्रि महोदयांसमोर सादर करावी लागेल. या विषयाबाबत मला त्यांच्या समवेत चर्चा करावी लागेल. परंतु, शिक्षण याकरिता एक वेगळा संवर्ग असला पाहिजे. याबाबत मान्यता घेऊन त्याबाबतची माहिती समितीला सादर केली जाईल.

कलम ४४ प्रमाणे शैक्षणिक संस्थांनी परवानगी घेतल्यास कराची आकारणी केली जात नाही. विनापरवानगी काम करणा-यांना काही सवलती असाव्यात असे शासनाला वाटते का? असा समितीने प्रश्न विचारला असता विभागीय सचिवांनी उत्तर दिले की, परवानगी घेऊन बांधकाम केल्यास दंड आकारण्याचा प्रश्नच उद्‌भवत नाही. शैक्षणिक संस्थांनी परवानगी घेतल्यानंतर अकृषिक आकारणी केली जात नाही. परंतु,परवानगी न घेतल्यास दंड आकारणीबाबतच्या नियम व परंपरेप्रमाणे दंड आकारला जातो.

यावर समितीने विचारणा केली की, आपण दिलेल्या माहितीमध्ये असे नमूद केले आहे की, इतर संस्थासुद्धा अशा त-हेची मागणी करतील. पूर्व परवानगी घेतली तर शिक्षण संस्थांवर कराची आकारणी केली जात नाही. मात्र इतर संस्थांकडून ती केली जाते. हा जो फरक आहे यामध्ये सुसूत्रता आणण्याची आवश्यकता आहे. त्यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, कायदा हा सर्वांकरिता समान असला पाहिजे. याकरिता सन २००८ पासून अकृषिक वापराकरिता परवानगी घेणे बंधनकारक करण्यात आले आहे. त्यानुसार परवानगी घेऊन बांधकाम केल्यानंतर आकारणी करण्यात येणार नाही.

त्यावर समितीने पुन्हा प्रश्न केला की, अकृषिक वापर करण्यासाठी जिल्हाधिका-यांची परवानगी न घेण्याकडे, कायद्याचे पालन न करण्याकडे लोकांचा कल दिसून येतो, याची नेमकी कोणती कारणे आहेत? त्यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, याला अनेक कारणे आहेत. अकृषिक परवानगी मिळविण्यास वेळ लागतो. त्यामुळेच आता ग्रामीण भागात ४० चौरस मीटर एवढ्या क्षेत्रावर अकृषिक वापर करावयाचा झाल्यास आता पूर्व परवानगीची अट काढून टाकण्याचा निर्णय घेतला आहे. याबाबतचे नोटिफिकेशन समितीला सादर केले जाईल.

त्यावर समितीने, निवासी घर बांधणीकरिता वापर केल्यास पूर्व परवानगीची अट नाही अशा प्रकारची दुरुस्ती दीड वर्षांपूर्वी करण्यात आली होती. त्यानंतर सहा महिन्यांपूर्वी शेतामध्ये पीठाची चक्की, किराणा दुकान किंवा इतर व्यवसाय करावयाचे असल्यास अकृषिक परवानगी घेण्याची गरज नाही अशी दुरुस्ती करण्यात आली आहे. ही दुरुस्ती नेमकी काय आहे, या बाबतची माहिती समितीला द्यावी, असे विभागीय सचिवांना सांगितले. त्यावर विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की, पूर्वी परवानगी घ्यावी लागत होती. आता ती अट काढून टाकण्यात आली आहे. आता ग्रामीण भागात ४० चौरस मीटर क्षेत्राचा अकृषिक वापर करावयाचा असेल तर पूर्व परवानगी न घेता तो करता येईल. त्यानंतर केलेल्या वापराबद्दलची माहिती तलाठ्याला एक महिन्याच्या आत कळविली पाहिजे. असे करताना महसुलामध्ये सूट दिलेली नाही. त्याकरिता अकृषिक आकारणी केली जाणार आहे. केवळ पूर्व परवानगीची अट काढून टाकलेली आहे. क्षेत्राच्या वापराच्या प्रयोजनात केलेल्या बदलामुळे रूपांतर कर लागत असेल तर तो आकारण्यात येईल. मात्र त्याकरिता दरवर्षी अकृषिक आकारणी केली जाणार आहे.

उपरोक्त माहितीच्या अनुषंगाने सन्माननीय सदस्यांनी विचारणा केली की, लोक परवानगी का घेत नाहीत? त्याबाबत विभागीय सचिवांनी सांगितले की, एखाद्या जागेचा अकृषिक वापर करण्यास परवानगी मिळण्यासाठी लोकांना जिल्हाधिका-यांकडे जावे लागते. त्यामध्ये बदल करण्याच्या दृष्टीने पहिले पाऊल म्हणून आम्ही ४० चौरस मीटर क्षेत्राच्या वापराकरिता पूर्व परवानगीची अट काढून टाकली आहे. परंतु, त्यामुळे शासनाच्या महसूलाचे नुकसान होऊ नये हे देखील पाहिले पाहिजे याकरिता एक महिन्याच्या आत त्याबाबतची माहिती तलाठ्याला कळविली पाहिजे. जेणेकरून त्यावर दरवर्षी अकृषिक आकारणी करता येईल. तसेच,जे लोक याबाबत महिन्याच्या आत कळविणार नाहीत, त्यांच्याकडून दंडनीय आकारणी केली जाईल.

यावर समितीने मत व्यक्त केले की, ज्या शैक्षणिक संस्था शेत जमिनीचा अकृषिक वापर करण्यासाठी परवानगी न घेता त्या जमिनीचा अनधिकृत अकृषिक वापर करतात त्यांच्यावर कायद्यातील नियमानुसार दंडनीय अकृषिक आकारणी केली जाते. वस्तुस्थिती अशी आहे की, शेत जमिनीचा शैक्षणिक प्रयोजनासाठी अकृषिक वापर करण्यासाठी परवानगी घेण्याची आवश्यकता आहे हेच लोकांना माहीत नाही. या कामी मोठ्या प्रमाणावर अडचणी आहेत हे मान्य आहे. परंतु शेत जमिनीवर शैक्षणिक संस्था उभारावयाची असल्यास त्या जमिनीचा अकृषिक वापर करण्यासाठी नियमानुसार जिल्हाधिका-यांची परवानगी घ्यावी लागते याची अनेकांना माहितीच नसते. हल्ली गावालगतच्या शेत जमिनींवर लोकांचा गावठाणासारखा वापर सुरू आहे. परवानगी न घेता शेत जमिनीचा अनधिकृत अकृषिक कारणांसाठी वापर केल्यामुळे संबंधितांना नोटीस देऊन त्यांच्याकडून दंड आकारला जातो. ज्यावेळी दंडनीय आकारणी केली जाते त्यावेळी अकृषिक वापराच्या प्रयोजनार्थ अगोदर परवानगी घ्यावयास पाहिजे होती असे त्या लोकांना कळते. सांगण्याचा उद्देश एवढाच आहे की, अकृषिक वापरासाठी परवानगी घेण्यास लोक तयार असतात, परंतु अशाप्रकारची परवानगी घ्यावी लागते हेच त्यांना माहीत नसते. शासनाची प्रक्रिया क्लिष्ट असल्यामुळे दंड आकारावा लागतो हे कारण

महत्त्वाचे नसून बहुतांश लोकांना शेत जमिनीच्या अकृषिक वापरासाठी परवानगी घेण्याची आवश्यकता आहे हेच माहीत नसते हे मुख्य कारण आहे. लोकांनी अकृषिक वापरासाठी परवानगी घेतलेली नसल्यास अचानक विभागाचा एखादा अधिकारी येतो आणि थेट ४० पट दंड आकारतो. मुळात १ ते ४० पटीपर्यंत दंड आकारण्याची तरतूद असताना एकही अधिकारी ४० पटीच्या कमी दंड आकारत नाही. शासनाने या संदर्भात जे नवीन नियम तयार केलेले आहेत त्यांचे आम्ही स्वागत करतो. परंतु लोकांना नवीन नियमांची माहिती नसल्यामुळे त्यांच्याकडून सुद्धा दंड वसूल केला जातो. एखादी व्यक्ती शिक्षण विषयक चांगले काम करीत असताना त्याच्याकडून जमिनीचा अकृषिक वापर करण्यासाठी परवानगी घेण्यात चूक झाली असेल तर अशा लोकांचा देखील कोठे तरी विचार झाला पाहिजे. त्यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, ही गोष्ट खरी आहे. ग्रामीण भागात अनेक लोकांना शेत जमिनीचा अकृषिक वापर करावयाचा झाल्यास शासनाची परवानगी घेण्याची आवश्यकता आहे याची माहिती नसते. त्यामुळे या संदर्भातील सर्वंकष विचार करून नवीन नियम तयार केले आहेत. आता सरसकट ४० पटीपर्यंत दंड न आकारता ५०० चौरस फूट, ५०० चौरस फूट ते १००० चौरस फूट, १ हजार चौरस फूट ते २ हजार चौरस फूट आणि २ हजार चौरस फुटापेक्षा जास्त अशी वर्गवारी केली आहे. नवीन वर्गवारीनुसार शेत जमिनीचा विना परवानगी अकृषिक वापर केल्यास त्यापोटी आकारण्यात येणा-या दंडाची रक्कम क्षेत्रफळानुसार वाढत जाणार आहे. विना परवानगी केलेला जमिनीचा अकृषिक वापर नियमित करण्यासाठी क्षेत्रफळानुसार दंड आकारण्याबाबत शासनाने प्रस्तावित केलेल्या बदलास समितीची मान्यता असेल तर शासनाने नवीन बदलानुसार अंमलबजावणी करण्यास सुरूवात करावी काय? या संदर्भातील अधिसूचनेचे दिनांक १३ जुलै, २००७ रोजी प्रारूप प्रसिद्ध झाले आहे. परंतु अजूनपर्यंत त्याची अंमलबजावणी सुरू झालेली नाही.

या अनुषंगाने समितीने विचारले की, आजच्या घडीला शेत जमिनीचा अकृषिक वापर केल्यास दंडाची आकारणी कशाप्रकारे केली जाते? यावर विभागीय सचिवांनी असे सांगितले की, महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियमामध्ये विना परवानगीने जमिनीचा अकृषिक वापर केल्यास वापरात असलेल्या जमिनीवर आकारणी होणा-या कराच्या १ ते ४० पटीपर्यंत दंड आकारणी करण्याची तरतूद आहे. त्यात कोणत्याही बाबतीत फरक केला जात नाही. दंड आकारणीच्या बाबतीत प्रस्तावित बदलानुसार जमिनीचे क्षेत्रफळ, वापर केलेला कालावधी आणि प्रयोजन (औद्योगिक, वाणिज्यिक आणि निवासी) हा निकष ठरविलेला आहे.

शेत जमिनीचा अकृषिक वापर करण्याबाबत जिल्हाधिका-यांकडून रितसर परवानगी घेतली असेल तर शैक्षणिक संस्थांना अकृषिक आकारणीतून सूट दिली आहे. परंतु जिल्हाधिका-यांची परवानगी न घेता जमिनीचा अकृषिक वापर केला असेल तर वापरात असलेल्या अकृषिक जमिनीवर आकारणी होणा-या कराच्या ४० पटीपर्यंत दंडनीय अकृषिक आकारणी केली जाते. जिल्हाधिका-यांची परवानगी न घेता जमिनीचा शैक्षणिक कामानिमित्त अकृषिक वापर केला जात असेल तर दंड आकारणीबाबत वेगळा विचार करावा अशी समितीने शिफारस केली आहे. समितीने केलेली सूचना शासनापुढे मांडण्याचे विभागीय सचिवांनी मान्य केले आहे. शासकीय जमीन असेल किंवा स्वतःची जमीन असेल आणि त्या जमिनीचा अकृषिक वापर केला असेल तर त्यांना सूट देण्याची तरतूद आहे काय? असे समितीने विचारले असता विभागीय सचिवांनी असे सांगितले की अशी तरतूद नाही, अशा प्रकारचा फरक केला जात नाही. कृषी विषयक जमीन अकृषिक म्हणून वापरण्यास सुरूवात केली जाते त्यावेळी नियमानुसार जिल्हाधिका-यांची परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसेच त्या जमिनीवर रुपांतर कर लागू होत असेल तर त्यासाठी एकदाच बदल करावा लागतो व दरवर्षी आकारणीची रक्कम भरावी लागते.

ग्रामीण भाग, 'क' वर्ग नगरपालिका आणि महानगरपालिका या क्षेत्रांत विना परवानगी जमिनीचा अकृषिक वापर केल्याप्रकरणी दंडनीय अकृषिक आकारणी करताना शासनाने कोणताही फरक न करण्याची कारणे काय आहेत? एखाद्या शेतक-याने स्वतःच्या शेतामध्ये घर बांधले आणि दुस-या बाजूला विकासकाने मोठे घर बांधले तर त्यामध्ये शासनाने फरक केलेला नाही, असे समितीने विचारले असता विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की, शेतक-याने शेतामध्ये घर बांधले असेल तर त्याला अकृषिक कराच्या आकारणीतून सूट दिली आहे.

या संदर्भात २०१२ मध्ये पहिली सुधारणा करण्यात आली त्यामध्ये असे नमूद केले आहे की, "नगरोत्तर म्हणजे ग्रामीण भागामध्ये क्षेत्रातील शेतीसाठी उपयोग करण्यात येणा-या कोणत्याही जमिनीचे वैयक्तिक ख-याखु-या निवासी प्रयोजनात रुपांतर करण्यासाठी अशा परवानगीची आवश्यकता राहणार नाही." तसेच पुढे असेही नमूद केले आहे की, "४० चौरस मीटरपर्यंत दुकान, पीठाची गिरणी, किराणा दुकान, मिरची कांडप यंत्र यासारख्या लागणा-या वाणिज्यिक वापरासाठी अशा प्रकारच्या परवानगीची गरज नाही."

समितीने पुढे विचारले की, जमीन मालकाने स्वतःसाठी घर बांधले असेल किंवा स्वतःचा लहानसा उद्योगधंदा उभारला असेल तर त्यासाठी शासनाने अकृषिक आकरणीतून सूट दिली आहे. अशा प्रकारची आकारणी करताना महापालिका हद्दीतील कोट्यवधी रुपयांच्या जमिनीच्या किंमती आणि ग्रामीण भागातील जमिनीच्या किंमती यातील तफावत पाहता अकृषिक आकारणी करताना फरक का केला नाही ? स्वतःच्या मालकीच्या शेतामध्ये घर बांधले असेल तर त्यांना अकृषिक आकारणीतून सूट दिली आहे. परंतु महापालिका हद्दीतील घरांची किंमत लाखो रुपये असते. त्यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, ग्रामीण आणि शहरी भागातील अकृषिक आकारणीची रक्कम वेगळी आहे. त्यांच्याकडून अकृषिक आकारणीच्या पटीतच दंड घेतला जातो. ग्रामीण भागातील अकृषिक आकारणीचा दर आणि शहरी भागातील अकृषिक आकारणीचा दर यामध्ये फरक आहे. अकृषिक जमिनीच्या वापरापोटीचा दंड हा अकृषिक आकारणीच्या पटीतच आकारण्यात येणार आहे. ग्रामीण भागात अकृषिक आकारणी कमी होत असल्यामुळे त्या भागात दंडाचा दर आपोआप कमी येईल. ग्रामीण भागात अकृषिक आकारणीचे दर कमी आहेत. त्या तुलनेत नगरपालिका आणि महानगरपालिका क्षेत्रात अकृषिक आकारणीचे दर जास्त आहेत. १० पट, २० पट, ४० पट या पटीत दंड आकारणी करीत असताना त्या भागातील अकृषिक आकारणींचा दर किती आहे हाच बेस राहणार आहे. एकंदरीत विचार केल्यास ग्रामीण भागात दंड कमी राहील आणि शहरी वा महापालिका भागात दंड आकारणीची रक्कम जास्त राहील.

यावर समितीने विचारणा केली की, शासनाने २०१२ मध्ये कायद्यात दुरुस्ती केली. परंतु २००७ च्या दुरुस्तीमध्ये दरांबाबतच्या कोष्टकाचा उल्लेख का केला नाही? समितीचे असे म्हणणे आहे की, हा फरक कोष्टकात नमूद करावयास हवा होता. हा बदल प्रॉस्पेक्टीव्ह पद्धतीने करण्यात येणार आहे की रिट्रॉस्पेक्टीव्ह पद्धतीने करण्यात येणार आहे? पूर्वलक्षीप्रभावाने दंड आकारणी केली तर अनेकांवर मोठ्या प्रमाणात आर्थिक भार पडेल. त्यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, पूर्वी अकृषिक वापरापोटीच्या जमिनीबाबत निर्णय झाला नसेल किंवा दंड आकारणी केली नसेल तर नवीन नियमानुसार दंड आकारावा लागेल. अनधिकृत अकृषिक वापर होत असलेले जुने प्रकरण असेल आणि ते नियमित करावयाचे असेल तर दंड आकारून ते नियमित करावे लागेल. त्यामुळे सरसकट ४० पट दंड लागू शकतो. आताच्या नियमामध्ये नमूद केले आहे की, १ ते ४० पटीपर्यंत दंड आकारता येईल.

नियम ८ मध्ये असे नमूद केले आहे की, "जमिनीवर अकृषिक आकारणीची ४० पटीहून अधिक नसेल, तर असा दंड देण्यास फर्माविल हे विधीसंमत असेल." याबाबत शासनाला अनेक निवेदने प्राप्त झाली होती की, दंड आकारणीच्या बाबतीत मार्गदर्शक तत्त्वे नसल्यामुळे अधिकतम प्रकरणांत ४० पट दंडाची आकारणी होत आहे. त्यामुळे आता आवश्यक ती सुधारणा करीत आहोत. यानंतर जी प्रकरणे समोर येतील त्यांना नवीन दर लागू होतील. जुनी प्रकरणे असतील आणि त्यावर सक्षम प्राधिका-याने अस्तित्वात असलेल्या नियमानुसार निर्णय दिला असेल तर ती प्रकरणे नव्याने उघडता येणार नाहीत.

त्यावर समितीने असे मत व्यक्त केले की, हा प्रकार म्हणजे रोगापेक्षा इलाज भारी, असाच आहे. शेत जमिनीवर शैक्षणिक संस्था सुरू केली असेल आणि त्यासाठी शासनाची परवानगी घेतली असेल तर अशा संस्थांना ४० पटीपर्यंत लावण्यात येणा-या दंड आकारणीतून सूट दिली आहे. वास्तविक पाहता एका चांगल्या उद्देशाने या संस्था सुरू झाल्या असतील. ज्या शैक्षणिक संस्थांनी जिल्हाधिका-यांची परवानगी घेतली नसेल तर त्यांना नाममात्र दर लावावयास पाहिजे. शासनाच्या महसुलाची हानी होत असल्यास ४० पटीपर्यंत आकारणी करणे ठीक आहे. परंतु या ठिकाणी तसे होत नाही. जिल्हाधिका-यांची परवानगी घेऊन शेत जमिनीवर शैक्षणिक संस्था सुरू केली असेल तर त्या संस्थांना ४० पटीपर्यंतच्या अकृषिक आकारणीच्या दंडातून सूट दिली आहे. परंतु ज्या संस्थांनी अशाप्रकारची परवानगी न घेता शैक्षणिक संस्था सुरू करून शेत जमिनीचा अकृषिक वापर केला असेल तर त्यांच्याकडून नाममात्र दराने रक्कम वसूल करावयास पाहिजे किंवा काही प्रमाणात पेनल्टी लावावयास पाहिजे.

या अनुषंगाने विभागीय सचिवांनी सांगितले की, या विषयी समितीने विचार करून शिफारस केली होती. समितीने २००८ मध्ये विधिमंडळाला सादर केलेल्या अहवालात परिच्छेद क्रमांक-२ च्या अनुषंगाने शिफारस केली होती की, "अकृषिक जमिनींवर शिक्षण संस्थांच्या इमारती आहेत. त्यांना अकृषिक आकारणीच्या २० अथवा ४० पट दंड भरावा लागतो. ही टक्केवारी जास्त आहे असे समितीचे मत आहे. सबब, अकृषिक आकारणीच्या दंडाची रक्कम १० अथवा २० पट करण्यात यावी." समितीची शिफारस शासनापुढे मांडणार आहे. नवीन सुधारणेच्या अधिसूचनेच्या अनुषंगाने लोकांकडून शासनाकडे कोणत्याही प्रकारच्या हरकती व सूचना आलेल्या नाहीत.

नवीन कायद्याच्या अनुषंगाने समितीने असे सांगितले की, दंड आकारणी करीत असताना पूर्वलक्षी प्रभावाने न करता ती प्रॉस्पेक्टीव्ह असली पाहिजे. शासनाने एका बाजूला १९९५ पर्यंतची अनधिकृत बांधकामे नियमित करण्याचे धोरण स्वीकारले आहे. पूर्वी ग्रामीण भागातील अनेक गावे नगरपालिकेमध्ये समाविष्ट झाली आहेत. उदाहरण सांगावयाचे झाल्यास वसईतील १७ गावे महानगरपालिकेमध्ये समाविष्ट झाली आहेत. दंड आकारणीच्या संदर्भात त्यांचे भवितव्य काय राहणार आहे. त्यांच्यासाठी दंड आकारणी करीत असताना शासनाने कट ऑफ डेट निश्चित करणे अत्यावश्यक आहे. कमीत कमी पूर्वीच्या काळातील रहिवाशी घरांना १९९५ ची कट ऑफ डेट ठेवावी. तसेच त्यांच्याकडून ५ ते १० टक्के दंड आकारून त्यांच्या केसेस निकाली काढणे आवश्यक आहे. त्यानंतर २०१३ पासून नवीन कायद्यानुसार अंमलबजावणी करावी असे वाटते. परंतु सदर कायद्यानुसार जुन्या काळातील रहिवाशांकडून दंड आकारणी केल्यास तो ४० पटापेक्षा जास्त होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. या सर्व बाबींचा विचार करता कट ऑफ डेट निश्चित करावी. समितीने उपस्थित केलेल्या मुद्यासंबंधी विभागीय सचिवांनी सांगितले की, शासनाने दिनांक १ जानेवारी १९९५ पासून स्वीकारलेले धोरण वेगळया मुद्यासंबंधी आहे. सदर कायद्यात शासनाने कट ऑफ डेट प्रस्तावित केलेली नाही. निवासी कामाकरिता अकृषिक जमिनीचा वापर केला असल्यास त्यासाठी ५ पट दंडाची कमाल मर्यादा नमूद केलेली आहे. ५०० चौरस फुटापर्यंत घर असल्यास त्यासाठी एक पट दंड आहे.

त्यावर, ही बाब नोटीफिकेशनमध्ये नमूद केलेली नाही. नोटीफिकेशनमध्ये १ ते ३ वर्षांचा कालावधी नमूद केला आहे. तसेच ५ पट दंड दर्शविलेला आहे. अशाप्रकारे अनेक कॉम्प्लीकेशन्स आहेत. आपण ३ अटींचा समावेश केला आहे. त्यात अनेक कॉम्प्लीकेशन्स आहेत. नोटीफिकेशनमध्ये केलेल्या शब्दप्रयोगाचा विचार केल्यास मूळ उद्देश सफल होऊ शकणार नाही असे समितीचे मत आहे. या अनुषंगाने विभागीय सचिवांनी उत्तर दिले की, मंत्रिमंडळासमोर जाऊन सदर नोटीफिकेशन तयार केलेले आहे. त्या संदर्भात समितीने व्यक्त केलेले अभिप्राय शासन स्तरावर कळविण्यात येईल.

यावर समितीने सांगितले की, नोटीफिकेशनसंबंधी सांगावयाचे झाल्यास मंत्रिमंडळाकडून विभागाकडे प्रारूप आल्यानंतर त्या संबंधी उपविधान समितीची मान्यता न घेता अंमलबजावणी केली जाते. त्या अनुषंगाने सदर नोटीफिकेशनची अंमलबजावणी का केली नाही. कदाचित या नोटीफिकेशनमध्ये जास्त कॉम्प्लीकेशन्स असल्यामुळे ते समितीच्या निदर्शनास आणलेले आहे. सदर नोटीफिकेशनच्या अंमलबजावणीबाबत अनेक अडचणी आहेत. लहान घरासंबंधी, स्वतःच्या मालकीच्या शेतात तसेच ग्रामीण भागातील घरांच्या संदर्भात कमी दंड आकारण्यासंबंधीचा हेतू सफल होत नाही. परिणामी असंतोष निर्माण होऊ शकतो. स्वतः राहणा-या घरांच्या संदर्भात वेगळा विचार होणे आवश्यक आहे. या उलट बिल्डरने घरे बांधली असल्यास त्याच्याकडून जास्त दंड आकारण्यासंबंधी वेगळा विचार करावा असे समितीचे मत आहे. यामुळे या संदर्भात रि-ड्राफ्टींग करावे लागेल.

यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, विविध विभागांची सदर नोटीफिकेशन असण्याची शक्यता आहे. महसूल विभागाच्या संदर्भात सांगावयाचे झाल्यास समितीची मान्यता घेतल्याशिवाय त्याची अंमलबजावणी केली जात नाही.

शासनाने अनुक्रमे दिनांक १४ मार्च २००२ आणि दिनांक १० ऑक्टोबर २००३ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये अभय योजना जाहीर केली व त्याद्वारे जुनी अतिक्रमणे नियमित करण्याबाबत जनतेला संधी दिली होती. अनधिकृत क्षेत्राच्या वापरासंबंधी १०० चौरस मीटर क्षेत्राचा वापर केला असल्यास त्यासाठी ५ पट दंड, १०१ ते ५०० चौरस मीटर क्षेत्राचा वापर केला असल्यास त्यासाठी १० पट दंड, ५०१ ते १००० चौरस मीटर क्षेत्राचा वापर केला असल्यास त्यासाठी १५ पट दंड आणि १००० चौरस मीटर क्षेत्रापेक्षा जास्त वापर केला असल्यास त्यासाठी २० पट दंड ठेवण्यात आला होता. अशाप्रकारे पूर्वी लोकांना घरे नियमित करण्यासंबंधी संधी देण्यात आली होती. आता सदर नोटीफिकेशनच्या संदर्भात फेरविचार व्हावा, असे समितीने अभिप्राय व्यक्त केलेले आहेत. ही बाब शासन स्तरावर कळविण्यात येईल.

यावर समितीने मत व्यक्त केले की,स्वतःच्या जमिनीवर, स्वतः राहत असलेल्या घरांच्या बाबतीत आणि बिल्डरने बांधलेल्या घरांच्या बाबतीत वेगळा विचार होणे अत्यावश्यक आहे. बिल्डरने बांधलेल्या घरांच्या संदर्भात ४० पटपेक्षा जास्त दंड आकारल्यास समितीचे काही म्हणणे नाही. याबाबत शासनाने फेरविचार करावा.

शासनाद्वारे अनेक योजनांना सबसिडी दिली जाते. उदाहरण सांगावयाचे झाल्यास कोकणात न्याहरी निवास योजना आहे. त्या योजना राबविताना स्वतःच्या घरांचा वापर केला जातो. अशा परिस्थितीत ती घरे बांधलेले क्षेत्र शेती क्षेत्रात असल्यामुळे त्यासाठी बिगर शेती (एनए) करण्याची आवश्यकता नसावी अशी सूचना आहे.

सन २०१२ मध्ये सदर कायद्यात बदल केला आहे. महानगरपालिका, नगरपालिका आणि ग्रामीण भागाच्या स्तरावर दंड आकारणी करीत असताना त्याच प्रमाणे स्वतः राहत असलेली घरे आणि इतर कामांसाठी उपयोग होत असल्यास त्यात फरक असणे आवश्यक आहे. या संदर्भात ३ निकष केलेले आहेत. त्यांचा उपयोग करणे फार क्लीष्ट स्वरुपाचे आहे. याबाबत शासनाने फेरविचार करणे आवश्यक आहे.

पूर्वी बांधलेल्या घरांच्या संदर्भात सांगावयाचे झाल्यास सदर कायद्यामुळे नियमांचे उल्लंघन होणार आहे. ती घरे नियमित करीत असताना त्या संबंधी वेगळा विचार करणे आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणे पूर्वी ग्रामीण भागात अनधिकृत घरे बांधली होती. त्यापैकी काही गावांचा समावेश महानगरपालिकेमध्ये झाल्यामुळे ती घरे नियमित करण्यासंबंधी वेगळा विचार होणे आवश्यक आहे.नगरपालिका, महानगरपालिका या क्षेत्राला जो ग्रामीण भाग जोडला व त्या ठिकाणी जे लोक घर बांधून राहत आहेत त्यांच्यासाठी वेगळा विचार करण्याची आवश्यकता आहे.

सदरहू अधिसूचना नव्याने गठीत झालेल्या समितीसमोर दिनांक २० ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत ठेवण्यात आली असता सदर अधिसूचनेवर विचारविनिमय करण्यात आला.

अभिप्राय व शिफारशी :

(१) कोणत्याही जमिनीचा अनधिकृतपणे अकृषिक वापर केला गेल्यास त्यावरील दंड आकारणी करतेवेळी शासनाने भूखंडाचे क्षेत्र, अनधिकृत अकृषिक वापराचा कालावधी आणि अनधिकृत अकृषिक वापराचे प्रयोजन हे तीन घटक विचारात घेऊन दंड आकारणीचे निकष निश्चित केले असून ते या प्रारूप अधिसूचनेद्वारे प्रसिद्ध करण्यात आले आहेत. तथापि, एखाद्या जमिनीचा अनधिकृतपणे अकृषिक वापर केला गेल्यास त्यावर दंड आकारते वेळी उक्त त्रिसुत्रीचा वापर करून दंड आकारणे अत्यंत अडचणीचे असल्याचे निर्दशनास येते. या त्रिसूत्रीच्या आधारे दंड आकारणी करण्यासंदर्भातील निकषांमध्ये कोणतीही स्पष्टता दिसून येत नाही. त्यामुळे दंड आकारणीच्या अंमलबजावणीबाबत अनेक अडचणी येत असून लहान घरासंबंधी, स्वतःच्या मालकीच्या शेतात तसेच ग्रामीण भागातील घरांच्या संदर्भात कमी दंड आकारण्यासंबंधीचा हेतू सफल होत नाही.

"कृषिक जमिनीवर स्वतः राहणा-या लोकांच्या घरासंदर्भात वेगळा विचार होणे आवश्यक असून कृषिक जमिनीवर अनधिकृतपणे बिल्डरने घरे बांधली असल्यास त्यांच्याकडून जास्त दंड आकारण्यासंबंधी वेगळा विचार करावा," अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे. याप्रकरणी केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यात देण्यात यावी.

(२) " उक्त अधिसूचनेमध्ये अनधिकृत अकृषिक वापराचे प्रयोजन या अंतर्गत निवासी वापर, औद्योगिक वापर व वाणिज्यिक वापर असे तीन संवर्ग नमूद केले आहे. परंतु त्यामध्ये शिक्षणाकरिता वेगळा संवर्ग दिसून येत नाही. तसेच **प्रचलित नियमांमध्ये शैक्षणिक वापराकरिता दंड आकारण्याबाबतही वेगळे निकष दिसून येत नाहीत. त्यामुळे राज्यातील तळागाळातील विद्यार्थ्यांनाही सहजरित्या शिक्षण सुविधा उपलब्ध होण्याकरिता अनधिकृत अकृषिक वापराबाबत शैक्षणिक संस्थांच्या इमारतींवर दंड आकारतेवेळी वेगळे निकष असावेत " अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे. याप्रकरणी केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यांत देण्यात यावी.**

(३) " शासनाद्वारे अनेक योजनांना सबसिडी दिली जाते. त्यातील काही योजना राबविताना उदा.न्याहरी निवास योजना- अशा योजना राबविताना स्वतःच्या घराचा वापर केला जातो. अशा परिस्थितीत ती घरे बांधलेले क्षेत्र शेती क्षेत्रात असल्यामुळे त्यासाठी बिगर शेती (N.A.) करण्याची आवश्यकता नसावी" अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे. या प्रकरणी केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यांत देण्यात यावी.

परिशिष्ट - ४

क्र.क्र.	[illegible] क्र. ४ परिच्छेद क्र.	[illegible]	[illegible]
१	मुद्दा क्र. १ परिच्छेद क्र. १	(अ) अधिनियम अंतर्गतच्या विद्युतपारेषणाचा कुशलतेने आणि, त्याचप्रमाणे अधिनियम कलम ६८ अन्वये [illegible] हा हेतू पराजित करणारे, ही उपकंपनी असता कामा नये असे परिनियमित करत आहे. परंतु, अधिनियम कलम ६८ अन्वये [illegible]	[illegible] अधिनियम परिनियमांनी कलम [illegible] अधिनियम १९६६, यातील कलम ५१ अन्वये विद्युतपारेषणाची कामे उपकंपनीकडे करावयास, तिच्या व्यवहारिक प्रयोजनासाठी तसेच [illegible] महाराष्ट्र शासन परिपत्रक-१९५५, यातील कलम १५५ (५) नुसार विद्युतपारेषण कंपनीकडे अधिनियम [illegible] मुद्दा [illegible] विद्युतपारेषणाची कामे अधिनियम [illegible] [illegible] [illegible]

१	पृष्ठ क्र. २ परिच्छेद क्र. २	(ब) तसेच खंड (क) मध्ये आवश्यक असलेल्या कागदपत्रांची पूर्तता करण बंधनकारक करण्यात यावे अशी समितीची आग्रहाची शिफारस आहे. या प्रकरणी करण्यात आलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यात देण्यात यावी.	उपविधान समितीने केलेल्या (ब) शिफारशीबाबत असे नमूद करण्यात येते की, महाराष्ट्र जमीन महसूल (जमिनीच्या वापरात बदल व अकृषिक आकारणी) नियम १९६९ च्या नियम ८ मध्ये महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम १९६६ च्या कलम ४४ च्या उपबंधाचे उल्लंघन करून कोणत्याही जमिनीचा अनधिकृतपणे वापर केला असल्ल व जिल्हाधिकाऱ्यांची अशी खात्री झाली असेल की, धारकाने त्या कलमान्वये आवश्यक त्या परवानगी साठी अर्ज केला असता तर कलम ४४ च्या पोट कलम (२) च्या खंड (ग) मध्ये नमूद केलेल्या कारणांपैकी कोणत्याही कारणांवरून त्याचा अर्ज सामान्यतः नामंजूर झाला नसता तर जिल्हाधिकाऱ्यास धारकाची तशी इच्छा असेल तर आणि नियोजन प्राधिकाऱ्याच्या अधिकारितेखाली येणाऱ्या क्षेत्रात, अशा नियोजन प्राधिकाऱ्याचा सल्ला घेतल्यानंतर नियम ८ अन्वये कारवाई करण्यापूर्वी अर्ज व अर्जाच्या शुल्क गहून असा अनधिकृत अकृषिक वापर नियमित करण्याबाबतचा तरतूद आहे.

*****

परिशिष्ट-ब

महाराष्ट्र शासन

क्रमांक.एनएपी -२०१३/प्र.क्र. १९७/टी-१,
महसूल व वन विभाग,
३२ वा मजला, सेंटर १ इमारत,
जागतिक व्यापार केंद्र,
कफ परेड, मुंबई - ४०० ००५
दिनांक : २३ सप्टेंबर, २०१३.

प्रति,

उप सचिव,
महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय,
उप विधान समिती कक्ष, विधान भवन,मुंबई-३२.

विषय :- महाराष्ट्र जमीन महसूल (जमिनीच्या वापरात बदल व अकृषिक आकारणी) नियम, २००७
मा.विसस, श्री.अग्रवाल यांनी सुचविलेल्या सुधारणेबाबत अभिप्राय.

संदर्भ :- आपले दिनांक ११/०९/२०१३ रोजीचे पत्र व सहपत्र.

महोदय,

उप विधान समिती कक्षाद्वारे प्राप्त दिनांक ११ सप्टेंबर, २०१३ च्या पत्रानुसार मा. विसस, श्री.गोपालदास अग्रवाल यांनी दिनांक २८ ऑगस्ट, २०१३ रोजी समितीच्या बैठकीत राज्य शासनाने अनाधिकृत अकृषिक वापरापोटी करावयाच्या दंड आकारणी सुसुत्रतेबाबत कालावधी, प्रयोजन व क्षेत्र या त्रिसुत्रीवर आधारित दंडात्मक आकारणीबाबत घेतलेल्या निर्णयामध्ये काही प्रमाणात सुधारणा करुन ज्याप्रमाणे १९९५ पूर्वीची शासकीय जमिनीवरील अतिक्रमणे संरक्षित करुन सवलतीच्या दराने नियमित करण्यात आली, त्याचप्रमाणे १९९५ पूर्वीची अनाधिकृत अकृषिक वापराची प्रकरणे जास्तीत जास्त ५ पट इतक्या दंडाची रक्कम आकारुन नियमित करण्यात यावी अशी विनंती केली आहे.

या विनंतीस अनुसरुन दिनांक २५ सप्टेंबर, २०१३ रोजी दुपारी १.०० वाजता उप विधान समितीच्या आयोजित साक्षीकरिता विभागाचे अभिप्राय पुढीलप्रमाणे :-

१. महाराष्ट्र जमीन महसूल (जमीनीच्या वापरात बदल व अकृषिक आकारणी) नियम १९६९ निश्चित केले असून, या नियमावली मधील नियम ८ अन्वये अनाधिकृत वापरासाठी वापरात आलेल्या जमीनीवर आकारणी होणाऱ्या कराच्या ४० पटीपर्यंत दंड करण्याची तरतूद उपलब्ध

आहे. या पटीत दंड आकारण्यात येतो. वास्तविक १ ते ४० पटीपर्यंत दंड आकारण्याची तरतुद अभिप्रेत आहे. तथापि, मार्गदर्शक तत्वे नसल्याने सरसकट होणारा दंड कमी करण्याकरिता राज्य शासनाने कालावधी, प्रयोजन व क्षेत्र या त्रिसुत्रीवर आधारित दंडात्मक आकारणीबाबत निर्णय घेतला.

२. मा. विसस श्री.अग्रवाल यांनी राज्यात मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून ज्या प्रकारे शासकीय जमिनीवर झालेली झोपडपट्टीची अतिक्रमणे नियमानुकूल करणे व याकरिता बाजारमूल्य व व्याज आकारण्याबाबत महसूल विभागाच्या ज-१ कार्यासनाकडून दिनांक ४ एप्रिल, २००२ रोजी शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला. या शासन निर्णयामागे मुख्य उद्देश या जमिनींचा रहिवास कारणाकरिता वापर होत असल्याने तसेच अतिक्रमणांमुळे होणारी महसूल हानी कमी करणे हा होता. तथापि, याकरिताही शासकीय जमीन प्रदान करण्यात येऊन झोपडपट्टी घोषित झालेल्या तारखेची बाजार किंमत, कब्जे हक्काची किंमत यावरील व्याज व दंडनीय व्याज वसूल करण्याबाबत निर्णय घेण्यात आला. यामागे शासनाचे महसूलाचे नुकसान होणार नाही याची काळजी घेण्यात आली.

३. राज्यात अनाधिकृत अकृषिक वापर वेगवेगळ्या कारणांसाठी करण्यात येतो, यामध्ये व्यक्तीगत रहिवास, व्यावसायिक वापर इत्यादी विविध प्रयोजनांचा समावेश आहे. अशा पध्दतीने अनाधिकृत बांधकाम नियमित केल्यास राज्य शासनाचे अकृषीक आकारणीवरील महसूलाचे नुकसान होईल. तसेच अनाधिकृत वापर करण्याच्या प्रवृत्तीत वाढ होईल. याखेरीज नियमावलीच्या नियम ८ मध्ये याबाबत स्पष्ट तरतुद उपलब्ध असल्याने सन १९९५ पूर्वीची अनाधिकृत अकृषिक वापर नियमित करण्याकरिता नियमात उपलब्ध तरतुदीपेक्षा कमी दराने दंड आकारुन नियमित करणे कायदेशीरदृष्ट्या शक्य होणार नाही. तथापि याकरिता निर्णय घेणे आवश्यक झाल्यास वित्त विभागाच्या सहमतीनंतर विशेष निर्णय घेणे आवश्यक आहे.

४. याखेरिज महाराष्ट्र जमीन महसूल (जमीनीच्या वापरात बदल व अकृषिक आकारणी) नियम १९६९ नियम ९ मध्ये अनाधिकृत अकृषिक वापर नियमित करण्याबाबत पुढील तरतूद उपलब्ध आहे.

" महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता १९६६ च्या कलम ४४ च्या उपबंधाचे उल्लंघन करुन कोणत्याही जमीनीचा अनाधिकृत वापर केला असेल व जिल्हाधिकाऱ्यांची अशी खात्री झाली असेल की, धारकाने त्या कलमान्वये आवश्यक त्या परवानगीसाठी अर्ज केला असता तर कलम ४४ च्या पोटकलम (दोन) च्या खंड (ग) मध्ये नमूद केलेल्या कारणापैकी कोणत्याही कारणावरुन असा अर्ज सामान्यत: नामंजूर झाला नसता तर जिल्हाधिकाऱ्यास धारकाची तशी इच्छा असेल तर आणि नियोजन प्राधिकाऱ्यांच्या अधिकारीतेखाली येणाऱ्या क्षेत्रात, अशा नियोजन प्राधिकाऱ्याचा सल्ला घेतल्यानंतर नियम ८ अन्वये कारवाई करण्याऐवजी अटी व शर्तीच्या अधीन राहून असा अनाधिकृत अकृषिक वापर नियमित करण्यात यावा."अशी तरतुद उपलब्ध आहे.

४.१ राज्यात ग्रामीण भागात ज्या ठिकाणी प्रादेशिक योजना मंजूर आहे अशा क्षेत्रात जिल्हाधिकारी हे नियोजन प्राधिकारी असून प्रादेशित योजना मंजूर नसेल अशा ठिकाणी ग्रामपंचायत नियोजन प्राधिकारी म्हणून कार्य करते. नागरी क्षेत्रात ज्या ठिकाणी विकास आराखडा मंजूर आहे अशा ठिकाणी आयुक्त, महानगर पालिका व अन्यथा जिल्हाधिकारी नियोजन प्राधिकारी आहेत. यानुसारही मा. विसस यांनी सुचित केल्यानुसार सन १९९५ पूर्वी केलेला अनाधिकृत अकृषिक वापर नियमित करण्याकरिता क्षेत्रनिहाय नियोजन प्राधिकाऱ्यांचे अभिप्राय आवश्यक आहेत. याकरिता नगर विकास विभाग तसेच ग्रामविकास विभागाचे अभिप्राय आवश्यक आहेत. याकरीता दिनांक २५ सप्टेंबर, २०१३ रोजी होणाऱ्या साक्षीकरिता प्रधान सचिव (नगर विकास विभाग) व प्रधान सचिव (ग्रामविकास विभाग) यांना उपस्थित राहण्याची सुचना करण्याबाबत उप विधान समितीस विनंती करण्यात येत आहे.

विद्या हम्पय्या

(विद्या हम्पय्या)
शासनाचे अवर सचिव,
महसूल व वन विभाग

सहकार व वस्त्रोद्योग (सहकार) विभाग

अधिसूचना क्रमांक डी-२६ -महाराष्ट्र सहकारी संस्था (निवडणूक) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक सीएसएल. २०१३ सीआर क्र. ६३९/ १५सी, दिनांकित २० ऑगस्ट २०१३.

उद्देश :

सदरहू प्रारुप नियम करण्यामागील उद्देश व कारणे यांची मिमांसा करतांना विभागाने समितीला स्पष्टीकरणात्मक टिप्पणीत असे कळविले होते की, ...

महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० (१९६१ चा महा.२४) च्या कलम १६५ च्या उप कलम (२) अन्वये महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणुक नियम, २०१३ तयार करण्यात आले आहेत. सदर नियमांखाली राज्यातील सहकारी संस्थांच्या निवडणुका घेण्याचे तपशिलवार नियम तयार केले आहेत. भारतीय राज्यघटना (९७ ची सुधारणा) अधिनियम, २०१२ च्या अनुच्छेद २४३ झेडके च्या उप कलम (२) नुसार राज्य विधीमंडळाने कायदा करून सहकारी संस्थांच्या सर्व निवडणुका घेण्यासाठी व त्यासाठी मतदार याद्या तयार करण्यासाठी अधीक्षण, निदेशन व नियंत्रण याकरीता "प्राधिकरण किंवा मंडळ" स्थापित करणे आवश्यक आहे. या नवीन घटनात्मक तरतुदीनुसार राज्यातील सहकारी संस्थांच्या सर्व निवडणुका घेण्यासाठी व त्यासाठी मतदार याद्या तयार करण्यासाठी अधीक्षण, निदेशन व नियंत्रण याकरीता राज्य विधीमंडळाने कायदा करून महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० च्या कलम ७३ कब अन्वये "राज्य सहकारी निवडणुक प्राधिकरण" गठीत केले आहे. सहकारी संस्थांच्या निवडणुकीकरीता कार्यपद्धती विहीत करणे, संस्थांच्या निवडणुकीसाठी निवडणुक प्राधिकरणाला, समितीची निवडणुक घेण्यासाठी सुचना देण्याची व व्यवस्था करण्याची तरतुद करणे, संस्था किंवा संस्थांचे वर्ग यांच्या निवडणुका घेण्यासाठी मतदार याद्या तयार करणे, राज्य सहकारी निवडणुक प्राधिकरणाच्या सेवाशर्ती, पदावधी यांची तरतुद करणे यासाठी महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणुक नियम, २०१३ तयार करण्यात आले आहेत.

महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणुक नियम, २०१३ मध्ये नियम १ ते ८७ अंतर्गत सहकारी संस्थांच्या निवडणुकांच्या अनुषंगाने व्याख्या, निवडणुकांसाठी संस्थांचे प्रकार, मतदार यादी तयार करणे, निवडणुका पार पाडण्यासाठी प्रशासकीय यंत्रणा, निवडणुकीचा कार्यक्रम, मतदान, मत मोजणी व निवडणुक निकाल जाहीर करणे, निवडणुक खर्च, " क " प्रकारच्या संस्थांच्या समितीच्या निवडणुकीकरीता विशेष तरतुदी, " ड " प्रकारच्या संस्थांच्या समितीच्या निवडणुकीकरीता विशेष तरतुदी, निवडणुक विवाद, निवडणुकीतील भ्रष्टाचार व गुन्हे, इत्यादी बाबत सविस्तर तरतूदी केल्या आहेत.

उपरोक्त प्रमाणे शासन अधिसूचना क्र. सीएसएल २०१३/सी.आर.क्र.६३९/१५-सी. दिनांक २० ऑगस्ट २०१३ च्या शासन राजपत्रात सुचना व हरकती करिता प्रसिद्ध करण्यात आली आहे. उक्त मसुदा दिनांक ३ सप्टेंबर २०१३ किंवा तद्नंतर शासन विचारात घेईल.

सदर अधिसूचना समितीने दिनांक २० नोव्हेंबर २०१३ व १५ जानेवारी २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारात घेतली. समितीने सदर अधिसूचनेतील नियमांचे वाचन केले व त्यावर चर्चेच्या अनुषंगाने खालील मुद्यांवर माहिती मागविण्याचा निर्णय घेतला.

(१) 'महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणूक नियम, २०१३' हे इतक्या विलंबाने का तयार करण्यात आले याबाबतचे सविस्तर स्पष्टीकरण देण्यात यावे.

(२) केंद्र शासनाच्या घटना दुरुस्तीच्या अनुषंगाने महाराष्ट्र सहकारी संस्था (सुधारणा) अधिनियम, २०१३ मंजूर करण्यात आला आहे. या अधिनियमात सहकारी संस्थांच्या निवडणूका घेण्याकरिता राज्यात सहकारी निवडणूक प्राधिकरण स्थापन करण्याची तरतूद आहे. त्यामुळे नव्याने स्थापन करण्यात येणा-या प्राधिकरणास सहकारी संस्थांच्या निवडणूका घेणे शक्य व्हावे यासाठी महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणूक नियम, २०१३ तयार करून ते दिनांक १९ ऑगस्ट २०१३ रोजीच्या राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आलेले आहे. त्याअनुषंगाने जर एखाद्या संस्थेची मुदत संपली असेल तर त्या संस्थेने एक वर्षाच्या आत म्हणजे डिसेंबर अखेरपर्यंत निवडणूक घ्यावयास पाहिजे परंतु त्या प्रमाणे शासनाने काहीही तयारी केलेली नाही. घटनात्मक तरतुदीची अंमलबजावणी न केल्यास तद्संदर्भातील परिणामांची सविस्तर माहिती देण्यात यावी.

(३) ज्या सहकारी संस्थांवर प्रशासक नेमलेला असेल तर, प्रशासकाचा कालावधी सहा महिन्यांपेक्षा जास्त असू नये अशी तरतूद आहे. राज्यामध्ये पाच वर्षांत निवडणुका न झालेल्या सहकारी संस्थांची संख्या बरीच आहे. याबाबत राज्य सरकारवर घटनात्मक बंधन असताना त्याचे पालन का केले गेले नाही, त्यामुळे घटनाभंग होतो काय, असल्यास त्याचा काय परिणाम होईल, याबाबतची सविस्तर माहिती समितीस देण्यात यावी.

(४) राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण गठीत करण्यात आले आहे का, असल्यास त्याचा तपशील देण्यात यावा, नसल्यास ते अद्यापी नेमले गेलेले नसल्यास त्याची कारणे काय आहेत?

(५) निवडणुकीचे काम जर शिक्षक व ग्रामसेवकांवर सोपविल्यानंतर जर त्यांनी निवडणूकीच्या कामकाजावर बहिष्कार घातला तर, अशा वेळी कामकाजाबाबत काय कार्यपद्धती अवलंबिण्यात येणार आहे, याबाबतची सविस्तर माहिती समितीस सादर करावी.

(६) महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महामंडळ तसेच भूविकास बँक यांचा 'अ' प्रकार संस्थेत समावेश केलेला आहे. यापूर्वी राज्यशासन आपल्या कायद्याप्रमाणे निवडणुका घेत होते आणि निवडणुका पुढे ढकलण्याचा अधिकार राज्य सरकारला होता. तथापि आता ९७ व्या घटना दुरुस्तीमुळे आपल्यावर घटनात्मक जबाबदारी आली आहे. त्यामुळे सदरहू मुद्दयासंदर्भात सविस्तर माहिती समितीस देण्यात यावी.

(७) एखाद्या संस्थेच्या संचालकावर महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० च्या कलम ८८ नुसार कारवाई झाली असेल तर त्याला त्याच संस्थेमध्ये पुन्हा निवडणूकीसाठी उभे राहण्यास पात्र ठरविता येईल काय, याबाबतची माहिती देण्यात यावी.

(८) या नियमातील नियम क्रमांक २३ संदर्भात अशी शिफारस केली आहे की, शासनाने संस्थांचे अ, ब, क, व ड असे वर्गीकरण केलेले आहे तेव्हा सदरहू नियमात नमूद केलेल्या ठेव रकमेबाबत असाच विचार करण्यात यावा.

(९) सदरहू नियमातील नियम क्रमांक २३ मध्ये नमूद केलेल्या ठेवी आणि शुल्क या अंतर्गत ठरविण्यात आलेली ठेव रक्कम ही संस्थांच्या वर्गवारीनुसार असावी याबाबतचे अभिप्राय समितीस देण्यात यावे.

तसेच संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये उमेदवारांकडून ठेव रक्कम घेण्याबाबतचा विषय पहिल्यांदाच आलेला आहे. अशाप्रकारे उमेदवारांकडून ठेव रक्कम घेण्याबाबतचा नेमका उद्देश काय आहे? संस्थेची निवडणूक झाल्यानंतर या ठेवी रकमांचे विनियोजन/ व्यवस्था काय करण्यात येणार आहे याबाबतची सविस्तर माहिती देण्यात यावी.

(१०) नियम क्रमांक २३ - ठेवी आणि शुल्क :- या नियमामध्ये नमूद केलेल्या तक्त्यातील स्तंभ क्रमांक ३ व ४ मध्ये 'ठेव रक्कम' असा उल्लेख केलेला आहे. तर याच नियमांच्या इंग्रजी प्रतींमध्ये "डिपॉझिट" हा शब्दप्रयोग करण्यात आलेला आहे. यावरुन मराठी आणि इंग्रजी प्रतींमधील शब्दांचा अर्थ वेगवेगळा असल्याचे निदर्शनास येते. तरी याबाबत योग्य तो खुलासा करण्यात यावा.

(११) या नियमातील नियम २५ नामनिर्देशन पत्राची छाननी : या नियमातील पोट-नियम (२) मधील (ब) मध्ये "सूचक किंवा अनुमोदक नामनिर्देश पत्रावर स्वाक्षरी करण्यास अनर्ह असेल" अशी तरतूद करण्याचे कारण काय आहे ?

(१२) नियम क्रमांक ७४ मधील तरतुद विचारात घेता यापूर्वीच्या अधिनियमामध्ये दोन जागा रिक्त असल्या तरी त्या संस्थेच्या संचालक मंडळाने बहुमताने निर्णय घेऊन भरण्याची तरतूद होती. परंतु या नियमाद्वारे एक जागा रिक्त झाली आणि ती कमी कालावधीसाठी असली तरी निवडणूक घेण्याची तरतूद करण्यात आलेली आहे. त्यामुळे वारंवार निवडणूका घ्याव्या लागतील आणि ज्या संस्थेत मोठया संख्येने सभासद आहेत त्याठिकाणचा निवडणूक खर्च वाढेल त्यामुळे या संदर्भात पूर्वीप्रमाणे तरतूद ठेवण्याबाबत काय अडचण आहे किंवा कसे याबाबत स्पष्टीकरण देण्यात यावे.

उपरोक्त मुद्द्यांची माहिती दिनांक १७ जानेवारी २०१४ रोजीच्या पत्रान्वये मागविण्यात आली. सहकार विभागाकडून सदर माहिती दिनांक २२ जानेवारी २०१४ रोजी प्राप्त झाली आहे. (**परिशिष्ट 'अ'.**)

सदर माहिती समितीने दिनांक २० ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारात घेतली.

दिनांक २० नोव्हेंबर २०१३ तसेच दिनांक १५ जानेवारी २०१४ रोजीच्या बैठकीत समितीने उपरोक्त नियमांबाबत खालीलप्रमाणे शिफारशी सुचविल्या आहेत:-

अभिप्राय व शिफारशी :

(१) नियम क्रमांक ६ मधील पोट-नियम (२) मधील तरतुदीच्या अनुषंगाने समितीने खालीलप्रमाणे अभिप्राय व्यक्त केले आहेत.

"ज्या दिवशी अंतिम मतदार यादी तयार होईल त्याच्या अगोदर २ वर्षे तो संस्थेचा सभासद असण्याबाबत नियमामध्ये स्पष्ट तरतूद असावी."

उपरोक्त शिफारशींवर करण्यात आलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यांत देण्यात यावी.

(२) सदरहू नियमातील नियम क्रमांक (७) मध्ये नमूद केलेल्या पहिल्या ओळीतील शेवटचा शब्द ".....तिच्या वडिलांचे किंवा पतीचे नाव, आडनाव (वर्णमालेनुसार)" आवश्यक असेल तर" संस्थेच्या नोंदवहीत नोंद केलेल्या पत्त्यासह ...." या वाक्यातील **"आवश्यक असेल तर"** हे शब्द वगळण्यात यावेत. तसेच यापुढे तयार करण्यात येणारी मतदारांची यादी फोटोसहित करण्याबाबत योग्य ती कार्यवाही करावी, अशी शिफारस समितीने केली आहे.

(३) नियम क्र.१० या नियमातील पोट-नियम (१) मध्ये ".....तिच्या वडिलांचे किंवा पतीचे नाव, आडनाव (वर्णमालेनुसार) आवश्यक असेल तर" संस्थेच्या नोंदवहीत नोंद केलेल्या पत्त्यासह ...." या वाक्यातील **"आवश्यक असेल तर"** हे शब्द वगळण्यात यावेत.

तसेच पोट-नियम (४) मध्ये ".....पूर्वी कळविलेल्या प्रतिनिधींच्या नावात नामनिर्देशन करावयाच्या शेवटच्या दिवसांच्या पूर्वी पाच दिवस पेक्षा जास्त नाही" या वाक्यात **"पाच ऐवजी आठ दिवस"** असा बदल करावा, अशी शिफारस समितीने केली आहे.

(४) नियम क्रमांक १८ या नियमातील तक्त्यामधील अनुक्रमांक ६ बाबत समितीने पुढीलप्रमाणे शिफारस केली आहे.

"नामनिर्देशन मागे घेण्याची मुदत १५ दिवसांऐवजी ४ दिवसांची करण्यात यावी"

(५) नियम क्रमांक १८ या नियमातील तक्त्यामधील अनुक्रमांक ८ बाबत समितीने पुढीलप्रमाणे शिफारस केली आहे.

".....अंतिम यादीच्या प्रसिद्धीच्या तारखेपासून ०७ दिवस पूर्वी नाही आणि १५ दिवसांनंतरची नाही अशी तारीख या ऐवजी," "०७ **दिवस पूर्वी नाही आणि १० दिवसांनंतरची नाही अशी तारीख"** अशी दुरुस्ती करण्यात यावी.

तसेच स्पष्टीकरणामध्ये (ब) नंतर (क) चा समावेश करावा व (क) मध्ये **"पॅनेलने मागणी केल्यास त्यांना "एकच चिन्ह" देण्यात यावे"** या वाक्याचा समावेश करावा, अशी समितीने शिफारस केली आहे.

(६) नियम क्रमांक २२ या नियमामध्ये अनुक्रमांक १ व २ नंतर ३ समाविष्ट करून त्यामध्ये **"पॅनेलने मागणी केल्यास त्यांना एकच निशाणी द्यावी"** असे वाक्य समाविष्ट करावे, अशी समितीने शिफारस केली आहे.

(७) नियम क्रमांक ६५ मधील पोट-नियम (२) मधील तरतुदीच्या अनुषंगाने समितीने खालीलप्रमाणे शिफारस केली आहे.

"सदर नियमात निवडणूक झाल्यानंतर निवडणूकीचा हिशेब सादर करण्याच्या मुदतीचा उल्लेख करण्यात आलेला नाही तरी निवडणूक झाल्यानंतर एक महिन्याच्या आत निवडणूकीचा हिशेब एकदाच सादर करण्याची तरतूद करण्यात यावी"

महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणुक नियम, २०१३ बाबत उपस्थित केले ल्या मुद्दांची विवरणपत्रातील माहिती

नस्ती क्र. सीएसएल -२-१३/ सीआर क्र. ६३९ / १३ सी

सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग

अ. क्र.	मुद्दा	शासनाचे अभिप्राय
1	2	3
1	महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणूक नियम , २०१३ हे इतक्या विलंबाने का तयार करण्यात आले याबाबतचे सविस्तर स्पष्टीकरण देण्यात यावे .	महाराष्ट्र शासनाने ९७ व्या घटना दुरुस्ती नुसार सहकार कायद्यात आवश्यक ती सुधारणा करुन दि.१४/२/२०१३ रोजी अध्यादेश प्रख्यापित केला होता. त्यानतर सन २०१३ च्या अर्थसंकल्पीय अधिवेशनात त्याबाबतचे विधेयक राज्य विधीमंडळात पारीत न झाल्याने दि.२५/४/२०१३ रोजी सदर अध्यादेश पुन्हा प्रख्यापित केला. सन २०१३ च्या अर्थसंकल्पीय अधिवेशनात सहकार कायद्यात सुधारणेचे विधेयक संयुक्त समितीकडे पाठविल्याने महाराष्ट्र अधिनियम क्र. १६ / २०१३ विधीमंडळात संमत होण्यास १३/८/२०१३ पर्यंतचा कालावधी लागला आहे. तत्पुर्वी महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणुक नियम, २०१३ चा मसुदा प्रकाशित केला असता तर ते विधीमंडळ कामकाज पध्दतीशी सुसंगत झाले नसते. त्यानंतर सन २०१३ च्या पावसाळी अधिवेशनात त्याबाबतचे विधेयक राज्य विधीमंडळात पारीत झाले व मा. राज्यपाल यांनी संमती दिल्यानंतर महाराष्ट्र अधिनियम क्र. १६ / २०१३ दि. १३/८/२०१३ लागु झाला. त्यानंतर, लगेचच सहकार विभागाने विशेष प्राधान्याने दि.१३/८/२०१३ ते दि. १९/८/२०१३ ह्या अत्यंत अल्प कालावधीत ५६ पृष्ठांचे महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणुक नियम, २०१३ तयार करुन ते दि. १९/८/२०१३ रोजी प्रसिध्द केले आहेत. त्यामुळे ज्या कायद्यांतर्गत हे नियम तयार केले त्या कायद्याच्या मंजुरी पासुन अत्यंत अल्पावधीत महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणुक नियम, २०१३ मसुदा प्रकाशित केल्याने त्यास विलंब झालेला नाही. त्यानंतर दि. १९/८/२०१३ च्या अधिसुचनेनुसार प्राप्त सुचना व हरकती विचारात घेऊन महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणुक नियम, २०१३ च्या मसुद्यामध्ये

		आवश्यक त्या दुरुस्त्या करुन ते अंतिम मान्यतेसाठी दि. २४/१०/२०१३ रोजी शासनास सादर केला आहे.
2	केंद्र शासनाच्या घटनादुरूस्तीच्या अनुषंगाने महाराष्ट्र सहकारी संस्था (सुधारणा) अधिनियम, २०१३ मंजूर करण्यात आला आहे. या अधिनियमात सहकारी संस्थांच्या निवडणुका घेण्याकरिता राज्यात सहकारी निवडणूक प्राधिकरण स्थापन करण्याची तरतूद आहे. त्यामुळे नव्याने स्थापन करण्यात येणाऱ्या प्राधिकरणास सहकारी संस्थांच्या निवडणुका घेणे शक्य व्हावे. यासाठी महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणूक नियम, २०१३ तयार करुन ते दि. १९ ऑगस्ट, २०१३ रोजीच्या राजपत्रात प्रसिध्द करण्यात आलेले आहे. त्याअनुषंगाने जर एखाद्या संस्थेची मुदत संपली असेल तर त्या संस्थेने एक वर्षाच्या आत म्हणजे डिसेंबर अखेरपर्यंत निवडणूक व्यावयास पाहिजे परंतु त्या प्रमाणे शासनाने काहीही तयारी केलेली नाही. घटनात्मक तरतुदीची अंमलबजावणी न केल्यास तदसंदर्भातील परिणामांची सविस्तर माहिती देण्यात यावी	राज्यघटनेच्या अनु. २४३ (१) झेडके तरतुदीनुसार ५ वर्ष कार्यकाळ समाप्तीपुर्वी सहकारी संस्था निवडणुका घेणे आवश्यक आहे. तसेच, राज्यघटनेच्या अनु. २४३ (२) झेडके तरतदीनुसार राज्य विधीमंडळामार्फत विधेयक संमत करुन सहकारी संस्थांची निवडणुक घेण्यासाठी प्राधिकरण गठीत करण्याची तरतुद सुध्दा घटनात्मक असल्याने तिचे पालन करणेही आवश्यक आहे. त्यामुळे वरील प्रमाणे राज्य विधी मंडळा मार्फत विधेयक संमत होईपर्यंत निवडणुक नियम तयार करणे विधीमंडळ कामकाज पध्दतीशी सुसंगत झाले नसते. मात्र विधेयक संमत झाल्यानंतर तात्काळ महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणुक नियम, २०१३ चा मसुदा सहकार विभागा मार्फत तयार करण्यात आलेला होता. विधेयक संमत झाल्यानंतर कायदा दि.१३/८/२०१३ रोजी पारित झाल्यानंतर तात्काळ अंमलबजावणीस्तव महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणुक नियम, २०१३ चा मसुदा प्रकाशित केला आहे. दि. ३१/०३/२०१३ पर्यंत ज्या सहकारी संस्थांच्या निवडणुका नियत होत्या, त्या दि. ३१/१२/२०१३ पर्यंत घेणे ही तरतुद सहकार कायदा कलम ७३ सीबी (१५) नुसार होती. त्यात सन २०१३ च्या नागपुर हिवाळी अधिवेशनात राज्य विधीमंडळाने कलम ७३ सीबी (१५) ला दुरुस्ती करणारे विधेयक संमत केले. त्यानुसार दि. ३१/०३/२०१३ पर्यंत ज्या सहकारी संस्थांच्या निवडणुका नियत होत्या, त्या दि. ३१/१२/२०१४ पुर्वी घेण्यात येतील अशी सुधारणा केली आहे. ह्या विधेयकास मा. राज्यपालांची मान्यता दि. २०/१/२०१३ रोजी प्राप्त झाली आहे. राज्यघटनेच्या राज्य अनुसुचीतील क्र. ३२ च्या विषयाबाबत विधेयक संमत करण्याचे घटनात्मक अधिकार राज्य विधीमंडळास आहेत. त्यानुसार राज्य विधीमंडळाने विधेयक संमत करुन घटनात्मक तरतुदींची अंमलबजावणी केलेली आहे.
3	ज्या सहकारी संस्थांवर प्रशासक नेमलेला असेल तर प्रशासकाचा कालावधी सहा महीन्यांपेक्षा जास्त असू नये अशी	राज्यघटनेच्या अनु. २४३ झेडके (१) तरतदीनुसार ५ वर्ष कार्यकाळ समाप्तीपुर्वी सहकारी संस्थांची निवडणुक घेणे आवश्यक आहे. तसेच, राज्यघटनेच्या अनु.

	तरतूद आहे.राज्यामधे पाच वर्षात निवडणुका न झालेल्या सहकारी संस्थांची संख्या बरीच आहे याबाबत राज्य सरकारवर घटनात्मक बंधन असताना त्याचे पालन का केले गेले नाही, त्यामुळे घटनाभंग होतो काय, असल्यास त्याचा काय परिणाम होईल, याबाबतची सविस्तर माहिती समितीस देण्यात यावी.	२४३ झेडके (२) तरतदीनुसार राज्य विधीमंडळाने संमत केलेल्या कायद्यात पारीत करुन सहकारी संस्थांची निवडणुक घेण्यास प्राधिकरण गठीत करण्याची तरतुद असल्याने तिचेही पालन करणे आवश्यक आहे. महाराष्ट्र अधिनियम क्र. १६ च्या कलम ७३ सीबी मध्ये राज्य विधीमंडळाने निवडणुका पार पाडण्याची जबाबदारी राज्य सहकारी निवडणुक प्राधिकरणावर टाकली आहे. निवडणुका पार पाडण्यासाठी आवश्यक ते निवडणुक नियम सहकार कायदा कलम १६५ ची पुर्तता करुन तयार करण्याची कार्यवाही शासनामार्फत करण्याची तरतुद आहे. सदर तरतुदीनुसार महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणुक नियम, २०१३ चा मसुदा दि. १९/८/२०१३ रोजी प्रकाशित केलेला आहे. सदर नियमांना सहकार कायदा कलम १६५ नुसार मंजुरी घेतल्याशिवाय वैधानिक दृष्ट्या निवडणुका पार पाडता येणार नाही. त्यामुळे घटनाभंग झालेला नाही व त्यामुळे घटनाभंगाचे परीणाम होण्याचा प्रश्न उपस्थित होत नाही.
4	राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण गठीत करण्यात आले आहे का, असल्यास त्याचा तपशील देण्यात यावा. नसल्यास ते अद्यापी नेमले गेले नाही त्याची कारणे काय आहेत?	शासन अधिसुचना दि. ३०/०३/२०१३ अन्वये राज्य सहकार निवडणूक प्राधिकरण गठीत करण्यात आलेले आहे. दि. ३१ ऑक्टोबर २०१३ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये राज्य सहकार निवडणूक प्राधिकरणासाठी पदे निर्माण करण्यास, सदर पदांची वेतनश्रेणी व पदभरतीबाबत मान्यता देण्यात आलेली आहे. शासनाने प्राधिकरणाचे कार्यालय पुणे येथे निश्चित केल्याबाबत दि. २९ नोव्हेंबर, २०१३ रोजी अधिसुचना जारी करण्यात आलेली आहे. अशा प्रकारे राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण स्थापनेबाबत शासन स्तरावर कार्यवाही सुरु आहे. निवडणूक प्राधिकरणाचे सचिव व अन्य पदावरील अधिकारी व कर्मचा-यांची नियुक्तीची कार्यवाही शासन स्तरावर सुरु आहे.
5	निवडणुकीचे काम जर शिक्षक व ग्रामसेवकांवर सोपविल्यानंतर जर त्यांनी निवडणुकीच्या कामकाजावर बहिष्कार घातला तर अशा वेळी कामकाजाबाबत काय कार्यपध्दती अवलंबविण्यात येणार आहे याबाबतची सविस्तर	सहकारी संस्थांचे निवडणुक काम शासकीय व निम शासकीय अधिकारी व कर्मचारी यांना नाकारता येणार नाही. कारण कलम ७३ सीबी (९) नुसार 'कर्तव्यात कसुर करणे' ही बाब कारवाई पात्र गुन्हा असुन रु. ५००/- पर्यंत दंड आहे. शासकीय व निम शासकीय सेवा नियमानुसार असा दंड झालेल्या

	माहिती समितीस सादर करण्यात करावी.	कर्मचा-यांना शिक्षा होऊ शकते. त्यामुळे सहकारी संस्था निवडणुकीचे काम शिक्षक / ग्रामसेवक वा कोणत्याही शासकीय व निम शासकीय अधिकारी व कर्मचारी यांना नाकारता येणार नाही.
6	महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महामंडळ तसेच भूविकास बँक यांचा "अ" प्रकार संस्थेत समावेश केला गेला आहे. यापूर्वी राज्यशासन आपल्या कायद्याप्रमाणे निवडणुका घेत होते आणि निवडणूका पुढे ढकलण्याचा अधिकार राज्य सरकारला होता. तथापि आता ९७ व्या घटनादुरूस्तीमुळे आपल्यावर घटनात्मक जबाबदारी आली आहे. त्यामुळे सदरहू मुद्यासंदर्भात सविस्तर माहीती समितीस देण्यात यावी.	महाराष्ट्र अधिनियम क्र. १६ च्या कलम ७३ सीबी (११) नुसार निवडणुका पार पाडण्याच्या दृष्टीने सहकारी संस्थांचे कार्यक्षेत्र, व्यवसायाचे स्वरुप, वर्गीकरण , इ. च्या अनुषंगाने शासनाला नियम विहीत करुन सहकारी संस्थांचे वर्गीकरण करता येईल अशी तरतुद आहे. त्यामुळे प्रस्तावीत महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणूक नियम, २०१३ मधील नियम ४ मध्ये वर्गीकरण केलेल्या वर्ग 'अ' व वर्ग 'ब' या संस्थांचे निवडणूका प्रस्तावीत नियमातील नियम ५ ते नियम ७४ मधील तरतुदीनुसार पार पाडल्या जाणार आहेत. तसेच वर्ग 'क' व वर्ग 'ड' या संस्थांच्या निवडणूका प्रस्तावीत नियमातील नियम ७५ व नियम ७६ मधील तरतुदीनुसार पार पाडल्या जाणार आहेत. महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापुस उत्पादक पणन महासंघ ही राज्य स्तरीय संस्था असल्यामुळे तसेच महाराष्ट्र राज्य सहकारी कृषि बहुउद्येशीय व ग्रामिण विकास बँक (भुविकास बँक) ही राज्यस्तरीय बँक असल्यामुळे तीचा 'अ' वर्गामध्ये समावेश केला आहे. घटनात्मक जबाबदारीनुसार कायदा पारित करुन त्यातील तरतुदीनुसार निवडणुक नियम संमत करुन राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरणामार्फत निवडणुका पार पाडता येतील. त्याद्वारे घटनात्मक जबाबदारीचे पालन होईल.
7	एखाद्या संस्थेच्या संचालकावर महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम , १९६० च्या कलम ८८ नुसार कारवाई झाली असेल तर त्याला त्याच संस्थेमध्ये पुन्हा निवडणूकीसाठी उभे राहण्यास पात्र ठरविण्यात येईल काय, याबाबतची माहीती देण्यात यावी.	सहकार कायदा कलम ७३ सीए (१) (iii) नुसार कलम ८८ अंतर्गत जबाबदार धरलेली व्यक्ती समिती सदस्य म्हणुन राहण्यास सहकार कायदा कलम ७३ सीए (२) नुसार पात्र राहणार नाही. तसेच सहकार कायदा कलम 73 सीए (3) नुसार सहकार कायदा कलम 73 सीए (1) (iii) मुळे अपात्र व्यक्ती चालु समितीचा उर्वरित कार्यकाळ व पुढिल पाच वर्षाचा पुर्ण कार्यकाळ समिती निवडणुकीस पात्र राहणार नाही.

		सहकार कायदा कलम 73 सीए (3) खालिलप्रमाणे आहे:- *"(3) A member of a committee who has ceased to be a member thereof, on account of having incurred disqualification under sub-section (A1) and clauses (i) to (ix) of sub-section (1) shall not be eligible to be re-elected, re-co-opted or re-nominated as a member of the committee till the expiry of the period of next term of five years of the committee from the date on which he has so ceased to be a member of the committee."*
8	या नियमातील नियम क्रमांक २३ संदर्भात अशी शिफारस केली आहे की , शासनाने संस्थेचे अ, ब, क व ड असे वर्गीकरण केलेले आहे तेव्हा सदरहू नियमात नमूद केलेल्या ठेव रकमेबाबत असाच विचार करण्यात यावा.	या नियमातील नियम ४ मध्ये संस्थांची निवडणूक पार पाडण्याचे दृष्टीने कलम ७३ सीबी (११) नुसार वर्गीकरण करण्यात आलेले आहे. तथापि, नियम २३ मध्ये उमेदवारांचे ठेव व शुल्क हे संस्थेच्या कार्यक्षेत्रानुसार आकारणी करण्यात आलेले आहे. संस्थेच्या कार्यक्षेत्रानुसार ठेव व शुल्क आकारणीमुळे कामाचे सुसुत्रीकरण होऊन निवडणूकीचे नियोजन व नियमन करणे सोईचे होणार आहे.
9	सदरहू नियमातील नियम क्रमांक २३ मधे नमूद केलेल्या ठेवी आणि शुल्क या अंतर्गत ठरविण्यात आलेली ठेव रक्कम ही संस्थांच्या वर्गवारीनुसार असावी याबाबतचे अभिप्राय समितीस देण्यात यावे. तसेच संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये उमेदवारांकडून ठेव रक्कम घेण्याबाबतचा विषय पहिल्यांदाच आलेला आहे. अशाप्रकारे उमेदवारांकडून ठेव रक्कम घेण्याबाबतचा नेमका उद्देश काय आहे? संस्थेची निवडणूक झाल्यानंतर या ठेवी रकमांचे विनियोजन / व्यवस्था काय करण्यात येणार आहे याबाबतची सविस्तर माहिती देण्यात यावी.	मुद्दा क्र. ८ मध्ये नमुद केल्याप्रमाणे संस्थेच्या कार्यक्षेत्रानुसार उमेदवाराकडून ठेव व शुल्क आकारणीमुळे कामाचे सुसुत्रीकरण होऊन निवडणूकीचे नियोजन व नियमन करणे सोईचे होणार आहे. या पुर्वीच्या महाराष्ट्र विनिर्दिष्टीत सहकारी संस्थांच्या समित्या निवडणूक नियम, १९७१ मधील नियम क्रमांक २१ तसेच महाराष्ट्र सहकारी संस्था नियम १९६१ मधील नियम ५६ पी मध्ये नमुद केल्या प्रमाणे "उमेदवाराने ठरवून दिलेली रक्कम निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांकडे ठेव म्हणून ठेवल्या खेरीज, किंवा ठेवण्याची व्यवस्था केल्या खेरीज एखादया मतदार संघातून त्याला निवडणूकीसाठी यथोचितरीत्या नामनिर्देशित करण्यात आले असल्याचे समजण्यात येणार नाही" अशी तरतुद असल्यामुळे उक्त तरतुद नव्याने करण्यात आलेली नाही. त्यामुळे निवडणूकीसाठी इच्छूक सभासदाकडून नामनिर्देशन पत्र व ठेव रक्कम घेणेची जुनीच तरतूद समाविष्ठ केली आहे एखादया उमेदवाराने नामनिर्देशन मागे घेतल्याने त्याला ठेव रक्कम

		परत करण्याची तरतुद केलेली आहे. तसेच निवडणूक लढविलेल्या उमेदवाराची ठेव परत करणे किंवा जप्त करणे बाबत या नियमातील नियम ७० मध्ये तरतुद करण्यात आलेली आहे.
10	नियम क्रमांक २३ — ठेवी आणि शुल्क :- या नियमामधे नमूद केलेल्या तक्त्यातील स्तंभ क्रमांक ३ व ४ मध्ये ठेव रक्कम असा उल्लेख केलेला आहे. तर याच नियमांच्या इंग्रजी प्रतीमध्ये "डिपॉझिट" हा शब्दप्रयोग करण्यात आलेला आहे. यावरून मराठी व इंग्रजी प्रतीमधील शब्दांचा अर्थ वेगवेगळा असल्याचे निदर्शनास येते. तरी याबाबत योग्य तो खुलासा करण्यात यावा.	मराठी नियम मसुद्यातील कलम २३ मध्ये 'ठेव रक्कम' व इंग्रजी मध्ये 'डिपॉझीट' हा शब्द हा उमेदवाराने ठेवावयाच्या अनामत रक्कमे संदर्भात आहे. निवडणूकी पुर्वी व निवडणूकी नंतर सदरची रक्कम परत करण्याबाबत ची तरतुद या नियमातील नियम ७० मध्ये केलेली आहे. या पुर्वीच्या महाराष्ट्र विनिर्दिष्टीत सहकारी संस्थांच्या समित्यांवरील निवडणूक नियम, १९७१ मधील नियम क्रमांक २१ तसेच महाराष्ट्र सहकारी संस्था नियम १९६१ मधील नियम ५६ पी मध्ये नमुद केल्याप्रमाणे "उमेदवाराने ठरवून दिलेली रक्कम निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांकडे ठेव म्हणून ठेवल्या खेरीज, किंवा ठेवण्याची व्यवस्था केल्या खेरीज एखादया मतदार संघातून त्याला निवडणूकीसाठी यथोचितरीत्या नामनिर्देशित करण्यात आले असल्याचे समजण्यात येणार नाही" अशी तरतुद आहे. उपरोक्त 'मराठी' नियम मसुद्यात ' ठेव' व 'इंग्रजी ' नियम मसुद्यात ' डिपॉझीट' असा उल्लेख केला आहे. तसाच उल्लेख ह्या ठीकाणीही करण्यात आलेला आहे.
11	या नियमातील नियम २५ नामनिर्देशन पत्राची छाननी : या नियमातील पोटनियम (२) मधील (ब) मध्ये "सूचक किंवा अनुमोदक नामनिर्देश पत्रावर स्वाक्षरी करण्यास अनर्ह असेल" अशी तरतूद करण्याचे कारण काय?	या पुर्वी निवडणूक नियमामध्ये "सुचक नामनिर्देशन पत्रावर स्वक्षरी करण्यास अनर्ह असेल" अशी तरतुद होती. त्याऐवजी त्यात बदल करुन "सुचक किंवा अनुमोदक नामनिर्देशन पत्रावर स्वक्षरी करण्यास अनर्ह असेल" अशी तरतुद प्रस्तावित केली आहे. कारण या पुढे कलम २७ (अ १) नुसार निवडणूक प्रकियेमध्ये क्रियाशील सभासदासच भाग घेता येणार आहे. त्यामुळे नामनिर्देशन पत्रावर स्वाक्षरी करणारे सुचक व अनुमोदक हे क्रियाशील सभासद असणे आवश्यक असल्यामुळे तसेच कलम ७३ सीए मधील तरतुदी नुसार ते कोणतीही अपात्रता धारण करत असतील तर ते नामनिर्देशन पत्रावर स्वाक्षरी करण्यास अनर्ह असतील अशी तरतुद करण्यात आलेली आहे.

12	नियम क्रमांक ७४ मधील तरतूद विचारात घेता यापूर्वीच्या अधिनियमामध्ये दोन जागा रिक्त असल्या तरी त्या संस्थेच्या संचालक मंडळाने बहुमताने निर्णय घेऊन भरण्याची तरतूद होती. परंतु या नियमाव्दारे एक जागा रीक्त झाली आणि ती कमी कालावधीसाठी असली तरी निवडणूक घेण्याची तरतूद करण्यात आलेली आहे.त्यामुळे वारवांर निवडणूका घ्यावा लागतात. आणि ज्या संस्थेत मोठया संख्येने सभासद आहेत. त्याठिकाणचा निवडणूक खर्च वाढेल. त्यामुळे या संदर्भात पुर्वीप्रमाणे तरतूद ठेवण्याबाबत काय अडचण आहे किंवा कसे यावाबत स्पष्टीकरण देण्यात यावे.	राज्याच्या विधी व न्याय विभागाने कलम ७३ एएए (४) मध्ये तरतुद केल्याने त्या तरतुदीशी सुसंगत तरतुद प्रस्तावित निवडणुक नियमांत केली आहे. सहकार कायदा कलम ७३ एएए (४) खालिलप्रमाणे आहे. *"(4) Any casual vacancy in the committee may be filled in, from amongst the members belonging to the same category of persons in respect of which a casual vacancy has arisen."* वरील सहकार कायदा कलम ७३ एएए (४) ची तरतुद लक्षात घेता मा. उप विधान समितीची सुचना असल्यास त्या सुचनेप्रमाणे महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणूक नियम, २०१३ आवश्यक ते बदल करता येतील. मात्र तत्पुर्वी ह्या संदर्भात सहकार कायदा कलम ७३ सीबी (१) व ७३ सीबी (१४) मध्ये सुधारणा करणे आवश्यक आहे.

नियोजन (रोहयो) विभाग

अधिसूचना क्रमांक डी-१४-महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक परिषद-२०१२/प्र.क्र. ९७/रोहयो १०, दिनांकित ५ जून, २०१२.

उद्देश :

सदरहू प्रारुप नियम करण्यामागील उद्देश व कारणे यांची मिमांसा करतांना विभागाने समितीला स्पष्टीकरणात्मक टिप्पणीत असे कळविले होते की, ...

महाराष्ट्र रोजगार हमी अधिनियम, १९७७ यांच्या कलम १७ च्या पोट कलम (१) अन्वये महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम, २०१२ तयार करण्यात आले आहेत. महाराष्ट्र राज्य रोजगार हमी परिषदेची स्थापना करण्याबाबत महाराष्ट्र रोजगार हमी अधिनियम, १९७७ (सुधारणा २००६) कलम ४ (१) अन्वये सदर तरतूद नमूद आहे. तथापि, महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियम, २००५ या केंद्रीय कायद्याशी सुसंगत सुधारणा करण्याच्या दृष्टीने ऑगस्ट, २००६ मध्ये महाराष्ट्र राज्य रोजगार हमी कायदा, १९७७ मध्ये सुधारणा करण्यात आल्या. त्याअनुषंगाने राज्य कायद्यातील कलम ४ (१) अन्वये राज्य रोजगार हमी परिषद, गठीत करण्याबाबतची तरतूद असून याबाबत फेरविचार करुन दि. १३ ऑक्टोबर, २०११ रोजी महाराष्ट्र राज्य रोजगार हमी परिषदेची पुनर्रचना करण्यात आली.

महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम, २०१२ मधील नियम ३ अन्वये सदर परिषदेच्या शासकीय व अशासकीय सदस्यांच्या नियुक्ती कालावधीच्या अटी व शर्ती, नियम ४ अन्वये अशासकीय सदस्यांचा राजीनामा व निरसन, नियम ५ अन्वये राज्य परिषदेच्या बैठका, नियम ८ अन्वये कार्यकारी समिती गठीत करण्याबाबतच्या तरतूदी नमूद केल्या आहेत.

उपरोक्त प्रमाणे शासन अधिसूचना क्र. परिषद २०१०/प्र.क्र.९७/रोहयो १०, दिनांक ५ जून, २०१२ शासन राजपत्रात सूचना व हरकती करिता प्रसिद्ध करण्यात आली आहे. उक्त मसुदा दि. २५ जून, २०१२ रोजी किंवा त्यानंतर महाराष्ट्र शासन विचारात घेईल.

उपविधान समितीने सदर अधिसूचना दिनांक ३१ ऑगस्ट, २०१२, २७ फेब्रुवारी, २०१३, ६ ऑगस्ट, २०१४ व २० ऑक्टोबर, २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारात घेतली व विविध मुद्दावरील माहिती विभागाकडून मागविली. सदर माहिती परिशिष्ट अ, ब, क, ड व ई मध्ये सादर केली आहे. सदर माहितीच्या अनुषंगाने समितीने दिनांक १८ नोव्हेंबर, २०१५ रोजी नियोजन (रोहयो) व अन्न नागरी पुरवठा विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेतली.

विभागीय सचिवांची साक्ष :

सदर साक्षीच्या वेळी नियोजन (रोहयो) विभागाच्या प्रधान सचिवांनी अशी माहिती दिली की, महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम २०१२ संदर्भातील प्रारुप नियम सन २०१३ मध्ये प्रसिद्ध केले असून ते उपविधान समितीस सादर केले आहेत. अंतिम नियम २२ जानेवारी, २०१३ ला प्रसिद्ध केले असून ते नियम अनावधानाने उपविधान समितीकडे पाठवावयाचे राहून गेलेले असल्याने क्षमापित करावे अशी विनंती केली.

त्यावर समितीने असे मत व्यक्त केले की, नियमांना अंतिम प्रसिद्धी देऊन तद्नंतर उपविधान समितीने काही अभिप्राय सूचविल्यास त्याप्रमाणे नियमांमध्ये सुधारणा करता येईल परंतु आता ते शक्य नाही. याबाबत विभागीय सचिवांनी स्पष्ट केले की, केंद्र शासनाने सांगितले होते की, हे नियम जोपर्यंत अंतिम करीत नाहीत तोपर्यंत पुढच्या निधीचा हप्ता दिला जाणार नाही. त्यानुसार अंतिम नियम तयार करण्याबाबत विधी व न्याय विभागाने असे म्हटले आहे की, अंतिम अधिसूचना प्रसिद्ध करा नियमामध्ये काही दुरूस्ती सुचविण्यात आली तर ते पुन्हा विचारात घ्या. त्यामुळे विभागाने प्रारुप नियम अंतिम केले. विधी व न्याय विभागाने दिलेल्या अभिप्रायानुसार नियमांत सुधारणा करता येईल.

याप्रकरणी समितीने नाराजी व्यक्त केली की, काही कारणास्तव उपविधान समितीसमोर सदर अधिसूचना येत नाहीत. परस्पर अंतिम अधिसूचना निर्गमित केल्या जातात.

त्यानंतर समितीने असा प्रश्न केला की, रोजगार हमी कायद्यासाठी त्यावेळी सन १९७२ पासून जो कर बसविलेला आहे. त्याची वसुली आजही करीत आहेत. हा पैसा राज्य सरकार कोठे वापरत आहे ?

त्यावर विभागीय सचिवांनी उत्तर दिले की, तो पैसा वेगळ्या कारणाकरिता निर्माण केला होता सन २००८ मध्ये दुरूस्ती करण्यात आली आणि आता ते सगळे पैसे राज्याच्या एकत्रित निधीमध्ये जमा होतात. ते पैसे आमच्याकडे येतच नाही ते नियोजन आणि वित्त विभागाकडे थेट जमा केले जातात. आता जर आम्हाला राज्य रोजगार हमी खाली निधी लागणार असला तर ॲन्युअल बजेटमध्ये आम्हाला तो मागावा लागतो.

त्यानंतर समितीने विचारले की, राज्यात ज्या ज्या ठिकाणी राज्य सरकार धान्य खरेदी करते त्या मालाच्या साठवणुकीसाठी गोदामे बांधावयाची आहेत व त्यासाठी आपणाकडून अन्न व नागरी पुरवठा विभागाला प्रस्ताव दिला गेला. राज्यात व केंद्रात ६०:४० ची यार्ड स्टीक आहे गोदामाचे बांधकाम ६०:४० मध्ये बसू शकत नाहीत. त्याकरिता अन्न नागरी पुरवठा विभागाचे मत घेण्यास किती वर्ष वाया गेली, आता अन्न नागरी पुरवठा विभागाने कळविले की, ६०:४० मध्ये काम करता येत नाही. याप्रकरणी विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, केंद्र शासनाने नवीन मार्गदर्शक सूचना दिल्या आहेत. त्यामध्ये असे म्हटले आहे की, कृषी संबंधीची कामे प्राधान्याने घ्या आणि ती घेताना ६० टक्के खर्च कृषी स्वरूपाच्या कामांवर केला पाहिजे. त्यानंतर मग त्यांनी इतर कामे दिलेली आहेत. त्यामध्ये हा एक अभिसरणाचा पर्याय आहे. जसे अंगणवाडी, खेळाचे ग्राऊंड ची कामे केंद्राचे बांधकाम अभिसरणातून करून करावीत असा पर्याय आहे. जी काही गोदामे आहेत. ती करताना अभिसरण करून त्यांच्याकडून करावे. पण अन्न नागरी पुरवठा विभागाची प्रायॉरिटी होती. त्यावर अन्न नागरी पुरवठा विभागाच्या सचिवांनी अशी माहिती दिली की, दोन मुद्दे आहेत. नाबार्डसोबत राज्याने करार केलेला आहे. निधी नाबार्ड देते. नंतर प्रतिपूर्ती होते. राज्यात २३३ गोडाऊन बांधण्याचे प्रस्तावित आहे. त्यापैकी ९३ गोडावून बांधून पूर्ण झाले आहेत व इतरही होत आहेत. ते बांधकाम विभागाकडून बांधून घेत आहोत. अन्न नागरी पुरवठा विभागाने बांधकाम विभागाला विचारले होते की, हे काम मनरेगा मधून करावयाचे आहे ते ६०:४० मध्ये असले पाहिजे (६० टक्के मटेरिअल ४० टक्के मजुरी) परंतु ते ८० टक्के मटेरीअल व २० टक्के मजूरी याच धोरणावर काम करणार असल्याचे त्यांनी कळविले आहे. त्यावर विभागीय सचिवांनी आणखी माहिती दिली की, गोदामाचे काम रोजगार हमीचे अभिसरण करुन करावयाचे का ? हा मुद्दा होता पर्याय दिला होता, परंतु त्यांचा कार्यक्रम नाबार्डचा आहे. नाबार्डशी झालेल्या करारानुसार करावयाचा आहे.

समितीने अशी विचारणा केली की, सदर अधिसूचनेस विधानमंडळाची मान्यता घेतली आहे काय ? याबाबत विभागाने अशी माहिती दिली की, सन २००८ मध्ये मान्यता घेतली आहे.

या अधिसूचनेवर समितीने विचार विनिमय केला व त्यावर कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

"परिशिष्ट - अ"

(व्ही.गिरीराज)

अ.शा.प.क्र.परिषद२०१०/प्र.क्र.९७/रोहयो-१०
नियोजन विभाग,मंत्रालय,मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक : २९ डिसेंबर, २०१२.

विषय: महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम २०१२ प्रारुप अधिसूचना बाबत.

संदर्भ-: क्र. १५९/मविस/उपविधान/ड ११ दि. २६ नोव्हेंबर २०१२

महोदय,

केंद्र शासनाने सन २००५ मध्ये राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियम पारित केला. त्यानुसार महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना या महत्वाकांक्षी योजनेची अंमलबजावणी देशातील २०० जिल्हयात सुरु झाली. महाराष्ट्रात पहिल्या टप्प्यात सन २००६ मध्ये १२ जिल्हयात मगांराग्रारोहयोची अंमलबजावणी सुरु झाली. सुरवातीला केंद्रशासनाच्या या योजनेची व्याप्ती किती जिल्हयात किती कालावधीत वाढविणार याबाबत स्पष्टता नव्हती. टप्प्याटप्याने एप्रिल २००७ मध्ये ६ जिल्हयात व एप्रिल २००८ मध्ये १५ जिल्हयात या योजनेच्या अंमलबजावणीस सुरुवात झाली. संपूर्ण राज्यात २००८-०९ या कालावधीत या योजनेच्या अंमलबजावणीस पूर्णत: सुरवात झाली.

केंद्रीय कायदा २००५ मधील कलम २८ अन्वये राज्यात जर अशा प्रकारचा स्वत:चा कायदा अस्तित्वात असेल तर राज्य शासन अशा प्रकारच्या कायदयाचा अंमल चालू ठेवू शकेल.त्यानुसार केंद्राच्या योजनेच्या अंमलबजावणीकरिता व आर्थिक हिस्सा मिळविण्याकरिता महाराष्ट्र रोजगार हमी अधिनियम १९७७ मध्ये सन २००६ मध्ये केंद्रीय कायदयाशी सुसंगत सुधारणा करण्यात आल्या. त्या अन्वये १६ ब हे कलम समाविष्ट केले व ज्या जिल्हयांचा या योजनेअंतर्गत समावेश झाला त्या जिल्हयांना १६ ब मधील तरतूदी लागू होईल अशी कायदयात सुधारणा केली.

सुरवातीच्या २००६-२००८ या कालावधीत केंद्राची मगांराग्रारोहयो व राज्य रोहयो या दोन्ही योजना समांतररित्या चालू होत्या. सदर योजना केंद्र शासनाची असल्यामुळे या मध्ये विशिष्ट कार्यपध्दतीचा अवलंब करावयाचा होता. विशेषत: यामध्ये MIS व reporting वर भर होता. या योजनेच्या कार्यप्रणालीचे सुलभीकरण करुन अंमलबजावणीस गती देण्याकरिता सुरुवातीला 2

दि. ३१/१२/२०१२ रोजी प्राप्त

वर्षाचा कालावधी लागला. त्यामुळे सुरुवातीच्या वर्षात या योजनेचा खर्च रु.300 कोटीपर्यंतच झाला. या पार्श्वभूमीवर मागील वर्षभरात घेतलेले विविध निर्णय जसे की, योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीकरिता नागपूर येथे स्वतंत्र आयुक्तालयाची स्थापना व राज्य रामारोहयो निधीची निर्मिती. योजनेंतर्गत कृषी, पशूधन, मत्स्य व्यवसाय, पिण्याचे पाणी, स्वच्छता विषयक 30 नवीन कामांचा समावेश परिणाम स्वरुप सन 2011-12 मध्ये या योजनेंतर्गत 740 लक्ष मनुष्यदिन निर्मिती झाली असून रु.1600 कोटीपर्यंत खर्च झाला आहे. केंद्र शासनाच्या महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना या महत्वाकांक्षी योजनेची यशस्वी अंमलबजावणी राज्यात होत आहे.

शासन निर्णय दि. ४ जानेवारी २००६ अन्वये महाराष्ट्र राज्य रोजगार हमी परिषद २००६ पासून गठीत करण्यात आली असून त्यानुसार कार्यान्वित आहे.दि. १३ ऑक्टोबर २०११ रोजीच्या शासन निर्णयाद्वारे परिषदेची पुर्नरचना करण्यात आली असून प्रधान सचिव नियोजन व आयुक्त, मगांराग्रारोहयो आयुक्तालय, नागपूर यांना नव्याने सदस्य म्हणून समाविष्ठ केले आहे. सदर परिषद मा. मुख्यमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली असून मा. मुख्यमंत्र्यांच्या कार्यबाहुल्यातून मा. मुख्यमत्र्यांनी दिलेल्या वेळेनुसार बैठका होऊन कामकाजास गती प्राप्त झाली आहे.

महाराष्ट्र रोजगार हमी कायदा सुधारणेनंतर केंद्रशासनाची महत्वाकांक्षी योजना राज्यात यशस्वीरित्या अंमलबजावणी करण्याकडे जास्त भर देण्यात आला. सदर महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम २०१२, प्रसिध्दीची कार्यवाही झाल्यास या केंद्र शासनाच्या महत्वाकांक्षी योजना अंमलबजावणी कामास गती मिळेल .तरी महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम २०१२,प्रसिध्द करण्यात आलेली प्रारुप अधिसूचना उपविधान समिती समोर अवलोकनार्थ सादर करण्याबाबत कार्यवाही करावी ही विनंती .

आपला स्नेहांकित

वी. गिरीराज

(व्ही. गिरीराज)

प्रति,

प्रधान सचिव,
महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय,
विधानभवन ,मुंबई

"परिशिष्ट - ब"

अ. क्र.	मुद्दा	माहिती
१	मुद्दा क्र. १ रोजगार हमी योजनेसाठी व्यवसाय कराद्वारे जमा होणारा निधी हा योजनेवरच खर्च न करता अन्यत्र वळविला जाते या कराद्वारे जमा झालेला निधी कोणत्या कामांवर आणि किती प्रमाणात खर्च करण्यात आला आहे वा येत आहे? याबाबतची माहिती मागविण्यात आली आहे.	राज्यात सन १९७२ पासून रोजगार हमी योजना सुरू झाली व महाराष्ट्र रोजगार हमी अधिनियम १९७७ अन्वये योजनेचे कायद्यात रूपांतर करण्यात आले. सदर अधिनियमातील कलम १२(१) प्रमाणे रोजगार हमी निधीची स्थापना करण्यात आली होती व कलम १२ (३) (१२) (बी) (सी) प्रमाणे व्यवसाय कर व इतर उपकरांतून प्राप्त होणारी रक्कम व या रकमे इतकीच शासनाची अंशदानाची रक्कम मिळून होणा-या रकमेचा रो.ह.यो. निधी निर्माण करण्यात आला होता. मात्र रो.ह.यो. निधीतून रोहयोसाठी खर्च करण्यासाठी नियोजनांतर्गत राज्य योजना (State Plan) म्हणून नियतव्यय मंजूर करून घेऊन व अर्थसंकल्पीय तरतूद करून खर्च करण्यात येतो. सांविधीक निधीमध्ये शिल्लक राहणारी रक्कम अन्य कोणत्याही प्रयोजनासाठी वापरता येत नव्हती. त्यामुळे महसूली तुटीमध्ये व आर्थिक तुटीमध्ये अनावश्यक वाढ होत होती. त्यामध्ये रोहयो निधीचाही समावेश होता. सबब वित्त विभागाने मंत्रीमंडळाच्या मान्यतेने महाराष्ट्र रोजगार हमी अधिनियमात व अनुषंगिक अधिनियमात सुधारणा करण्याचा निर्णय सन २००८ मध्ये घेतला. त्यानुसार सभागृहाने सन २००८ साठी अर्थसंकल्पीय अधिवेशनात विधानसभा विधेयक क्र. ५ पारीत करुन व्यवसाय कर व इतर उपकराच्या माध्यमातून जमा होणारा निधी रोजगार हमी निधी मध्ये जमा न करता तो राज्याच्या एकत्रित निधीत जमा करण्याचा निर्णय घेतला. त्याचवेळी रोहयोसाठी दरवर्षी आवश्यकतेनुसार किमान रूपये २००० कोटी निधीची तरतूद करण्याचाही निर्णय सदर अधिनियमान्वये घेतलेला आहे. यास्तव इतर

		विभागाप्रमाणे रोजगार हमी योजनेकरिता अर्थसंकल्पामध्ये निधीची तरतूद नियोजन व वित्त विभागाकडे मागणी सादर करुन केली जाते. दरवर्षी रोजगार हमी योजनेवर होणारा खर्च हा रोजगार हमी निधी मध्ये वर्ग केला जातो.
२	मुद्दा क्र. २ राज्यातील प्रत्येक जिल्ह्यामध्ये किती मजुरांनी कामाची मागणी केली होती, प्रत्यक्षात किती मजुरांना जॉब कार्डाचे वितरण केले आहे या संदर्भात राष्ट्रीय रोजगार हमी योजना व राज्यातील रोजगार हमी योजनेची सन २०११-१२, सन २०१२-१३ व २०१३-१४ या तीन वर्षाची माहिती समितीला सादर करण्यात यावी.	माहितीचे विवरणपत्र सोबत जोडले आहे.
३	मुद्दा क्र. ३ केंद्र सरकारने सुरु केलेली अन्न सुरक्षा योजना व राष्ट्रीय रोजगार हमी योजना व राज्यातील रोजगार हमी योजनेचा मेळ घालणे शक्य आहे काय?	महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना व इतर योजनांच्या माध्यमातून अभिसरणाद्वारे विविध कार्यक्रम राबविले जातात. केंद्र शासनाने दिनांक २८ ऑक्टोबर, २०१३ च्या अधिसूचनेनुसार महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा २००५, परिशिष्ट-१, कलम १५ (बी) मध्ये महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेंतर्गत अन्न साठवणूक गोदामांची बांधकामे व त्यांची देखभाल करण्याच्या कामाचा समावेश केला आहे. त्यानुसार सदर कार्यक्रम राबविण्याबाबत अन्न व नागरी पुरवठा विभागाचे अभिप्राय घेण्यासाठी या विभागाची नस्ती सादर करण्यात आली आहे.

3.9.2014

MGNREGS - MAHARSHTRA

SR. NO	DISTRICT	FY 2011-12			FY 2012-13			FY 2013-14		
		Jobcards issued	Employment demanded		Jobcards issued	Employment demanded		Jobcards issued	Employment demanded	
		Household	Household	Persons	Household	Household	Persons	Household	Household	Persons
1	AHMEDNAGAR	534229	51000	87995	592680	101800	187851	597464	61907	108322
2	AKOLA	134108	25829	40981	141295	29175	50775	141007	21926	35446
3	AMRAVATI	272793	60480	122403	279450	78504	159957	282720	59679	112206
4	AURANGABAD	327085	49399	111742	357269	34542	80616	353505	34952	70612
5	BEED	226232	43701	103971	241670	62324	146948	242803	40213	87402
6	BHANDARA	202277	98075	178281	203991	93978	174693	205280	108131	218905
7	BULDHANA	235829	29807	57731	243421	27201	51075	247098	25721	44432
8	CHANDRAPUR	243839	93222	193565	248860	83035	170229	250787	88566	165725
9	DHULE	179314	29864	61235	185603	36897	75701	188862	27875	53802
10	GADCHIROLI	165918	79281	175897	173177	78005	165030	174008	81425	164548
11	GONDIA	211957	94260	177662	213844	76025	135488	214215	83829	151311
12	HINGOLI	126416	13794	31148	127196	22765	51868	128496	15115	28762
13	JALGAON	229002	27349	40381	237437	30869	48826	242302	38486	68121
14	JALNA	176107	36460	87226	197176	77847	166043	199655	45925	80381
15	KOLHAPUR	171247	39099	57477	177249	30628	49163	176798	5938	8880
16	LATUR	176341	50689	112838	180861	37620	81877	182947	19349	31371
17	NAGPUR	129588	31725	46168	128975	30301	46892	131784	31779	49412
18	NANDED	359089	91930	210347	360707	98951	232688	361684	28965	57153
19	NANDURBAR	231977	54567	114487	232147	46793	92057	227242	40957	78871
20	NASHIK	262021	43677	87502	279680	59343	129695	280616	40050	82103
21	OSMANABAD	207722	38378	75749	211906	54963	115842	209419	37158	77067
22	PARBHANI	126575	12760	24807	133242	22442	44678	137587	21110	40160
23	PUNE	183633	23231	34202	192704	28966	49953	194956	13700	23485
24	RAIGAD	129564	29228	40137	131652	22702	33585	132490	9008	13315
25	RATNAGIRI	108800	27139	36294	110855	16583	25118	111152	5947	9510
26	SANGLI	146067	45963	79083	158276	40412	74334	168590	30271	50669
27	SATARA	189990	33882	49499	193801	37053	59401	201663	25896	42036
28	SINDHUDURG	59856	14451	18688	58916	17152	23226	62744	16651	24333
29	SOLAPUR	261603	65188	102522	278611	61439	101583	281895	36714	61406
30	THANE	254156	94537	188031	258357	88000	175682	257734	62070	119701
31	WARDHA	89473	32836	48701	102178	37257	58929	110143	37179	62903
32	WASHIM	109746	16042	30784	114234	24848	50590	115080	21064	36862
33	YAVATMAL	335404	42614	82023	343658	55409	103832	344941	40267	66706
	Total	6797949	1520457	2909557	7091278	1643829	3214221	7157867	1257823	2323716

Sorce : MIS

"परिशिष्ट - क"

प्रपत्र - अ

अ.क्र.	मुद्दा	अभिप्राय
१	अ) राष्ट्रीय रोजगार हमी अधिनियम केंद्र सरकारने सन २००५ या वर्षी केला. महाराष्ट्र राज्यामध्ये रोजगार हमी अधिनियम, १९७७ हा त्या वर्षी अस्तित्वात होता. केंद्र सरकारने राष्ट्रीय रोजगार हमी अधिनियम केला, परंतु त्यातील तरतुदी आणि महाराष्ट्र राज्यातील रोजगार हमी अधिनियमातील तरतुदी यामध्ये काही प्रमाणात विसंगती आहे. केंद्र सरकारच्या राष्ट्रीय रोजगार हमी अधिनियमातील तरतुदींच्या अनुषंगाने महाराष्ट्र राज्यातील रोजगार हमी अधिनियमातील तरतुदी करावयास पाहिजे होत्या. परंतु तसे न केल्याने या अधिनियमाची अंमलबजावणी या राज्यामध्ये परिणामकारकरित्या होत नाही. त्यामुळे आपल्या राज्यातील रोजगार हमी अधिनियम संपुष्टात येतो आहे असे म्हटले तरी चालेल ब) महाराष्ट्रात रोजगार हमी योजना राबविण्यासाठी व्यवसाय कराच्या रुपाने निधी जमा केला जातो. सन २०१०-११ व २०११-१२ या दोन वर्षाच्या कालखंडात व्यवसाय कराच्या माध्यमातून किती निधी जमा झाला व त्यातील किती निधी प्रत्यक्षात या योजनेची अंमलबजावणी करण्यासाठी खर्च झाला आहे?	अ) महाराष्ट्र रोजगार हमी अधिनियम १९७७ (सुधारणा २००६) मध्ये पुनर्सुधारणा करुन केंद्रीय कायद्याशी सुसंगत करण्याची कार्यवाही शासन स्तरावर सुरु आहे. ब) संक्षिप्त अर्थसंकल्प प्रकाशन २०१२-१३ व २०१३-१४ मधील नोंदीनुसार व्यवसाय कराद्वारे सन २०१०-११ मध्ये प्रत्यक्षात रु. १,६८६.२० कोटी व सन २०११-१२ मध्ये प्रत्यक्षात रु. १,८२९.९३ कोटी एवढा निधी जमा झाल्याचे दिसून येते. तसेच खर्चासाठीच्या तरतुदीचे व्हाईट बुक (भाग-२-खर्चाचे तपशीलवार अर्थसंकल्पिय अंदाज) नुसार रोहयो मधील खर्चासाठी सन २०१०-११ मध्ये सुधारीत अंदाजपत्रकानुसार नियोजन विभागाची मागणी विचारात घेऊन रु. ६५६.२६ कोटींची तरतूद करण्यात आली होती. त्यापैकी रु.५८९.२५ कोटी प्रत्यक्ष खर्च झाला आहे. तर सन २०११-१२ मध्ये सुधारीत अंदाजानुसार नियोजन विभागाची मागणी विचारात घेऊन रु.८९९.२४ कोटीची तरतूद करण्यात आली होती. त्यापैकी रु.८६६.०३ कोटीचा प्रत्यक्ष खर्च झाला आहे.
२	केंद्र शासनाचा महात्मा गांधी रोजगार हमी योजना अधिनियम हा राज्य सरकारच्या रोजगार हमी योजना अधिनियमाचा आधार घेऊन केलेला असतानासुध्दा देशातील अन्य राज्यांच्या तुलनेने आपल्या राज्यात रोजगार हमी योजना अधिनियमाची अंमलबजावणी कमी होत आहे. पर्यायाने या योजनेच्या कामावर खर्च कमी होतो आहे हे खरे आहे काय?	नाही. सदर योजना केंद्र शासनाची असल्यामुळे यामध्ये विशिष्ट कार्यपध्दतीचा अवलंब करावयाचा होता. विशेषत: यामध्ये MIS व reporting वर भर होता. या योजनेच्या कार्यप्रणालीचे सुलभीकरण करुन अंमलबजावणीस गती देण्याकरिता सुरुवातीला २ वर्षाचा कालावधी लागला. त्यामुळे सुरुवातीच्या वर्षात या योजनेचा खर्च रु.३०० कोटीपर्यंतच झाला. या पार्श्वभूमीवर मागील वर्षभरात घेतलेले विविध निर्णय व केलेल्या प्रभावी उपाययोजनांमुळे सन २०११-१२ मध्ये या योजनेंतर्गत ७४० लक्ष मनुष्यदिन निर्मिती झाली असून रु.१६०० कोटीपर्यंत खर्च झाला आहे. **सन २०१२-१३ मध्ये योजनेअंतर्गत ८०० लक्ष मनुष्यदिन इतकी निर्मिती झाली असून रु. २१०० कोटी इतका खर्च झाला आहे.** मागेल त्याला काम देण्यासाठी संपूर्ण राज्यामध्ये एकूण ३,५२,९११ इतकी कामे शेल्फवर असून त्याची मजूर क्षमता ६७१.३७ इतकी लाख आहे. दि. ५ ऑक्टोबर,२०१३ रोजी राज्यात एकूण ११,०३० इतकी कामे प्रगतीपथावर असून त्यावर एकूण ७१,५८४ इतकी मजूर उपस्थिती आहेत.
३	देशातील इतर राज्याच्या तुलनेने महाराष्ट्रात दुष्काळी परिस्थिती मोठ्या प्रमाणात आहे, तसेच महाराष्ट्र राज्याला वारंवार दुष्काळी परिस्थितीचा सामना करावा लागत आहे. या कारणांमुळे शेतमजूर आणि लहान शेतकरी यांना रोजगार हमी योजनेची कामे उपलब्ध करुन देण्यासाठी अडचणी येत आहेत, त्या अडचणी कोणत्या आहेत, त्या अडचणी दूर करण्यासाठी शासनाच्या स्तरावरुन कोणत्या प्रकारचे प्रयत्न करण्यात येत आहेत वा आले आहेत ?	दुष्काळग्रस्त परिस्थितीमध्ये शेतमजूर व लहान शेतकरी यांना रोजगार हमी योजनेची कामे उपलब्ध करुन देणेबाबत शासन स्तरावरुन खालील प्रमाणे कार्यवाही करण्यात आलेली आहे. १) दुष्काळग्रस्त १२३ तालुक्यांमध्ये तातडीने कनिष्ठ अभियंता उपलब्ध करून देण्यात आले आहेत.

		२) सद्यस्थितीत रोहयो विभागांतर्गत प्रत्येक स्तरावर रिक्त असलेली पदे भरण्याची विनंती संबंधित विभागांना करण्यात आलेली आहे. ३) रोहयो विभागाच्या अनुमतीशिवाय रोहयो विभागातील अधिकारी व कर्मचारी यांची बदली ३ वर्षे पूर्ण झाल्याशिवाय करण्यात येऊ नये, याबाबत आदेश सामान्य प्रशासन विभागामार्फत निर्गमित करण्यात आले आहेत. ४) जुन्या राज्य रोहयोतील जी अपूर्ण कामे दि.३० जून ,२०१२ रोजी शिल्लक आहेत तीच कामे जुन्या रोहयो पध्दतीनुसार पूर्ण करण्यास दि .३० जून ,२०१३ पर्यंत अंतिम मुदत वाढ देण्यात आली आहे. ५) महात्मा गांधी जयंतीचे औचित्य साधून २ ऑक्टोबर, २०१३ ते ३१ ऑक्टोबर, २०१३ या कालावधीत महात्मा गांधी नरेगा जागृती अभियान राबविण्यात आले. ६) जास्तीत जास्त कामे शेल्फवर ठेवण्याच्या सूचना सर्व जिल्हाधिकारी यांना देण्यात आल्या आहेत .
४	अ) महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजनेच्या कामावरील मजुरांना केलेल्या कामाची मजुरी वेळेवर मिळत नाही. ब) या योजनेच्या कामासाठी केंद्राकडून राज्य शासनाला निधी मिळालेला आहे. परंतु निधीच्या खर्चाची प्रतिपूर्ती (रिएम्बर्समेंट) केंद्र सरकारला न केल्यामुळे या योजनेच्या पुढील कामांसाठी मिळणारा निधी हा विलंबाने मिळतो ही गोष्ट खरी आहे काय? असल्यास, यादृष्टीने विभागाने काय उपाययोजना केलेल्या आहेत?	अ) महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेंतर्गत केंद्र शासनाच्या निकषानुसार मजुरांची मजूरी वेळेवर प्रदान करण्यासाठी जिल्हा प्रशासनामार्फत कसोशीने प्रयत्न करण्यात येत आहेत. परंतु याकरिता केंद्र शासनाने विहित केलेल्या MIS संगणक प्रणालीवर नोंदी वेळेवर न होणे व त्यामुळे केंद्र शासनाकडून निधी उशिराने प्राप्त होणे, ग्रामीण भागात इंटरनेट कनेक्टिव्हीटी उपलब्ध नसणे, बँक/पोस्ट खाते दूरगामी भागात असणे अशा अपरिहार्य कारणाने मजूरी वाटपास थोडाफार उशीर होऊ शकतो. तरीसुध्दा मजूरी प्रदान त्वरीत होण्याबाबत राज्य व केंद्र शासनाच्या निकषानुसार व शासन परिपत्रक दि.२८/६/२०१०, २९/३/२०१२ व ३१/८/२०१२ यानुसार कार्यवाही करण्यात येत आहे. तसेच मजुरांना मजूरी प्रदानात गती येण्यासाठी राज्यात मस्टर ट्रॅकर व दि.१/७/२०१३ पासून E-muster चा वापर करण्यात येत आहे. याव्यतिरिक्त भौगोलिक व स्थानिक परिस्थितीनुसार आवश्यकतेनुरुप पोष्टातून बँकेकडे मजुरांची बचत खाती वर्ग केली जातात. तसेच, BC Model चा वापर नंदूरबार, धुळे, अमरावती, यवतमाळ, भंडारा व सांगली या जिल्ह्यात प्रायोगिक तत्वावर सुरु आहे. राज्यात मजुरांची मजूरी रक्कम मजुरांना वेळेत प्राप्त व्हावी यासाठी E-FMS प्रणालीचा वापर करण्यात येतो. ब) केंद्र सरकारकडून महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेसाठी प्राप्त होणाऱ्या निधीतून केलेल्या खर्चाबाबतचे उपयोगिता प्रमाणपत्र (Utilization certificate) ग्रामविकास विभाग, भारत सरकार यांना सादर केले जाते. तद्नुसार केंद्र शासनाकडून प्राप्त निधीचे उपयोगिता प्रमाणपत्र भारत सरकार यांना सादर केले आहे. त्यामुळे सद्य:स्थितीत केंद्र शासनाकडून वेळेवर निधी प्राप्त होत आहे.
५	केंद्र सरकारच्या रोजगार हमी अधिनियमातील तरतुदीप्रमाणे महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजनेच्या कामावर काम करणाऱ्या मजुरांची मजुरी, मजुरांच्या बँकेतील खात्यात, पोस्टामार्फत मजुरांच्या खात्यात	मजुरांची मजूरी परस्पर त्यांच्या खात्यामध्ये जमा करण्यामागे राज्यात आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करण्यात येत आहे.

		२) सद्यस्थितीत रोहयो विभागांतर्गत प्रत्येक स्तरावर रिक्त असलेली पदे भरण्याची विनंती संबंधित विभागांना करण्यात आलेली आहे. ३) रोहयो विभागाच्या अनुमतीशिवाय रोहयो विभागातील अधिकारी व कर्मचारी यांची बदली ३ वर्षे पूर्ण झाल्याशिवाय करण्यात येऊ नये, याबाबत आदेश सामान्य प्रशासन विभागामार्फत निर्गमित करण्यात आले आहेत. ४) जुन्या राज्य रोहयोतील जी अपूर्ण कामे दि.३० जून ,२०१२ रोजी शिल्लक आहेत तीच कामे जुन्या रोहयो पध्दतीनुसार पूर्ण करण्यास दि .३० जून ,२०१३ पर्यंत अंतिम मुदत वाढ देण्यात आली आहे. ५) महात्मा गांधी जयंतीचे औचित्य साधून २ ऑक्टोबर, २०१३ ते ३१ ऑक्टोबर, २०१३ या कालावधीत महात्मा गांधी नरेगा जागृती अभियान राबविण्यात आले. ६) जास्तीत जास्त कामे शेल्फवर ठेवण्याच्या सूचना सर्व जिल्हाधिकारी यांना देण्यात आल्या आहेत .
४	अ) महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजनेच्या कामावरील मजुरांना केलेल्या कामाची मजुरी वेळेवर मिळत नाही. ब) या योजनेच्या कामासाठी केंद्राकडून राज्य शासनाला निधी मिळालेला आहे. परंतु निधीच्या खर्चाची प्रतिपूर्ती (रिएम्बर्समेंट) केंद्र सरकारला न केल्यामुळे या योजनेच्या पुढील कामांसाठी मिळणारा निधी हा विलंबाने मिळतो ही गोष्ट खरी आहे काय? असल्यास, यादृष्टीने विभागाने काय उपाययोजना केलेल्या आहेत?	अ) महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेंतर्गत केंद्र शासनाच्या निकषानुसार मजुरांची मजूरी वेळेवर प्रदान करण्यासाठी जिल्हा प्रशासनामार्फत कसोशीने प्रयत्न करण्यात येत आहेत. परंतु याकरिता केंद्र शासनाने विहित केलेल्या MIS संगणक प्रणालीवर नोंदी वेळेवर न होणे व त्यामुळे केंद्र शासनाकडून निधी उशिराने प्राप्त होणे, ग्रामीण भागात इंटरनेट कनेक्टिव्हीटी उपलब्ध नसणे, बँक/पोस्ट खाते दूरगामी भागात असणे अशा अपरिहार्य कारणाने मजूरी वाटपास थोडाफार उशीर होऊ शकतो. तरीसुध्दा मजूरी प्रदान त्वरीत होण्याबाबत राज्य व केंद्र शासनाच्या निकषानुसार व शासन परिपत्रक दि.२८/६/२०१०, २९/३/२०१२ व ३१/८/२०१२ यानुसार कार्यवाही करण्यात येत आहे. तसेच मजुरांना मजूरी प्रदानात गती येण्यासाठी राज्यात मस्टर ट्रॅकर व दि.१/७/२०१३ पासून E-muster चा वापर करण्यात येत आहे. याव्यतिरिक्त भौगोलिक व स्थानिक परिस्थितीनुसार आवश्यकतेनुरुप पोष्टातून बँकेकडे मजुरांची बचत खाती वर्ग केली जातात. तसेच, BC Model चा वापर नंदूरबार, धुळे, अमरावती, यवतमाळ, भंडारा व सांगली या जिल्ह्यात प्रायोगिक तत्वावर सुरु आहे. राज्यात मजुरांची मजूरी रक्कम मजुरांना वेळेत प्राप्त व्हावी यासाठी E-FMS प्रणालीचा वापर करण्यात येतो. ब) केंद्र सरकारकडून महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेसाठी प्राप्त होणाऱ्या निधीतून केलेल्या खर्चाबाबतचे उपयोगिता प्रमाणपत्र (Utilization certificate) ग्रामविकास विभाग, भारत सरकार यांना सादर केले जाते. तद्नुसार केंद्र शासनाकडून प्राप्त निधीचे उपयोगिता प्रमाणपत्र भारत सरकार यांना सादर केले आहे. त्यामुळे सद्य:स्थितीत केंद्र शासनाकडून वेळेवर निधी प्राप्त होत आहे.
५	केंद्र सरकारच्या रोजगार हमी अधिनियमातील तरतुदीप्रमाणे महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजनेच्या कामावर काम करणाऱ्या मजुरांची मजुरी, मजुरांच्या बँकेतील खात्यात, पोस्टामार्फत मजुरांच्या खात्यात	मजुरांची मजूरी परस्पर त्यांच्या खात्यामध्ये जमा करण्यामागे राज्यात आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करण्यात येत आहे.

"परिशिष्ट - ड"

डी - १४ ची माहिती

डी-१४ची माहिती

"महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम, २०१२ प्रसिध्द करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक परिषद-२०१२/प्र.क्र.९७/रोहयो-१०, दिनांकित ५ जून, २०१२."

प्रश्न	खुलासा
१. उपरोक्त प्रारुप अधिसूचनेसंदर्भातील अंतिम अधिसूचना प्रसिध्द करण्यात आली आहे काय, असल्यास ती केव्हा प्रसिध्द करण्यात आली आहे? सदर अधिसूचना उपविधान समितीस का पाठविण्यात आली नाही याबाबत सविस्तर खुलासा करावा.	१. महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम२०१२ , संदर्भातील अंतीम अधिसूचना दि. २२ जानेवारी, २०१३ रोजी प्रसिध्द करण्यात आली आहे. महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम २०१३, विधी व न्याय विभागाच्या मान्यतेसह महाराष्ट्र शासनाच्या असाधारण राजपत्र भाग ४-ब मध्ये इंग्रजी व मराठीमध्ये दि. ५ जून, २०१२ रोजी पूर्व प्रसिध्दीकरिता अधिसूचीत करण्यात आले. तसेच दि. २५ जून, २०१२ पर्यंत ३ आठवडयांचा अवधी देऊन सूचना व हरकती मागविण्यात आल्या. तसेच प्रधान सचिव (रोहयो) यांच्या दि. १२ जून, २०१२ च्या अ.शा.पत्रान्वये सदर अधिसूचना स्पष्टीकरणात्मक टिप्पणीसह ७५ प्रतीमध्ये उप विधान समितीस उपलब्ध करुन देण्यात आल्या. तद्नंतर या अनुषंगाने ब-याच कालावधीनंतर दि. ३ डिसेंबर, २०१२ रोजी महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालयाकडून प्रश्नावलीच्या स्वरुपात माहिती मागविण्यात आली. त्यास दि. २९ डिसेंबर, २०१२ रोजीच्या अ.शा. पत्रान्वये मा. प्रधान सचिव, विधानमंडळ सचिवालय यांना उप विधान समितीस सादर करण्याकरिता सदर माहिती देण्यात आली. तसेच केंद्र शासनाकडे अंतिम अधिसूचीत नियमांची प्रत पाठविणे आवश्यक असल्याने कार्यवाहीस विलंब होत असल्याने विधी व न्याय विभागाकडून सदर नियमास अंतिम प्रसिध्दी देण्याबाबत अभिप्राय मागविण्यात आले होते. यास अनुसरुन, **महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम २०१३ अंतिम प्रसिध्द करण्यास कायदेशीर हरकत नसल्याचे अभिप्राय विधी व न्याय विभागाने दिले.** त्यानुसार **महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम २०१३ दि. २२ जानेवारी, २०१३ रोजी अंतिमत: प्रसिध्द करण्यात आले.** तसेच त्यांनी हेही नमूद केले आहे की, **नियमांना अंतिम प्रसिध्दी देऊन तद्नंतर उप विधान समितीने काही अभिप्राय सुचविल्यास त्याप्रमाणे सदर नियमांमध्ये सुधारणा करता येईल.** आतापर्यंत महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम २०१३ च्या अनुषंगाने महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालयाने प्रश्नावलीच्या स्वरुपात खालीलप्रमाणे पत्रव्यवहार झाला. क्र. | विधानमंडळाकडून प्राप्त झालेल्या पत्राचा दिनांक | रोहयो प्रभागाकडून देण्यात आलेला उत्तराचा दिनांक १ | दि. ३/१२/२०१२ | दि.२९/१२/२०१२ २ | दि. ३१/८/२०१३ | दि. १८/११/२०१३ ३ | दि. २५/८/२०१५ | दि. २०/९/२०१५ यानुसार महाराष्ट्र विधान मंडळाने वेळोवेळी मागविलेली माहिती रोहयो प्रभागातून उपलब्ध करुन देण्यात आलेली आहे.

२. दिनांक २० सप्टेंबर, २०१४ रोजी नियोजन विभागाकडून प्राप्त झालेल्या माहितीतील मुद्दा क्र. ३ वरील माहितीस असे नमूद केले आहे की, "महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना व इतर योजनांच्या माध्यमातून अभिसरणाद्वारे विविध कार्यक्रम राबविले जातात. केंद्र शासनाने दिनांक २८ ऑक्टोबर, २०१३ च्या अधिसूचनेनुसार महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा २००५, परिशिष्ट-१, कलम १५ (बी) मध्ये महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेंतर्गत अन्न साठवणूक गोदामाची बांधकामे व त्यांची देखभाल करण्याच्या कामांचा समावेश केला आहे. त्यानुसार सदर कार्यक्रम राबविण्याबाबत अन्न व नागरी पुरवठा विभागाचे अभिप्राय घेण्यासाठी या विभागाची नस्ती सादर करण्यात आली आहे". सदर मुद्याच्या अनुषंगाने अन्न व नागरी पुरवठा विभागाचे अभिप्राय प्राप्त झाले आहेत काय? अन्न व नागरी पुरवठा विभागाने काय अभिप्राय दिले आहेत? असल्यास ते समितीसमोर का सादर करण्यात आले नाही? याबाबत सविस्तर खुलासा करावा.	२. या संदर्भातील अन्न व नागरी पुरवठा विभागाकडून यासंदर्भात अद्यापही अभिप्राय प्राप्त झालेले नाहीत.
३. महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषदेवर सदस्य म्हणून कोणाकोणाची नेमणूक करण्यात आली आहे ?	३. दि. १३ ऑक्टोबर, २०११ च्या शासन निर्णयान्वये खालील शासकीय सदस्यांची महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषदेवर सदस्य म्हणून पुढीलप्रमाणे नेमणूक करण्यात आली आहे. १) मा. मुख्यमंत्री -- अध्यक्ष २) मा. उपमुख्यमंत्री -- उपाध्यक्ष ३) मा. मंत्री (रोहयो) -- कार्यकारी- अध्यक्ष ४) मा. मंत्री (ग्रामविकास) -- सदस्य ५) मा. मंत्री (जलसंधारण) -- सदस्य ६) मा. मंत्री (कृषि) -- सदस्य ७) मा. राज्यमंत्री (रोहयो) -- सदस्य ८) प्रधान सचिव (रोहयो व ज.सं.) -- सदस्य - सचिव ९) प्रधान सचिव (ग्रामविकास) -- सदस्य १०) प्रधान सचिव (नियोजन) -- सदस्य ११) प्रधान सचिव (कृषि) -- सदस्य १२) आयुक्त (MGNREGS) सदस्य -- सदस्य

"परिशिष्ट - ई"

उप विधान समिती

बुधवार दि. १८ नोव्हेंबर २०१५ विभागीय सचिवाच्या साक्षीचा कार्यक्रम

विषय : महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम, २०१२ प्रसिध्द करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक परिषद-२०१२/प्र.क्र.९७/रोहयो-१०, दि. ५.६.२०१२.

अ.क्र.	विषय	विभागाचे अभिप्राय
१.	दि. २०.९.२०१४ रोजी नियोजन विभागाकडून प्राप्त झालेल्या माहितीतील मुद्दा क्र. ३ वरील माहितीत असे नमूद केले आहे की, महात्मा गांधी ग्रामीण रोजगार हमी योजना व इतर योजनांच्या माध्यमातून अभिसरणाद्वारे विविध कार्यक्रम राबविले जातात. केंद्र शासनाने दि. २८.१०.२०१३ च्या अधिसूचनेनुसार महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा, २००५ परिशिष्ट-१, कलम १५(बी) मध्ये महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अंतर्गत अन्न साठवणूक गोदामांची बांधकामे व त्यांची देखभाल करण्याच्या कामाचा समावेश केला आहे. त्यानुसार सदर कार्यक्रम राबविण्याबाबत अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभागाचे अभिप्राय घेण्यासाठी या विभागाची नस्ती सादर करण्यात आली आहे. सदर मुद्याच्या अनुषंगाने अन्न, नागरी पुरवठा विभागाचे अभिप्राय प्राप्त झाले आहेत काय, अन्न व नागरी पुरवठा विभागाने काय अभिप्राय दिले आहेत, असल्यास, समितीसमोर का सादर करण्यात आले नाहीत?	केंद्र शासनाने दि. २८.१०.२०१३ च्या अधिसूचनेनुसार महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा, २००५ परिशिष्ट-१, कलम १५(बी) मध्ये अन्नधान्य साठवणूकीसाठी नवीन व शास्त्रोक्त गोदामे बांधणे व त्याची देखभाल करणे ही बाब समाविष्ट केली असल्याने, गोदाम बांधकामासाठी आवश्यक जागांची निवड करुन मनरेगा कायद्याच्या तरतुदीनुसार अंदाजपत्रके तयार करुन सादर करण्याची विनंती नियोजन व रोहयो विभागाकडून करण्यात आली होती. सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेसाठी अन्नधान्याची साठवणूक क्षमता वाढविण्यासाठी पुरेशा क्षमतेची गोदामे बांधण्याचा कार्यक्रम नाबार्डच्या कर्जस्वरुपातील अर्थसहाय्याने हाती घेतला आहे, यास्तव आणखी गोदामे बांधण्याचे विचाराधीन नसल्याने मनरेगा अंतर्गत गोदामे बांधण्याची आवश्यकता नाही असे नमूद करुन नस्ती नियोजन विभागास परत करण्यात आली होती. गोदाम बांधकामाची अंदाजपत्रके व बांधकाम हे सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून करण्यात येत असल्याने, मनरेगातील वरील तरतुदीनुसार अकुशल मनुष्यबळाचा वापर करुन गोदामे बांधणे शक्य आहे किंवा कसे, याबाबतची विचारणा सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडे करण्यात आली होती. त्यावर सार्वजनिक बांधकाम विभागाने दि. १७.११.२०१५ रोजीच्या पत्रान्वये गोदामांच्या कामामध्ये मटेरियलचा भाग ८० टक्के व मजुरीचा भाग २० टक्के असा येत असून त्यामधील मजुरीच्या भागामध्ये अकुशल व कुशल कामगारांचा समावेश आहे. सद्यस्थितीत बांधण्यात येणा-या गोदामांच्या विनिर्देशानुसार मनरेगा अंतर्गत गोदाम बांधकामासाठी केंद्र शासनाने कळविलेल्या मटेरियल व मजुरीच्या प्रमाणात(६०:४० टक्के) गोदाम बांधकाम करता येणे शक्य नाही.

परिशिष्ट - एक

परिशिष्ट - १

अधिसूचना सभागृहासमोर ठेवण्यास तसेच उपविधान समितीस माहिती पाठविण्यास विभागास झालेला विलंब दर्शविणारे विवरणपत्र.

अ.क्र.	अधिसूचना क्रमांक	विभागाचे नाव	अधिसूचनेचा विषय	अधिसूचना राजपत्रात प्रसिद्ध केल्याचा दिनांक	विभागाकडून अधिसूचनेच्या ७५ प्रति व स्पष्टीकरणात्मक टिप्पणी प्राप्त झाल्याचा दिनांक	विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहासमोर अधिसूचना ठेवण्यासाठी पाठविण्यास विलंब वर्षे,महिने,दिवस	समितीसमोर विचारार्थ ठेवण्यासाठी अधिसूचना पाठविण्यास विभागाकडून झालेला विलंब
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
(१)	९६	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (तिसरी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१३/प्र.क्र. ९६/कराधान-१, दिनांकित ७ ऑगस्ट,२०१३.	७ ऑगस्ट २०१३.	२ सप्टेंबर २०१३	वर्षे महिने दिवस – – ११	११ दिवस
(२)	९७	सामान्य प्रशासन विभाग	महाराष्ट्र माहिती अधिकार (सुधारणा) नियम,२०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक केमाअ. २०११/ ४४५/प्र.क्र.२५०/ सहा, दिनांकित २३ एप्रिल २०१३.	२३ एप्रिल २०१३	८ ऑक्टोबर २०१३	वर्षे महिने दिवस – ५ ३	१५३ दिवस
(३)	९८	गृहनिर्माण विभाग	महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास (जमिनीची विल्हेवाट) (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक संकीर्ण २०१३/ प्र.क्र.६४/गृनिभू, दिनांकित १६ जुलै २०१३.	महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास		१६ जुलै २०१३ – ३ २	३१ ऑक्टोबर २०१३
(४)	९९	गृह विभाग	महाराष्ट्र बिअर व वाईन निर्मिती (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमआयएस. ०५१३/ प्र.क्र.२४२/ राऊशु-३, दिनांकित ११ ऑक्टोबर २०१३.	११ ऑक्टोबर २०१३	८ नोव्हेंबर २०१३	वर्षे महिने दिवस – – १३	१३ दिवस
(५)	१००	ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग	महाराष्ट्र ग्रामपंचायत लेखा संहिता, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक ग्रापसं-२००२/प्र.क्र.१३५/ वित्त-४, दिनांकित १७ ऑक्टोबर २०१३.	१७ ऑक्टोबर २०१३	१३ नोव्हेंबर २०१३	वर्षे महिने दिवस – – १२	१२ दिवस
(६)	१०१	सामान्य प्रशासन विभाग	शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक पीओडी-१००७/ प्र.क्र.९/१८ (र.व.का.), दिनांकित १४ नोव्हेंबर २०१३.	१४ नोव्हेंबर २०१३	२५ नोव्हेंबर २०१३	वर्षे महिने दिवस – – –	–
(७)	१०२	महसूल व वन विभाग	महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक गौखनि-१०/०८१२/प्र. क्र.६१३/ख, दिनांकित १८ जुलै २०१३.	१८ जुलै २०१३	२८ नोव्हेंबर २०१३	वर्षे महिने दिवस	११८ दिवस – ३ २८

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
(८)	१०३	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग	महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महा मंडळाच्या अग्निशमन विभागातील अधिकारी/कर्मचारी (वर्गीकरण सेवा भरती व पदोन्नती) पदांच्या सेवा भरतीचे विनियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक आयडीसी २००८/प्र.क्र.९९७/ उद्योग-१४, दिनांकित ५ डिसेंबर २०१३.	५ डिसेंबर २०१३	१६ डिसेंबर २०१३	वर्षे महिने दिवस – – –	—
(९)	१०४	गृह (परिवहन) विभाग	महाराष्ट्र मोटार वाहन (चौथी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर-०२१३/ प्र.क्र.५४/परि-२, दिनांकित ११ नोव्हेंबर, २०१३.	११ नोव्हेंबर २०१३	२१ जानेवारी २०१४	वर्षे महिने दिवस – १ २६	५६ दिवस
(१०)	१०५	गृह (परिवहन) विभाग	महाराष्ट्र मोटार वाहन (चौथी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर-०८१२/ प्र.क्र.५५/परि-२ दिनांकित १० सप्टेंबर २०१३.	१० सप्टेंबर २०१३	२१ जानेवारी २०१४	वर्षे महिने दिवस – ३ २८	११८ दिवस
(११)	१०६	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ मधील अनुसूची 'घ' मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक १५१३/ प्र.क्र.१५०/कराधान-१, दिनांकित २४ डिसेंबर,२०१३.	२४ डिसेंबर २०१३	२७ जानेवारी २०१४	वर्षे महिने दिवस – – १९	१९ दिवस
(१२)	१०७	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (चौथी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक १५१३/ प्र.क्र.१५१/कराधान-१, दिनांकित २४ डिसेंबर २०१३.	२४ डिसेंबर २०१३	२७ जानेवारी २०१४	वर्षे महिने दिवस – – १९	१९ दिवस
(१३)	१०८	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनुसूची 'क' मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक १५१३/प्र.क्र.१३०/ कराधान-१, दिनांकित २७ डिसेंबर २०१३.	२७ डिसेंबर २०१३	२७ जानेवारी २०१४	वर्षे महिने दिवस – – १६	१६ दिवस
(१४)	१०९	गृह विभाग	महाराष्ट्र देशी दारु (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमआयएस-०५११/ प्र.क्र.१७९(१)/ राऊशु-३, दिनांकित २ जानेवारी, २०१४.	२ जानेवारी २०१४	३ फेब्रुवारी २०१४	वर्षे महिने दिवस – – १७	१७ दिवस
(१५)	११०	गृह विभाग	महाराष्ट्र स्पिरीट गाळणे व पेयमद्याच्या निर्मितीबाबतचे (सुधारणा) नियम २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमआयएस-०५११/ प्र.क्र.१७९(२)/ राऊशु-३, दिनांकित २ जानेवारी २०१४.	२ जानेवारी २०१४	३ फेब्रुवारी २०१४	वर्षे महिने दिवस – – १७	१७ दिवस

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
(१६)	१११	गृह विभाग	महाराष्ट्र मोटार वाहन (दुसरी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर.०११०/ प्र.क्र.१४४/ पु.बां. क्र. २९/परि-२, दिनांकित ९ मे २०१३.	९ मे २०१३	७ फेब्रुवारी २०१४	वर्षे महिने दिवस – ८ १९	२५९ दिवस
(१७)	११२	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनुसूची 'घ' मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक १५१३/प्र.क्र.१०९/ कराधान-१, दिनांकित १३ जानेवारी २०१४.	१३ जानेवारी २०१४	११ फेब्रुवारी २०१४	वर्षे महिने दिवस – – १४	१४ दिवस
(१८)	११३	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर सुधारणा नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१३/ प्र.क्र.१४७/कराधान-१, दिनांकित २९ जानेवारी २०१४.	२९ जानेवारी २०१४	११ फेब्रुवारी २०१४	वर्षे महिने दिवस– – – –	-
(१९)	११४	वित्त विभाग	महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन (सुधारणा) नियम,२०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक तेविआ १०१४/ प्र.क्र.३४/२०१४/वित्त आयोग कक्ष, दिनांकित २१ फेब्रुवारी २०१४.	२१ फेब्रुवारी २०१४	२४ फेब्रुवारी २०१४	वर्षे महिने दिवस– – – –	-
(२०)	११५	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनुसूची 'ख' मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्र. मुवक १५१४/प्र.क्र.१०/ कराधान-१, दिनांकित २० फेब्रुवारी २०१४.	२० फेब्रुवारी २०१४	२१ मार्च २०१४	वर्षे महिने दिवस – – १४	१४ दिवस
(२१)	११६	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनुसूची 'क' आणि 'ग' मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्र. मुवक १५१४/प्र.क्र.८/ कराधान-१, दिनांकित २० फेब्रुवारी २०१४.	२० फेब्रुवारी २०१४	२१ मार्च २०१४	वर्षे महिने दिवस – – १४	१४ दिवस
(२२)	११७	महसूल व वन विभाग	महाराष्ट्र वन नियमावली, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक टी.आर.एस. ०९/२०१३/ प्र.क्र.१९३/फ-६,प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक टी.आर.एस. ०९/ २०१३/प्र.क्र.१९३/फ-६, दिनांकित २५ फेब्रुवारी २०१४.	२५ फेब्रुवारी २०१४.	६ मे २०१४	वर्षे महिने दिवस – १ २५	५५ दिवस
(२३)	११८	ग्राम-विकास व जलसंधारण विभाग	महाराष्ट्र ग्रामपंचायती संबंधीचे उपबंध (अनूसूचित क्षेत्रांवर विस्तारित करण्याबाबत) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्र. पीआरआय. २०१०/प्र.क्र.१३०/प.रा.-२, दिनांकित ४ मार्च २०१४.	४ मार्च २०१४	७ मे २०१४	वर्षे महिने दिवस – १ १९	४९ दिवस

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
(२४)	११९	महसूल व वन विभाग	भारतीय वन (महाराष्ट्र) (ग्रामवन नेमून देणे,त्यांचे व्यवस्थापन करणे व ती रद्द करणे यांचे विनियमन) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एबीबी.२०१०/प्र.क्र.१८९/फ-९, दिनांकित १३ मे २०१४.	१३ मे, २०१४	२ जून,२०१४	वर्षे महिने दिवस – – ५	५ दिवस
(२५)	१२०	ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग	महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम ६ आणि कलम २५४ च्या पोट-कलम (१) चा खंड (क) अन्वये प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक झेडपीए. २०१२/ १०६९/ प्र.क्र.२१७(१)/पंरा-१, दिनांकित ३१ जुलै, २०१४.	३१ जुलै २०१४	२७ ऑगस्ट २०१४	वर्षे महिने दिवस – – १२	१२ दिवस
(२६)	१२१	ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग	महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम ५ अन्वये प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक झेडपीए-२०१२/१०६९/ प्र.क्र.२१७(२)/पंरा-१, दिनांकित ३१ जुलै २०१४.	३१ जुलै २०१४	२७ ऑगस्ट २०१४	वर्षे महिने दिवस – – १२	१२ दिवस
(२७)	१२२	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनुसूची 'क' आणि 'ग' मध्ये कलम ९ च्या पोट-कलम (१) अनुसार केलेल्या सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक-१५१४/ प्र.क्र. ४६/ कराधान-१, दिनांकित ११ जुलै २०१४.	११ जुलै २०१४	३१ ऑक्टोबर २०१४	वर्षे महिने दिवस – ३ ७	९७ दिवस
(२८)	१२३	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (तिसरी सुधारणा) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक. १५१४/प्र.क्र.२९/कराधान-१, दिनांकित २३ जुलै २०१४.	२३ जुलै २०१४	३१ ऑक्टोबर २०१४	वर्षे महिने दिवस – २ २५	८५ दिवस
(२९)	१	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (चौथी सुधारणा) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक. १५१४/प्र.क्र.६२/कराधान-१, दिनांकित १३ ऑगस्ट २०१४.	१३ ऑगस्ट २०१४	१७ नोव्हेंबर २०१४	वर्षे महिने दिवस – २ २१	८१ दिवस
(३०)	२	महसूल व वन विभाग	भूमिसंपादन, पुर्नवसन व पुर्नस्थापना करताना वाजवी भरपाई मिळण्याचा व पारदर्शकतेचा हक्क (महाराष्ट्र) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एलक्यूएन.१२/ २०१३/प्र.क्र.१९०/अ-२, दिनांकित २७ ऑगस्ट २०१४.	२७ ऑगस्ट २०१४	२० नोव्हेंबर २०१४	वर्षे महिने दिवस– – २ १०	७० दिवस

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
(३१)	३	नगरविकास विभाग	महाराष्ट्र नगरपरिषद लेखा संहिता, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक डीएनएल. १००९/ ६८३/ सीआर-६३/ ०९/ युडी-३१, दिनांकित २३ जानेवारी २०१३.	२३ जानेवारी २०१३	१९ जानेवारी २०१५	वर्षे महिने दिवस १ ११ १६	७११ दिवस
(३२)	४	वित्त विभाग	महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय, व्यापार, आजिविका व नोक-या यांवरील कर सुधारणा नियम,२०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक व्यकर.२०१४/ प्र.क्र. ३६/ कराधान-३, दिनांकित १३ ऑगस्ट २०१४.	१३ ऑगस्ट २०१४	१२ फेब्रुवारी २०१५	वर्षे महिने दिवस - ६ ३	१८३ दिवस
(३३)	५	सामान्य प्रशासन विभाग	महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (विचार- विनिमयापासून सूट) (सुधारणा) विनियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक मलोआ.१०१४/ प्र.क्र.११३/१४/ आठ, दिनांकित १२ जानेवारी २०१५.	१२ जानेवारी २०१५	२३ मार्च २०१५	वर्षे महिने दिवस - १ २५	५५ दिवस
(३४)	६	सामान्य प्रशासन विभाग	महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (विचार- विनिमयापासून सूट) (दुसरी सुधारणा) विनियम,२०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक मलोआ–१०१४/ प्र.क्र. ९०/१४/आठ, दिनांकित १२ जानेवारी, २०१५.	१२ जानेवारी, २०१५	२३ मार्च २०१५	वर्षे महिने दिवस - १ २५	५५ दिवस
(३५)	७	सामान्य प्रशासन विभाग	महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (विचार- विनिमयापासून सूट) (तिसरी सुधारणा) विनियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक मलोआ. १०१४/ प्र.क्र.१८२/ १४/ आठ, दिनांकित ७ मार्च २०१५.	७ मार्च, २०१५	२३ मार्च २०१५	वर्षे महिने दिवस - - ८	८ दिवस
(३६)	८	गृह विभाग	महाराष्ट्र पंचायतीसंबंधीचे उपबंध अनुसूचित क्षेत्रांवर विस्तारीत करण्या-बाबत (दारूबंदी व लायसनचे विनियमन) नियम,२०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमआयएस.९१२/ प्र.क्र.३३६ / राऊशु-३, दिनांकित ४ मार्च २०१५.	४ मार्च २०१५	२१ एप्रिल २०१५	वर्षे महिने दिवस - १ ३	३३ दिवस
(३७)	९	गृह विभाग	महाराष्ट्र दारूबंदी अधिनियम, १९४९ च्या कलम १०५ च्या पोट-कलम (१) अन्वये महाराष्ट्र शासन, शासन अधिसूचना, गृह विभाग, क्रमांक एआरएम. १०९६/२१/२/इएक्ससी-३, दिनांक १३ सप्टेंबर १९९६ मधील अनुसूची स्तंभ ३ मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमआयएस.०३१५/प्र.क्र.५७/राऊशु-३, दिनांकित १९ मार्च २०१५.	१९ मार्च २०१५	२१ एप्रिल २०१५	वर्षे महिने दिवस– - - १८	१८ दिवस

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
(३८)	१०	सामान्य प्रशासन विभाग	महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (विचार- विनिमयापासून सूट) (चौथी सुधारणा) विनियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक मलोआ. १०१४/ प्र.क्र.१२६/१४/आठ, दिनांकित २८ एप्रिल २०१५.	२८ एप्रिल २०१५	१६ मे २०१५	वर्षे महिने दिवस - - ३	३ दिवस
(३९)	११	जलसंपदा विभाग	महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापराच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) (निरसन) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक मजनिप्रा-२०१३/(१०९/१३)/जसं (आस्था), दिनांकित १३ मे २०१४.	१३ मे २०१४	१६ जून २०१५	वर्षे महिने दिवस १ - ४	३६९ दिवस
(४०)	१२	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप कलम (१) अन्वये उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची 'क' आणि 'ग' मध्ये केलेल्या सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक मूवक. १५१५/ प्र.क्र.३९(१)/ कराधान-१, दिनांकित २७ मार्च २०१५.	२७ मार्च २०१५	९ जुलै २०१५	वर्षे महिने दिवस - २ २९	८९ दिवस
(४१)	१३	गृह विभाग	महाराष्ट्र विदेशी मद्य (सुधारणा) नियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक बीपीए-०८१३/ प्र.क्र.१४१/राऊशु-२, दिनांकित २५ फेब्रुवारी २०१५.	२५ फेब्रुवारी २०१५	१४ ऑगस्ट २०१५	वर्षे महिने दिवस - ५ ५	१५५ दिवस
(४२)	१४	गृह विभाग	महाराष्ट्र देशी मद्य (सुधारणा) नियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक बीपीए. ०८१३/ प्र.क्र.१४१/राऊशु-२, दिनांकित २५ फेब्रुवारी २०१५.	२५ फेब्रुवारी २०१५	१४ ऑगस्ट २०१५	वर्षे महिने दिवस - ५ ५	१५५ दिवस
(४३)	१५	गृह विभाग	महाराष्ट्र विशेष परवाना आणि अनुज्ञप्ती (सुधारणा) नियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक बीपीए-०८१३/प्र.क्र. १४१/राऊशु-२, दिनांकित २५ फेब्रुवारी २०१५.	२५ फेब्रुवारी २०१५	१४ ऑगस्ट २०१५	वर्षे महिने दिवस - ५ ५	१५५ दिवस
(४४)	१६	गृह विभाग	महाराष्ट्र ताडी दुकाने (अनुज्ञप्ती) (सुधारणा) नियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक बीपीए. ०८१३/प्र.क्र.१४१/राऊशु-२, दिनांकित २५ फेब्रुवारी २०१५.	२५ फेब्रुवारी २०१५	१४ ऑगस्ट २०१५	वर्षे महिने दिवस - ५ ५	१५५ दिवस
(४५)	१७	ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग	महाराष्ट्र जिल्हा परिषद (निर्वाचक गण व निवडणूक घेणे) (सुधारणा) नियम,२०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक जिपनि. २०१४/ प्र.क्र. २३१(१)/पंरा-२, दिनांकित ९ एप्रिल २०१५.	९ एप्रिल २०१५	२४ ऑगस्ट २०१५	वर्षे महिने दिवस - ३ २२	११२ दिवस

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
(४६)	१८	ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग	महाराष्ट्र पंचायत समिती (निर्वाचक गण व निवडणूक घेणे) (सुधारणा) नियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक जिपनि.२०१४/ प्र.क्र.२३१(२)/पंरा-२, दिनांकित ९ एप्रिल २०१५.	९ एप्रिल २०१५	२४ ऑगस्ट २०१५	वर्षे महिने दिवस - ३ २२	११२ दिवस
(४७)	१९	नगरविकास विभाग	महाराष्ट्र नगरपरिषद लेखा (सुधारणा) संहिता, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक डीएनएल. २०१५/ ४४१/ प्र.क्र १३/नवि-३१, दिनांकित १४ ऑगस्ट २०१५.	१४ ऑगस्ट २०१५	७ सप्टेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस - - ९	९ दिवस
(४८)	२०	ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग	महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियमातील अनुसूची-१ मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक झेडपीए.२०१५/ प्र.क्र१३९/ पं.रा-१, दिनांकित २५ ऑगस्ट २०१५.	२५ ऑगस्ट २०१५	२३ सप्टेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस - - १५	१५ दिवस
(४९)	२१	ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग	महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियमातील अनुसूची-२ मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक झेडपीए. २०१५/ प्र.क्र.१३९ (१)/पं.रा-१, दिनांकित २५ ऑगस्ट २०१५.	२५ ऑगस्ट २०१५	२३ सप्टेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस - - १५	१५ दिवस
(५०)	२२	ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग	महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमातील अनुसूची-१ मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक व्हीपीएम.२०१५/प्र.क्र.१७२/पं.रा-३, दिनांकित २५ ऑगस्ट २०१५.	२५ ऑगस्ट २०१५	२३ सप्टेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस - - १५	१५ दिवस
(५१)	२३	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	महाराष्ट्र अनुसूचित जाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग (जातीचे प्रमाण-पत्र देण्याचे व त्याच्या पडताळणीचे विनियमन) नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक सीबीसी.१०/२०१२/प्र.क्र.१६५/मावक, दिनांकित १ सप्टेंबर २०१२.	१ सप्टेंबर २०१२.	२० ऑक्टोबर २०१५	वर्षे महिने दिवस ३ - ३४	१,१२९ दिवस
(५२)	२४	उद्योग, ऊर्जा, व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (छपरावरील सौर फोटो व्होल्टॅक यंत्रणां-करिता नक्त मापन) विनियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक मविनिआ /लिगल/२०१५/६३९, दिनांकित १० सप्टेंबर २०१५.	१० सप्टेंबर २०१५.	२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस - - ३७	३७ दिवस
(५३)	२५	उद्योग, ऊर्जा, व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (कर्मचा-यांची सेवा-भरती आणि सेवा-शर्ती) विनियम, २००७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, दिनांकित १७ जानेवारी, २००७.	१७ जानेवारी २००७	२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस ८ ९ ४	३,१९४ दिवस

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
(५४)	२६	उद्योग, ऊर्जा, व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग ७ जून २०१०. (नूतनशील ऊर्जा खरेदीचे बंधन त्याचे पालन व नूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्र चौकटीचे कार्यान्वयन) विनियम, २०१० प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक मविनिआ/लिगल/२०१०/४८३, दिनांकित ७ जून २०१०.		२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस ५ ४ १३	१९५८ दिवस
(५५)	२७	उद्योग, ऊर्जा, व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग ७ जून २०१०. (नूतनशील ऊर्जेच्या दर निश्चिती-करणाच्या अटी व शर्ती) विनियम, २०१० प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक मविनिआ/ लिगल/ २०१०/४८२, दिनांकित ७ जून २०१०.		२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस ५ ४ १३	१९५८ दिवस
(५६)	२८	उद्योग, ऊर्जा, व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग २६ एप्रिल २०१०. (वीज मागणी व्यवस्थापन कार्यान्वित करण्याची चौकट) विनियम, २०१० प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना, क्रमांक मविनिआ/लिगल/१११/२०१०/१८०, दिनांकित २६ एप्रिल २०१०.		२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस ५ ५ २५	२००० दिवस
(५७)	२९	उद्योग, ऊर्जा, व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग २६ एप्रिल, २०१०. (वीज मागणी व्यवस्थापनाच्या परिमापन आणि कार्यक्रमाच्या खर्चाच्या परिणाम-कारकतेचे निर्धारण) विनियम, २०१० प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मवनिआ/लिगल/१११/२०१०/१८१, दिनांकित २६ एप्रिल, २०१०.		२ नोव्हेंबर, २०१५	वर्षे महिने दिवस ५ ५ २५	२००० दिवस
(५८)	३०	उद्योग, ऊर्जा, व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग १६ मार्च २०११. (कर्मचा-यांची सेवाभरती आणि सेवा शर्ती) (सुधारणा) विनियम, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/प्रशा./२०११/०२३४३, दिनांकित १६ मार्च २०११.		२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस ४ ७ ६	१,६६६ दिवस
(५९)	३१	उद्योग, ऊर्जा, व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग ८ जून २०१२. (प्राधिकृत ग्राहक प्रतिनिधी) विनियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/ प्राग्राप्र/ प्रशा/ २०१२/ ५२९, दिनांकित ८ जून २०१२.		२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस ३ ४ १२	१२२७ दिवस
(६०)	३२	उद्योग, ऊर्जा, व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग २८ जानेवारी २०११. (वीज दराच्या अटी व शर्ती) (सुधारणा) विनियम, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमईआरसी,/ लिंगल/ सु./२७१०/२०७४, दिनांकित २८ जानेवारी २०११.		२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस ४ ९ १८	१७४८ दिवस
(६१)	३३	उद्योग, ऊर्जा, व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग ४ फेब्रुवारी २०११. (बहुवर्षीय वीज दर) विनियम, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ / टीआरएफ/एमवायटी विनियम/२०११/ २१५६, दिनांकित ४ फेब्रुवारी २०११.		२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस ४ ८ १६	१७०६ दिवस

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
(६२)	३४	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (बहुवर्षीय वीज दर) (पहिली सुधारणा) विनियम, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/टीआरएफ/ एमवायटी विनियम/२०११/०१८६१, दिनांकित २१ ऑक्टोबर २०११.	२१ ऑक्टोबर २०११.	२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस ४ - २	१४४७ दिवस
(६३)	३५	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (बहुवर्षीय वीज दर) (दुसरी सुधारणा) विनियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/टीआरएफ/ एमवायटी-विनियम/२०१३ /०२२३३, दिनांकित १८ फेब्रुवारी २०१४.	१८ फेब्रुवारी २०१४.	२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस १ ७ २६	६०१ दिवस
(६४)	३६	उद्योग, ऊर्जा, व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (बहुवर्षीय वीज दर) (तिसरी सुधारणा) विनियम, २०१४. प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/टीआरएफ/ एमवायटी-विनियम/२०१४/०२५७, दिनांकित ८ मे, २०१४.	८ मे २०१४.	२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस १ ५ १३	५२८ दिवस
(६५)	३७	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (महाराष्ट्र एअरपोर्ट डेव्हलपमेंट कंपनी लिमिटेडच्या (एमएडीसी) मिहान विशेष आर्थिक क्षेत्राला लागू असलेल्या वीज वितरण परवानग्याच्या विशिष्ट अटी) विनियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/तांत्रिक/ परवाना अटी/एमएडीसी/२०१३/१६५५, दिनांकित ३ डिसेंबर २०१३.	३ डिसेंबर २०१३.	२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस १ १० १९	८६४ दिवस
(६६)	३८	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (मे. सिरिन प्रॉपर्टीज प्रायव्हेट लि. (एसपीपीएल) च्या ऐरोली, ठाणे येथील माहिती तंत्रज्ञान/माहिती तंत्रज्ञानावर आधारित सेवा विषयक विशेष आर्थिक क्षेत्राला (आयटी/आयटीइएस एसईझेड) लागू असलेल्या वीज वितरण परवान्याच्या विशिष्ट अटी) विनियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/ तांत्रिक/परवाना अटी/एसपीपीएल/२०१३/ ०१०८९, दिनांकित २१ ऑगस्ट २०१३.	२१ ऑगस्ट २०१३.	२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस २ १ २८	७८८ दिवस
(६७)	३९	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (मे.इक्सोरा कन्स्ट्रक्शन प्रायव्हेट लिमिटेडच्या पनवेल, महाराष्ट्र येथील सेवाक्षेत्रविषयक विशेष आर्थिक लागू असलेल्या वीज वितरण परवान्याच्या विशिष्ट अटी) विनियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/तांत्रिक/परवाना अटी/ इक्सोरा/२०१४/०९५, दिनांकित १० एप्रिल २०१४.	१० एप्रिल २०१४.	२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस १ ६ ११	५५६ दिवस

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
(६८)	४०	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (मे.क्वॅड्रॉन बिझिनेस पार्क लि. (क्यु बी पी एल) च्या प्लॉट क्र.२८, राजीव गांधी इन्फोटेक पार्क, फेज-२ हिंजेवाडी, पुणे, येथील माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञानावर आधारित सेवा विषयक विशेष आर्थिक क्षेत्रासाठी लागू असलेल्या वीज वितरण परवान्याच्या विशिष्ट अटी) विनियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/तांत्रिक/परवाना अटी/ क्युबीपीएल/२०१४/०४८, दिनांकित ७ एप्रिल २०१४.	७ एप्रिल २०१४.	२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस १ १ ४	३९९ दिवस
(६९)	४१	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (पारेषण मुक्त प्रवेश) प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/तांत्रिक/ पामुप्र/विनियम/२०१४/५६१, दिनांकित २५ जून २०१४.	२५ जून २०१४.	२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस १ ३ २५	४८० दिवस
(७०)	४२	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (वितरण मुक्त प्रवेश) प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/तांत्रिक/ विमुप्र/विनियम/२०१४, दिनांकित २५ जून, २०१४.	२५ जून २०१४.	२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस १ ३ २५	४८० दिवस
(७१)	४३	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (वितरण परवानाधारकांच्या कृतीची मानके विद्युत पुरवठा सुरू करावयाचा कालावधी आणि भरपाईचे निश्चितीकरण) विनियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/लिगल/ २०१४, दिनांकित २० मे २०१४.	२० मे २०१४.	२ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस १ ५ १	५१६ दिवस
(७२)	४४	कृषि व पदुम विभाग	महाराष्ट्र राज्य पशुवैद्यकीय परिषद (सुधारणा) नियम,२०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक संकीर्ण. २०१४/ प्र. क्र. १३२/ पदुम-४, दिनांकित ५ ऑक्टोबर, २०१५.	५ ऑक्टोबर २०१५	७ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस – – १८	१८ दिवस
(७३)	४५	ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग	महाराष्ट्र ग्रामपंचायत कर व फी (सुधारणा) नियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक व्हीपीएम. २०१५/प्र.क्र.१४०/पंरा ४ (२२), दिनांकित २१ नोव्हेंबर, २०१५.	२१ नोव्हेंबर २०१५	२७ नोव्हेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस – – –	–
(७४)	४६	गृह (परिवहन) विभाग	महाराष्ट्र मोटार वाहन (सुधारणा) नियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर. १११११/ प्र.क्र.८६५/पु.बां.७२/परि-२, दिनांकित १६ ऑक्टोबर २०१५.	१ डिसेंबर २०१५	७ डिसेंबर २०१५	वर्षे महिने दिवस – – ३१	३१ दिवस

परिशिष्ट -दोन

परिशिष्ट - दोन

उपविधान समितीने विचारात घेतलेले प्रारुप नियम दर्शविणारे विवरणपत्र

गृह (परिवहन) विभाग

(१) प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी - २८—महाराष्ट्र मोटार वाहन (स्कूल बसकरिता विनियम) (दुसरी सुधारणा) नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर-०८१२/प्र.क्र.६८/परि-२, दिनांकित ९ ऑक्टोबर, २०१२.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २३ जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(२) प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी - ३०—महाराष्ट्र मोटार वाहन (पहिली सुधारणा) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर.०५१३/प्र.क्र.२४१/परि.२, दिनांकित २७ जानेवारी, २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २३ जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

जलसंपदा विभाग

(३) प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी - १ (नवीन)—महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) (निरसन) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मजनिप्रा-२०१३/(१०९/१३)/जसं (आस्था), दिनांकित १८ फेब्रुवारी, २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १ जुलै २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनियम केला व त्यावर समितीने शिफारस सुचविली आहे.

" या प्रकरणामध्ये प्रारुप तसेच अंतिम नियम उपविधान समितीकडे पाठविण्यास झालेल्या विलंबाबाबत समितीने नापसंती व्यक्त केली असून विभागाने नियम प्रसिद्ध केल्याबरोबर ते उपविधान समितीकडे पाठविण्याबाबत दक्षता घ्यावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे. "

(४) प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी - १७—महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व सनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमडब्ल्यूआरआरए.२००९/(१३/०९)/जलसंपदा (आस्था), दिनांकित २२ ऑगस्ट, २०१२.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १ जुलै, २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व या अधिसूचनेद्वारे अधिसूचीत केलेले नियम निरसित करण्यात आले असल्याने उपरोक्त अधिसूचनेवर कोणतीही कार्यवाही करण्यात येऊ नये असा निर्णय समितीने घेतला.

सामान्य प्रशासन विभाग

(५) प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी - २३—शासकीय कर्तव्ये पार पडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक पीओडी १००७/प्र.क्र.९/१८(र.व का.), दिनांकित १९ जानेवारी २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १ जुलै २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनियम केला व खालील शिफारस सुचविली आहे.

" महाराष्ट्र शासकीय कर्मचा-यांच्या बदल्यांचे विनियमन आणि शासकीय कर्तव्ये पार पाडतांना होणा-या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५ या अधिनियमातील कलम १२ अन्वये (कार्यालयीन कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध) तरतुदींचे पालन/अनुसरण केले जाते किंवा कसे, यासाठी शासनाने या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून बारा महिन्याच्या आत विहित रीतीने प्रशासनिक मूल्यमापन करण्यासाठी एका यंत्रणेची तरतूद करावयाची आहे त्याअनुषंगाने या प्रकरणी केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यात कळविण्यात यावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे. "

ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग

(६) प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी - २७.—महाराष्ट्र जिल्हा परिषद जिल्हा सेवा (सेवाप्रवेश) (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक सेवाप्र.२०१३/प्र.क्र.१०६/आस्था-९, दिनांकित २० सप्टेंबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २९ जुलै २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग

(७) प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी - २ (नवीन)—महाराष्ट्र ग्रामपंचायत कर व फी (सुधारणा) नियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक व्हीपीएम. २०१५/प्र.क्र.१४०/पं.रा - ४ (२२), दिनांकित २० जुलै २०१५.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १९ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(८) प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी - ३१—महाराष्ट्र मुल्यवर्धित कर (दुसरी सुधारणा) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक.१५१४/ प्र.क्र.३०/कराधान-१, दिनांकित २३ जून, २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १९ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृह (परिवहन) विभाग

(९) प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी - २५—महाराष्ट्र मोटार वाहन (तिसरी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर.०२१३/ प्र.क्र.५४/परि-२, दिनांकित १४ ऑगस्ट, २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग

(१०) प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी - २९—महाराष्ट्र ग्रामपंचायती संबंधीचे उपबंध (अनुसूचित क्षेत्रावर विस्तारित करण्याबाबत) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक पी आर आय -२०१०/ प्र.क्र.१३०/पं.रा-२, दिनांकित २४ जानेवारी, २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

महसूल व वन विभाग

(११) प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी - ८ (जुनी)—महाराष्ट्र जमीन महसूल (जमिनीच्या वापरात बदल व अकृषिक आकारणी) सुधारणा नियम, २००७ प्रसिद्ध करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक एनएए. १००५/प्र.क्र.२८५/ल-५, दिनांकित १३ फेब्रुवारी २००७.

उक्त अधिसूचनेवर तत्कालिन समितीने केलेल्या शिफारशी संदर्भात विभागाने दिलेल्या माहितीच्या अनुषंगाने समितीने विभागीय सचिवांची साक्ष घेतली व त्यावर खालील शिफारशी सुचविल्या आहेत.

(१) " कोणत्याही जमीनीचा अनधिकृतपणे अकृषिक वापर केला गेल्यास त्यावरील दंड आकारणी करतेवेळी शासनाने भूखंडाचे क्षेत्र, अनधिकृत अकृषिक वापराचा कालावधी आणि अनधिकृत अकृषिक वापराचे प्रयोजन हे तीन घटक विचारात घेऊन दंड आकारणीचे निकष निश्चित केले असून ते या प्रारुप अधिसूचनेद्वारे प्रसिद्ध करण्यात आले आहेत. तथापि, एखाद्या जमिनीचा अनधिकृतपणे अकृषिक वापर केला गेल्यास त्यावर दंड आकारते वेळी उक्त त्रिसुत्रीचा वापर करून दंड आकारणे अत्यंत अडचणीचे असल्याचे निर्दशनास येते. या त्रिसूत्रीच्या आधारे दंड आकारणी करण्यासंदर्भातील निकषांमध्ये कोणतीही स्पष्टता दिसून येत नाही. त्यामुळे दंड आकारणीच्या अंमलबजावणीबाबत अनेक अडचणी येत असून लहान घरासंबंधी, स्वतःच्या मालकीच्या शेतात तसेच ग्रामीण भागातील घरांच्या संदर्भात कमी दंड आकारण्यासंबंधीचा हेतू सफल होत नाही.

" कृषिक जमिनीवर स्वतः राहणा-या लोकांच्या घरासंदर्भात वेगळा विचार होणे आवश्यक असून कृषिक जमिनीवर अनधिकृतपणे बिल्डरने घरे बांधली असल्यास त्यांच्याकडून जास्त दंड आकारण्यासंबंधी वेगळा विचार करावा, " अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

(२) " उक्त अधिसूचनेमध्ये अनधिकृत अकृषिक वापराचे प्रयोजन या अंतर्गत निवासी वापर, औद्योगिक वापर व वाणिज्यिक वापर असे तीन संवर्ग नमूद केले आहे. परंतु त्यामध्ये शिक्षणाकरिता वेगळा संवर्ग दिसून येत नाही. तसेच **प्रचलित नियमांमध्ये शैक्षणिक वापराकरिता दंड आकारण्याबाबतही वेगळे निकष दिसून येत नाहीत. त्यामुळे राज्यातील तळागाळातील विद्यार्थ्यांनाही सहजरित्या शिक्षण सुविधा उपलब्ध होण्याकरिता अनधिकृत अकृषिक वापराबाबत शैक्षणिक संस्थांच्या इमारतींवर दंड आकारतेवेळी वेगळे निकष असावेत " अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.**

(३) " शासनाद्वारे अनेक योजनांना सबसिडी दिली जाते. त्यातील काही योजना राबविताना उदा. न्याहरी निवास योजना- अशा योजना राबविताना स्वतःच्या घराचा वापर केला जातो. अशा परिस्थितीत ती घरे बांधलेले क्षेत्र शेती क्षेत्रात असल्यामुळे त्यासाठी बिगर शेती (N.A.) करण्याची आवश्यकता नसावी " अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग (सहकार) विभाग

(१२) प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी - २६—महाराष्ट्र सहकारी संस्था निवडणूक नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक सीएसएल.२०१३/सीआर क्र.६३९/१५ सी, दिनांकित २० ऑगस्ट २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २० ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनियम केला व त्यावर समितीने शिफारशी सुचविल्या आहेत.

(१) नियम क्रमांक ६ मधील पोट-नियम (२) मधील तरतुदीच्या अनुषंगाने समितीने खालीलप्रमाणे अभिप्राय व्यक्त केले आहेत.

" ज्या दिवशी अंतिम मतदार यादी तयार होईल त्याच्या अगोदर २ वर्षे तो संस्थेचा सभासद असण्याबाबत नियमामध्ये स्पष्ट तरतूद असावी. "

(२) सदरहू नियमातील नियम क्रमांक (७) मध्ये नमूद केलेल्या पहिल्या ओळीतील शेवटचा शब्द " .....तिच्या वडिलांचे किंवा पतीचे नाव, आडनाव (वर्णमालेनुसार) " आवश्यक असेल "तर संस्थेच्या नोंदवहीत नोंद केलेल्या पत्त्यासह .... " या वाक्यातील **" आवश्यक असेल तर "** हे शब्द वगळण्यात यावेत. तसेच यापुढे तयार करण्यात येणारी मतदारांची यादी फोटोसहित करण्याबाबत योग्य ती कार्यवाही करावी, अशी शिफारस समितीने केली आहे.

(३) नियम क्र.१० या नियमातील पोट-नियम (१) मध्ये " .....तिच्या वडिलांचे किंवा पतीचे नाव, आडनाव (वर्णमालेनुसार) **" आवश्यक असेल तर "** संस्थेच्या नोंदवहीत नोंद केलेल्या पत्त्यासह .... " या वाक्यातील " **आवश्यक असेल तर** " हे शब्द वगळण्यात यावेत.

तसेच पोट-नियम (४) मध्ये " .....पूर्वी कळविलेल्या प्रतिनिधींच्या नावात नामनिर्देशन करावयाच्या शेवटच्या दिवसाच्या पूर्वी पाच दिवस पेक्षा जास्त नाही " या वाक्यातील **" पाच ऐवजी आठ दिवस "** असा बदल करावा, अशी शिफारस समितीने केली आहे.

(४) नियम क्रमांक १८ या नियमातील तक्त्यामधील अनुक्रमांक ६ बाबत समितीने पुढीलप्रमाणे शिफारस केली आहे.

" नामनिर्देशन मागे घेण्याची मुदत १५ दिवसांऐवजी ४ दिवसांची करण्यात यावी "

(५) नियम क्रमांक १८ या नियमातील तक्त्यामधील अनुक्रमांक ८ बाबत समितीने पुढीलप्रमाणे शिफारस केली आहे—

" .....अंतिम यादीच्या प्रसिद्धीच्या तारखेपासून **०७ दिवस पूर्वी नाही आणि १५ दिवसांनंतरची नाही अशी तारीख** या ऐवजी, " **"०७ दिवस पूर्वी नाही आणि १० दिवसांनंतरची नाही अशी तारीख** " अशी दुरुस्ती करण्यात यावी.

तसेच स्पष्टीकरणामध्ये (ब) नंतर (क) चा समावेश करावा व (क) मध्ये **" पॅनेलने मागणी केल्यास त्यांना " एकच चिन्ह " देण्यात यावे** या वाक्याचा समावेश करावा, अशी समितीने शिफारस केली आहे.

(६) नियम क्रमांक २२ या नियमामध्ये अनुक्रमांक १ व २ नंतर ३ समाविष्ट करून त्यामध्ये " **पॅनेलने मागणी केल्यास त्यांना एकच निशाणी द्यावी "** असे वाक्य समाविष्ट करावे, अशी समितीने शिफारस केली आहे.

(७) नियम क्रमांक ६५ मधील पोट-नियम (२) मधील तरतुदीच्या अनुषंगाने समितीने खालीलप्रमाणे शिफारस केली आहे.—

" सदर नियमात निवडणूक झाल्यानंतर निवडणुकीचा हिशेब सादर करण्याच्या मुदतीचा उल्लेख करण्यात आलेला नाही तरी निवडणूक झाल्यानंतर एक महिन्याच्या आत निवडणुकीचा हिशेब एकदाच सादर करण्याची तरतूद करण्यात यावी "

नियोजन (रोहयो) विभाग

(१३) प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी - १४.—महाराष्ट्र रोजगार हमी परिषद नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक परिषद-२०१२/प्र.क्र. ९७/रोहयो १०, दिनांकित ५ जून २०१२.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १८ नोव्हेंबर, २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनियम केला व त्यावर कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

परिशिष्ट - तीन

परिशिष्ट-तीन

उपविधान समितीने विचारात घेतलेले अंतिम नियम दर्शविणारे विवरणपत्र

वित्त विभाग

(१) अधिसूचना क्रमांक ९१.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप-कलम (१) अन्वये अनुसूची 'ख' मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक. १५१३/प्र.क्र.४६(७)/कराधान-१, दिनांकित ४ एप्रिल २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २१ ऑगस्ट २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(२) अधिसूचना क्रमांक ९२.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१२/प्र.क्र.११५/कराधान-१, दिनांकित १६ मे २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २१ ऑगस्ट २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(३) अधिसूचना क्रमांक ९३.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (द्वितीय सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१३/ प्र.क्र. ६१/कराधान-१, दिनांकित २१ मे २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २१ ऑगस्ट २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृह (परिवहन) विभाग

(४) अधिसूचना क्रमांक ९४.—महाराष्ट्र मोटार वाहन (तिसरी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर. ०२११/ प्र.क्र.१०७/पुनर्बांधणी क्रमांक २६/परि.२, दिनांकित २४ जून २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २१ ऑगस्ट २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(५) अधिसूचना क्रमांक ९५.—महाराष्ट्र मोटार वाहन (दुसरी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर. ०११०/ प्र.क्र.११४/ पु.बां.क्र. २९/परि-२, दिनांकित ९ मे २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २१ ऑगस्ट, २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

विधी व न्याय विभाग

(६) अधिसूचना क्रमांक ८३.—श्री साईबाबा संस्थान विश्वव्यवस्था (शिर्डी), (व्यवस्थापन समितीच्या सदस्यांची नियुक्ती आणि प्रतिज्ञापत्राचे नमुने) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एसएसव्ही-२०१२/प्र.क्र.३३/का-सोळा, दिनांकित २४ जानेवारी २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २८ ऑगस्ट, २०१३ रोजीच्या बैठकीत " न्यायालयीन प्रकरण संपुष्टात आणण्याच्या दृष्टीने शासनाने उचित कार्यवाही करावी व लवकरात लवकर समिती गठीत करावी " अशी शिफारस सुचविली.

उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग

(७) अधिसूचना क्रमांक ९६.—महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियम, १९९४ आदेश क्रमांक युएसजी, २००९/(८५/०९) विशि-४, दिनांकित १४ सप्टेंबर २००९.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २५ सप्टेंबर २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(८) अधिसूचना क्रमांक १०६.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ मधील अनूसूची " घ " मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक. १५१३/प्र.क्र.१५०/कराधान-१, दिनांकित २४ डिसेंबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(९) अधिसूचना क्रमांक १०७.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (चौथी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक १५१३/प्र.क्र.१५१/कराधान-१, दिनांकित २४ डिसेंबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(१०) अधिसूचना क्रमांक १०८.— महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनुसूची " क " मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक १५१३/प्र.क्र.१३०/कराधान-१, दिनांकित २७ डिसेंबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै, २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(११) अधिसूचना क्रमांक ११२.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनुसूची " घ " मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक १५१३/प्र.क्र.१०९/कराधान-१, दिनांकित १३ जानेवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(१२) अधिसूचना क्रमांक ११३.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर सुधारणा नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक १५१३/प्र.क्र.१४७/कराधान-१, दिनांकित २९ जानेवारी, २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(१३) अधिसूचना क्रमांक ११५.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनूसूची " ख " मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक १५१४/प्र.क्र.१०/कराधान-१, दिनांकित २० फेब्रुवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(१४) अधिसूचना क्रमांक ११६.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनूसूची " क " आणि " ग " मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक. १५१४/प्र.क्र.८/कराधान-१, दिनांकित २० फेब्रुवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

महिला व बालविकास विभाग

(१५) अधिसूचना क्रमांक १.—महाराष्ट्र बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) सुधारित नियम, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक जेजेए.२००७/प्र.क्र.१००/का.३, दिनांकित ११ जानेवारी, २०११.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १३ ऑगस्ट २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृह (परिवहन) विभाग

(१६) अधिसूचना क्रमांक ६५.—महाराष्ट्र मोटार वाहन (पहिली सुधारणा) नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर.१२०७/प्र.क्र.४५४/पुनर्बांधणी-१४/परि-२, दिनांकित ९ ऑगस्ट २०१२.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १३ ऑगस्ट २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

नगरविकास विभाग

(१७) अधिसूचना क्रमांक ६६.—महाराष्ट्र नगरपालिका मालमत्ता कर मंडळ (अध्यक्ष व सदस्य यांचे वेतन, भत्ते आणि सेवेच्या शर्ती) नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमएमसी-२०११/प्र.क्र.१४७/नवि-३२, दिनांकित २८ जून २०१२.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १३ ऑगस्ट २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग

(१८) अधिसूचना क्रमांक ७५.—महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये (सहाय्यक अनुदान आणि इमारत व साधनसामग्री यासाठी मान्यता) (सुधारणा) नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मराग्र-२०११/प्र.क्र १२४/साशि-५, दिनांकित ७ सप्टेंबर २०१२.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १३ ऑगस्ट २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(१९) अधिसूचना क्रमांक ९०.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप-कलम (१) अन्वये अनुसूची क, ख, ग आणि घ मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१३/प्र.क्र.४६(१)/कराधान-१, दिनांकित ३० मार्च, २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १३ ऑगस्ट २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

जलसंपदा विभाग

(२०) अधिसूचना क्रमांक ८९.—महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एम.डब्लू.आर.आर.ए.२००९/(१३/०९)/जलसंपदा (आस्था), दिनांकित ३० एप्रिल २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १ जुलै २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व या अधिसूचनेद्वारे अधिसूचित केलेले नियम निरसित करण्यात आले असल्याने उपरोक्त अधिसूचनेवर कोणतीही कार्यवाही करण्यात येऊ नये असा समितीने निर्णय घेतला.

(२१) अधिसूचना क्रमांक ११.—महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) (निरसन) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मजनिप्रा २०१३/(१०९/१३)/जसं (आस्था), दिनांकित १३ मे २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १ जुलै, २०१५ रोजीच्या बैठकीत जलसंपदा विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेतली व शिफारस सुचविण्यात आली आहे.

“ या प्रकरणामध्ये प्रारुप तसेच अंतिम नियम उपविधान समितीकडे पाठविण्यास झालेल्या विलंबाबाबत समितीने नापसंती व्यक्त केली असून विभागाने नियम प्रसिद्ध केल्याबरोबर ते उपविधान समितीकडे पाठविण्याबाबत दक्षता घ्यावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे. ”

सामान्य प्रशासन विभाग

(२२) अधिसूचना क्रमांक १०१.—शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक पीओडी-१००७/प्र.क्र.९/१८ (र. व का.), दिनांकित १४ नोव्हेंबर, २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १ जुलै २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनियम केला व खालील शिफारस सुचविली आहे.

“ महाराष्ट्र शासकीय कर्मचा-यांच्या बदल्यांचे विनियमन आणि शासकीय कर्तव्ये पार पाडतांना होणा-या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५ या अधिनियमातील कलम १२ अन्वये (कार्यालयीन कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध) तरतुदींचे पालन/अनुसरण केले जाते किंवा कसे, यासाठी शासनाने या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून बारा महिन्याच्या आत विहित रीतीने प्रशासनिक मूल्यमापन करण्यासाठी एका यंत्रणेची तरतूद करावयाची आहे त्याअनुषंगाने या प्रकरणी केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यात कळविण्यात यावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे. ”

ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग

(२३) अधिसूचना क्रमांक १००.—महाराष्ट्र ग्रामपंचायत लेखा संहिता, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक ग्रापंस-२००२/प्र.क्र.१३५/वित्त-४, दिनांकित १७ ऑक्टोबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ जुलै २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनियम केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(२४) अधिसूचना क्रमांक १२०.—महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम ६ आणि कलम २५४ च्या पोट-कलम (१) चा खंड (क) अन्वये प्रसिद्ध करण्यात आलेली अधिसूचना क्रमांक झेडपीए.२०१२/१०६९/प्र.क्र.२१७(१)/पंरा-१, दिनांकित ३१ जुलै २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २९ जुलै, २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग

(२५) अधिसूचना क्रमांक १२१.—महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम ५ अन्वये प्रसिद्ध करण्यात आलेली अधिसूचना क्रमांक झेडपीए-२०१२/१०६९/प्र.क्र. २१७(२)/पंरा-१, दिनांकित ३१ जुलै २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २९ जुलै २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

नगरविकास विभाग

(२६) अधिसूचना क्रमांक ८४.—महाराष्ट्र प्रादेशिक नियोजन व नगररचना (दुसरी सुधारणा) (सन २०११ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १०) च्या कलम १३ अन्वये निर्गमित करण्यात आलेले आदेश क्रमांक टिपीएस-१८१२/प्र.क्र.२९९/१३/नवि-१३, दिनांकित १ एप्रिल २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १९ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(२७) अधिसूचना क्रमांक ९६.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (तिसरी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१३/प्र.क्र.९६/ कराधान-१, दिनांकित ७ ऑगस्ट २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १९ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

सामान्य प्रशासन विभाग

(२८) अधिसूचना क्रमांक ९७.—महाराष्ट्र माहिती अधिकार (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक केमाअ.२०११/४४५/ प्र.क्र.२५०/सहा, दिनांकित २३ एप्रिल २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १९ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृहनिर्माण विभाग

(२९) अधिसूचना क्रमांक ९८.—महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास (जमिनीची विल्हेवाट) (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक संकीर्ण २०१३/प्र.क्र.६४/गृनिभू., दिनांकित १६ जुलै २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १९ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृह विभाग

(३०) अधिसूचना क्रमांक ९९.—महाराष्ट्र बिअर व वाईन निर्मिती (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमआयएस.०५१३/ प्र.क्र.२४२/राऊशु-३, दिनांकित ११ ऑक्टोबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २६ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उद्योग, ऊर्जा व कामगार (उद्योग) विभाग

(३१) अधिसूचना क्रमांक १०३.—महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या अग्निशमन विभागातील अधिकारी/कर्मचारी (वर्गीकरण सेवा भरती व पदोन्नती) पदांच्या सेवा भरतीचे विनियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक आयडीसी २००८/प्र.क्र.९९७/ उद्योग-१४, दिनांकित ५ डिसेंबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २६ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृह (परिवहन) विभाग

(३२) अधिसूचना क्रमांक १०५.—महाराष्ट्र मोटार वाहन (चौथी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर-०८१२/ प्र.क्र.५५/परि-२, दिनांकित १० सप्टेंबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २६ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृह विभाग

(३३) अधिसूचना क्रमांक १०९.—महाराष्ट्र देशी दारु (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमआयएस-०५११/प्र.क्र.१७९(१)/ राऊशु-३, दिनांकित २ जानेवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २६ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(३४) अधिसूचना क्रमांक ११०.—महाराष्ट्र स्पिरीट गाळणे व पेयमद्याच्या निर्मितीबाबतचे (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमआयएस-०५११ /प्र.क्र.१७९(२)/राऊशु-३, दिनांकित २ जानेवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २६ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृह (परिवहन) विभाग

(३५) अधिसूचना क्रमांक १११.—महाराष्ट्र मोटार वाहन (दुसरी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर.०११०/प्र.क्र.१४४ /पु.बां.क्र.२९ /परि-२, दिनांकित ९ मे २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २६ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

शालेय शिक्षण व क्रिडा विभाग

(३६) अधिसूचना क्रमांक ३७.—महाराष्ट्र बालकांचा मोफत व सक्तीच्या शिक्षणाचा हक्क नियम, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक पीआरई-२०१०/ प्र.क्र. २१२ (बी) /पीई-१, दिनांकित ११ ऑक्टोबर २०११.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर, २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

महसूल व वन (महसूल) विभाग

(३७) अधिसूचना क्रमांक १०२.—महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक गौखनि-१०/०८१२/प्र. क्र.६१३/ख, दिनांकित १८ जुलै २०१३.

उक्त अधिसूचनेवर समितीने दिनांक ७ ऑक्टोबर, २०१५ रोजीच्या बैठकीत विभागीय सचिवांची साक्ष घेतली व शिफारशी सुचविल्या आहेत.

(१) नियम ५२ मधील तरतुदीन्वये खाणपट्टा समाप्त झाल्यास किंवा खनिज काढून झाल्यावर जमिनीचे पुनर्भरण करुन ती पूर्ववत करणे बंधनकारक आहे व तसे मा.सर्वोच्च न्यायालयाने निदेशही दिले आहेत. तथापि, त्या खाणीचा वापर पावसाचे पाणी साठविण्यासाठी तळे म्हणून वापरता येईल. तसेच रेन वॉटर हार्वेस्टींगच्या माध्यमातून त्या खाणीचा उपयोग करता येईल. याबाबत मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दिनांक २७ फेब्रुवारी २०१२ रोजी दिपक कुमार विरुद्ध हरयाणा राज्य व इतर या प्रकरणात दिलेल्या निर्णयानुसार शासनाने योग्य ती कार्यवाही करून त्यासंदर्भात नियमात तरतूद करावी व तद्संदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यात सादर करण्यात यावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

(२) राज्यात अवैधरित्या वाळूचे उत्खनन केले जाते त्यावर केलेल्या कारवाईच्यावेळी वाळूचे ट्रक पकडले जातात व संबंधितांवर कारवाई केली जाते. तथापि, यासंदर्भात तलाठी हा गावपातळीवर काम करतो. त्यामुळे त्याला सर्व बाबींची माहिती असते. अवैधरित्या रेतीचे उत्खननासाठी तलाठी यांचेवर जबाबदारी निश्चित केल्यास अशा ७५ टक्के बाबींना आळा बसू शकेल. त्यामुळे जेथे जेथे अवैध उत्खनन होत असेल तेथील तलाठी अथवा त्यांचेवरील अधिका-यांना जबाबदार धरण्यात यावे व त्यांच्यावर कारवाई करण्यात यावी, याबाबत शासनाने योग्य ती कार्यवाही करावी व त्याची माहिती तीन महिन्यांच्या आत समितीस कळवावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

(३) खाणपट्टा मंजूर करतेवेळी, मंजुरी दिल्यानंतर वगैरे कार्यवाहीच्या वेळी घ्यावयाच्या परवानग्या ह्या विहित मुदतीत मिळणे आवश्यक आहे. तेव्हा या परवानग्या मिळणेबाबतची बाब सेवा हमी विधेयकात समाविष्ट करणेबाबत योग्य ती कार्यवाही शासनाने करावी व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यांच्या आत कळवावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

वित्त विभाग

(३८) अधिसूचना क्रमांक १०४.—महाराष्ट्र मोटार वाहन (चौथी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर-०२१३/ प्र.क्र.५४/परि-२, दिनांकित ११ नोव्हेंबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(३९) अधिसूचना क्रमांक ११४.—महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन (सुधारणा) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक तेविआ. १०१४/ प्र.क्र.३४/२०१४/वित्त आयोग कक्ष, दिनांकित २१ फेब्रुवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

महसूल व वन विभाग

(४०) अधिसूचना क्रमांक ११७.—महाराष्ट्र वन नियमावली, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक टी.आर.एस. ०९/ २०१३/प्र.क्र.१९३/फ-६, दिनांकित २५ फेब्रुवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग

(४१) अधिसूचना क्रमांक ११८.—महाराष्ट्र ग्रामपंचायती संबंधीचे उपबंध (अनूसूचित क्षेत्रांवर विस्तारित करण्याबाबत) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक पीआरआय. २०१०/प्र.क्र.१३०/पं.रा-२. दिनांकित ४ मार्च २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

महसूल व वन विभाग

(४२) अधिसूचना क्रमांक ११९.—भारतीय वन (महाराष्ट्र) (ग्रामवन नेमून देणे, त्यांचे व्यवस्थापन करणे व ती रद्द करणे यांचे विनियमन) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एबीबी. २०१०/ प्र.क्र. १८९/फ-९, दिनांकित १३ मे २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(४३) अधिसूचना क्रमांक १२२.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनुसूची 'क' आणि 'ग' मध्ये कलम ९ च्या पोट-कलम (१) अनुसार केलेल्या सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक-१५१४/प्र.क्र. ४६/ कराधान-१, दिनांकित ११ जुलै २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(४४) अधिसूचना क्रमांक १२३.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (तिसरी सुधारणा) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१४/ प्र.क्र.२९/कराधान-१, दिनांकित २३ जुलै २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

नगरविकास विभाग

(४५) अधिसूचना क्रमांक ३.—महाराष्ट्र नगरपरिषद लेखा संहिता, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक डीएनएल-१००९/६८३/सीआर-६३/०९/युडी-३१, दिनांकित २३ जानेवारी २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

सामान्य प्रशासन विभाग

(४६) अधिसूचना क्रमांक ५.—महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (विचारविनिमयापासून सूट) (सुधारणा) विनियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मलोआ.१०१४/प्र.क्र.११३/१४/आठ, दिनांकित १२ जानेवारी २०१५.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(४७) अधिसूचना क्रमांक ६.—महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (विचारविनिमयापासून सूट) (दुसरी सुधारणा) विनियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मलोआ-१०१४/प्र.क्र.९०/१४/आठ, दिनांकित १२ जानेवारी २०१५.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

सामान्य प्रशासन विभाग

(४८) अधिसूचना क्रमांक ७.—महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (विचारविनिमयापासून सूट) (तिसरी सुधारणा) विनियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मलोआ.१०१४/प्र.क्र.१८२/१४/आठ, दिनांकित ७ मार्च २०१५.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

सामान्य प्रशासन विभाग

(४९) अधिसूचना क्रमांक १०.—महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (विचारविनिमयापासून सूट) (चौथी सुधारणा) विनियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मलोआ.१०१४/प्र.क्र.१२६/१४/आठ, दिनांकित २८ एप्रिल २०१५.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

नगरविकास विभाग

(५०) अधिसूचना क्रमांक १९.—महाराष्ट्र नगरपरिषद लेखा (सुधारणा) संहिता, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक डीएनएल-२०१५/४४१/प्र.क्र १३/नवि-३१, दिनांकित १४ ऑगस्ट २०१५.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

परिशिष्ट चार

परिशिष्ट-चार

कार्यावलीचे परिशिष्ट

वित्त विभाग

(१) अधिसूचना क्रमांक ९१.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप कलम (१) अन्वये अनुसूची 'ख' मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक. १५१३/प्र.क्र.४६(७)/कराधान-१, दिनांकित ४ एप्रिल २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २१ ऑगस्ट २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(२) अधिसूचना क्रमांक ९२.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१२/प्र.क्र.११५/कराधान १, दिनांकित १६ मे २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २१ ऑगस्ट २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(३) अधिसूचना क्रमांक ९३.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (द्वितीय सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक. १५१३/प्र. क्र. ६१/कराधान-१, दिनांकित २१ मे २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २१ ऑगस्ट २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृह (परिवहन) विभाग

(४) अधिसूचना क्रमांक ९४.—महाराष्ट्र मोटार वाहन (तिसरी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर. ०२११/ प्र.क्र.१०७/पुनर्बांधणी क्रमांक २६/परि.२, दिनांकित २४ जून २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २१ ऑगस्ट २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(५) अधिसूचना क्रमांक ९५.—महाराष्ट्र मोटार वाहन (दुसरी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर. ०११०/ प्र.क्र.११४/ पु.बां.क्र. २९/परि-२, दिनांकित ९ मे २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २१ ऑगस्ट २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

विधि व न्याय विभाग

(६) अधिसूचना क्रमांक ८३.—श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था (शिर्डी), (व्यवस्थापन समितीच्या सदस्यांची नियुक्ती आणि प्रतिज्ञापत्राचे नमुने) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एसएसव्ही-२०१२/प्र.क्र.३३/का-सोळा, दिनांकित २४ जानेवारी २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २८ ऑगस्ट २०१३ रोजीच्या बैठकीत " न्यायालयीन प्रकरण संपुष्टात आणण्याच्या दृष्टीने शासनाने उचित कार्यवाही करावी व लवकरात लवकर समिती गठीत करावी " अशी शिफारस सुचविली.

उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग

(७) अधिसूचना क्रमांक ९६.—महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियम, १९९४ आदेश क्रमांक युएसजी, २००९/(८५/०९) विशि-४, दिनांकित १४ सप्टेंबर २००९.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २५ सप्टेंबर २०१३ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(८) अधिसूचना क्रमांक १०६.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ मधील अनुसूची " घ " मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक. १५१३/प्र.क्र.१५०/कराधान-१, दिनांकित २४ डिसेंबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(९) अधिसूचना क्रमांक १०७.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (चौथी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक. १५१३/प्र.क्र.१५१/ कराधान-१, दिनांकित २४ डिसेंबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(१०) अधिसूचना क्रमांक १०८.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनुसूची " क " मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक १५१३/प्र.क्र.१३०/कराधान-१, दिनांकित २७ डिसेंबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(११) अधिसूचना क्रमांक ११२.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनुसूची " घ " मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक १५१३/प्र.क्र.१०९/कराधान-१ दिनांकित १३ जानेवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(१२) अधिसूचना क्रमांक ११३.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर सुधारणा नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक १५१३/प्र.क्र.१४७/ कराधान-१ दिनांकित २९ जानेवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचार विनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(१३) अधिसूचना क्रमांक ११५.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनूसूची " ख " मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक १५१४/प्र.क्र.१०/कराधान-१, दिनांकित २० फेब्रुवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(१४) अधिसूचना क्रमांक ११६.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनूसूची " क " आणि " ग " मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक. १५१४/प्र.क्र. ८/कराधान-१, दिनांकित २० फेब्रुवारी, २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३० जुलै २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

महिला व बालविकास विभाग

(१५) अधिसूचना क्रमांक १.—महाराष्ट्र बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) सुधारित नियम, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक जेजेए.२००७/ प्र.क्र.१००/का.३, दिनांकित ११ जानेवारी २०११.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १३ ऑगस्ट २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृह (परिवहन) विभाग

(१६) अधिसूचना क्रमांक ६५.—महाराष्ट्र मोटार वाहन (पहिली सुधारणा) नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर.१२०७/प्र.क्र.४५४/ पुनर्बांधणी-१४/परि-२, दिनांकित ९ ऑगस्ट २०१२.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १३ ऑगस्ट २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

नगरविकास विभाग

(१७) अधिसूचना क्रमांक ६६.—महाराष्ट्र नगरपालिका मालमत्ता कर मंडळ (अध्यक्ष व सदस्य यांचे वेतन, भत्ते आणि सेवेच्या शर्ती) नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमएमसी-२०११/प्र.क्र.१४७/नवि-३२, दिनांकित २८ जून २०१२.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १३ ऑगस्ट २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग

(१८) अधिसूचना क्रमांक ७५.—महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये (सहायक अनुदान आणि इमारत व साधनसामग्री यासाठी मान्यता) (सुधारणा) नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मराग्र-२०११/प्र.क्र. १२४/साशि-५, दिनांकित ७ सप्टेंबर २०१२.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १३ ऑगस्ट २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(१९) अधिसूचना क्रमांक ९०.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप-कलम (१) अन्वये अनुसूची क, ख, ग आणि घ मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१३/प्र.क्र.४६(१)/कराधान-१, दिनांकित ३० मार्च २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १३ ऑगस्ट २०१४ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

जलसंपदा विभाग

(२०) अधिसूचना क्रमांक ८९.—महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापरांच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एम.डब्लू.आर.आर.ए.२००९/(१३/०९)/जलसंपदा (आस्था), दिनांकित ३० एप्रिल २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १ जुलै २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व या अधिसूचनेद्वारे अधिसूचित केलेले नियम निरसित करण्यात आले असल्याने उपरोक्त अधिसूचनेवर कोणतीही कार्यवाही करण्यात येऊ नये असा समितीने निर्णय घेतला.

(२१) अधिसूचना क्रमांक ११.—महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (पाणी वापराच्या हक्काचे वाटप व संनियंत्रण, विवाद व अपिले आणि इतर बाबी) (निरसन) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मजनिप्रा २०१३/(१०९/१३)/जसं (आस्था), दिनांकित १३ मे २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १ जुलै २०१५ रोजीच्या बैठकीत जलसंपदा विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेण्यात आली व शिफारस सुचविण्यात आली आहे.

" या प्रकरणामध्ये प्रारुप तसेच अंतिम नियम उपविधान समितीकडे पाठविण्यास झालेल्या विलंबाबाबत समितीने नापसंती व्यक्त केली असून विभागाने नियम प्रसिद्ध केल्याबरोबर ते उपविधान समितीकडे पाठविण्याबाबत दक्षता घ्यावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे."

सामान्य प्रशासन विभाग

(२२) अधिसूचना क्रमांक १०१.—शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक पीओडी-१००७/प्र.क्र.९/१८ (र. व का.), दिनांकित १४ नोव्हेंबर, २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १ जुलै २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनियम केला व खालील शिफारस सुचविली आहे.

" महाराष्ट्र शासकीय कर्मचा-यांच्या बदल्यांचे विनियमन आणि शासकीय कर्तव्ये पार पाडतांना होणा-या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५ या अधिनियमातील कलम १२ अन्वये (कार्यालयीन कर्तव्ये पार पाडताना होणा-या विलंबास प्रतिबंध) तरतुदींचे पालन/अनुसरण केले जाते किंवा कसे, यासाठी शासनाने या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून बारा महिन्याच्या आत विहित रीतीने प्रशासनिक मूल्यमापन करण्यासाठी एका यंत्रणेची तरतूद करावयाची आहे त्याअनुषंगाने या प्रकरणी केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यात कळविण्यात यावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे. "

ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग

(२३) अधिसूचना क्रमांक १००.—महाराष्ट्र ग्रामपंचायत लेखा संहिता, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक ग्रापंस. २००२/प्र.क्र.१३५/वित्त-४, दिनांकित १७ ऑक्टोबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ जुलै २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचार विनियम केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(२४) अधिसूचना क्रमांक १२०.—महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम ६ आणि कलम २५४ च्या पोट-कलम (१) चा खंड (क) अन्वये प्रसिद्ध करण्यात आलेली अधिसूचना क्रमांक झेडपीए.२०१२/१०६९/प्र.क्र.२१७(१)/पंरा-१, दिनांकित ३१ जुलै २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २९ जुलै २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग

(२५) अधिसूचना क्रमांक १२१.—महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम ५ अन्वये प्रसिद्ध करण्यात आलेली अधिसूचना क्रमांक झेडपीए-२०१२/१०६९/प्र.क्र. २१७(२)/पंरा-१, दिनांकित ३१ जुलै २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २९ जुलै २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

नगरविकास विभाग

(२६) अधिसूचना क्रमांक ८४.—महाराष्ट्र प्रादेशिक नियोजन व नगररचना (दुसरी सुधारणा) (सन २०११ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १०) च्या कलम १३ अन्वये निर्गमित करण्यात आलेले आदेश क्रमांक टिपीएस-१८१२/प्र.क्र.२९९/१३/नवि-१३, दिनांकित १ एप्रिल २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १९ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(२७) अधिसूचना क्रमांक ९६.—महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (तिसरी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१३/प्र.क्र.९६/ कराधान-१, दिनांकित ७ ऑगस्ट २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १९ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

सामान्य प्रशासन विभाग

(२८) अधिसूचना क्रमांक ९७.—महाराष्ट्र माहिती अधिकार (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक केमाअ.२०११/४४५/प्र.क्र.२५०/ सहा, दिनांकित २३ एप्रिल २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १९ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृहनिर्माण विभाग

(२९) अधिसूचना क्रमांक ९८.—महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास (जमिनीची विल्हेवाट) (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक संकीर्ण २०१३/प्र.क्र.६४/गृनिभू., दिनांकित १६ जुलै २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १९ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृह विभाग

(३०) अधिसूचना क्रमांक ९९.—महाराष्ट्र बिअर व वाईन निर्मिती (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमआयएस.०५१३/ प्र.क्र.२४२/राऊशु-३, दिनांकित ११ ऑक्टोबर, २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २६ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उद्योग, ऊर्जा व कामगार (उद्योग) विभाग

(३१) अधिसूचना क्रमांक १०३.—महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या अग्निशमन विभागातील अधिकारी/कर्मचारी (वर्गीकरण सेवा भरती व पदोन्नती) पदांच्या सेवा भरतीचे विनियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक आयडीसी २००८/प्र.क्र.९९७/ उद्योग-१४, दिनांकित ५ डिसेंबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २६ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृह (परिवहन) विभाग

(३२) अधिसूचना क्रमांक १०५.—महाराष्ट्र मोटार वाहन (चौथी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर-०८१२/प्र.क्र.५५/ परि-२, दिनांकित १० सप्टेंबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २६ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृह विभाग

(३३) अधिसूचना क्रमांक १०९.—महाराष्ट्र देशी दारू (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमआयएस-०५११/प्र.क्र.१७९(१)/ राऊशु-३, दिनांकित २ जानेवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २६ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(३४) अधिसूचना क्रमांक ११०.—महाराष्ट्र स्पिरीट गाळणे व पेयमद्याच्या निर्मितीबाबतचे (सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमआयएस-०५११ /प्र.क्र.१७९(२)/राऊशु- ३, दिनांकित २ जानेवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २६ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृह (परिवहन) विभाग

(३५) अधिसूचना क्रमांक १११.—महाराष्ट्र मोटार वाहन (दुसरी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर.०११०/प्र.क्र.१४४ /पु.बां.क्र.२९ /परि-२, दिनांकित ९ मे २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक २६ ऑगस्ट २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

शालेय शिक्षण व क्रिडा विभाग

(३६) अधिसूचना क्रमांक ३७.—महाराष्ट्र बालकांचा मोफत व सक्तीच्या शिक्षणाचा हक्क नियम, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक पीआरई-२०१०/ प्र.क्र. २१२ (बी) /पीई-१, दिनांकित ११ ऑक्टोबर, २०११.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर, २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

महसूल व वन (महसूल) विभाग

(३७) अधिसूचना क्रमांक १०२.—महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक गौखनि-१०/०८१२/प्र. क्र.६१३/ख, दिनांकित १८ जुलै २०१३.

उक्त अधिसूचनेवर समितीने दिनांक ७ ऑक्टोबर, २०१५ रोजीच्या बैठकीत विभागीय सचिवांची साक्ष घेतली व शिफारशी सूचविल्या आहेत.

(१) नियम ५२ मधील तरतुदींन्वये खाणपट्टा समाप्त झाल्यास किंवा खनिज काढून झाल्यावर जमिनीचे पुनर्भरण करून ती पूर्ववत करणे बंधनकारक आहे व तसे मा. सर्वोच्च न्यायालयाने निदेशही दिले आहेत. तथापि, त्या खाणीचा वापर पावसाचे पाणी साठविण्यासाठी तळे म्हणून वापरता येईल. तसेच रेन वॉटर हार्वेस्टींगच्या माध्यमातून त्या खाणीचा उपयोग करता येईल. याबाबत मा. सर्वोच्च न्यायालयाने दिनांक २७ फेब्रुवारी २०१२ रोजी दिपक कुमार विरुद्ध हरयाणा राज्य व इतर या प्रकरणात दिलेल्या निर्णयानुसार शासनाने योग्य ती कार्यवाही करून त्यासंदर्भात नियमात तरतूद करावी व तद्संदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यांत सादर करण्यात यावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

(२) राज्यात अवैधरित्या वाळूचे उत्खनन केले जाते त्यावर केलेल्या कारवाईच्यावेळी वाळूचे ट्रक पकडले जातात व संबंधितांवर कारवाई केली जाते. तथापि यासंदर्भात तलाठी हा गावपातळीवर काम करतो. त्यामुळे त्याला सर्व बाबींची माहिती असते. अवैधरित्या रेतीचे उत्खननासाठी तलाठी यांचेवर जबाबदारी निश्चित केल्यास अशा ७५ टक्के बाबींना आळा बसू शकेल. त्यामुळे जेथे जेथे अवैध उत्खनन होत असेल तेथील तलाठी अथवा त्यांचेवरील अधिका-यांना जबाबदार धरण्यात यावे व त्यांच्यावर कारवाई करण्यात यावी, याबाबत शासनाने योग्य ती कार्यवाही करावी व त्याची माहिती तीन महिन्यांच्या आत समितीस कळवावी, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

(३) खाणपट्टा मंजूर करतेवेळी, मंजुरी दिल्यानंतर वगैरे कार्यवाहीच्या वेळी घ्यावयाच्या परवानग्या ह्या विहित मुदतीत मिळणे आवश्यक आहे. तेव्हा या परवानग्या मिळणेबाबतची बाब सेवा हमी विधेयकात समाविष्ट करणेबाबत योग्य ती कार्यवाही शासनाने करावी व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यांच्या आत कळवावी. अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

वित्त विभाग

(३८) अधिसूचना क्रमांक १०४ - महाराष्ट्र मोटार वाहन (चौथी सुधारणा) नियम, २०१३ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर-०२१३/ प्र.क्र.५४/परि-२, दिनांकित ११ नोव्हेंबर २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(३९) अधिसूचना क्रमांक ११४ - महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन (सुधारणा) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक तेविआ. १०१४/ प्र.क्र.३४/२०१४/वित्त आयोग कक्ष, दिनांकित २१ फेब्रुवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

महसूल व वन विभाग

(४०) अधिसूचना क्रमांक ११७ - महाराष्ट्र वन नियमावली, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक टी.आर.एस. ०९/ २०१३/प्र.क्र.१९३/फ-६, दिनांकित २५ फेब्रुवारी २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग

(४१) अधिसूचना क्रमांक ११८ - महाराष्ट्र ग्रामपंचायती संबंधीचे उपबंध (अनूसूचित क्षेत्रांवर विस्तारित करण्याबाबत) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक पीआरआय. २०१०/प्र.क्र.१३०/पं.रा-२, दिनांकित ४ मार्च २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

महसूल व वन विभाग

(४२) अधिसूचना क्रमांक ११९ - भारतीय वन (महाराष्ट्र) (ग्रामवन नेमून देणे, त्यांचे व्यवस्थापन करणे व ती रद्द करणे यांचे विनियमन) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एबीबी. २०१०/ प्र.क्र. १८९/फ-९, दिनांकित १३ मे २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(४३) अधिसूचना क्रमांक १२२ - महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या अनुसूची ‘ क ’ आणि ‘ ग ’ मध्ये कलम ९ च्या पोट-कलम (१) अनुसार केलेल्या सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मुवक-१५१४/प्र.क्र. ४६/ कराधान-१, दिनांकित ११ जुलै २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

(४४) अधिसूचना क्रमांक १२३ - महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (तिसरी सुधारणा) नियम, २०१४ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१४/ प्र.क्र.२९/कराधान-१, दिनांकित २३ जुलै २०१४.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक ७ ऑक्टोबर, २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

नगरविकास विभाग

(४५) अधिसूचना क्रमांक ३ - महाराष्ट्र नगरपरिषद लेखा संहिता, २०११ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक डीएनएल-१००९/६८३/सीआर-६३/०९/ यूडी-३१, दिनांकित २३ जानेवारी २०१३.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

सामान्य प्रशासन विभाग

(४६) अधिसूचना क्रमांक ५ - महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (विचारविनिमयापासून सूट) (सुधारणा) विनियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मलोआ.१०१४/प्र.क्र.११३/१४/आठ, दिनांकित १२ जानेवारी २०१५.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

(४७) अधिसूचना क्रमांक ६ - महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (विचारविनिमयापासून सूट) (दुसरी सुधारणा) विनियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मलोआ-१०१४/प्र.क्र.९०/१४/आठ, दिनांकित १२ जानेवारी २०१५.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

सामान्य प्रशासन विभाग

(४८) अधिसूचना क्रमांक ७ - महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (विचारविनिमयापासून सूट) (तिसरी सुधारणा) विनियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मलोआ-१०१४/प्र.क्र.१८२/१४/आठ, दिनांकित ७ मार्च २०१५.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

सामान्य प्रशासन विभाग

(४९) अधिसूचना क्रमांक १० - महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (विचारविनिमयापासून सूट) (चौथी सुधारणा) विनियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मलोआ-१०१४/प्र.क्र.१२६/१४/आठ, दिनांकित २८ एप्रिल २०१५.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

नगरविकास विभाग

(५०) अधिसूचना क्रमांक १९ - महाराष्ट्र नगरपरिषद लेखा (सुधारणा) संहिता, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक डीएनएल-२०१५/४४१/प्र.क्र १३/नवि-३१, दिनांकित १४ ऑगस्ट २०१५.

समितीने उक्त अधिसूचनेवर दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

समितीच्या बैठकींचे कार्यवृत्त

बैठकींचे कार्यवृत्त

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २१ ऑगस्ट, २०१३ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन, (कक्ष क्र.२००२) मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती

१. श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. श्री. प्रमोद जठार, वि.स.स.

३. श्री. अशोक शिंदे, वि.स.स.

४. श्री. अप्पासाहेब सा.रे. पाटील, वि.स.स.

५. श्री. सुमंत गायकवाड, वि.प.स. (निमंत्रित)

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :
श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव.

उक्त बैठकीत समितीने वित्त विभाग (अधिसूचना क्र.९१, ९२, ९३, ९४, ९५), या अधिसूचनांवर विचार विनिमय करुन सदरहू अधिसूचनांवर कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभागाच्या (अधिसूचना क्र. ९०) या अधिसूचनेसंदर्भात विभागाकडून माहिती मागविण्याचा निर्णय घेण्यात आला.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २८ ऑगस्ट, २०१३ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन, (कक्ष क्र.२००२) मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :–

उपस्थिती

१. श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. डॉ. सुरेश खाडे, वि.स.स.

३. श्री. अशोक शिंदे, वि.स.स.

४. श्री. सुमंत गायकवाड, वि.प.स. (निमंत्रित)

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :
श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव.

उक्त बैठकीत समितीने उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाच्या (आदेश क्र.९६) आदेशासंबंधी विभागाकडून माहिती मागविण्याचा निर्णय घेण्यात आला.

विधी व न्याय विभाग (अधिसूचना क्र.८३) या अधिसूचनेसंदर्भात अधिकच्या माहितीवर विचार विनिमय केला. समितीने शासनास शिफारस केली की, “ न्यायालयीन प्रकरण संपुष्टात आणण्याच्या दृष्टीने शासनाने उचित कार्यवाही करावी व लवकरात लवकर समिती गठित करावी. ”

महसूल विभाग -डी-८ (सन २००७) या अधिसूचनेसंदर्भात समितीने विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्याचा निर्णय घेतला.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २५ सप्टेंबर, २०१३ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन, (कक्ष क्र.२००२) मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :–

उपस्थिती

१. श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. श्री. प्रमोद जठार, वि.स.स.

३. डॉ. सुरेश खाडे, वि.स.स.

४. श्री. राजाराम ओझरे, वि.स.स.

५. ॲड. जयदेव गायकवाड, वि.प.स.

६. श्री. सुमंत गायकवाड, वि.प.स. (निमंत्रित)

विशेष निमंत्रित

श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स.

विभागीय अधिकारी -

(१)श्री. स्वाधीन क्षत्रिय, अपर मुख्य सचिव, महसूल विभाग.

(२) श्री. सुनिल पाटणकर, उप सचिव, महसूल विभाग.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव.

(२) श्रीमती पुनम ढगे, कक्ष अधिकारी.

उक्त बैठकीत समितीने महसूल व वन (महसूल) विभागाच्या (प्रारुप अधिसूचना क्र. डी-८) या अधिसूचनेसंदर्भात समितीने केलेल्या शिफारशीवर शासनाने केलेल्या कार्यवाहीबाबतच्या माहितीच्या अनुषंगाने विभागीय सचिवांची साक्ष घेतली व त्यावर समितीने शिफारस केली.

उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाच्या (आदेश क्र. ९६) या आदेशासंदर्भात विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती समितीपुढे ठेवली असता समितीने कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उपविधान समितीची प्रारंभिक बैठक बुधवार, दिनांक ३० ऑक्टोबर, २०१३ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन, (कक्ष क्र.२००२) मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :–

उपस्थिती

१. श्री. बबनराव पाचपुते, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. श्री. माणिकराव कोकाटे, वि.स.स.

३. श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स.

४. श्री. संजय वाघचौरे, वि.स.स.

५. ॲड. जयदेव गायकवाड, वि.प.स.

६. श्री. विजय ऊर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव.

(२) श्रीमती पुनम ढगे, कक्ष अधिकारी.

सन २०१३-२०१४ या वर्षाकरिता गठीत करण्यात आलेल्या समितीची प्रारंभिक बैठक घेण्यात आली.

उक्त बैठकीत समितीने गृह विभागाकडून प्राप्त झालेली प्रारुप अधिसूचना क्र.डी-२५ संदर्भात माहिती मागविण्याचा निर्णय घेतला. तसेच अंतर्गत कामकाजावर चर्चा करण्यात आली.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक ६ नोव्हेंबर, २०१३ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन, (कक्ष क्र.२००२) मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :-

उपस्थिती

१. श्री. बबनराव पाचपुते, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. श्री. माणिकराव कोकाटे, वि.स.स.

३. श्री. अप्पासाहेब सा.रे. पाटील, वि.स.स.

४. श्री. संजय वाघचौरे, वि.स.स.

५. ॲड. जयदेव गायकवाड, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव.

(२) श्रीमती पुनम ढगे, कक्ष अधिकारी.

उक्त बैठकीत समितीने सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाकडून प्राप्त झालेली प्रारुप अधिसूचना क्र.डी-१५ समितीसमोर ठेवली असता त्यासंदर्भात विभागाकडून माहिती मागविण्याचा निर्णय घेतला.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १३ नोव्हेंबर, २०१३ रोजी दुपारी ११.३० वाजता, विधान भवन, (कक्ष क्र.२००२) मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :–

उपस्थिती

१. श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स. तथा कार्यकारी समिती प्रमुख.

२. श्री. माणिकराव कोकाटे, वि.स.स.

३. ॲड. यशोमती ठाकूर, वि.स.स.

४. श्री. प्रमोद जठार, वि.स.स.

५. ॲड. जयदेव गायकवाड, वि.प.स.

६. श्री. विजय ऊर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय,

श्री.सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव

उक्त बैठकीत समितीने सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाची प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी-१५ समितीसमोर ठेवली असता त्यावर समितीने विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्याचे ठरविले.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २० नोव्हेंबर, २०१३ रोजी सकाळी ११-३० वाजता, विधान भवन, (कक्ष क्र.२००२) मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती

१. श्री.बबनराव पाचपुते, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. श्री.गणपतराव देशमुख, वि.स.स.

३. श्री.संजय वाघचौरे, वि.स.स.

४. श्री.प्रमोद जठार, वि.स.स.

५. श्री.अशोक शिंदे, वि.स.स.

६. ॲड.जयदेव गायकवाड, वि.प.स.

७. श्री.विजय ऊर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव

(२) श्री. संतोष पराडकर, अवर सचिव

(३) श्रीमती पुनम ढगे, कक्ष अधिकारी

उक्त बैठकीत सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभागाकडून प्राप्त झालेली प्रारुप अधिसूचना क्रमांक डी-२६ समितीसमोर ठेवली असता त्यावर समितीने माहिती मागविण्याचा निर्णय घेतला.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १५ जानेवारी, २०१४ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन, (कक्ष क्र.२००२) मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती

१. श्री. बबनराव पाचपुते, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स.

३. श्री. संजय वाघचौरे, वि.स.स.

४. डॉ. सुरेश खाडे, वि.स.स.

५. श्री. अशोक शिंदे, वि.स.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव

उक्त बैठकीत समितीने सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभागाकडून प्राप्त झालेली प्रारुप अधिसूचना क्र.डी-२६ समितीसमोर ठेवली असता त्यावर समितीने माहिती मागविण्याचा निर्णय घेतला.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २२ जानेवारी, २०१४ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन, (कक्ष क्र.२००२) मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती

१. श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स. तथा कार्यकारी समिती प्रमुख.

२. डॉ. सुरेश(भाऊ) खाडे, वि.स.स.

३. श्री. अशोक शिंदे, वि.स.स.

४. ॲड. जयदेव गायकवाड, वि.प.स.

५. श्री. विजय ऊर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव

(२) श्रीमती पुनम ढगे, कक्ष अधिकारी

उक्त बैठकीत समितीने ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाकडून प्राप्त झालेली प्रारुप अधिसूचना क्र.डी-२७ समितीसमोर ठेवली असता समितीने त्यावर माहिती मागविण्याचा निर्णय घेतला.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २९ जानेवारी, २०१४ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन, (कक्ष क्र.२००२) मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती

१. श्री. संजय वाघचौरे, वि.स.स.

२. श्री. अशोक शिंदे, वि.स.स.

३. श्री. विजय सावंत, वि.प.स.

४. श्री. विजय ऊर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

श्रीमती पुनम ढगे, कक्ष अधिकारी.

गणपूर्तीअभावी समितीची बैठक स्थगित करण्यात आली.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १२ फेब्रुवारी, २०१४ रोजी दुपारी १-०० वाजता विधान भवन (कक्ष क्र.२००२), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती

१. श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स. तथा कार्यकारी समिती प्रमुख.

२. श्री. आप्पासाहेब ऊर्फ सा. रे. पाटील, वि.स.स.

३. डॉ. सुरेश (भाऊ) खाडे, वि.स.स.

४. श्री. अशोक शिंदे, वि.स.स.

५. श्री. विजय ऊर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव,

(२) श्री. संतोष पराडकर, अवर सचिव.

उक्त बैठकीत समितीने सहकार विभागाकडून (प्रारूप अधिसूचना क्रमांक डी-२६) प्राप्त झालेल्या माहितीच्या अनुषंगाने विभागीय सचिवांची साक्ष घ्यावी किंवा कसे याबाबतचा निर्णय पुढील बैठकीत घेण्याचे ठरविले.

गृह (परिवहन) विभागाची प्रारूप अधिसूचना क्रमांक डी-२८ तसेच ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाची प्रारूप अधिसूचना क्रमांक डी-२९ या अधिसूचनांवर चर्चा करून ती पुढील बैठकीत विचारार्थ ठेवण्याचे निश्चित केले.

उपविधान समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक २७ मे २०१४ रोजी दुपारी १२-०० वाजता विधान भवन (कक्ष क्र.२००२), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती

१. श्री. बबनराव पाचपुते, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. श्री. संजय वाघचौरे, वि.स.स.

३. डॉ. सुरेश (भाऊ) खाडे, वि.स.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव,

(२) श्री. संतोष पराडकर, अवर सचिव,

(३) श्रीमती पुनम ढगे, कक्ष अधिकारी.

गणपूर्ती अभावी समितीची बैठक स्थगित झाली.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २३ जुलै, २०१४ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन, (कक्ष क्र.२००२) मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती

१. श्री. बबनराव पाचपुते, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स.

३. डॉ. सुरेश (भाऊ) खाडे, वि.स.स.

४. श्री. ख्वाजा बेग, वि.प.स.

५. ॲड. जयदेव गायकवाड, वि.प.स.

६. श्री. विजय ऊर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव,

(२) श्री. संतोष पराडकर, अवर सचिव,

(३) श्रीमती पुनम ढगे, कक्ष अधिकारी.

उक्त बैठकीत समितीने महसूल विभागाच्या प्रारूप अधिसूचना क्रमांक डी-८, ग्रामविकास व जलसंधारण डी-२९ व डी-११८ संदर्भात विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्याबाबतचा निर्णय घेण्यात आला.

गृह (परिवहन) विभागाच्या प्रारूप अधिसूचना क्रमांक डी-३० प्रारूप अधिसूचना क्रमांक डी-२८ या अधिसूचनांवर विचारविनिमय करून सदरहू अधिसूचनांवर समितीने कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक ३० जुलै, २०१४ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन (कक्ष क्र.२००२), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती

१. श्री. बबनराव पाचपुते, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स.

३. श्री. संजय वाघचौरे, वि.स.स.

४. श्री. अशोक शिंदे, वि.स.स.

५. श्री. विजय ऊर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

श्रीमती पुनम ढगे, कक्ष अधिकारी.

महसूल विभागाच्या (प्रारूप अधिसूचना क्रमांक डी-८) प्रारूप अधिसूचनेवर चर्चा करून विचारार्थ ठेवली असता समितीने उक्त अधिसूचनेसंदर्भात विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्याचा निर्णय घेतला.

वित्त विभागाच्या (अंतिम अधिसूचना क्रमांक १०६, १०७, १०८, ११२, ११३, ११५, ११६) अधिसूचनांवर समितीने विचारविनिमय करून सदरहू अधिसूचनांवर कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभागाच्या (अंतिम अधिसूचना क्रमांक ११४) अधिसूचनेसंदर्भात समितीने माहिती मागविण्याचा निर्णय घेतला.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक ६ ऑगस्ट, २०१४ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन (कक्ष क्र.२००२), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :–

उपस्थिती

१. श्री. बबनराव पाचपुते, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स.

३. श्री. संजय वाघचौरे, वि.स.स.

४. डॉ. सुरेश खाडे, वि.स.स.

५. श्री. ख्वाजा बेग, वि.प.स.

६. श्री. विजय ऊर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री.म. मु. काज, उप सचिव,

(२) श्रीमती पुनम ढगे, कक्ष अधिकारी.

नियोजन (रोहयो) विभागाच्या प्रारूप अधिसूचना क्रमांक डी-१४ संदर्भात समितीने माहिती मागविण्याचा निर्णय घेतला.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १३ ऑगस्ट, २०१४ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन (कक्ष क्र.२००२), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :–

उपस्थिती

१. श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स.तथा कार्यकारी समिती प्रमुख.

२. श्री. संजय वाघचौरे, वि.स.स.

३. श्री. अशोक शिंदे, वि.स.स.

४. श्री. ख्वाजा बेग, वि.प.स.

५. श्री. विजय ऊर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.

विशेष निमंत्रित

श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

श्रीमती पुनम ढगे, कक्ष अधिकारी.

महिला व बालविकास विभाग (अं.१), गृह विभाग (अं.६५), नगरविकास विभाग (अं.६६) उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग (अं.७५) वित्त विभाग (९०) या अधिसूचनांवर समितीने विचारविनिमय करून त्यावर कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत. तसेच महसूल व वन विभागाची प्रारूप अधिसूचना क्र.(डी-८) संदर्भात साक्ष घेण्याचा निर्णय घेतला.

उपविधान समितीची प्रारंभिक बैठक बुधवार, दिनांक १७ जून २०१५ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन, (कक्ष क्र.२००२) मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :–

उपस्थिती

१. श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.

३. श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.

४. ॲड. संजय धोटे, वि.स.स.

५. श्रीमती देवयानी फरांदे, वि.स.स.

६. श्री. सुरेश भोळे, वि.स.स.

७. श्री. अशोक पाटील, वि.स.स.

८. श्री. अमर काळे, वि.स.स.

९. श्री. नितेश राणे, वि.स.स.

१०. श्री. सुभाष ऊर्फ पंडीतशेठ पाटील, वि.स.स.

११. श्री. विनायक मेटे, वि.प.स.

१२. श्री. विक्रम काळे, वि.प.स.

१३. श्री. आनंद ठाकूर, वि.प.स.

१४. ॲड. हुस्नबानू खलिफे, वि.प.स.

१५. श्री. अमरनाथ राजूरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव,

(२) श्रीमती पुनम ढगे, अवर सचिव.

सन २०१५-२०१६ या वर्षाकरिता गठीत करण्यात आलेल्या समितीची प्रारंभिक बैठक घेण्यात आाली.

जलसंपदा विभागाच्या (डी-१ व अं.११) अधिसूचनांवर साक्ष घेण्याचा निर्णय घेण्यात आला.

सामान्य प्रशासन विभागाच्या (डी-२३ व अं.१०१) अधिसूचनांवर पुढील बैठकीत चर्चा घेण्याबाबत निर्णय घेण्यात आला.

ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाकडून (डी-२९ व अं.११८) प्राप्त झालेली माहिती समितीपुढे ठेवण्यात आली.

तसेच बैठकीत समितीसमोर प्रलंबित असलेल्या कामकाजाची माहिती देण्यात आली.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १ जुलै २०१५ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन (कक्ष क्र.२००२) मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती

१. श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.

३. ॲड. संजय धोटे, वि.स.स.

४. श्री. सुरेश भोळे, वि.स.स.

५. श्री. तुकाराम काते, वि.स.स.

६. श्री. अशोक पाटील, वि.स.स.

७. श्री. सुभाष ऊर्फ पंडीतशेठ पाटील, वि.स.स.

८. श्री. आनंद ठाकूर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव,

(२) श्रीमती पुनम ढगे, अवर सचिव.

विभागीय प्रतिनिधी :—

श्री. शि.मा.उपासे, सचिव (लाभ क्षेत्र विकास), जलसंपदा विभाग

जलसंपदा विभागाच्या (डी-१७ व अं.८९) अधिसूचनांवरील नियम रद्द करण्यात आले असून त्यावर कोणतीही कार्यवाही करू नये असा निर्णय घेण्यात आला. तसेच (डी-१ व अं.११) अधिसूचनांवर विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्यात आली व समितीने विचारविनिमय करून त्यावर शिफारस सुचविली.

सामान्य प्रशासन विभागाच्या (डी-२३ व अं.१०१) या अधिसूचनांवर समितीने विचारविनिमय केला व शिफारस सुचविली आहे.

उपविधान समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक ७ जुलै २०१५ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन (कक्ष क्र.७११), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :-

उपस्थिती

१. श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.

३. श्रीमती देवयानी फरांदे, वि.स.स.

४. श्री. तुकाराम काते, वि.स.स.

५. श्री. अशोक पाटील, वि.स.स.

६. श्री. संग्राम जगताप, वि.स.स.

७. श्री. राहूल जगताप, वि.स.स.

८. श्री. आनंद ठाकूर, वि.प.स.

९. ॲड. हुस्नबानू खलिफे, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव

(२) श्रीमती पुनम ढगे, अवर सचिव

(३) श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी.

शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागाच्या (अं.३७) अधिसूचनेवर माहिती मागविण्याचा तसेच साक्ष घेण्याचा निर्णय घेण्यात आला.

ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाच्या (डी-२७) अधिसूचनेवर साक्ष घेण्याचा निर्णय घेण्यात आला.

ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाच्या (अं.१००) अधिसूचनेवर समितीने विचारविनिमय करून कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २९ जुलै २०१५ रोजी सकाळी १०-०० वाजता, विधान भवन (कक्ष क्र.२००१), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :–

उपस्थिती

१. श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.

३. श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.

४. ॲड. संजय धोटे, वि.स.स.

५. श्रीमती देवयानी फरांदे, वि.स.स.

६. श्री. अमल महाडीक, वि.स.स.

७. श्री. सुरेश भोळे, वि.स.स.

८. श्री. तुकाराम काते, वि.स.स.

९. श्री. नितेश राणे, वि.स.स.

१०. श्री. संग्राम जगताप, वि.स.स.

११. श्री. राहूल जगताप, वि.स.स.

१२. श्री. सुभाष ऊर्फ पंडीतशेठ पाटील, वि.स.स.

१३. श्री. विक्रम काळे, वि.प.स.

१४. श्री. आनंद ठाकूर, वि.प.स.

१५. ॲड. हुस्नबानू खलिफे, वि.प.स.

१६. श्री. अमरनाथ राजूरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव

(२) श्रीमती पुनम ढगे, अवर सचिव

(३) श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी.

शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागाच्या (अं.३७) अधिसूचनेवर चर्चा करण्यात आली व सन्माननीय सदस्यांना मुद्दे तयार करण्याबाबत सुचविण्यात आले.

ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाच्या (डी-२७) अधिसूचनेवर समितीने विचारविनिमय करून कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाच्या (डी-२९ व अं.११८) अधिसूचनेवर विचारविनिमय करून माहिती मागविण्याचा निर्णय घेण्यात आला.

ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाच्या (अं.१२० व अं.१२१) या अधिसूचनांवर समितीने विचारविनिमय करून कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

तसेच पेसा ॲक्ट राज्यातील कोणत्या जिल्ह्यांना व त्यामधील ग्रामपंचायतींना लागू आहे याची अद्ययावत माहिती मागविण्याचा निर्णय घेण्यात आला.

बालकांचा मोफत व सक्तीच्या शिक्षणांचा हक्क संदर्भात मा.सदस्यांनी दिलेल्या मुद्यांबाबत विभागाकडून माहिती मागविण्याचा निर्णय घेतला.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १९ ऑगस्ट २०१५ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन (कक्ष क्र.२००२), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :–

उपस्थिती

१. श्री. विक्रम काळे, वि.प.स. तथा कार्यकारी समिती प्रमुख.

२. ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.

३. श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.

४. ॲड. संजय धोटे, वि.स.स.

५. श्री. अमल महाडीक, वि.स.स.

६. श्री. तुकाराम काते, वि.स.स.

७. श्री. विनायक मेटे, वि.प.स

८. श्री. आनंद ठाकूर, वि.प.स.

९. ॲड. हुस्नबानू खलिफे, वि.प.स.

१०.श्री. अमरनाथ राजूरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय,

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव

(२) श्रीमती पुनम ढगे, अवर सचिव

(३) श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी.

उक्त बैठकीत समितीने वित्त विभाग (डी-३१), ग्रामविकास विभाग (डी-२), नगरविकास विभाग (अं.८४), वित्त विभाग (अं.९६), सामान्य प्रशासन विभाग (अं.९७), गृहनिर्माण विभाग (अं.९८) या विभागांच्या अधिसूचनांवर समितीने विचारविनिमय करून सदर अधिसूचनांवर कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत. तर सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग (अं.९९) (जुनी) या अधिसूचनेसंदर्भात विभागाकडून माहिती प्राप्त झाल्यावर आगामी बैठकीत ठेवण्याचा निर्णय घेण्यात आला तसेच महसूल विभाग (अं.१०२) तसेच शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग (अं.३७) या अधिसूचना आगामी बैठकीत ठेवण्याबाबत निर्णय घेण्यात आला.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २६ ऑगस्ट २०१५ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन (कक्ष क्र.२००२), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती

१. श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.

३. श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.

४. श्रीमती देवयानी फरांदे, वि.स.स.

५. श्री. सुरेश भोळे, वि.स.स.

६. श्री. अशोक पाटील, वि.स.स.

७. श्री. विनायक मेटे, वि.स.स.

८. श्री. विक्रम काळे, वि.प.स.

९. श्री. आनंद ठाकूर, वि.प.स.

१०. ॲड. हुस्नबानू खलिफे, वि.प.स.

११. श्री. अमरनाथ राजूरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव

(२) श्रीमती पुनम ढगे, अवर सचिव

(३) श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी.

उक्त बैठकीत समितीने शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग (अं.३७) ही अधिसूचना पुढील बैठकीत ठेवण्याबाबत निर्णय घेण्यात आला.

गृह विभाग (अं.९९, अं.१०९, अं.११०, अं.१११), उद्योग, ऊर्जा व कामगार (उद्योग) विभाग (अं.१०३), गृह (परिवहन) विभाग (अं.१०५) या अधिसूचनांवर समितीने विचारविनिमय करून कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

महसूल व वन (महसूल) विभाग (अं.१०२) या अधिसूचनेवर चर्चा करून समितीने आगामी बैठकीत ठेवण्याचा निर्णय घेतला. तसेच गृह (परिवहन) विभागाच्या (डी-२५ व अं.१०४) या अधिसूचनांवर साक्ष घेण्याचा निर्णय घेण्यात आला.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक ९ सप्टेंबर २०१५ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन (कक्ष क्र.२००२), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :-

उपस्थिती

१. श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.

३. श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.

४. श्री. सुरेश भोळे, वि.स.स.

५. श्री. आनंद ठाकूर, वि.प.स.

६. ॲड. हुस्नबानू खलिफे, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्रीमती पुनम ढगे, अवर सचिव

(२) श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी

महसूल व वन विभागाच्या (अं.१०२) अधिसूचनेवर आगामी बैठकीत विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्याचा निर्णय घेण्यात आला.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक ७ ऑक्टोबर २०१५ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन (कक्ष क्र.२००२), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती

१. श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.

३. श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.

४. श्रीमती देवयानी फरांदे, वि.स.स.

५. श्री. सुरेश भोळे, वि.स.स.

६. श्री. विनायक मेटे, वि.स.स.

७. श्री. आनंद ठाकूर, वि.प.स.

८. ॲड. हुस्नबानू खलिफे, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्रीमती पुनम ढगे, अवर सचिव

(२) श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी.

विभागीय प्रतिनिधी :-

१. श्री. उज्ज्वल ऊके, प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग.

२. श्री. मनुकुमार श्रीवास्तव, प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन, महसूल व वन (महसूल) विभाग.

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या (अं.९९ जुनी) या अधिसूचनेवरील उर्वरित माहिती प्राप्त झाल्यावर साक्ष घेण्याचा निर्णय घेण्यात आला (साक्ष अपूर्ण), महसूल व वन विभागाच्या (अं.१०२) अधिसूचनेवर विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्यात आली व त्यावर समितीने शिफारशी सुचविल्या. गृह (परिवहन) विभागाच्या (डी-२५ व अं.१०४) या अधिसूचनांवरील प्राप्त झालेली माहिती समितीसमोर विचारार्थ ठेवली असता समितीने काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत. वित्त विभागाची (अं.११४), महसूल व वन विभाग (अं.११७) या अधिसूचनांवर समितीने विचारविनिमय करून कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

ग्रामविकास व जलसंधारण (डी-२९ व अं.११८) विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती समितीसमोर विचारार्थ ठेवली असता समितीने विचारविनिमय करून कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत. महसूल व वन (वन) विभाग (अं.११९) या अधिसूचनेवर समितीने विचारविनिमय करून कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत. वित्त विभागाच्या (अं.१२२ व अं.१२३) या अधिसूचनांवर समितीने विचारविनिमय करून कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत. शालेय शिक्षण विभागाच्या (अं.३७) अधिसूचनेवर समितीने विचारविनिमय करून कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २० ऑक्टोबर २०१५ रोजी दुपारी २-०० वाजता, विधान भवन (कक्ष क्र.२००२), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :-

उपस्थिती

१. श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.

३. श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.

४. श्री. सुभाष ऊर्फ पंडीतशेठ पाटील, वि.स.स.

५. श्री. विक्रम काळे, वि.प.स.

६. श्री. आनंद ठाकूर, वि.प.स.

७. ॲड. हुस्नबानू खलिफे, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव

(२) श्रीमती पुनम ढगे, अवर सचिव

नियोजन विभाग (रोहयो) (डी-१४) व सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग (डी-१५) या प्रारुप अधिसूचनांवर आगामी बैठकीत विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्याचा निर्णय घेण्यात आला. नियोजन (रोहयो) विभाग (डी-२२) या प्रारुप अधिसूचनेवर माहिती मागविण्याचा निर्णय घेण्यात आला. सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग (सहकार) विभाग (डी-२६) महसूल व वन विभाग (डी-८) या अधिसूचनांवर शिफारशी सुचविण्यात आल्या. गृह (परिवहन) विभाग (डी-१२ व अं.१२०)या अधिसूचनांसंदर्भात विभागाकडून शिफारशी संदर्भात प्राप्त झालेली माहिती समितीसमोर विचारार्थ ठेवण्यात आली असता काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजी दुपारी २-०० वाजता, विधान भवन (कक्ष क्र.२००२), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :-

उपस्थिती

१. श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. ॲड. संजय धोटे, वि.स.स.

३. श्री. सुरेश भोळे, वि.स.स.

४. श्री. आनंद ठाकूर, वि.प.स.

५. ॲड. हुस्नबानू खलिफे, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव

(२) श्रीमती पुनम ढगे, अवर सचिव

(३) श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी

विभागीय प्रतिनिधी :-

१. श्री. उज्ज्वल ऊके, प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग.

२. श्री. प्रभाकर देशमुख, प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन, नियोजन (रोहयो) विभाग.

३. श्री. दिपक कपूर, सचिव, महाराष्ट्र शासन, अन्न व नागरी पुरवठा विभाग.

नियोजन (रोहयो) (डी-१४) व सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य (डी-१५ व अं.२३) या विभागांच्या प्रारुप अधिसूचनांवर समितीने विभागीय सचिवांची साक्ष घेतली समितीने नियोजन (रोहयो) (डी. १४) विभागाच्या अधिसूचनेवर काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत. तसेच सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य (डी-१५ व अं.२३) ह्या अधिसूचनांसंदर्भात विभागाने माहिती परिपूर्ण दिली नसल्यामुळे विभागाची साक्ष प्रलंबित ठेवण्यात आली. तसेच सामान्य प्रशासन विभागाच्या (अं. ५, ६, ७, १०) अधिसूचनांवर समितीने काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत. तसेच नगरविकास विभागाच्या (अं.३ व १९) अधिसूचनांवर समितीने काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उपविधान समितीची बैठक शुक्रवार, दिनांक २७ नोव्हेंबर २०१५ रोजी दुपारी १-०० वाजता, विधान भवन (कक्ष क्र.२००२), मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :-

उपस्थिती

१. श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख.

२. ॲड. संजय धोटे, वि.स.स.

३. श्री. सुरेश भोळे, वि.स.स.

४. श्री. आनंद ठाकूर, वि.प.स.

५. ॲड. हुस्नबानू खलिफे, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. सुभाषचंद्र मयेकर, उप सचिव

(२) श्रीमती पुनम ढगे, अवर सचिव

(३) श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी

सदरहू बैठकीत समितीने प्रारुप अहवालावर विचारविनिमय केला व तो संमत केला.

उपविधान समितीने केलेल्या शिफारशीच्या अनुषंगाने विभागाने केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील

अनुपालन अहवाल

(१) उपविधान समितीच्या सन २००८ च्या चौथ्या अहवालात समाविष्ट असलेल्या शिफारशींवर शासनाने केलेल्या कार्यवाहीचे विवरण-

महसूल व वन (महसूल) विभाग

प्रारुप अधिसूचना क्र.डी-८ - " महाराष्ट्र जमीन महसूल (जमिनीच्या वापरात बदल व अकृषिक आकारणी) नियम, २००७ " प्रसिद्ध करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक एनएए.१००५/प्र.क्र.२८५/ल-५, दिनांकित १३ फेब्रुवारी २००७.

सदरहू अधिसूचनेवरील शासनाने केलेल्या शिफारशींवरील कार्यवाहीबाबतची माहिती उपविधान समितीसमोर दिनांक २० ऑक्टोबर २०१५ रोजीच्या बैठकीत ठेवण्यात आली असता सदर अधिसूचनेवर विचारविनिमय करण्यात आला व त्यावर समितीने खालीलप्रमाणे शिफारशी सुचविल्या.

अभिप्राय व शिफारशी -

(१) " कोणत्याही जमीनीचा अनधिकृतपणे अकृषिक वापर केला गेल्यास त्यावरील दंड आकारणी करतेवेळी शासनाने भूखंडाचे क्षेत्र, अनधिकृत अकृषिक वापराचा कालावधी आणि अनधिकृत अकृषिक वापराचे प्रयोजन हे तीन घटक विचारात घेऊन दंड आकारणीचे निकष निश्चित केले असून ते या प्रारुप अधिसूचनेद्वारे प्रसिद्ध करण्यात आले आहेत. तथापि, एखाद्या जमिनीचा अनधिकृतपणे अकृषिक वापर केला गेल्यास त्यावर दंड आकारते वेळी उक्त त्रिसुत्रीचा वापर करून दंड आकारणे अत्यंत अडचणीचे असल्याचे निर्दशनास येते. या त्रिसूत्रीच्या आधारे दंड आकारणी करण्यासंदर्भातील निकषांमध्ये कोणतीही स्पष्टता दिसून येत नाही. त्यामुळे दंड आकारणीच्या अंमलबजावणीबाबत अनेक अडचणी येत असून लहान घरासंबंधी, स्वतःच्या मालकीच्या शेतात तसेच ग्रामीण भागातील घरांच्या संदर्भात कमी दंड आकारण्यासंबंधीचा हेतू सफल होत नाही.

" कृषिक जमिनीवर स्वतः राहणा-या लोकांच्या घरासंदर्भात वेगळा विचार होणे आवश्यक असून कृषिक जमिनीवर अनधिकृतपणे बिल्डरने घरे बांधली असल्यास त्यांच्याकडून जास्त दंड आकारण्यासंबंधी वेगळा विचार करावा, " अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

(२) " उक्त अधिसूचनेमध्ये अनधिकृत अकृषिक वापराचे प्रयोजन या अंतर्गत निवासी वापर, औद्योगिक वापर व वाणिज्यिक वापर असे तीन संवर्ग नमूद केले आहे. परंतु त्यामध्ये शिक्षणाकरिता वेगळा संवर्ग दिसून येत नाही. तसेच प्रचलित नियमांमध्ये शैक्षणिक वापराकरिता दंड आकारण्याबाबतही वेगळे निकष दिसून येत नाहीत. त्यामुळे राज्यातील तळागाळातील विद्यार्थ्यांनाही सहजरित्या शिक्षण सुविधा उपलब्ध होण्याकरिता अनधिकृत अकृषिक वापराबाबत शैक्षणिक संस्थांच्या इमारतींवर दंड आकारतेवेळी वेगळे निकष असावेत " अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

(३) " शासनाद्वारे अनेक योजनांना सबसिडी दिली जाते. त्यातील काही योजना राबविताना उदा.न्याहरी निवास योजना- अशा योजना राबविताना स्वतःच्या घराचा वापर केला जातो. अशा परिस्थितीत ती घरे बांधलेले क्षेत्र शेती क्षेत्रात असल्यामुळे त्यासाठी बिगर शेती (N.A.) करण्याची आवश्यकता नसावी " अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

उपरोक्त तीनही शिफारशी विचारात घेऊन शासनाने या अधिसूचनेसंदर्भात फेरविचार करावा, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

(२) उपविधान समितीच्या सन २०१० च्या पहिल्या अहवालात व सन २०१२ च्या दुस-या अहवालात समाविष्ट असलेल्या शिफारशींवर शासनाने केलेल्या कार्यवाहीचे विवरण–

गृह (परिवहन) विभाग

प्रारुप अधिसूचना क्र. डी-१२ : महाराष्ट्र मोटार वाहन (सहावी सुधारणा) नियम, २००९ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर ०४०८/८९२/ सीआर-२१२/परि-२, दिनांकित २० मार्च २००९.

आणि

अंतिम अधिसूचना क्र. १२० : महाराष्ट्र मोटार वाहन (सातवी सुधारणा) नियम, २०१० प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमव्हीआर ०४०८/८७२/ प्र.क्र.२१२/परि-२, दिनांकित १३ सप्टेंबर २०१०.

उपरोक्त प्रारुप अधिसूचना क्र. ड-१२ या अधिसूचनेवर तत्कालीन समितीने सन २०१० च्या पहिल्या अहवालात खालीलप्रमाणे शिफारस केली होती.

" आकर्षक नंबरच्या यादीतील अनेक आकर्षक नंबर व्ही.आय.पी. व शासनाच्या वाहनांना असतात. अशा वाहनांच्या नंबरसाठी फी ची आकारणी केली जात नाही. त्यांना अशा प्रकारच्या फी मधून सूट दिली जाते. शासनाच्या वाहनांसाठी वेगळे सिरीज आहे. अशाप्रकारचे आकर्षक नंबर जनरल पब्लिकमध्ये रिलीज केले पाहिजे जेणेकरुन, शासनाला अजून १० कोटी रुपयांपर्यंत वाढीव महसूल मिळेल व इन्कम हेड सुद्धा वाढेल अशा प्रकारचे आकर्षक नंबर शासनाच्या

वाहनांना देताना त्यांची स्वरुप मर्यादित असावे. सर्वसाधारण जनतेसाठी याचा जास्तीत जास्त वापर केल्यास शासनाला जास्तीत जास्त महसुल मिळू शकेल. याबाबत शासनाने विचार करावा जेणेकरुन, आकर्षक नंबरपासून शासनाला जास्तीत जास्त महसूल वाढविता येईल. " अशी समितीने शासनास शिफारस केली.

तसेच अंतिम अधिसूचना क्र. १२० या अधिसूचनेवर समितीने सन २०१२ व्या दूस-या अहवालात खालीलप्रमाणे शिफारस केली होती.

" एखाद्या व्यक्तीने नवीन वाहन घेतल्यानंतर त्यावर जुन्या वाहनांचा नंबर लावण्यासाठी आकारण्यात येणारे शुल्क कमी करून ते पूर्वीच्या नंबरसाठी भरलेल्या रकमेच्या १/३ इतके आकारण्यात यावे किंवा पहिल्या नंबरसाठी भरलेल्या रकमेच्या ३० ते ३५ टक्क्यांपर्यंत आकारण्यात यावे. " अशी शिफारस समिती करत आहे.

उपरोक्त शिफारशींच्या अनुषंगाने परिवहन विभागाने त्यावर केलेल्या कार्यवाहीची माहिती दिनांक १० फेब्रुवारी २०१४ रोजीच्या पत्रान्वये दिली आहे. (अनुपालन अहवाल).

समितीने केलेल्या शिफारशींच्या अनुषंगाने परिवहन विभागाने संबंधित नियमात सुधारणा केली असून त्या अनुषंगाने तद्संदर्भातील प्रारुप अधिसूनचा दिनांक ६ डिसेंबर, २०१२ रोजी व त्यानंतर दिनांक २० एप्रिल, २०१३ रोजी अंतिम अधिसूचना निर्गमीत केली आहे.

उक्त दोन्ही अधिसूचना उपविधान समितीने विचारात घेतल्या आहेत.

सदर माहिती समितीने दिनांक २० ऑक्टोबर, २०१५ रोजीच्या बैठकीत विचारात घेतली व त्यावर कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

परिशिष्ट (अ)

महाराष्ट्र शासन

क्रमांक : एमव्हीआर ०४०८/८७२/प्र.क्र. २१२/
पु.बां.क्र. २५/परि-२
गृह (परिवहन) विभाग, जागतिक व्यापार केंद्र,
कफ परेड, ३० वा माळा,
मुंबई–४०० ००५
दिनांक : १० फेब्रुवारी, २०१४

प्रति,

श्री. संतोष पराडकर, अवर सचिव,
महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय,
विधानभवन, मुंबई, ३२

विषय : महाराष्ट्र मोटार वाहन (सहावी सुधारणा) नियम, २००९ प्रसिद्ध करणारी प्रारुप अधिसूचना, दिनांक २० मार्च, २००९

संदर्भ : आपले पत्र क्र. ४८४०/म.वि.स./उपविधान/ड-११, दिनांक ४ फेब्रुवारी, २०१४.

महोदय,

वरील विषयांवरील संदर्भाधीन पत्र कृपया पहावे.

२. महाराष्ट्र मोटार वाहन नियम, १९८९ च्या नियम ५४ (अ) मध्ये वाहनांना पसंतीचे (आकर्षक) नोंदणी क्रमांक व त्यासाठी शुल्क विहित करण्यात आलेले आहे. उप विधान समितीच्या पहिल्या अहवालामध्ये केलेल्या शिफारशींस अनुसरुन शासन पत्र दिनांक २१-१०-२०११ अन्वये महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालयास केलेल्या कार्यवाहीबाबतचा अहवाल सादर करण्यात आलेला आहे. या नियामांमध्ये सुधारणा करतांना उपविधान समितीने केलेल्या शिफारशी विचारात घेऊन शासनास प्रस्ताव सादर करण्याबाबत परिवहन आयुक्तांना कळविण्यात आले असल्याबाबत विधानमंडळ सचिवालयास अवगत करण्यात आले आहे. त्यानंतर शासन पत्र दिनांक २५-४-२०१२ अन्वये प्रस्तुत प्रस्ताव शासनाच्या विचारात सादर करण्यात आल्याचा वसतुस्थितीही सादर करण्यात आलेली आहे.

३. दरम्यानच्या कालावधीत मंत्रालयास लागलेल्या आगीमुळे या कार्यासनातील सर्व अभिलेख नष्ट झाल्याने व या संदर्भात विधानमंडळाकडून देखील कोणताही पत्रव्यवहार न झाल्याने याबाबत झालेल्या पुढील कार्यवाहीची वस्तुस्थिती विधानमंडळास सादर करता आली नाही.

४. या संदर्भात महाराष्ट्र मोटार वाहन नियम, १९८९ च्या नियम ५४ (अ) मध्ये वाहनांना पसंतीचे (आकर्षक) नोंदणी क्रमांक देण्याचे संख्येत वाढ करण्यासह त्यासाठी विहित केलेल्या शुल्कात वाढ करण्याबाबत दिनांक ६ डिसेंबर, २०१२ अन्वये प्रारुप नियम व त्यानंतर जनतेकडून प्राप्त हरकती व सूचना विचारात घेऊन दिनांक २० एप्रिल, २०१३ अन्वये अंतिम अधिसूचना राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आलेली आहे. या सुधारित अधिसूचने अन्वये उपविधान समितीने केलेल्या शिफारशी विचारत घेऊन आवश्यक त्या तरतुदी नियमामध्ये समाविष्ट करण्यात आलेल्या आहेत. तसेच प्रारुप व अंतिम नियमाच्या प्रतिसह स्पष्टीकरणात्मक टिप्पणी ७५ प्रती, शासन पत्रे अनुक्रमे समक्रमांक दिनांक २ जानेवारी, २०१३ व दिनांक १३ मे, २०१३ अन्वये विधानमंडळास सादरही करण्यात आलेल्या आहेत.

(१) वाहन विकल्यानंतर किंवा निरुपयोगी झाल्यानंतर त्या वाहनाचा नोदणी क्रमांक वाहनधारकाने नवीन खरेदी केलेल्या वाहनास धारण करण्यासाठी असलेली तरतूद रद्द करणे.

(२) शासकीय वाहनांना विनामुल्य आकर्षक नंबर देण्याची तरतूद वगळणे.

(३) ऑनलाईन पद्धतीने आकर्षक क्रमांक आवश्यक ती किंमत ठरवून संगणकाद्वारे वितरीत करणे.

आपला,

(रा. गो. गायकवाड)
कक्ष अधिकार, गृह विभाग,
महाराष्ट्र शासन